Електронске изложбе Библиотеке Матице српске

Библиотека Матице српске приредила је 178 изложби у витринама. Од јануара 2011. године изложбе се презентују у електронском облику, у јавном каталогу Библиотеке.

Електронски каталози изложби, заједно са штампаним каталозима досад постављених изложби, доступни су на www.bms.rs

ИЗЛОЖБЕ БМС У 2023.

(331) 9−29. јануар: Душан Матић (1898–1980) – 125 година од рођења

(332) 30. јануар – 19. фебруар: Хиландар (1198–2023) – 825 година

(333) 20. фебруар – 12. март: Радоје Домановић (1873−1908) – 150 година од рођења

(334) 13. март – 2. април: Милан Коњовић (1898–1993) – 125 година од рођења

(335) 3–23. април: Атанасије Стојковић (1773–1832) – 250 година од рођења

(336) 24. април − 14. мај: Јубилеји штампаних србуља: 500 година Молитвеника горажданског (Горажде, 1523) 460 година Триода цветног скадарског (Скадар, 1563)

(337) 15. мај – 4. јун: Надежда Петровић (1873−1915) – 150 година од рођења и Растко Петровић (1898–1949) – 125 година од рођења

(338) 5–25. јун: Мића Поповић (1923–1996) – 100 година од рођења

(339) 26. јун – 16. јул: Михаило Марковић (1923–2010) – 100 година од рођења

(340) 17. јул – 6. август: Милка Ивић (1923–2011) – 100 година од рођења

(341) 7–27. август: Сретен Стојановић (1898–1960) – 125 година од рођења

(342) 28. август – 17. септембар: Михаило Обреновић (1823−1868) – 200 година од рођења

(343) 18. септембар – 8. октобар: Десанка Максимовић (1898–1993) – 125 година од рођења

(344) 9–29. октобар: Антоније Исаковић (1923–2002) – 100 година од рођења

(345) 30. октобар – 19. новембар: Шандор Петефи (1823–1849) – 200 година од рођења

(346) 20. новембар – 10. децембар: Срби 1848 – 175 година

(347) 11. децембар 2023 – 8. јануар 2024: Федерико Гарсија Лорка (1898–1936) – 125 година од рођења

Шандор Петефи
(1823–1849)

200 година од рођења

Електронски каталог изложбе број 345

30. октобар – 19. новембар 2023.
Нови Сад

Библиотека Матице српске је, на основу грађе из својих збирки и збирке РОМС-а, приредила изложбу поводом 200 година од рођења Шандора Петефија, песника, писца преводиоца и револуционара.

Електронска изложба садржи попис изабраних дела и литературе са сигнатурама.

Шандор Петефи
(1823–1849)

Аутори
Ирена Зечевић, Тамара Малешев и Петер Хајнерман

Скенирање, снимање и обрада фотографија
Мирка Сврката и Владимир Шанталаб

Уредник
Селимир Радуловић

„И ти си један од ретких зрака тих,
Што ретко кадгод земљу озаре!”

Петефи Шандор: „Апостол”
(српски препевао Александар Марић, 1892)

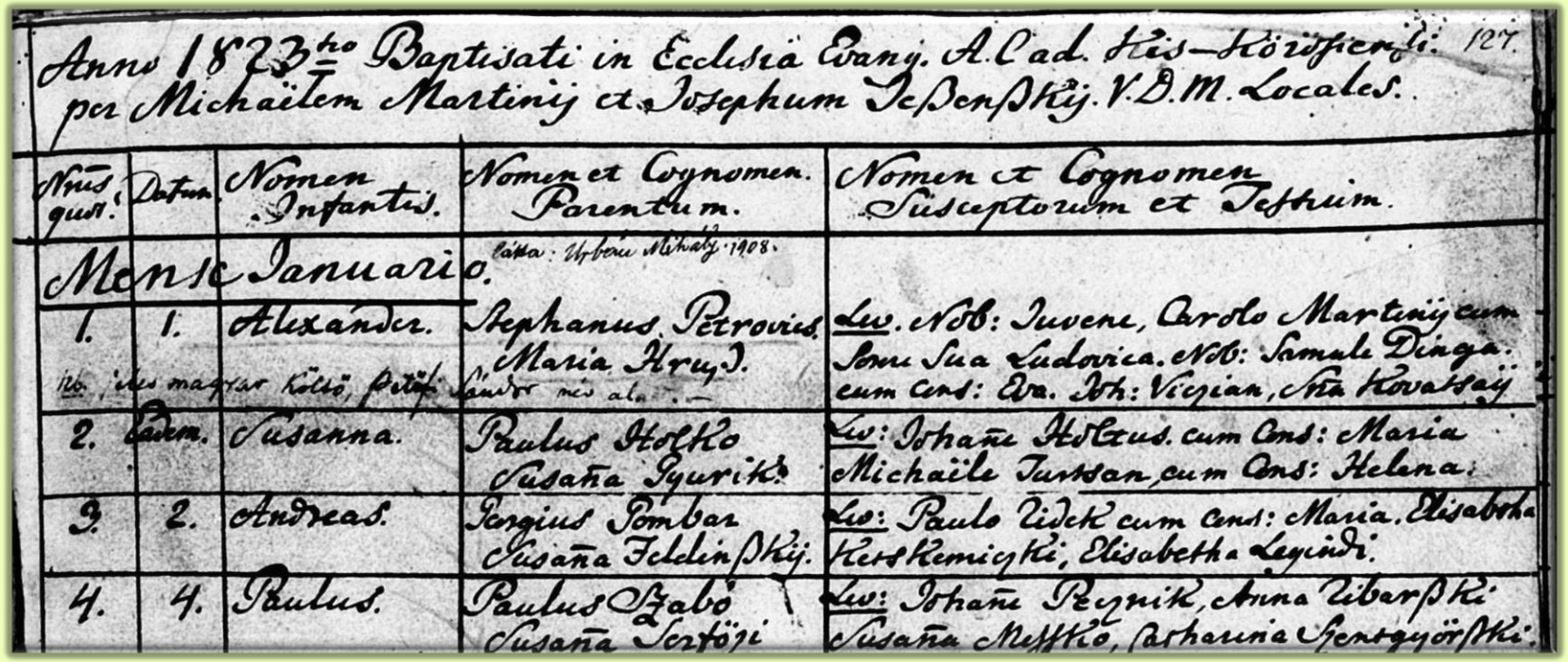

Anno 1823ro Baptisati in Ecclesia Evang. A.C. ad. His-Kőrösfiensi: 127.
per Michaëlem Martinij et Josephum Jeszenszkij. V.D.M. Locales.

Nrus quot.	Datum	Nomen Infantis.	Nomen et Cognomen Parentum.	Nomen et Cognomen Susceptorum et Testium.
Mense Januario.			Natta: Urbán Mihály 1908.	
1.	1.	Alexander.	Stephanus Petrovics. Maria Hrud.	Lev. Nob: Juvene, Carolo Martinij cum Sorore Sua Ludovica. Nob: Samuele Dinga. cum Cons: Eva. Ioh: Vicsian, Anna Kovatsaij
Nb.	ides magyar Kőrös, petőf. Sándor nev ala.			
2.	Eadem.	Susanna.	Paulus Holko Susana Gyurik.	Lev: Johanne Holtus. cum Cons: Maria Michaële Turksan, cum Cons: Helena.
3.	2.	Andreas.	Sergius Pombar Susana Feldinszkij.	Lev: Paulo Videk cum Cons: Maria. Elisabetha Kersekemiczki, Elisabetha Legindi.
4.	4.	Paulus.	Paulus Szabó Susana Szerböji	Lev: Johanne Regnik, Anna Tibarszki Susana Meszkó, Catharina Szentgyörgyszki.

Шандор Петефи рођен је 1. јануара 1823. године у Кишкерешу.
У матичној књизи евангелистичке цркве његово име заведено је на латинском језику Alexander Petrovics.

Данашњи изглед Петефијеве родне куће
у Кишкерешу

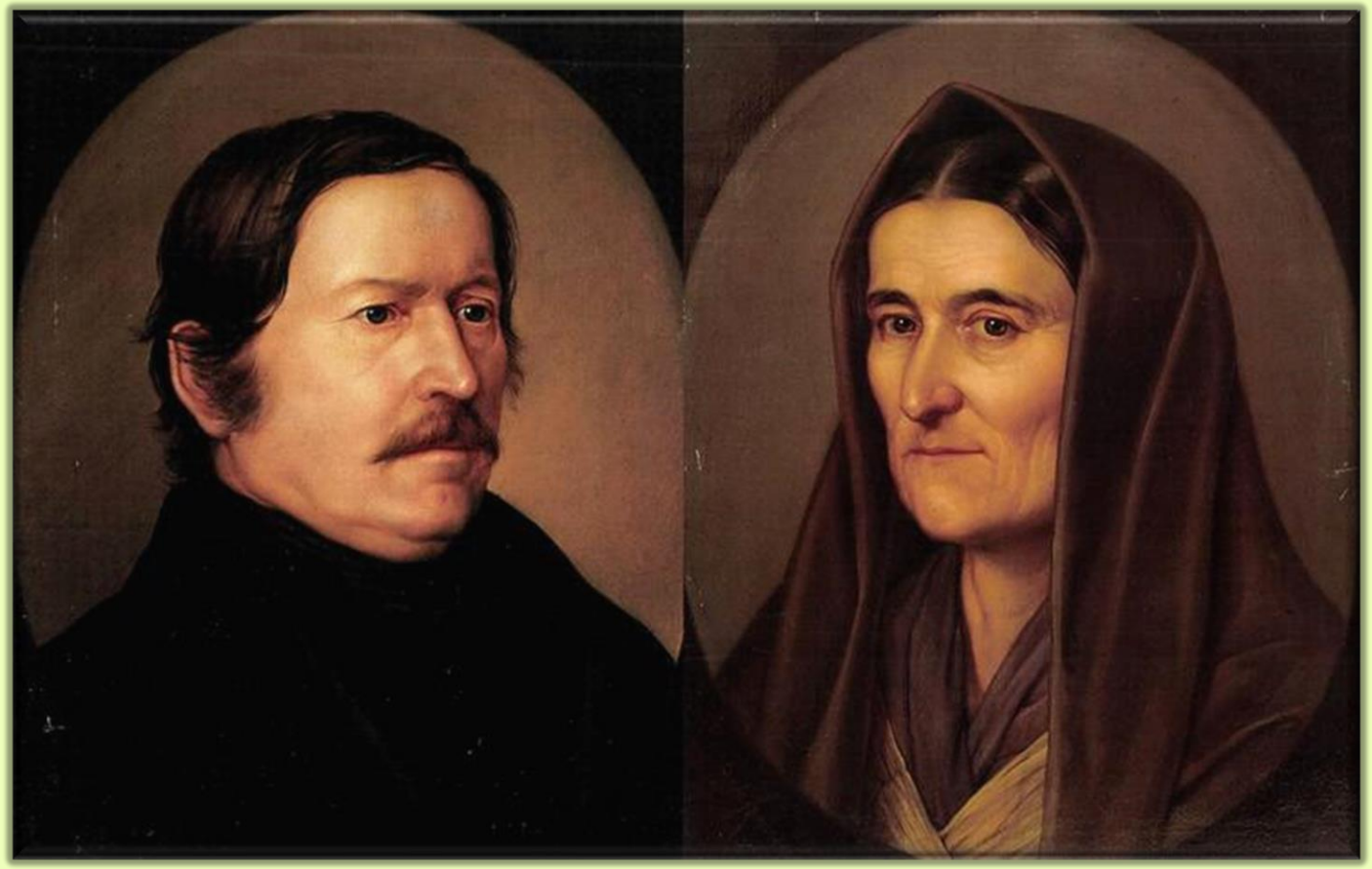

Петефијеви родитељи, Иштван Петрович и Марија Хруз

Слика Шоме Орлаи Петрич, 1845.

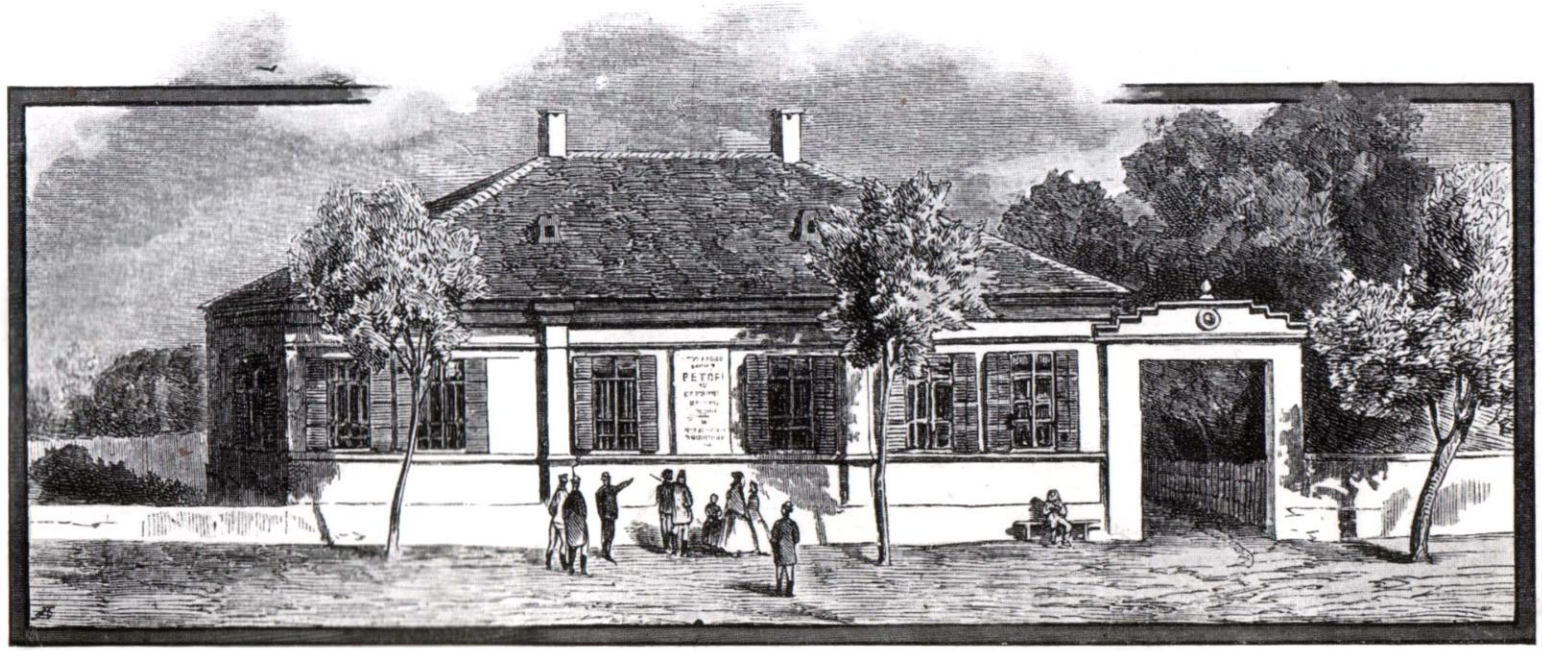

Petőfi gyermekkori lakóháza Félegyházán

Већ 1824. године породица се сели у Кишкунфелеђхазу, коју ће касније Петефи, у својим песмама и изјавама, називати „родним крајем”.

Петефи као дечак
(Уље на платну, непознати аутор, 1834)

Захваљујући пословним успесима свог оца, Петефи се већ као десетогодишњак школује у Пешти, најпре у евангелистичкој, а затим у пијаристичкој гимназији. Пре тога похађао је школе у Сабадсалашу, Шарсентлеринцу и Кечкемету. Након Пеште, најдуже је боравио у евангелистичкој гимназији у Асоду (1835–1838), где поред обавезне литературе чита Овидија и Хорација. Ту настаје и прва његова сачувана песма поводом завршетка школске године: *Опроштај* (*Búcsúzás*) у педесет четири хексаметра.

Мађарско народно позориште у Пешти

У шелмечком евангелистичком Лицеју пружа отпор неким школским идејама. Због лошег успеха на полугодишту отац, који је у међувремену доживео финансијски крах, диже руке од њега. Фебруара 1839. напушта Шелмец и у Пешти се запошљава као статиста у Народном позоришту.

Војна болница у Загребу где је Петефи лечен

Напушта Пешту и одлази у Шопрон где ступа у војску. У касарни чита Шилера и Хорацију и пише песме због чега ће бити исмеван. Када је његов пешадијски пук добио заповест да пређе у Грац, хоспитализован је у загребачкој војној болници због исцрпљености. Након отпуштања из војске (1841), посећује родитеље у Дунавечи, ангажује се као глумац у Прекодунављу и уз помоћ добронамерних људи уписује седми разред гимназије у Папи.

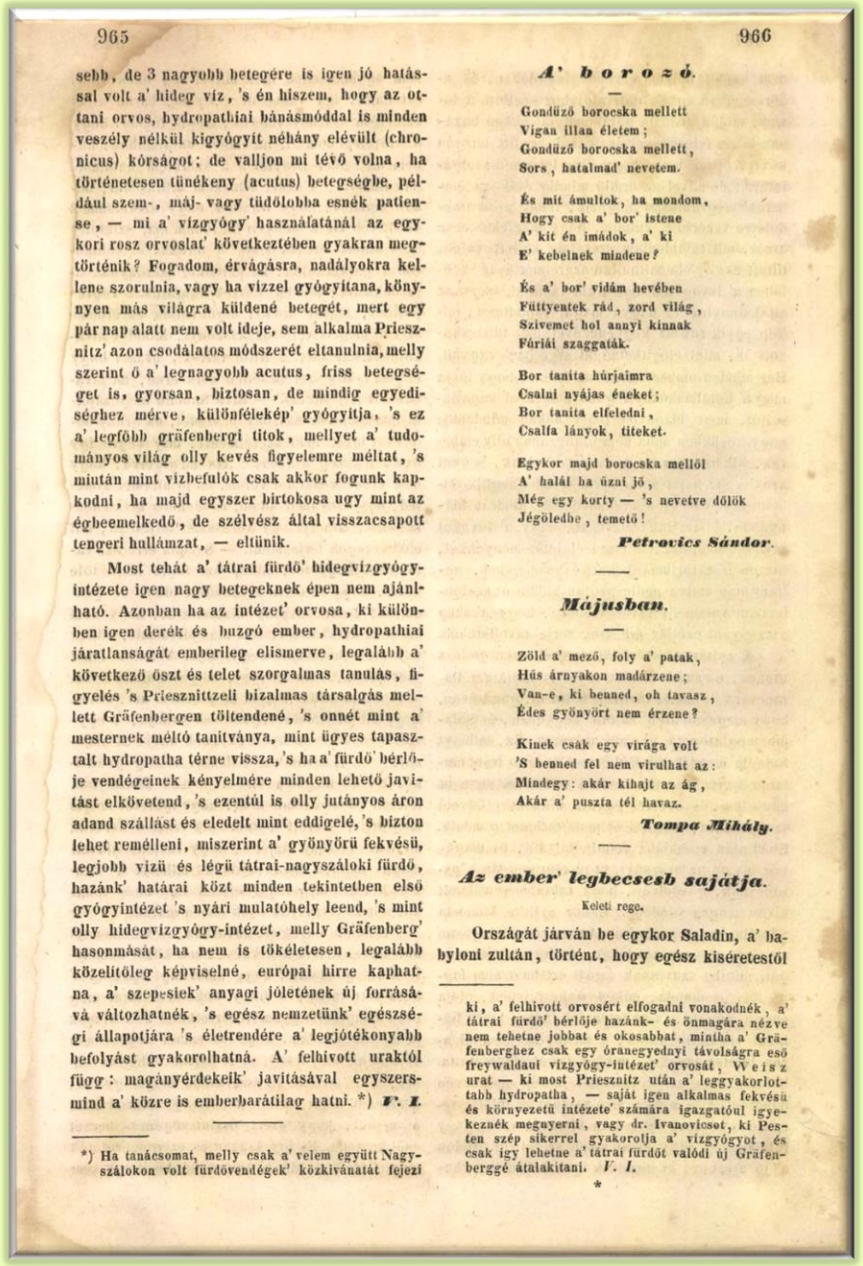

965

sebb, de 3 nagyobb betegére is igen jó hatással volt a' hideg víz, 's én hiszem, hogy az ottani orvos, hydropathiai bánásmóddal is minden veszély nélkül kigyógyít néhány elévült (chronicus) kórságot; de valljon mi tévő volna, ha történetesen tünékeny (acutus) betegségbe, például szem-, máj- vagy tüdőlobba esnék patiense, — mi a' vízgyógy' használatánál az egykori rosz orvoslat' következtében gyakran megtörténik? Fogadom, érvágásra, nadályokra kellene szorulnia, vagy ha vízzel gyógyítana, könynyen más világra küldené betegét, mert egy pár nap alatt nem volt ideje, sem alkalma Priesznitz' azon csodálatos módszerét eltanulnia, melly szerint ö a' legnagyobb acutus, friss betegséget is, gyorsan, biztosan, de mindig egyediséghez mérve, különféleképp' gyógyítja, 's ez a' legfőbb gräfenbergi titok, mellyet a' tudományos világ olly kevés figyelemre méltat, 's miután mint vízbefulók csak akkor fogunk kapkodni, ha majd egyszer birtokosa ugy mint az égbeemelkedö, de szélvész által visszacsapott tengeri hullámzat, — eltünik.

Most tehát a' tátrai fürdö' hidegvízgyógyintézete igen nagy betegeknek épen nem ajánlható. Azonban ha az intézet' orvosa, ki különben igen derék és buzgó ember, hydropathiai járatlanságát emberileg elismerve, legalább a' következö öszt és telet szorgalmas tanulás, figyelés 's Priesznittzeli bizalmas társalgás mellett Gräfenbergen töltendené, 's onnét mint a' mesternek méltó tanitványa, mint ügyes tapasztalt hydropatha térne vissza, 's ha a' fürdö' bérlöje vendégeinek kényelmére minden lehető javitást elkövetend, 's ezentúl is olly jutányos áron adand szállást és eledelt mint eddigelé, 's bizton lehet reménlení, miszerint a' gyönyörü fekvésü, legjobb vizü és légü tátrai-nagyszáloki fürdö, hazánk' határai közt minden tekintetben elsö gyógyintézet 's nyári mulatóhely leend, 's mint olly hidegvízgyógy-intézet, melly Gräfenberg' hasonmását, ha nem is tökéletesen, legalább közelitöleg képviselné, európai hirre kaphatna, a' szepesiek' anyagi jóletének új forrásává változhatnék, 's egész nemzetünk' egészségi állapotjára 's életrendére a' legjótékonyabb befolyást gyakorolhatná. A' felhivott uraktól függ: magányérdekeik' javitásával egyszersmind a' közre is emberbarátilag hatni. *) **V. I.**

*) Ha tanácsomat, melly csak a' velem együtt Nagyszálokon volt fürdövendégek' közkivánatát fejezi ki, a' felhivott orvosért elfogadni vonakodnék, a' tátrai fürdö' bérlöje hazánk- és önmagára nézve nem tehetne jobbat és okosabbat, mintha a' Gräfenberghez csak egy óranegyednyi távolságra eső freywaldaui vízgyógy-intézet' orvosát, Weisz urat — ki most Priesznitz után a' leggyakorlottabb hydropatha, — saját igen alkalmas fekvésü és környezetü intézete' számára igazgatóul igyekeznék megnyerni, vagy dr. Ivanovicsot, ki Pesten szép sikerrel gyakorolja a' vízgyógyot, és csak igy lehetne a' tátrai fürdöt valódi új Gräfenberggé átalakitani. *V. I.*

966

A' borozó.

Gondüzö borocska mellett
Vigan illan életem;
Gondüzö borocska mellett,
Sors, hatalmad' nevetem.

És mit ámultok, ha mondom,
Hogy csak a' bor' istene
A' kit én imádok, a' ki
E' kebelnek mindene?

És a' bor' vidám hevében
Füttyentek rád, zord világ,
Szivemet hol annyi kinnak
Fóriái szaggaták.

Bor tanita húrjaimra
Csalni nyájas éneket;
Bor tanita elfeledni,
Csalfa lányok, titeket.

Egykor majd borocska mellöl
A' halál ha üzni jö,
Még egy korty — 's nevetve dölök
Jégöledbe, temetö!

Petrovics Sándor.

Májusban.

Zöld a' mezö, foly a' patak,
Hüs árnyakon madárzene;
Van-e, ki benned, oh tavasz,
Édes gyönyört nem érzene?

Kinek csak egy virága volt
'S benned fel nem virulhat az:
Mindegy: akár kihajt az ág,
Akár a' puszta tél havaz.

Tompa Mihály.

Az ember' legbecsesb sajátja.

Keleti rege.

Országát járván be egykor Saladin, a' babyloni zultán, történt, hogy egész kiséretestöl

Глуми и игра у Секешфехервару и Кечкемету. Међутим, напушта ову глумачку дружину и упућује се преко Пеште, Ђера и Папе у Пожун (Братиславу), где га не примају у позориште, па живи од преписивања Извештаја са Државног сабора. Крајем 1842. године, у листу *Athenaeum* објављена му је прва песма под називом *Винција* (*A borozó*).

Петефи као путујући глумац

Уље на платну, непознати аутор, око 1843.

Петефи у Дебрецину
Аутор Шома Орлаи Петрич, 1844.

Петефијева страст за глумом била је велика па напушта Пешту и поново се ангажује као глумац. Зиму 1843. и 1844. проводи болестан у Дебрецину, живећи у оскудици и немаштини, након чега се враћа у Пешту да нађе издавача. У издавању песама помаже му писац Михаљ Верешмарти, према коме ће Петефи увек осећати велико поштовање.

Уз помоћ Верешмартија Петефи добија и место помоћника уредника пештанског модног листа *Pesti Divatlap*, покренутог 1. јула 1844. године.

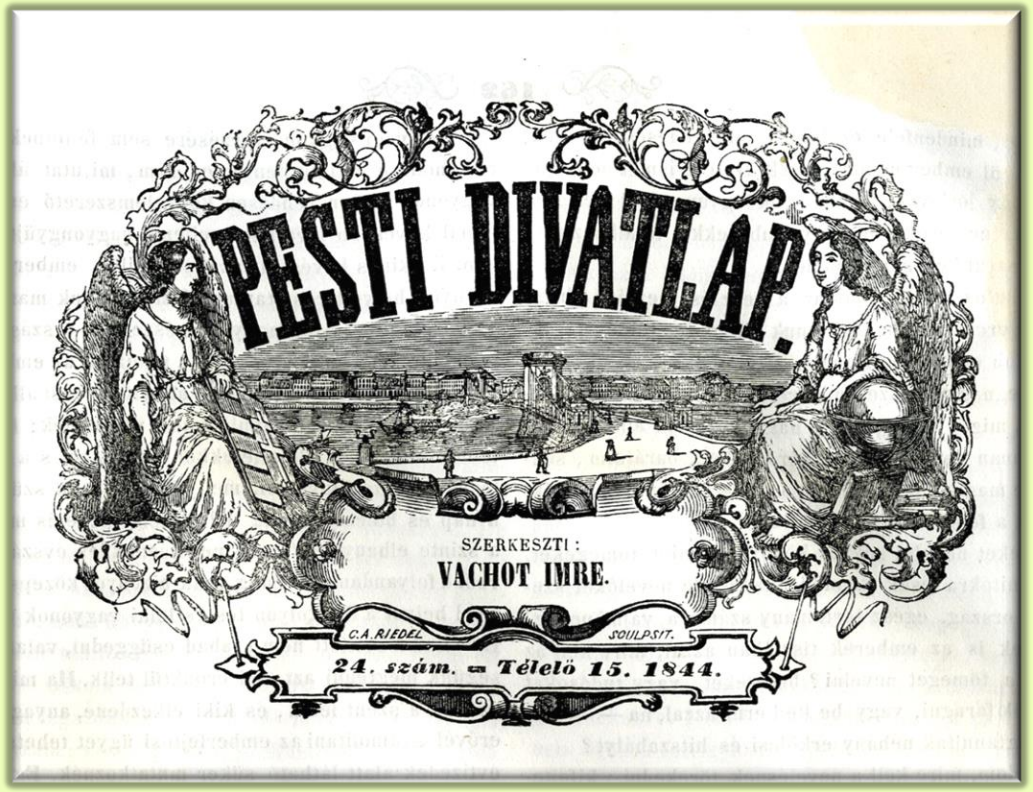

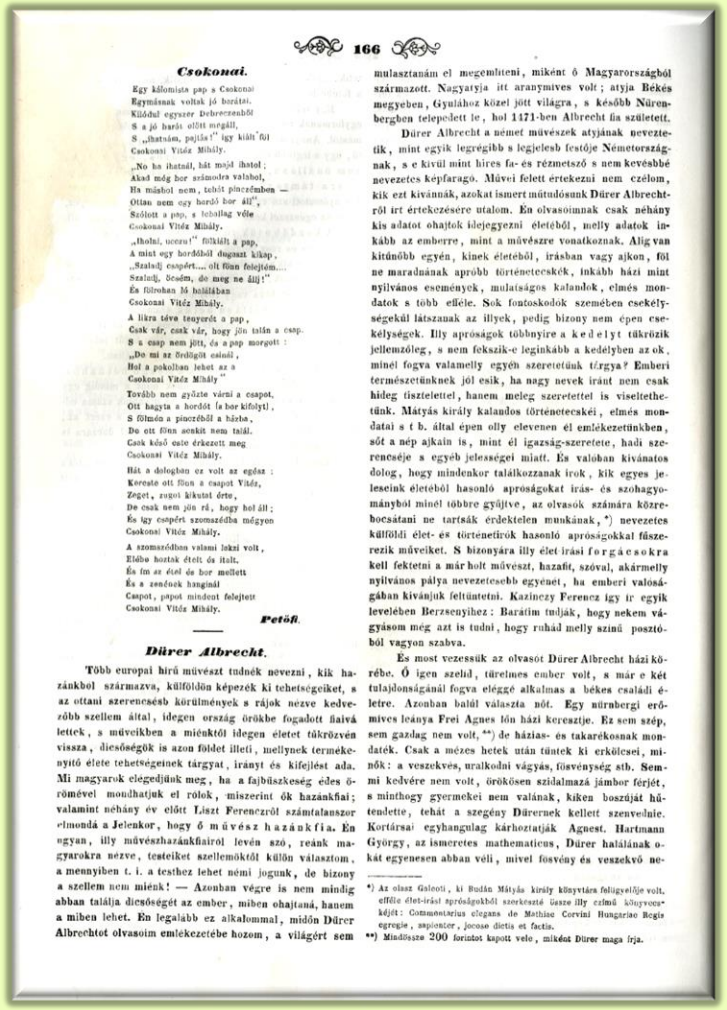

166

Csokonai.

Egy kálomista pap s Csokonai
Egymásnak voltak jó barátai.
Küldött egyszer Debreczenből
S a jó barát előtt megáll,
S „ihatnám, pajtás!" így kiáltfel
Csokonai Vitéz Mihály.

„No ha ihatnál, hát majd ihatol;
Akad még bor számodra valahol,
Ha máshol nem, tehát pinczémben —
Ottan nem egy borló bor áll",
Szólott a pap, s teholbag vége
Csokonai Vitéz Mihály.

„Holnap, uczu!" fölkiáltá a pap,
A mint egy bordóból dugaszt kiháp,
„Szalajtj csapért.... ott fönn felejtém...
Szaladj, öcsém, de meg ne álljl"
És fölrohan hó halálában
Csokonai Vitéz Mihály.

A likra téve tenyerét a pap,
Csak vár, csak vár, hogy jön talán a csap.
S a csap nem jött, és a pap morgott:
„Do mi az ördögöt csinál,
Hol a pokolban lehet az a
Csokonai Vitéz Mihály"

Tovább nem győzte várni a csapot,
Ott hagyta a bordót (a bor kifolyt),
S fölmén a pincréből a házba,
De ott fönn senkit nem talál.
Csak késő este érkezett meg
Csokonai Vitéz Mihály.

Hát a dologban ez volt az egész:
Kereste ott fönn a csapot Vitéz,
Zeget, zugot kikutat érte,
De csak nem jön rá, hogy hol áll;
És így csapért szomszédba mégyen
Csokonai Vitéz Mihály.

A szomszédban valami lekzi volt,
Elébe hoztak ételt és italt.
És ím az étel és bor mellett
És a zenének hangjánál
Csapot, papot mindent feleljtett
Csokonai Vitéz Mihály.

Petőfi.

Dürer Albrecht.

Több europai hirű művészt tudnék nevezni, kik hazánkból származva, külföldön képezék ki tehetségeiket, s az ottani szerencsésb körülmények s rájok nézve kedvezőbb szellem által, idegen ország örökbe fogadott fiaivá lettek, s műveikben a miénktől idegen életet tükrözvén vissza, diesőségök is azon földet illeti, mellynek termékenyitő élete tehetségeinek tárgyat, irányt és kifejlést ada. Mi magyarok elegedjünk meg, ha a fajbüszkeség édes örömével mondhatjuk el rólok, miszerint ők hazánkfiai; valamint néhány év előtt Liszt Ferenczről számtalanszor elmondá a Jelenkor, hogy ő **művész hazánkfia**. Ennyan, illy művészhazánkfiairól levén szó, reánk magyarokra nézve, testeiket szellemöktől külön választom, a mennyiben t. i. a testhez lehet némi jogunk, de bizony a szellem nem miénk! — Azonban végre is nem mindig abban találja diesőségét az ember, miben ohajtaná, hanem a miben lehet. En legalább ez alkalommal, midőn Dürer Albrechtot olvasoim emlékezetébe hozom, a világért sem mulasztanám el megemlíteni, miként ő Magyarországból származott. Nagyatyja itt aranymives volt; atyja Békés megyeben, Gyulához közel jött világra, s később Nürenbergben telepedett le, hol 1171-ben Albrecht fia született.

Dürer Albrecht a német művészek atyjának nevezteik, mint egyik legrégibb s legjelesb festője Németországnak, s e kivül mint híres fa- és rézmetsző s nem kevésbbé nevezetes képfaragó. Művei felett értekezni nem czélom, kik ezt kivánnák, azokat ismert műtudósunk Dürer Albrechtről irt értekezésére utalom. En olvasoimnak csak néhány kis adatot ohajtok idejegyezni életéből, melly adatok inkább az emberre, mint a művészre vonatkoznak. Alig van kitűnőbb egyén, kinek életéből, irásban vagy ajkon, föl ne maradnának apróbb történetecskék, inkább házi mint nyilvános események, mulatságos kalandok, elmés mondatok s több effele. Sok fontoskodók szemében csekélységekül látszanak az illyek, pedig bizony nem épen csekélységek. Illy apróságok többnyire a **kedelyt** tükrözik jellemzőleg, s nem fekszik-e leginkább a kedélyben az ok, minél fogva valamelly egyén szeretetünk tárgya? Emberi természetünknek jól esik, ha nagy nevek iránt nem csak hideg tisztelettel, hanem meleg szeretettel is viseltethetünk. Mátyás király kalandos történetecskéi, elmés mondatai s t b. által épen olly elevenen él emlékezetünkben, sőt a nép ajkain is, mint él igazság-szeretete, hadi szerencséje a egyéb jelességei miatt. És valóban kivánatos dolog, hogy mindenkor találkozzanak irok, kik egyes jelesceink életéből hasonló apróságokat irás- és szohagyományból minél többre gyűjtve, az olvasók számára közrebocsátani ne tartsák érdektelen munkának, *) nevezetes külföldi élet- és történetírók hasonló apróságokkal fűszerezik műveiket. S bizonyára illy élet-irási **forgácsokra** kell fektetni a már holt művészt, hazafit, szóval, akármelly nyilvános pálya nevezetesebb egyénet, ha emberi valóságában kivánjuk feltüntetni. Kazinczy Ferencz így ir egyik levelében Berzsenyihez: Barátim tudják, hogy nekem vágyásom még azt is tudni, hogy ruhád melly szinű posztóból vagyon szabva.

És most vezessük az olvasót Dürer Albrecht házi körébe. Ő igen szelid, türelmes ember volt, s már e két tulajdonságánál fogva eléggé alkalmas a békes családi életre. Azonban balúl választa nőt. Egy nürnbergi erőmives leánya Frei Agnes lón házi keresztje. Ez sem szép, sem gazdag nem volt, **) de házias- és takarékosnak mondaték. Csak a mézes hetek után tüntek ki erkölcsei, minők: a veszekvés, uralkodni vágyás, fösvénység stb. Semmi kedvére nem volt, örökösen szidalmazá jámbor férjét, s minthogy gyermekei nem valának, kiken boszúját hűtendette, tehát a szegény Dürernek kellett szenvednie. Kortársai egyhangulag kárhoztatják Agnest. Hartmann György, az ismeretes mathematicus, Dürer halálának okát egyenesen abban véli, mivel fösvény és veszekvő ne-

*) Az olasz Galeotti, ki Budán Mátyás király könyvtára felügyelője volt, effféle élet-irási apróságokból szerkesztő ösze illy czimű könyvecskéjét: Commentarius elegans de Matthiae Corvini Hungariae Regis egregie, sapienter, jocose dicta et factis.

**) Mindössze 200 forintot kapott vele, miként Dürer maga írja.

Pesti Divatlap П III 7767/1844

Пре покретања листа *Pesti Divatlap* Петефи проводи два месеца код родитеља у Дунавечи, када је именован за помоћника уредника модног листа у Пешти. Овај сусрет песник је овековечио у песми *Једно вече код куће* (*Egy estém otthon*).

Петефи у посети родитељима

Уље на платну, аутор Шома Орлаи Петрич, 1844.

Године 1844. појављује се прва штампана књига, пародија епа *Чекић насеља* (*A helység kalapácsa*). У Библиотеци Матице српске постоји издање овог дела из 1883. године.

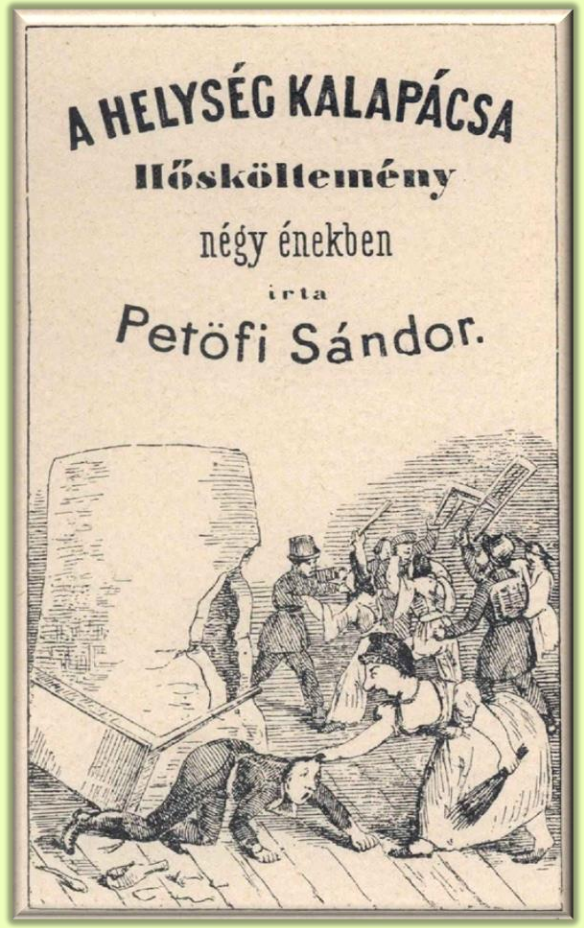

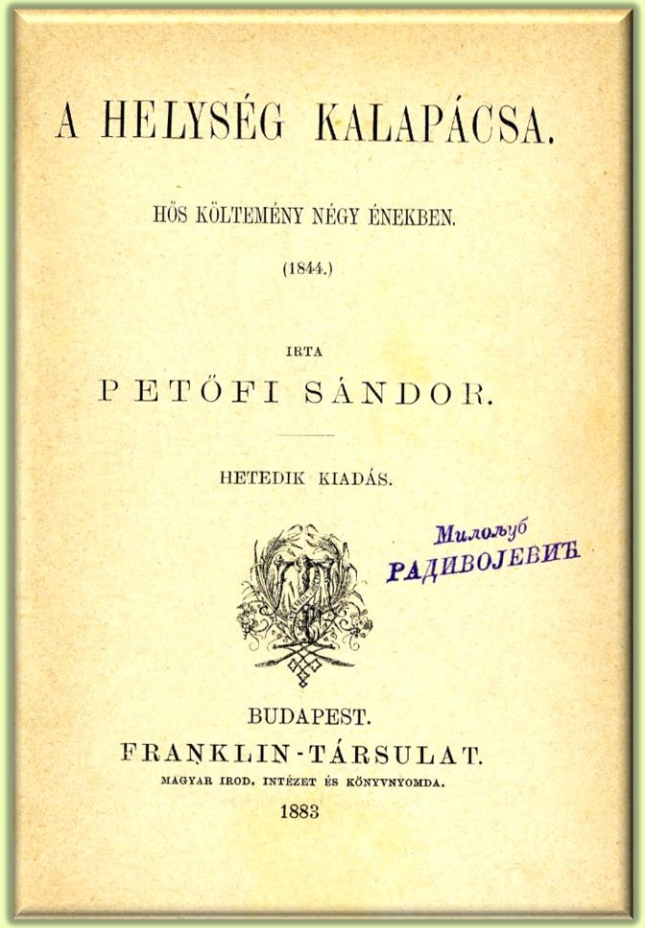
A HELYSÉG KALAPÁCSA.

HŐS KÖLTEMÉNY NÉGY ÉNEKBEN.

(1844.)

IRTA

PETŐFI SÁNDOR.

HETEDIK KIADÁS.

Милољуб РАДИВОЈЕВИЋ

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT.

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1883

БМС I 150397Пв

Крајем 1844. године настаје Петефијева вилинска бајка у стиховима *Витез Јанош*. Песник је овим делом желео да обнови епику у стиховима. Српски превод Јована Јовановића Змаја објављен је 1860. године у Новом Саду.

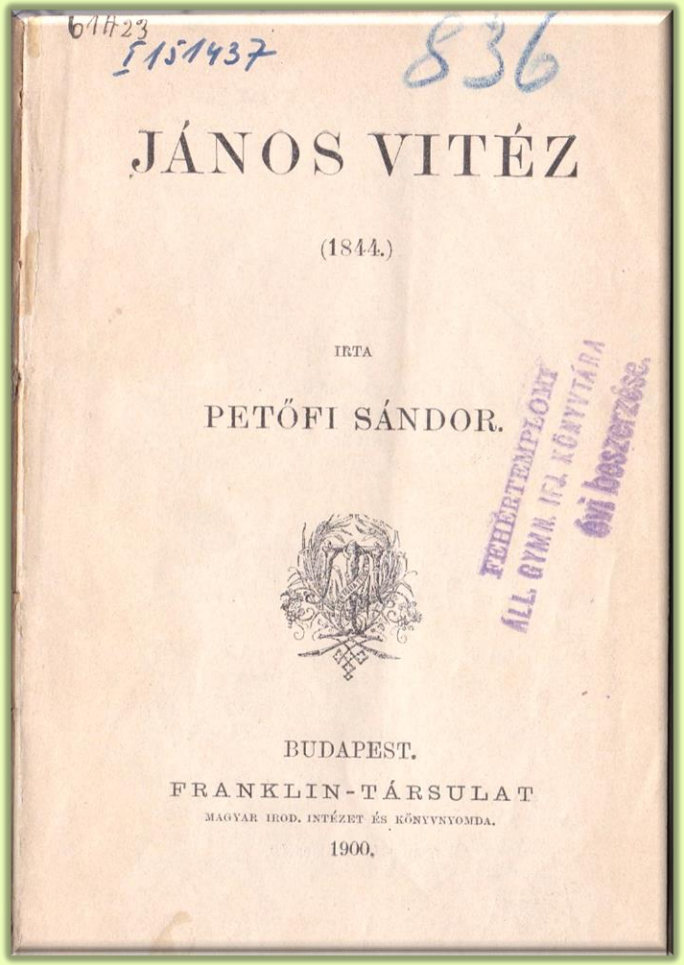
61423
I 151437
836

JÁNOS VITÉZ

(1844.)

IRTA

PETŐFI SÁNDOR.

FEHÉRTEMPLOM
ALL. GYMN. IFJ. KÖNYVTÁRA
Oi beszerzése

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1900.

БМС I 151437

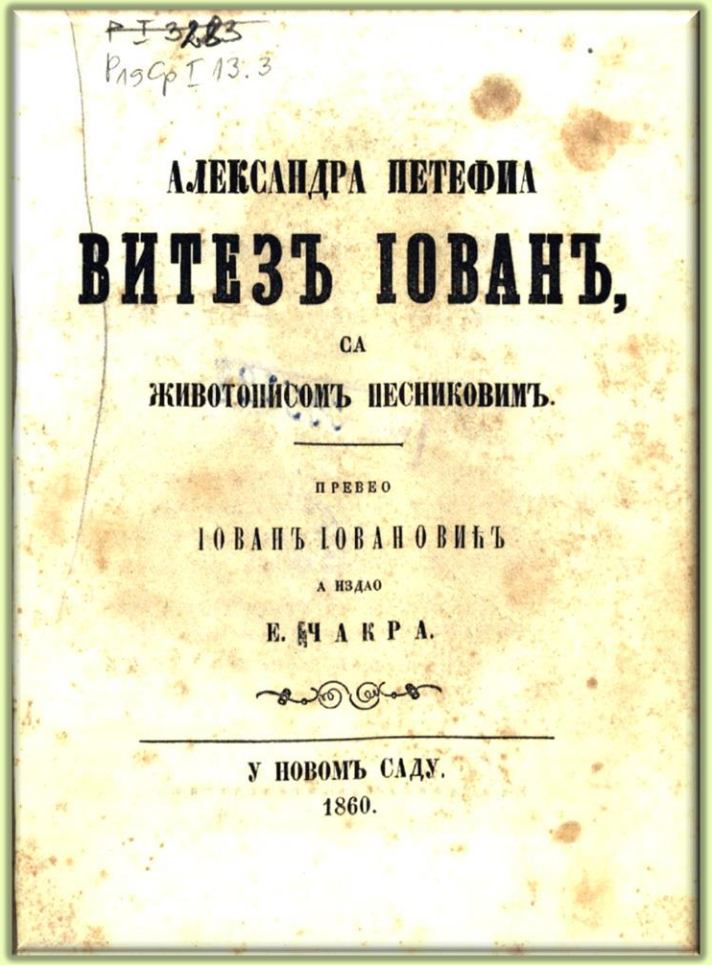
P I 3283
P19Cp I 13.3

АЛЕКСАНДРА ПЕТЕФИА

ВИТЕЗЪ ІОВАНЪ,

СА

ЖИВОТОПИСОМЪ ПЕСНИКОВИМЪ.

ПРЕВЕО

ІОВАНЪ ІОВАНОВИЋЪ

А ИЗДАО

Е. ЧАКРА.

У НОВОМЪ САДУ.

1860.

P19Cp I 13.3

Још као помоћник уредника листа *Pesti Divatlap*, Петефи се упознаје са Етелком Чапо. Почетак ове љубави прекида девојчина рана смрт, па је песник тугу и жалост за вољеном Етелком преточио у циклус песама *Крошње чемпреса над Етелкиним гробом (Cziprusombok Etelke sírjáról)*, чувајући тако успомену на њу.

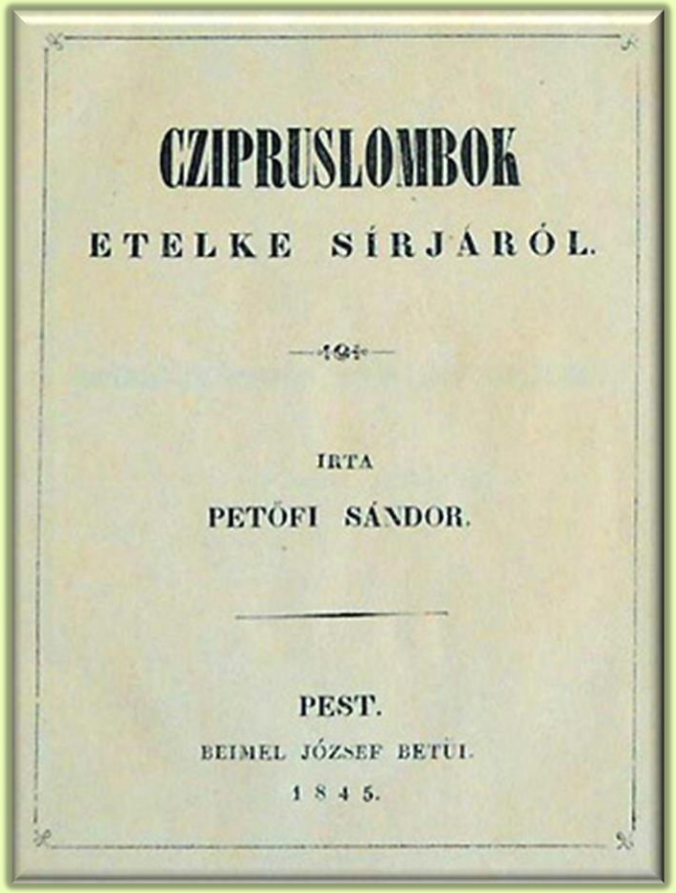

CZIPRUSLOMBOK

ETELKE SÍRJÁRÓL.

IRTA

PETŐFI SÁNDOR.

PEST.

BEIMEL JÓZSEF BETŰI.

1845.

Петефи крај Етелкиног гроба

Уље на платну, аутор Шома Орлаи Петрич, 1845.

Једини аутентични лик Шандора Петефија забележен је дагеротипијом 1845. године аутора Габора Егрешија.

Петефи
Аутор литографије Миклош Барабаш, 1845.

Година 1845. била је значајна за песника. У то време пише нови циклус песама под насловом *Облаци (Felhők),* ради на роману *Џелатов конопац (A hóhér kötele)* и довршава драму *Тигар и хијена (Tigris és hiéna).* Осећајући све већу одговорност за судбину нације, укључује се у покрет „Млада Угарска” („Fiatal Magyarország”) и активно учествује у његовом раду.

У пролеће 1846. организовао је групу под називом „Друштво десеторице”, чији су чланови били под присмотром власти, те нису успели да добију званичну дозволу за оснивање сопственог гласила. Међутим, један од најпрестижнијих часописа под називом *Életképek*, убрзо је дошао под њихову контролу.

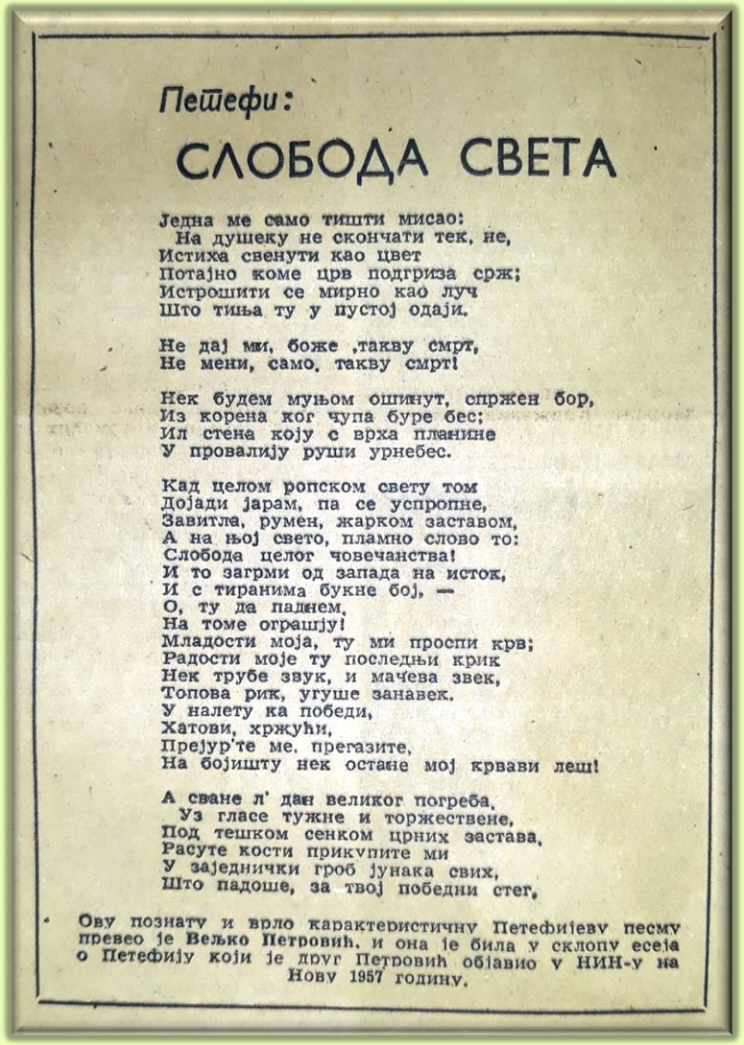

Петефи:

СЛОБОДА СВЕТА

Једна ме само тишти мисао:
На душеку не скончати тек, не,
Истиха свенути као цвет
Потајно коме црв подгриза срж;
Истрошити се мирно као луч
Што тиња ту у пустој одаји.

Не дај ми, боже ,такву смрт,
Не мени, само, такву смрт!

Нек будем муњом ошинут, спржен бор,
Из корена ког чупа буре бес;
Ил стена коју с врха планине
У провалију руши урнебес.

Кад целом ропском свету том
Дојади јарам, па се успропне,
Завитла, румен, жарком заставом,
А на њој свето, пламно слово то:
Слобода целог човечанства!
И то загрми од запада на исток,
И с тиранима букне бој, —
О, ту да паднем,
На томе ограшју!
Младости моја, ту ми проспи крв;
Радости моје ту последњи крик
Нек трубе звук, и мачева звек,
Топова рик, угуше занавек.
У налету ка победи,
Хатови, хржући,
Прејур'те ме, прегазите,
На бојишту нек остане мој крвави леш!

А сване л' дан великог погреба,
Уз гласе тужне и торжествене,
Под тешком сенком црних застава,
Расуте кости прикупите ми
У заједнички гроб јунака свих,
Што падоше, за твој победни стег,

Ову познату и врло карактеристичну Петефијеву песму превео је Вељко Петровић, и она је била у склопу есеја о Петефију који је друг Петровић објавио у НИН-у на Нову 1957 годину.

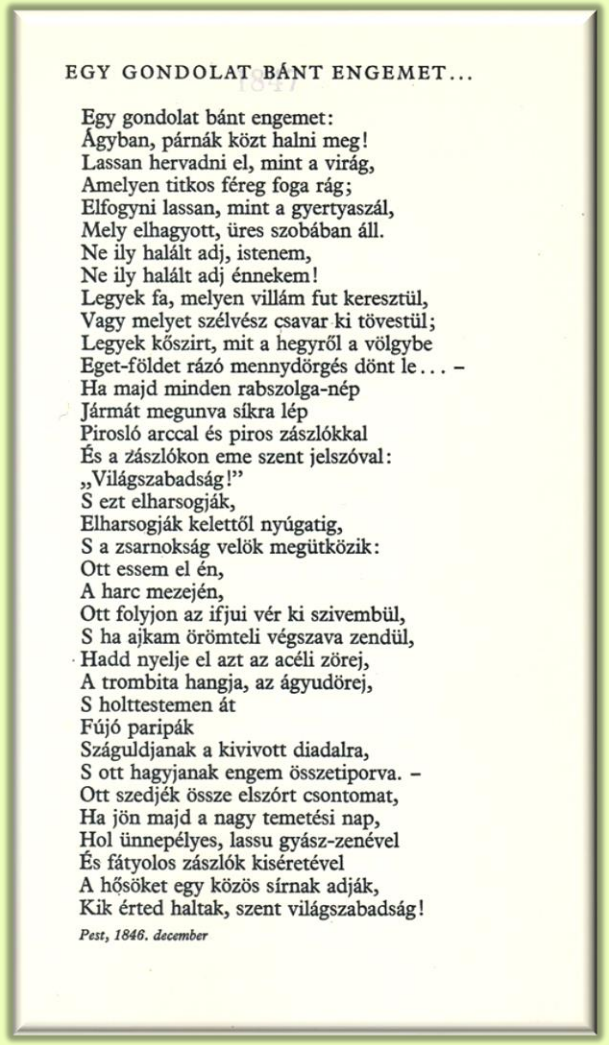

EGY GONDOLAT BÁNT ENGEMET...

Egy gondolat bánt engemet:
Ágyban, párnák közt halni meg!
Lassan hervadni el, mint a virág,
Amelyen titkos féreg foga rág;
Elfogyni lassan, mint a gyertyaszál,
Mely elhagyott, üres szobában áll.
Ne ily halált adj, istenem,
Ne ily halált adj énnekem!
Legyek fa, melyen villám fut keresztül,
Vagy melyet szélvész csavar ki tövestül;
Legyek kőszirt, mit a hegyről a völgybe
Eget-földet rázó mennydörgés dönt le... –
Ha majd minden rabszolga-nép
Jármát megunva síkra lép
Pirosló arccal és piros zászlókkal
És a zászlókon eme szent jelszóval:
„Világszabadság!"
S ezt elharsogják,
Elharsogják kelettől nyúgatig,
S a zsarnokság velök megütközik:
Ott essem el én,
A harc mezején,
Ott folyjon az ifjui vér ki szivembül,
S ha ajkam örömteli végszava zendül,
Hadd nyelje el azt az acéli zörej,
A trombita hangja, az ágyudörej,
S holttestemen át
Fújó paripák
Száguldjanak a kivivott diadalra,
S ott hagyjanak engem összetiporva. –
Ott szedjék össze elszórt csontomat,
Ha jön majd a nagy temetési nap,
Hol ünnepélyes, lassu gyász-zenével
És fátyolos zászlók kiséretével
A hősöket egy közös sírnak adják,
Kik érted haltak, szent világszabadság!

Pest, 1846. december

Ново стваралачко раздобље у Петефијевом животу обележава и неколико његових значајних песама међу којима је *Слобода света* (*Egy gondolat bánt engemet*), коју је превео Вељко Петровић, а објављена је у НИН-у, 1957. године, бр. 319, стр. 9, П фол 547.

Јулија Сендреи
Аутор литографије Миклош Барабаш, 1848.

Петефи 8. септембра 1846. у Нађкарољу, на жупанијском балу, упознаје своју велику љубав и будућу супругу Јулију Сендреи. С обзиром на то да је Јулија живела у Ердеду, а Петефи у Пешти, њихова љубав је расла и учвршћивала се сталним растанцима и ишчекивањима поновних сусрета. Годину дана након њиховог упознавања, своју љубав крунисали су браком. У једном писму он пише: „У мојој Јулији сједињени су памет Жорж Сандове и срце Шекспирове Ђулијете.” Медени месец су провели у дворцу грофа Шандора Телекија у Колтоу.

Данашњи изглед дворца у Колтоу и споменик посвећен Петефију и његовој супрузи Јулији Сендреи, који је урадио Бене Погањ Габор, 1998. године. Споменик носи назив *Крајем септембра,* по истоименој Петефијевој љубавној песми из 1847.

КРАЈЕМ СЕПТЕМБРА

У долу још цвета касних башта цвеће,
Још се пред прозором зелени топола,
Ал, видиш, оданле већ се зима креће?
И снег је већ пао поврх брега гола.
Још у моме срцу лето не избледе
И у њему цвате прамалеће цело,
Ал тамну ми косу прошараше седе,
Дирну моју главу зимско иње бело.

Одјуриће живот, цват ће стрти студи...
Седи ми у крило, драга, док сам с тобом!
Ти што сада главу стављаш ми на груди
Да л ћеш ми се сутра срушити над гробом?
Ако умрем први, тело ми без жића
Да л покрићеш плаштом, реци, жалећи ме?
Да л ћеш због љубави некога младића
Хтети да оставиш чак и моје име?

Крајем септембра
(превео Данило Киш)

SZEPTEMBER VÉGÉN

Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,
Még zöldel a nyárfa az ablak előtt,
De látod amottan a téli világot?
Már hó takará el a bérci tetőt.
Még ifju szivemben a lángsugarú nyár
S még benne virít az egész kikelet,
De íme sötét hajam őszbe vegyűl már,
A tél dere már megüté fejemet.

Elhull a virág, eliramlik az élet...
Űlj, hitvesem, űlj az ölembe ide!
Ki most fejedet kebelemre tevéd le,
Holnap nem omolsz-e sirom fölibe?
Oh mondd: ha előbb halok el, tetemimre
Könnyezve borítasz-e szemfödelet?
S rábírhat-e majdan egy ifju szerelme,
Hogy elhagyod érte az én nevemet?

Ha eldobod egykor az özvegyi fátyolt,
Fejfámra sötét lobogóul akaszd,
Én feljövök érte a síri világbol
Az éj közepén, s oda leviszem azt,

Szeptember végén

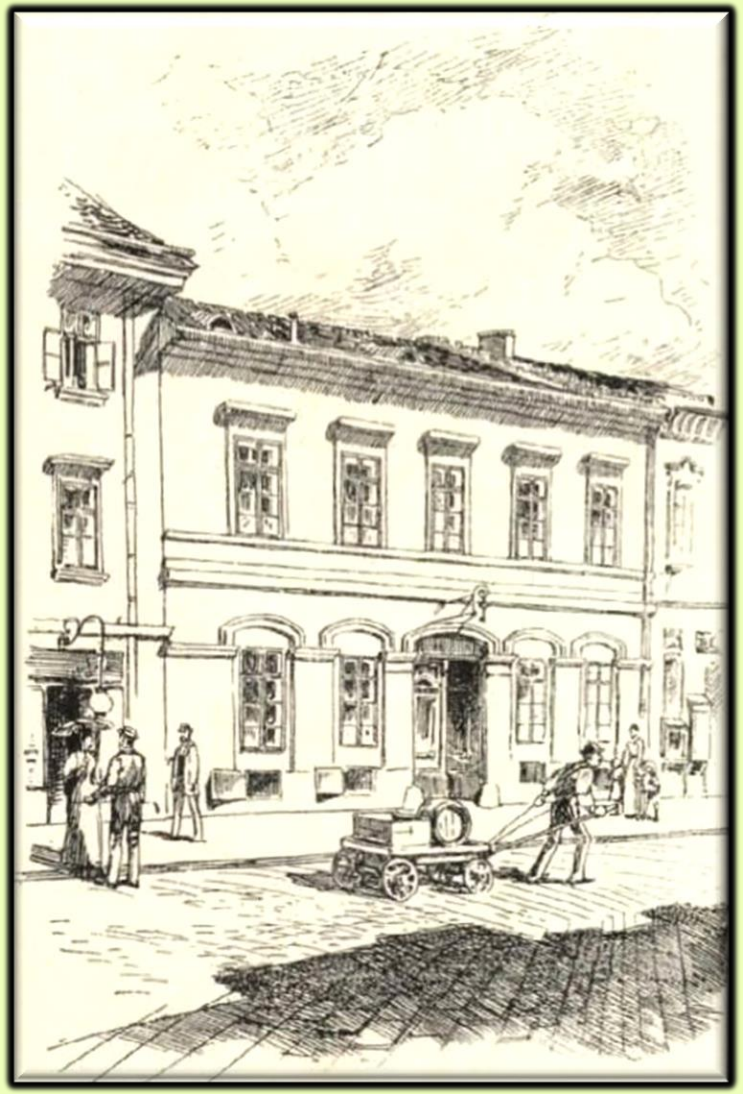

Слика куће у улици Дохањ у Пешти
где је био први стан Петефијевих

Одлази са супругом у Салонту, где посећују Јаноша Арања. Из тог периода сачувана је њихова драгоцена преписка.
Од 1847. године станују са Мором Јокаијем у улици Дохањ у Пешти. Ово раздобље Петефијевог живота обележиће два важна догађаја: очекивање принове у породици и избијање револуције. Позната му је изрека: „Осећам револуцију као пас земљотрес”.

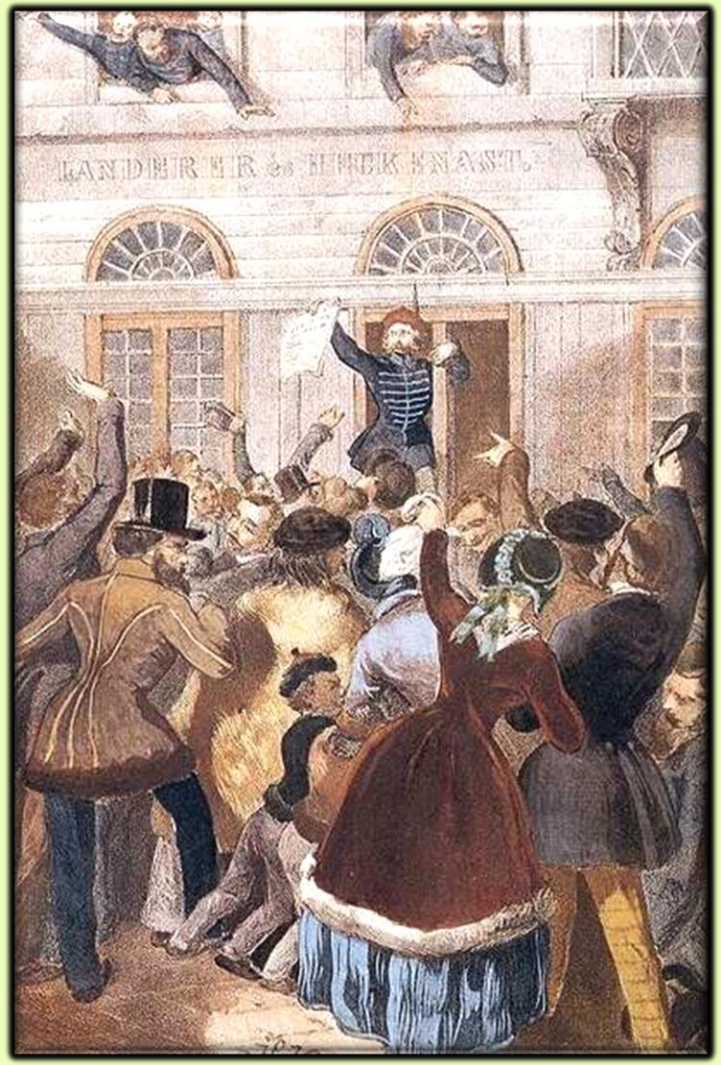

Испред штампарије „Ландерер и Хекенаст”, 15. марта 1848. године

Године 1848. започела је револуција и у Пешти, када су млади интелектуалци, окупљени око организације „Млада Угарска”, предвођени Петефијем, из познате кафане „Пилвакс”, уз подршку студената, кренули ка штампарији „Ландерер и Хекенаст”, где су одштампали његову националну песму *Устај роде*! (*Nemzeti dal*) и прокламацију од 12 тачака. Захтевали су: слободу штампе, укидање цензуре, именовање нове, одговорније Владе, једнакост пред законом, без обзира на друштвену и верску припадност, укидање кметства, ослобађање свих политичких затвореника и повратак угарских војника у домовину.

У парку Народног музеја Петефи је одржао ватрени говор, а потом је директору музеја Агоштону Кубињију свечано предао штампани примерак своје националне песме, написавши:

„Ово је први примерак слободне штампе, који је отиснут 15. марта 1848. године, а тиме и први дашак мађарске слободе.”

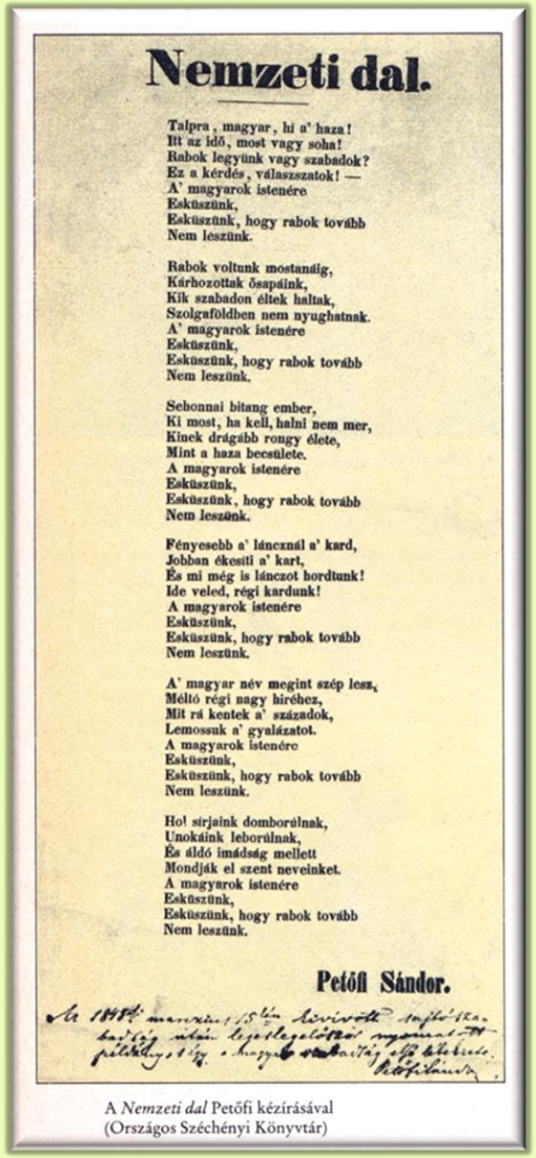

Nemzeti dal.

Talpra, magyar, hi a' haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés, válaszszatok! —
A' magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ősapáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A' magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Sebonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Fényesebb a' láncznál a' kard,
Jobban ékesíti a' kart,
És mi még is láncz ot hordtunk!
Ide veled, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

A' magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez,
Mit rá kentek a' századok,
Lemossuk a' gyalázatot.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Ho! sírjaink domborúlnak,
Unokáink leborúlnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Petőfi Sándor.

A *Nemzeti dal* Petőfi kézírásával
(Országos Széchényi Könyvtár)

Национална песма
(*Nemzeti dal*)

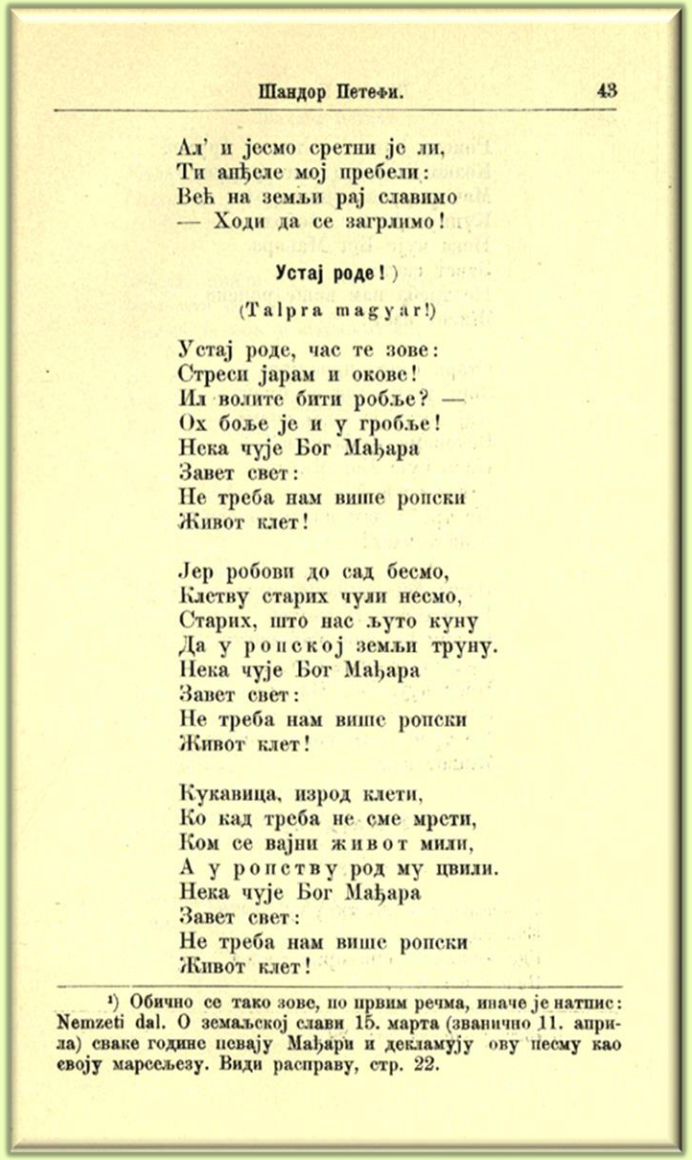

Ал' и јесмо сретни је ли,
Ти анђеле мој пребели:
Већ на земљи рај славимо
— Ходи да се загрлимо!

Устај роде! [1])

(Talpra magyar!)

Устај роде, час те зове:
Стреси јарам и окове!
Ил волите бити робље? —
Ох боље је и у гробље!
Нека чује Бог Мађара
Завет свет:
Не треба нам више ропски
Живот клет!

Јер робови до сад бесмо,
Клетву старих чули несмо,
Старих, што нас љуто куну
Да у ропској земљи труну.
Нека чује Бог Мађара
Завет свет:
Не треба нам више ропски
Живот клет!

Кукавица, изрод клети,
Ко кад треба не сме мрети,
Ком се вајни живот мили,
А у ропству род му цвили.
Нека чује Бог Мађара
Завет свет:
Не треба нам више ропски
Живот клет!

[1]) Обично се тако зове, по првим речма, иначе је натпис: Nemzeti dal. О земаљској слави 15. марта (званично 11. априла) сваке године певају Мађари и декламују ову песму као своју марсељезу. Види расправу, стр. 22.

Национална песма *Устај роде*!
у преводу Благоја Бранчића

Јанош Торма:
Устај роде!
Уље на платну,
1898–1937.

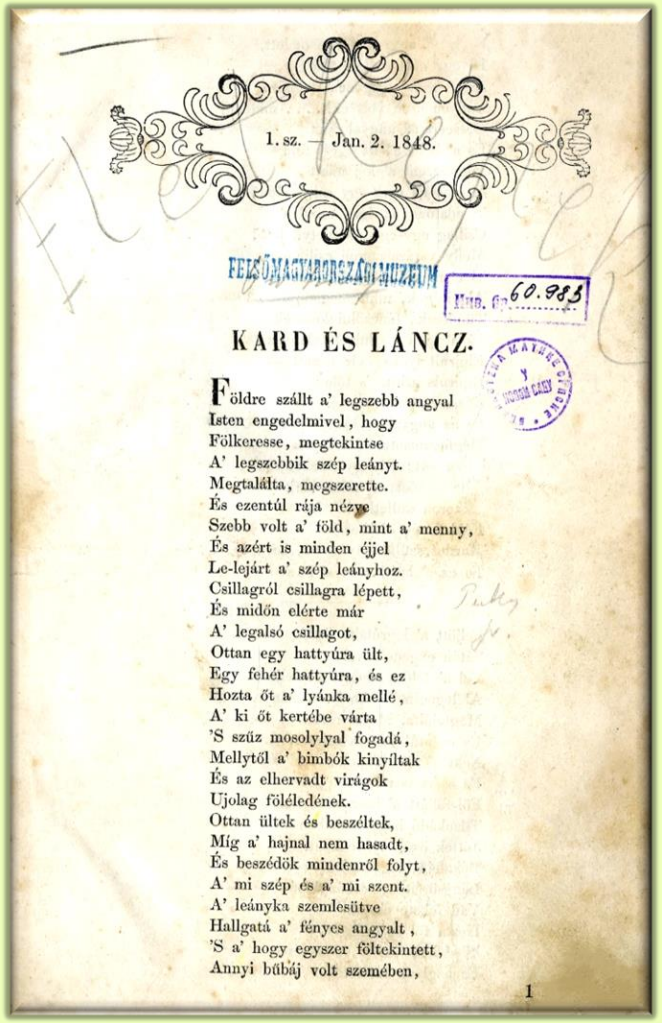

1. sz. — Jan. 2. 1848.

FELSŐMAGYARORSZÁGI MUZEUM
Ltsz. 60.983

KARD ÉS LÁNCZ.

Földre szállt a' legszebb angyal
Isten engedelmivel, hogy
Fölkeresse, megtekintse
A' legszebbik szép leányt.
Megtalálta, megszerette.
És ezentúl rája nézve
Szebb volt a' föld, mint a' menny,
És azért is minden éjjel
Le-lejárt a' szép leányhoz.
Csillagról csillagra lépett,
És midőn elérte már
A' legalsó csillagot,
Ottan egy hattyúra ült,
Egy fehér hattyúra, és ez
Hozta őt a' lyánka mellé,
A' ki őt kertébe várta
'S szűz mosolylyal fogadá,
Mellytől a' bimbók kinyíltak
És az elhervadt virágok
Ujolag föléledének.
Ottan ültek és beszéltek,
Míg a' hajnal nem hasadt,
És beszédök mindenről folyt,
A' mi szép és a' mi szent.
A' leányka szemlesütve
Hallgatá a' fényes angyalt,
'S a' hogy egyszer föltekintett,
Annyi bűbáj volt szemében,

1

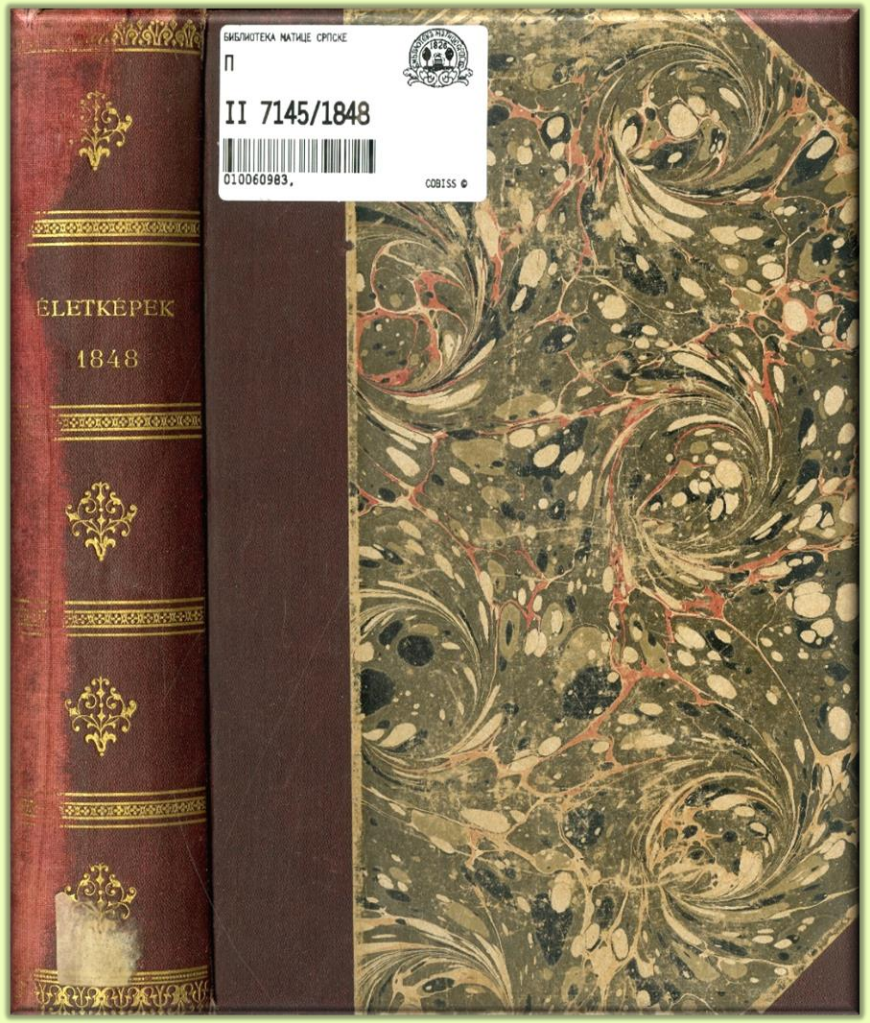

Петефијева песма *Мач и ланац* (*Kard és lánc*)
у листу *Életképek* из 1848. П II 7145/1848

Петефи Шандор, литографија
Аутор Миклош Барабаш, 1848.

Петефи одлази у своју војну јединицу у Дебрецин, где добија капетански чин. Због својих ставова раскида везе са најближим пријатељима, сукобљава се чак и са Лајошем Кошутом. У јануару 1849. године прикључује се трансилванијским трупама, које предводи генерал Јожеф Бем, под чијом је био заштитом.

Последња слика Петефија урађена у Мезеберењу

Уље на платну. Аутор Шома Орлаи Петрич, 1849.

Према речима Ласла Арања: „Петефи је револуционарни песник свом душом и њега одушевљавају не само идеје о мађарском патриотизму него и о општој слободи народа”. Ово револуционарно одушевљење код Петефија није поколебала ни руска царска интервенција против побуњеничке војске. Генерал Бем је 31. јула напао бројно надмоћнију руску војску код Шегешвара, али је поражен уз велике губитке. У овој бици изгубио је живот и Шандор Петефи.

Из Рукописног одељења Матице српске

У богатој збирци Рукописног одељења Матице српске чувају се и преводи Петефијевих песама, с краја 19. и почетка 20. века.

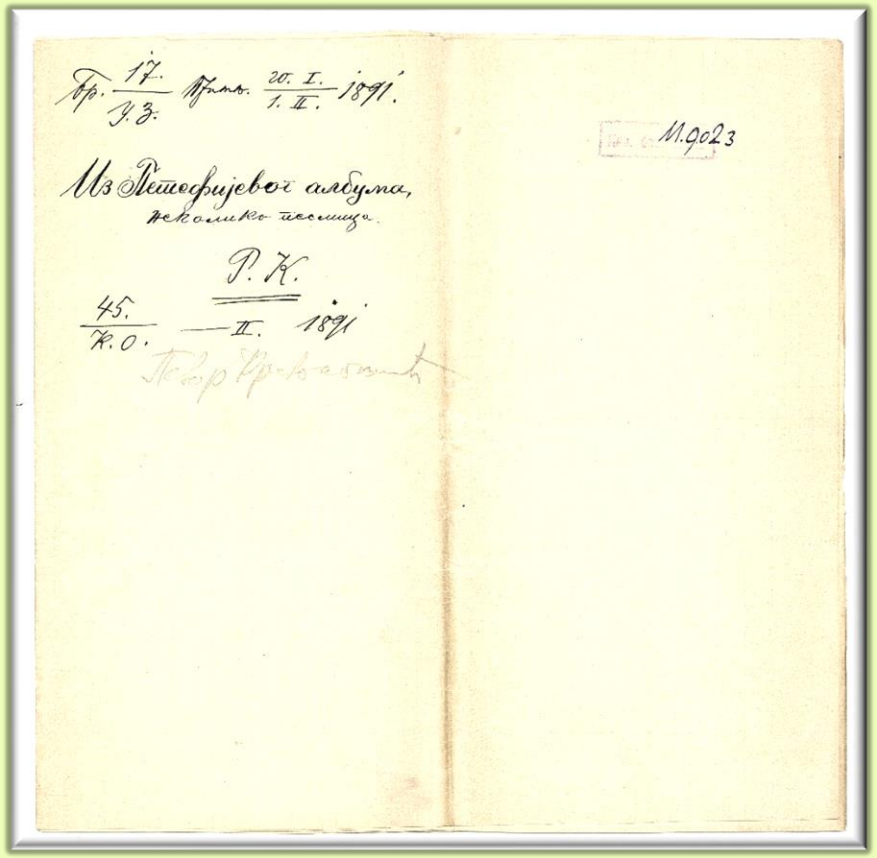

Бр. 17. / Ј.З. Прим. 20. I. / 1. II. 1891.

М.9023

Из Петефијевог албума, неколико песмица.

Р. К.

45. / К.О. — II. 1891

Петар Крстоношић

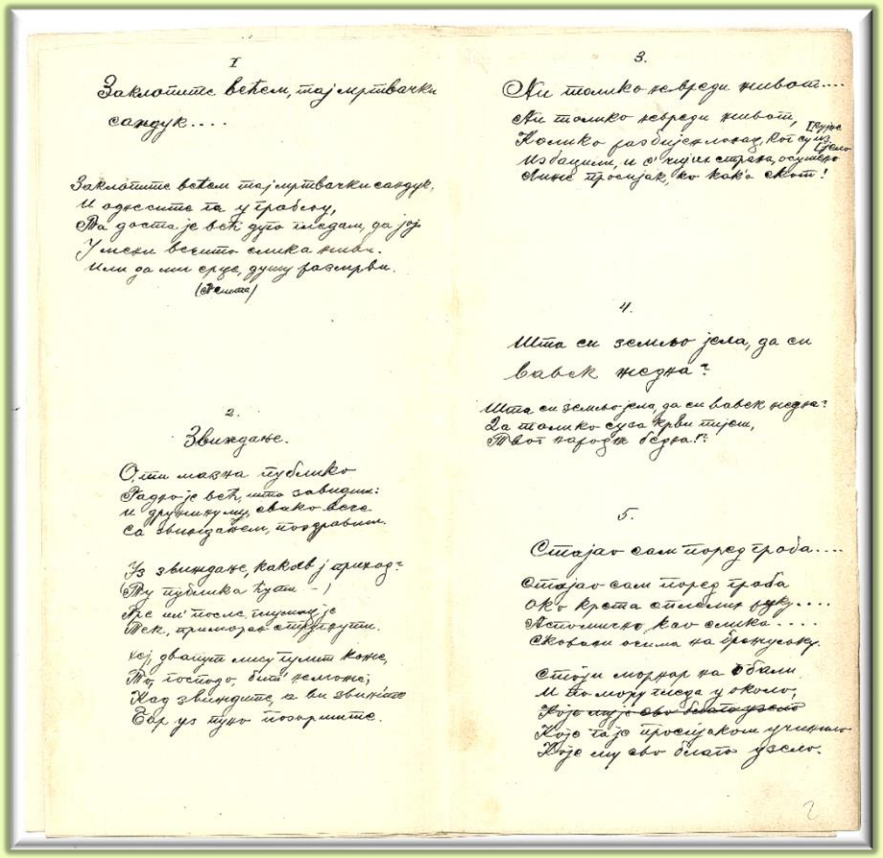

1

Заклопите ветем, тај мртвачки сандук....

Заклопите ветем тај мртвачки сандук,
И однесите га у травњу,
Па доста је веч' дуго гледан, да ју
У мени вечито слика живи.
Или да ми ерце, душу размрви.
(Ветем)

2.

Звиждање.

О ти мазна публико
Радо је веч, што завиди:
И дрмљуш, свако вече
Са звиждавем, поздравим.

Из звиждање, каков ј' приход?
Ру публика туп —)
Ре ми' после пишчад ј'
Веч, примораш' страдати.

Ко' дваиста имају трпит' коже,
Ту господо, бит' религиозе;
Кад звиждите, а ви звижите
Бар уз туре поорите.

3.

Ни толико невреди живот....

Ни толико невреди живот,
Колико разбијеглоглав, Кој' у
Избацим, и с' чуле стрела, осуђен
Живе тромјак, ев' ко' Мот!

4.

Шта си земљо јела, да си вавек жедна?

Шта си земљо јела, да си вавек жедна?
Да толико туђа крви тиреш,
Твој народа будна?

5.

Стајао сам поред гроба....

Стајао сам поред гроба
Ок' крста стиснем руке....
Мислећи, ка' слика....
Скрбам очима на бреговоју.

Стиђи мрмор на обали
И во моју гледа у очи,
~~Које сада сво блато гледе~~
Које тајо просјачком мрмлу
Које му сво блато фелеч.

Петар Крстоношић: *Из Петефијевог албума*, 1891, М.9.023

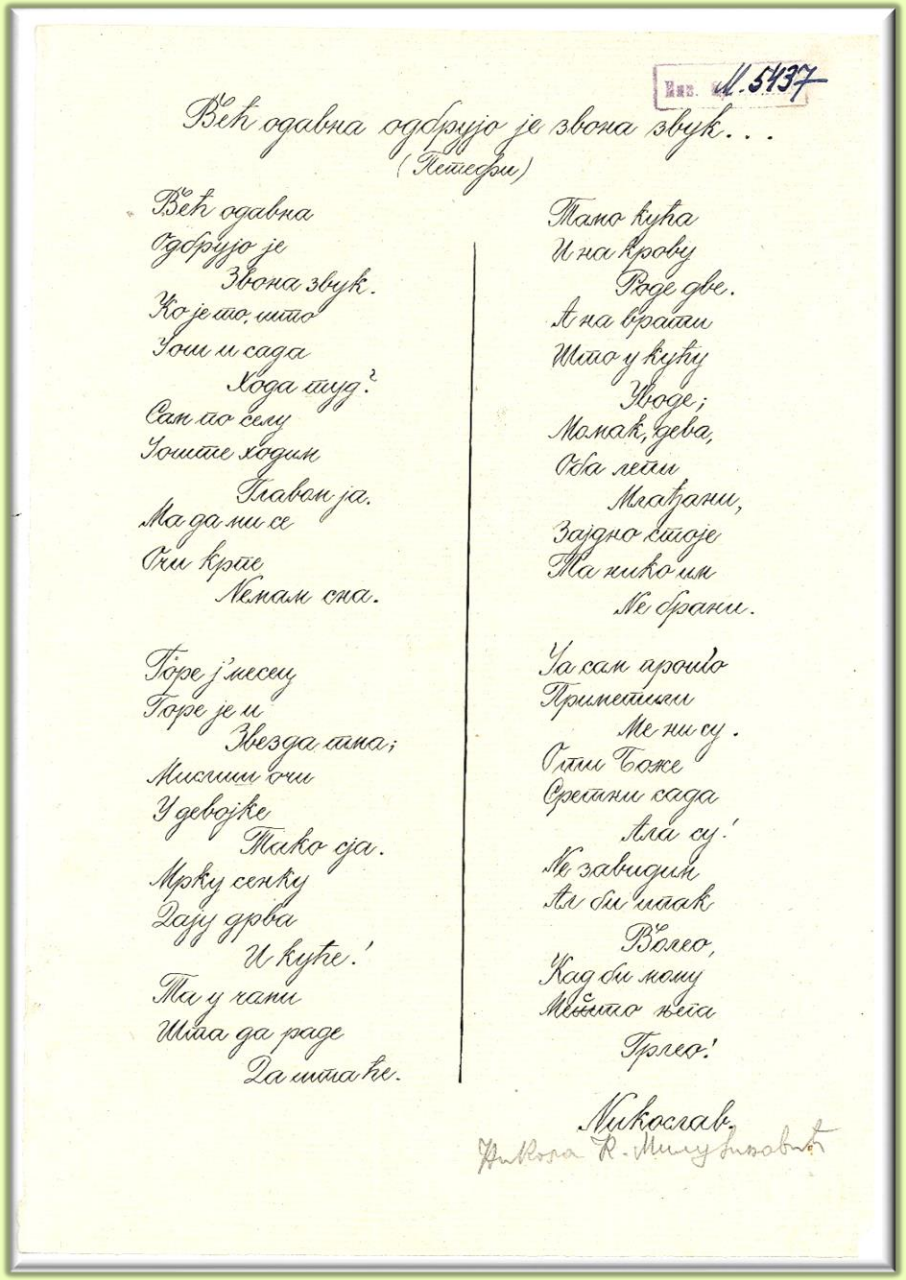

Инв. М.5437

Већ одавна одбрујо је звона звук...
(Петефи)

Већ одавна
Одбрујо је
Звона звук.
Ко је то, што
Још и сада
Хода туд?
Сам по селу
Ноћу ходим
Главом ја.
Ма да ми се
Очи крте
Ненам сна.

Горе ј'месец
Горе је и
Звезда тана;
Мислим очи
У девојке
Тако сја.
Мрку сенку
Дају дрва
И куће.'
Ти у чари
Шта да раде
Да шта не.

Тамо кућа
И на крову
Роде две.
А на вратаи
Што у кућу
Уноде;
Момак, девојка,
Оба лепи
Млађани,
Заједно стоје
Па нико им
Не брани.

Ја сам прошао
Приметили
Ме ни су.
Оти Боже
Срећни сада
Ала су.'
Не завидим
Ал би мајак
Волео,
Кад би ноћу
Мешто њеа
Грлео.'

Никослав.
Никола К. Милутиновић

Никола К. Милутиновић:
Већ одавна је одбрујо звона звук…
М.5.437

Библ. Матице Српске 1826

Библ. Ср. М 8973

За „Летопис."

„Ко шева, зла не мисли."

Вилински сан.

— А. Петефи. —

На чуку сам на планској ресци...
Грдни вали, грозно ми обиље!
Чун се љуља — као год колевка
Под рукама љутите дадиље.
Срдита си, сурова ми судбо,
Ка' речена девојка и река!
Бурно си ми пробудила страсти,
Што спокојства лишише мене ка.

Унорна се, а обале нема,
Да ме из тог покора мигуна!
Где је вртлог? да се возар смири,
Кад са чуном увуче та скупа.
Ни обале, ни вртлога, само
Опасности ми непрестано прете.
Не могу се искрцати нигде,
А не могу пропасти, умрети!

Какав гласак хори се над вали —
Са хуком ми, што је тако прљав?
Да ли душе, која у рај иде,

М 9,499

Заљубљено море.

(A szerelmes tenger)

– Petőfi Sándor –

1.

У крај мора млада момка седи,
Заспала је у блаженству свету,
Чета драгог и од вијуга звезда
Баш му сада доврмиује сјаст.

2.

Преко пута весеркаса мија
Али моју мје до ње сад
Вет потеже ка девојку младу
И уздишуће свој мрмиво јад:

3.

„Лаг дуго, да сиво ти будим,
Устани ало, помоћ ти Бог!
Окупај се да достанеш среће
Зотиакуљ се слатко тела твог

4.

Сузи к мени лепог девојко
Заљуби ме да будемо пар.
Ко реву ку тебе окитити,
Лепше свију ме питаш ни дар.

5.

Власи твоје бисером посуту,
Јер бисера на мени ону је тама,
Од твог сјаја осветлити мора
Ко то следно гледати решио.

6.

Не, не, нико не сме гледати на ме,
Одноћу ти у далеко крај,
Бак на мјесто, ~~на дајеко острво~~
~~На јеро о ведрово~~,
Ту земаљски сакривени јад.

7.

Поток тамо мирно је дуго,
Ваљда тајнуо, као бисер сам,
С часа на час ново звезде звати,
Лепше него мене ја ретко знам.

17. *

Опет момка на мјесту је месту
Буде је вечер тврдо лежи сад
Растопљено тамо му је вјеси
А крај воду вечер – нестајаш.

18

Море, земљу, простране бескрајне.
Замах тамо пуштено је ње
Као конуб, ког драо гоно,
Па се кајзер преда мрмуреш.

19.

„Нешто то не хте вишо доћи,
Љубавно му лажан бесно тамо,
Преварио ме оставио... мад дијо
Чекам мој тешко вечно суд..."

20

Тако момка горко јад мрмиво
А то море слушало је све
Не с од бесе заљено уздуго,
Тетавно будуће таласе,

21.

Па их шаље до журе за будаш
Што' мјесеч позну неверу
И рамено брод је са лампиштом
Сјајеш лежи вет за мрекаш дау.

22.

И говори море, „Гадно момо
Шта' ћеш сад, ах шта' ћеш сад да знаш!
Ког ти мислиш, преварио ти ерамо,
Па ти мислиш, ах ти – нестадеш.

23.

Такав живот ја дао' ти зато вреди?
Бољо скоро у мој загрљај
Да у мојим безрмна се скријеш.
И да тешко заборавиш вај."

24.

Што то мје разумела момо,
Ромор мора разумеде сад,
Скочи с бреда... море је сакрио,
И девојку и сав лозно јад.

Б.-Бранчић.

Благоје Бранчић: *Заљубљено море*, М.9.499

Дела
(избор)

1848.

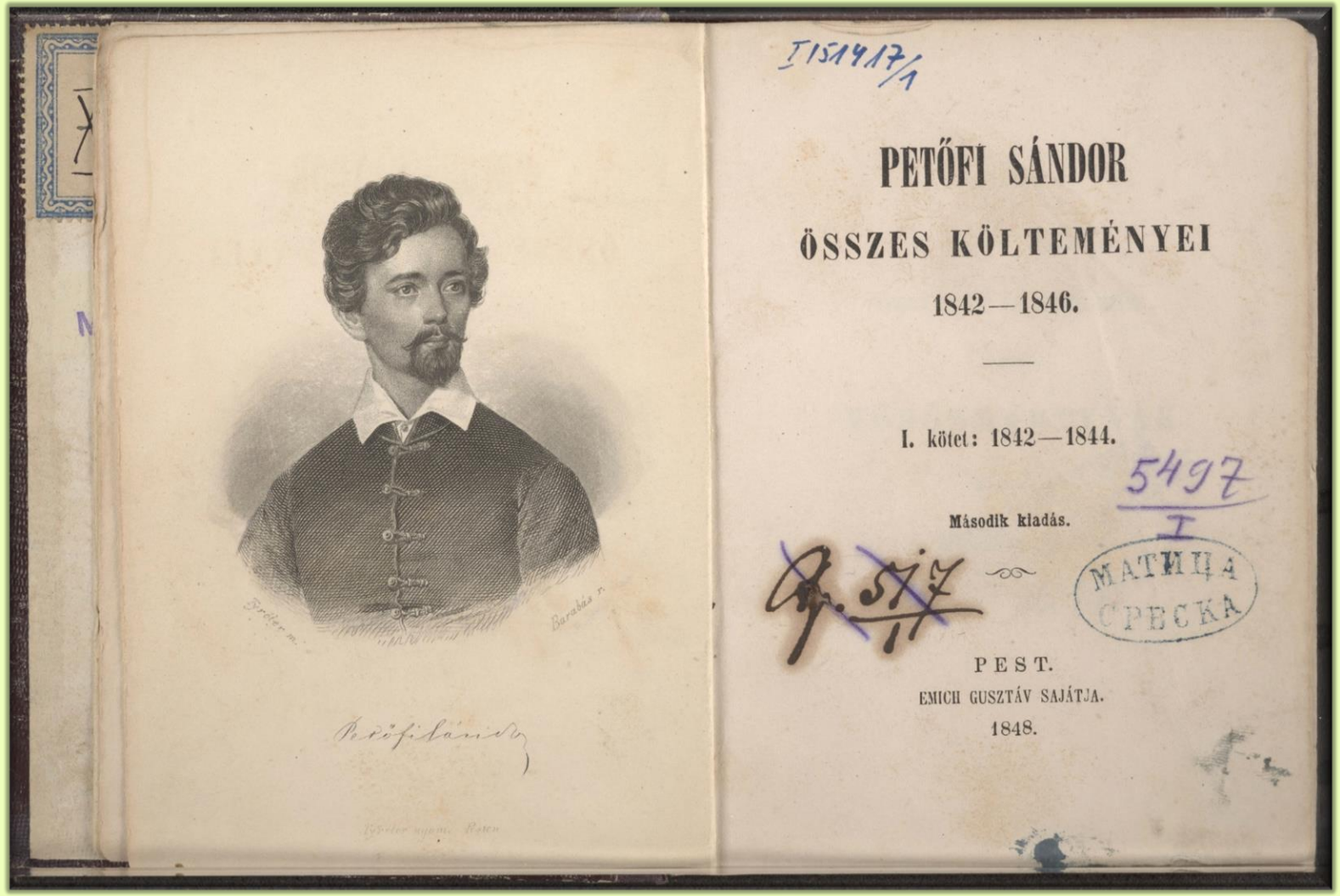

I 15417/1

PETŐFI SÁNDOR

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

1842—1846.

I. kötet: 1842—1844.

Második kiadás.

5497
I
МАТИЦА СРПСКА

PEST.

EMICH GUSZTÁV SAJÁTJA.

1848.

P 19 Мађ I 19/1

1848.

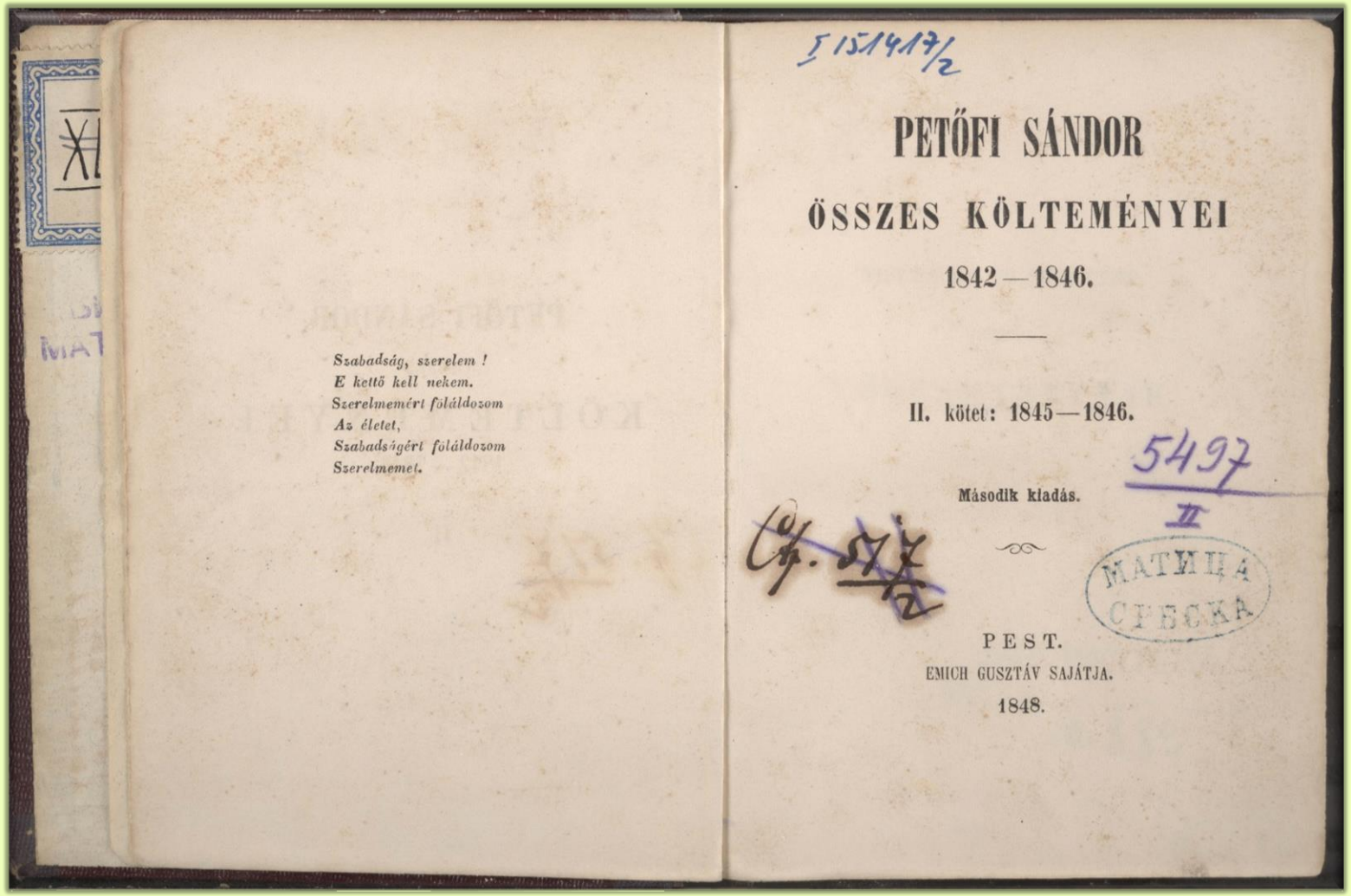

Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem.
Szerelmemért föláldozom
Az életet,
Szabadságért föláldozom
Szerelmemet.

PETŐFI SÁNDOR

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

1842—1846.

II. kötet: 1845—1846.

Második kiadás.

PEST.
EMICH GUSZTÁV SAJÁTJA.
1848.

P 19 Mađ I 19/2

1848.

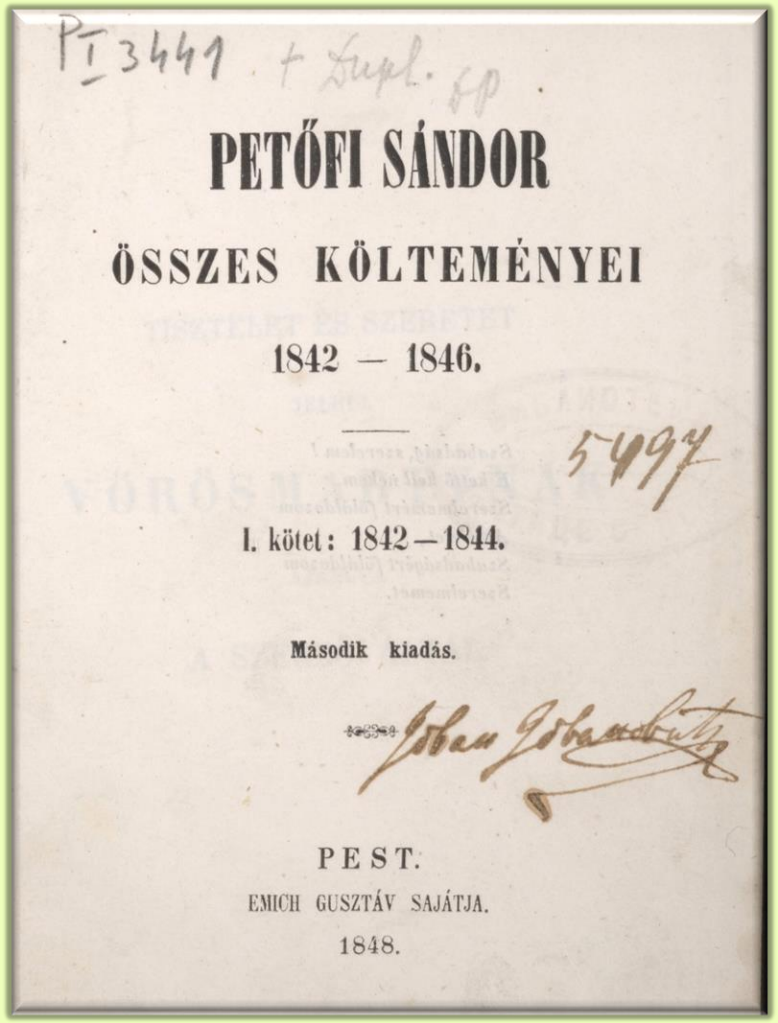

PETŐFI SÁNDOR

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

1842 — 1846.

I. kötet: 1842—1844.

Második kiadás.

PEST.

EMICH GUSZTÁV SAJÁTJA.

1848.

Змај I 37/1

1858.

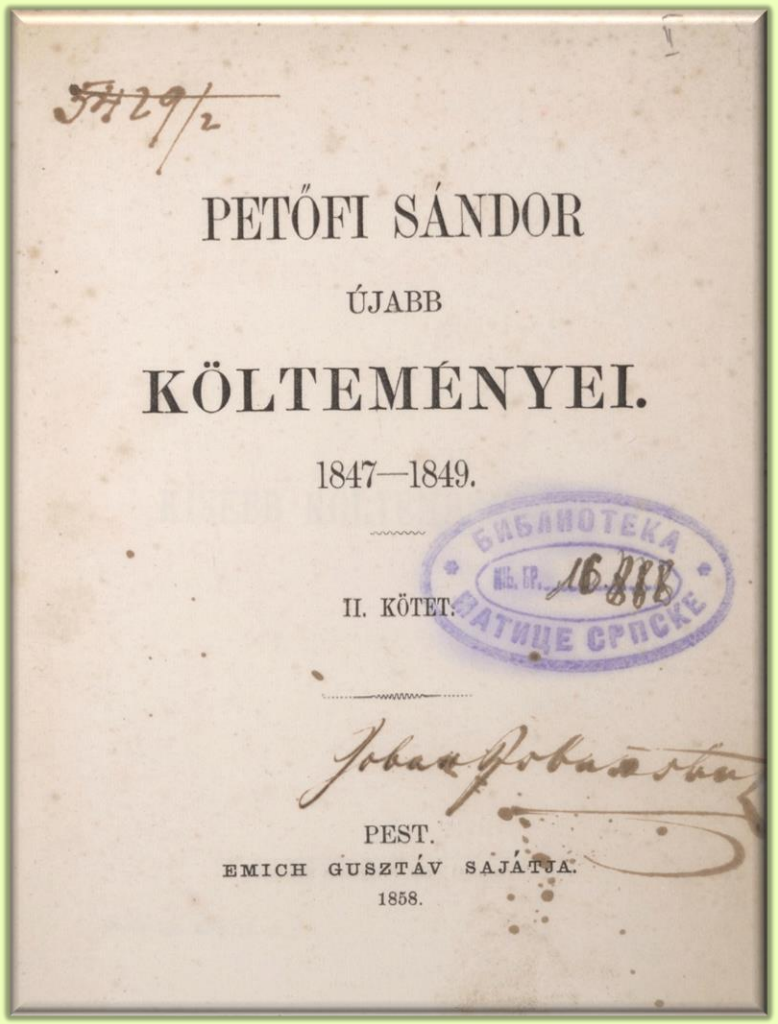

PETŐFI SÁNDOR

ÚJABB

KÖLTEMÉNYEI.

1847—1849.

II. KÖTET.

PEST.

EMICH GUSZTÁV SAJÁTJA.

1858.

Змај I 35

Књиге Петефијевих песама из личне библиотеке Јована Јовановића Змаја.

1858.

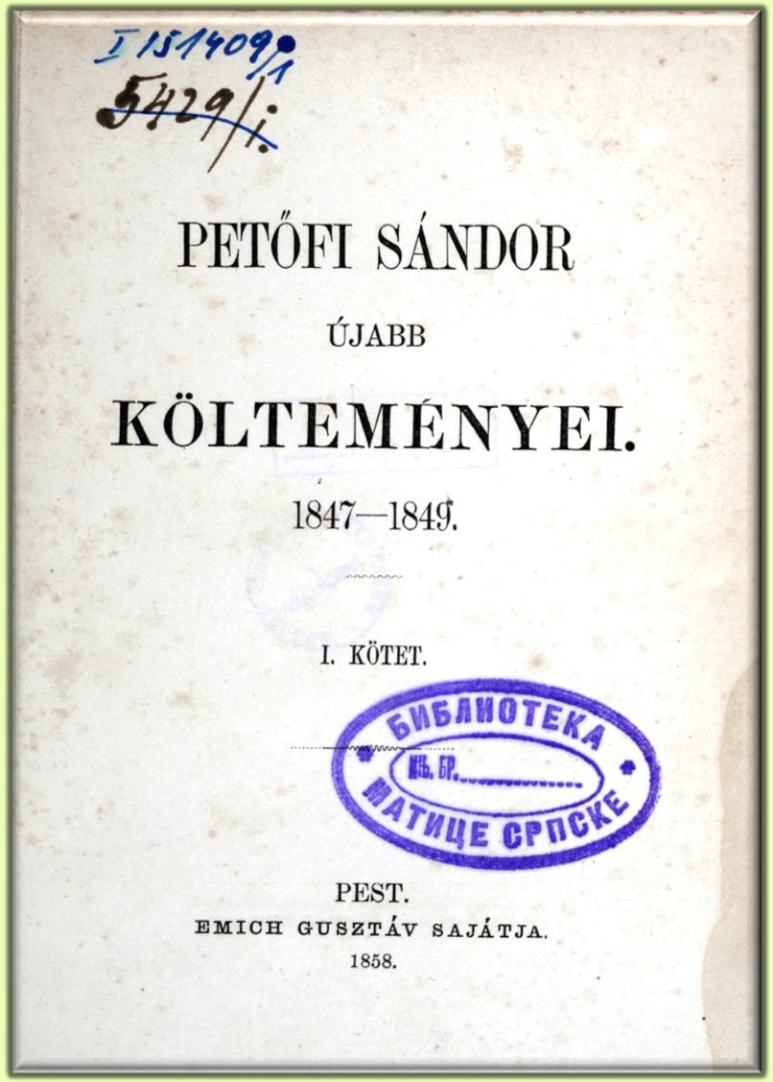

I 151409/1

5429/i

PETŐFI SÁNDOR

ÚJABB

KÖLTEMÉNYEI.

1847—1849.

I. KÖTET.

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ
Књ. бр.

PEST.

EMICH GUSZTÁV SAJÁTJA.

1858.

P 19 Мађ I 17/1

1862.

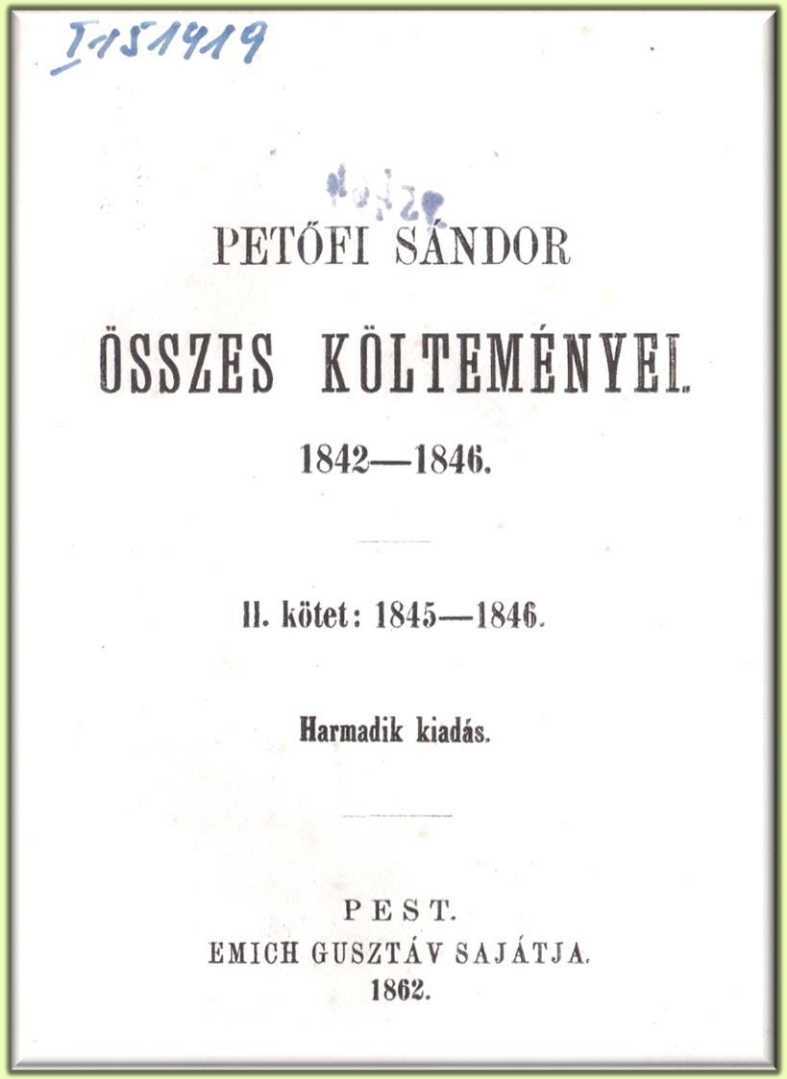

I 151419

PETŐFI SÁNDOR

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI.

1842—1846.

II. kötet: 1845—1846.

Harmadik kiadás.

PEST.

EMICH GUSZTÁV SAJÁTJA.

1862.

БМС I 151419

1863.

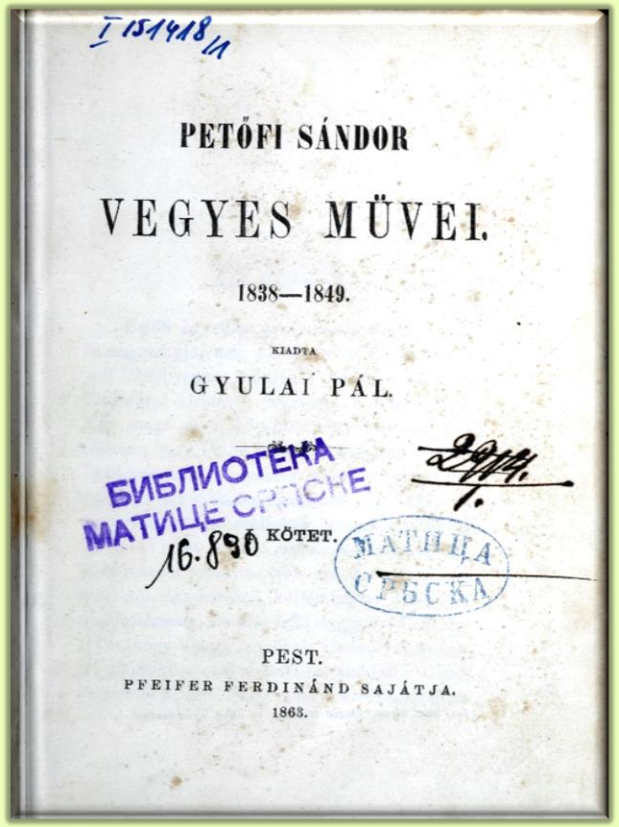

I 151418/1

PETŐFI SÁNDOR

VEGYES MÜVEI.

1838—1849.

KIADTA

GYULAI PÁL.

I. KÖTET.

PEST.

PFEIFER FERDINÁND SAJÁTJA.

1863.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
16.890
МАТИЦА СРБСКА

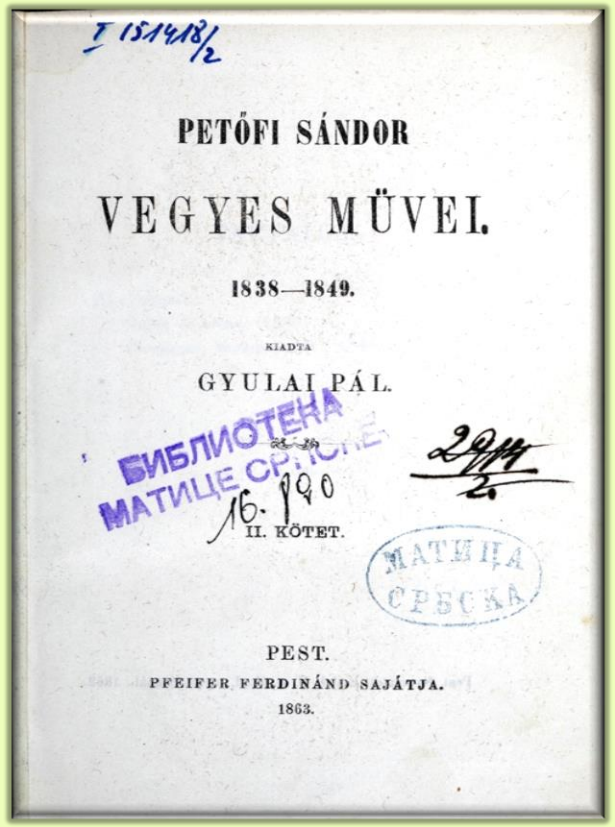

I 151418/2

PETŐFI SÁNDOR

VEGYES MÜVEI.

1838—1849.

KIADTA

GYULAI PÁL.

II. KÖTET.

PEST.

PFEIFER FERDINÁND SAJÁTJA.

1863.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
16.190
МАТИЦА СРБСКА

I 151418/3

PETŐFI SÁNDOR

VEGYES MŰVEI.

1838—1849.

KIADTA

GYULAI PÁL.

III. KÖTET.

PEST.

PFEIFER FERDINÁND SAJÁTJA.

1863.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
16.190
МАТИЦА СРБСКА

P 19 Mađ I 18/1-3

1872.

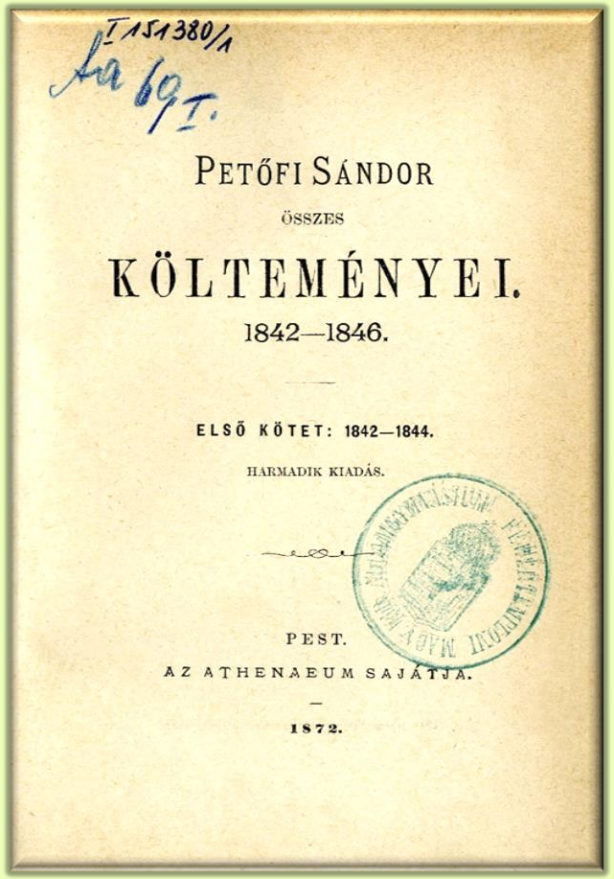
I 151380/1
Aa 69/I.

PETŐFI SÁNDOR
ÖSSZES
KÖLTEMÉNYEI.
1842—1846.

ELSŐ KÖTET: 1842—1844.
HARMADIK KIADÁS.

PEST.
AZ ATHENAEUM SAJÁTJA.
1872.

P 19 Mađ I 18/1

1872.

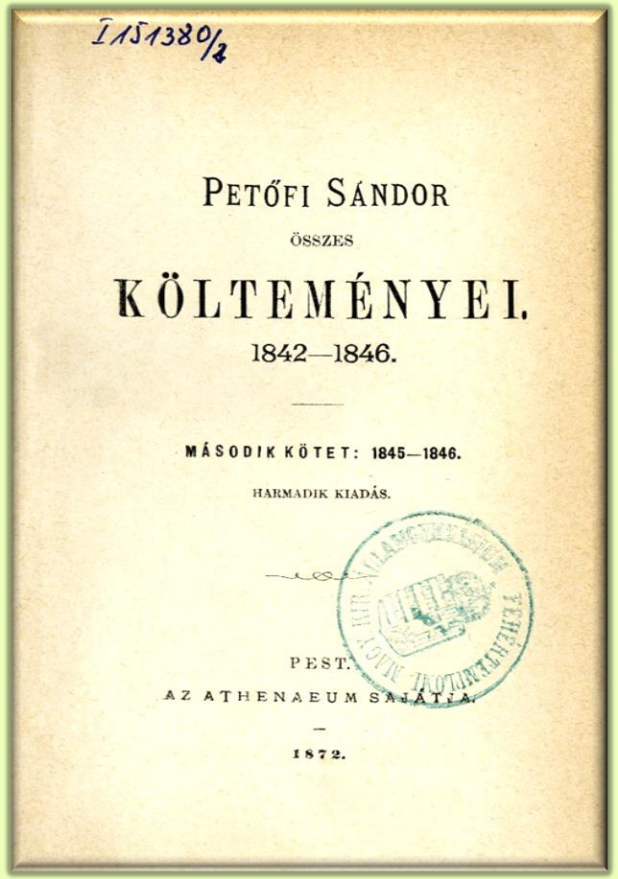
I 151380/2

PETŐFI SÁNDOR
ÖSSZES
KÖLTEMÉNYEI.
1842—1846.

MÁSODIK KÖTET: 1845—1846.
HARMADIK KIADÁS.

PEST.
AZ ATHENAEUM SAJÁTJA.
1872.

P 19 Mađ I 18/2

1883.

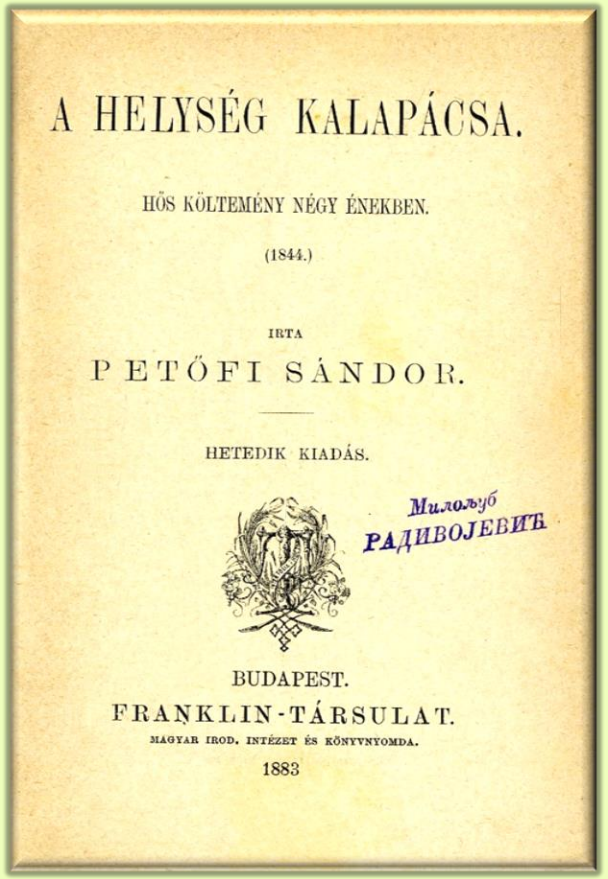

A HELYSÉG KALAPÁCSA.

HŐS KÖLTEMÉNY NÉGY ÉNEKBEN.

(1844.)

IRTA
PETŐFI SÁNDOR.

HETEDIK KIADÁS.

Милољуб
РАДИВОЈЕВИЋ

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT.
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1883

БМС I 150397/Пв

1884.

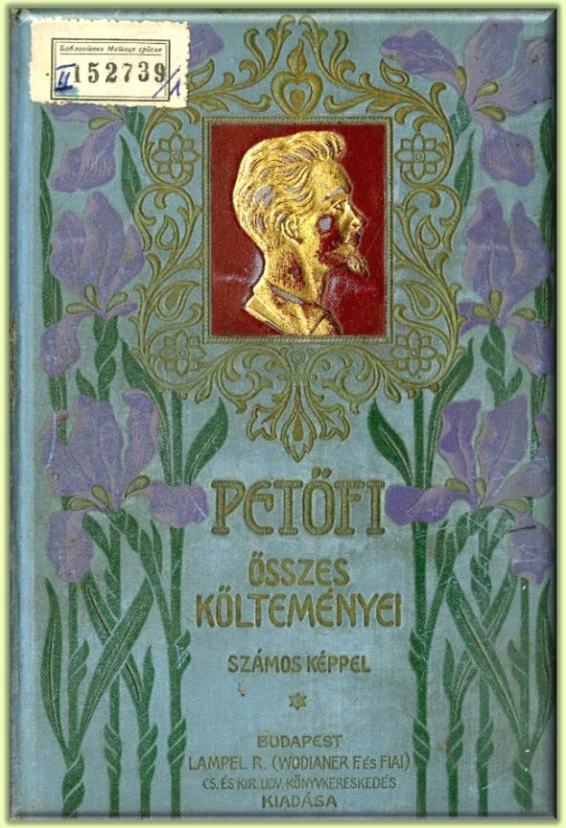

БМС II 152739/1

1884.

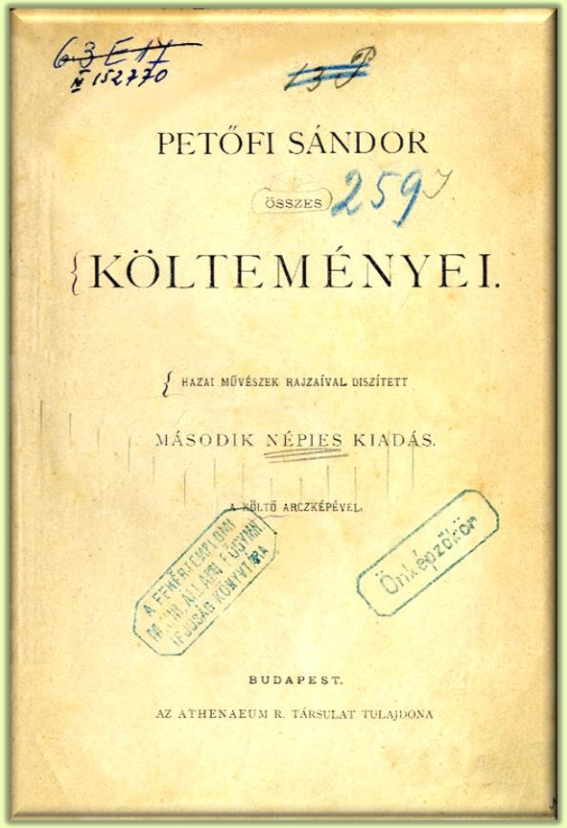

БМС II 152770

1888.

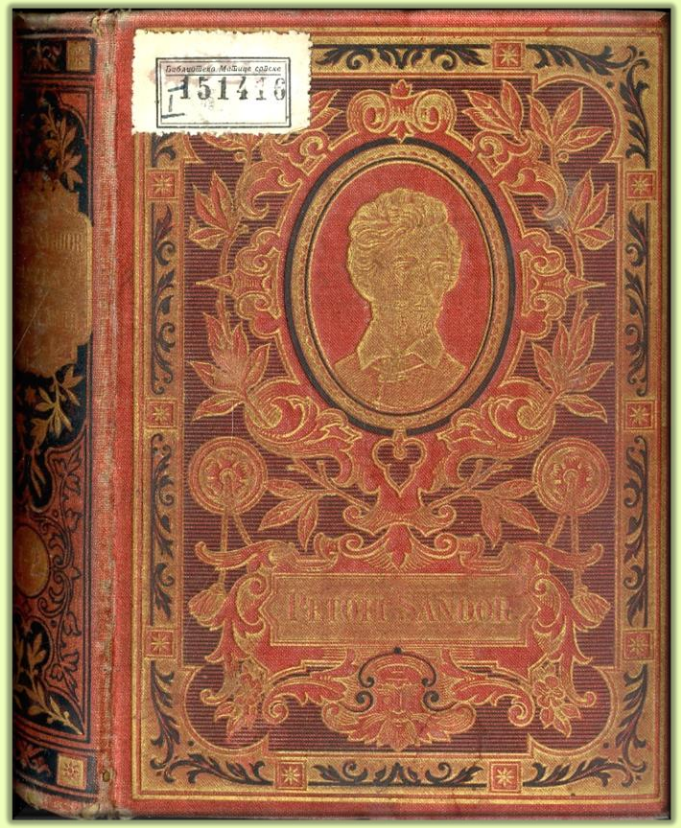

БМС I 151416

Књига са посветом: „Господину Антонију Хаџићу, бившем посланику у Државном сабору, многозаслужном секретару Матице српске, надахнутом преводиоцу Петефијевих песама с великим поштовањем др Ференц Бадич, у Новом Саду, 1889”.

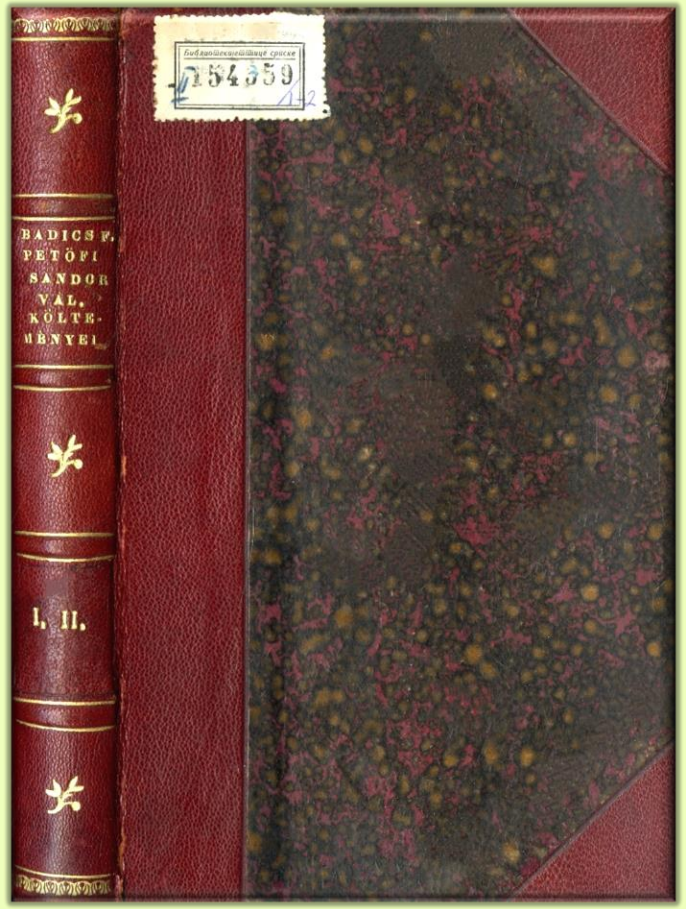

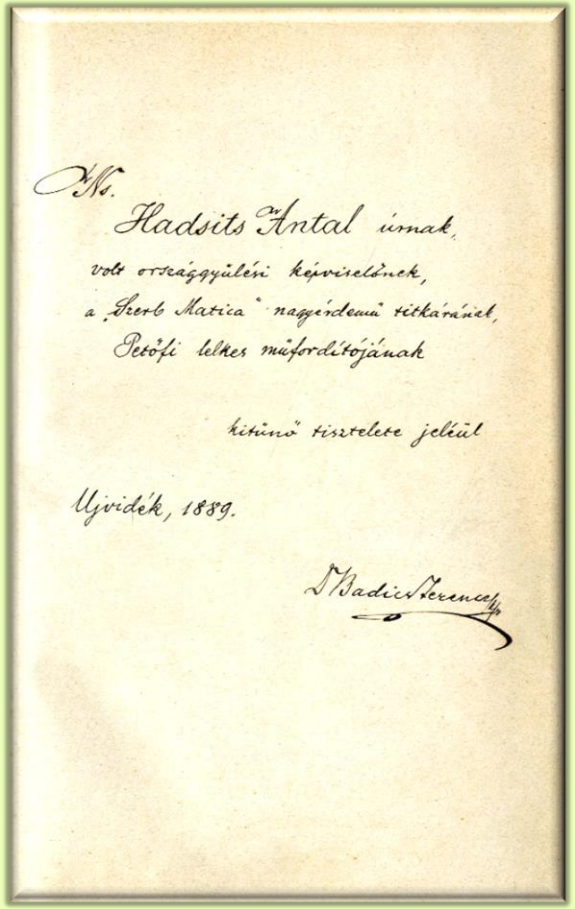
Ns.
Hadsits Antal úrnak,
volt országgyűlési képviselőnek,
a „Szerb Matica” nagyérdemű titkárának,
Petőfi lelkes műfordítójának
kitűnő tisztelete jelül
Ujvidék, 1889.
D. Badics Ferencz

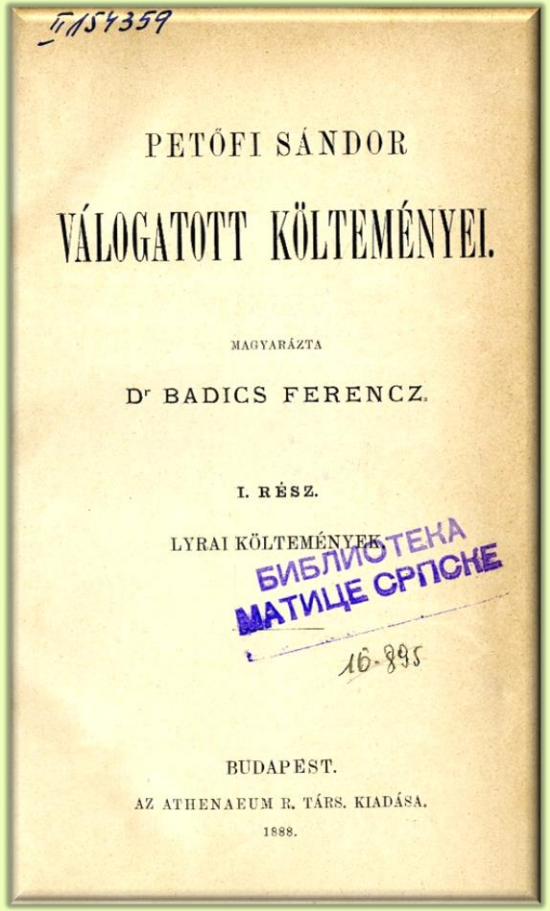
PETŐFI SÁNDOR
VÁLOGATOTT KÖLTEMÉNYEI.
MAGYARÁZTA
Dr BADICS FERENCZ.
I. RÉSZ.
LYRAI KÖLTEMÉNYEK.
BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KIADÁSA.
1888.

БМС II 154359/1

1891.

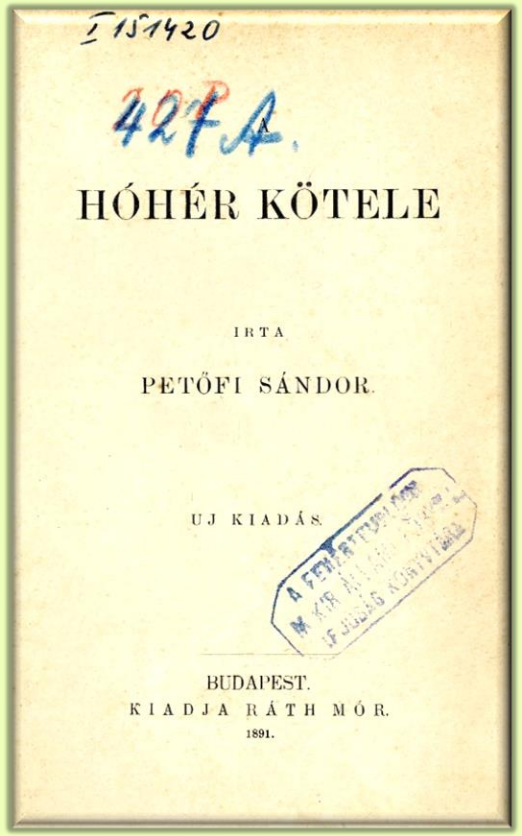

I 151420

427 A.

HÓHÉR KÖTELE

IRTA

PETŐFI SÁNDOR.

UJ KIADÁS.

BUDAPEST.
KIADJA RÁTH MÓR.
1891.

БМС I 151420

1892.

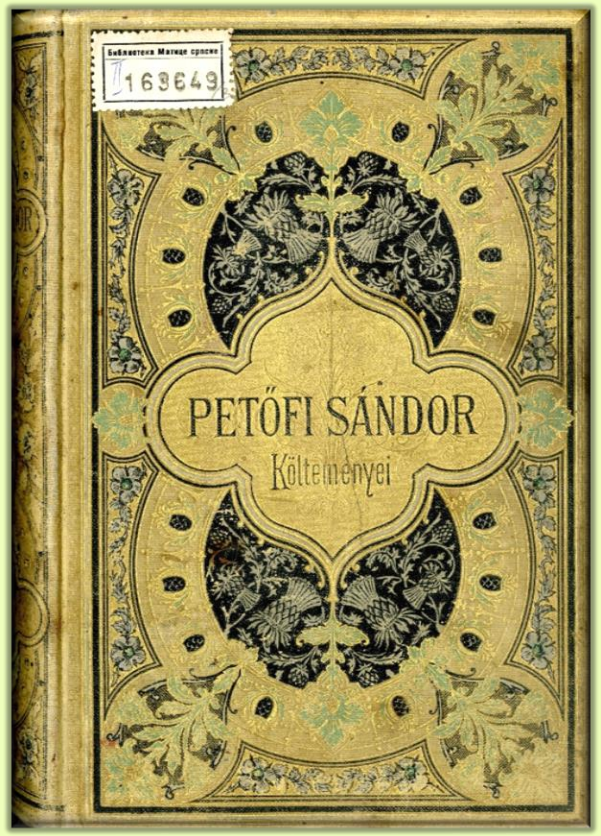

БМС II 163649/1

1892.

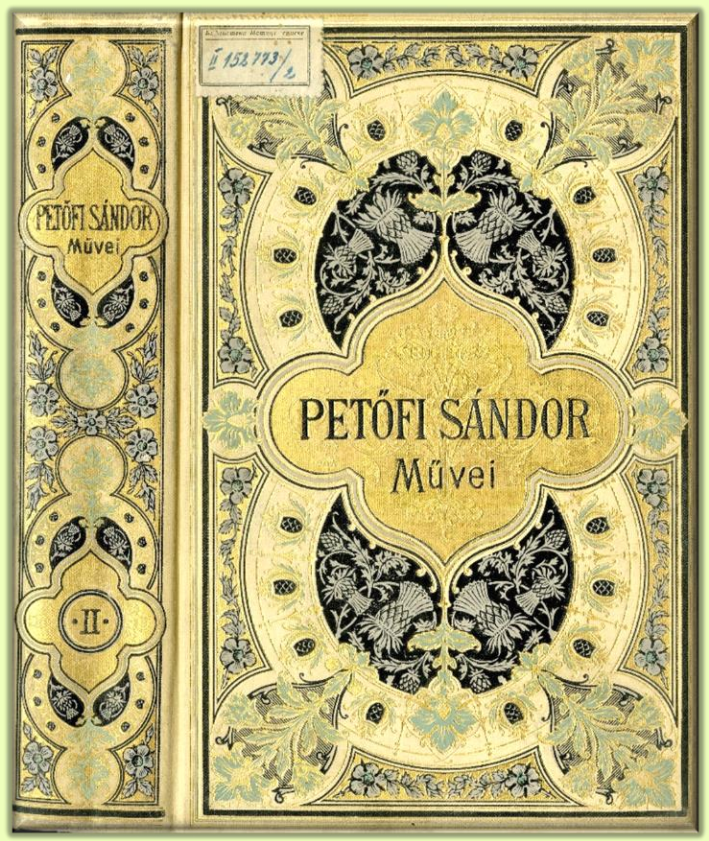

БМС II 152773 2

1892.

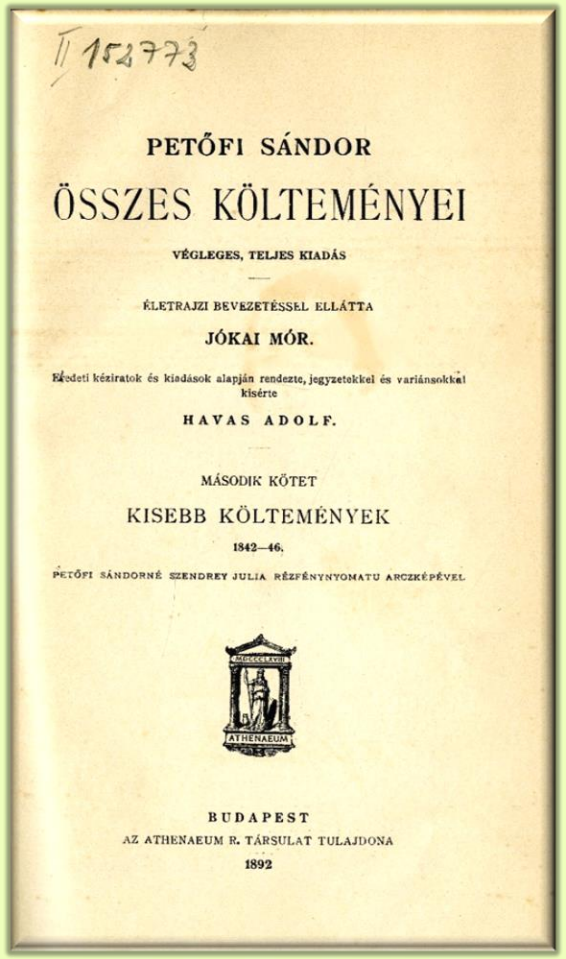

II 152773

PETŐFI SÁNDOR

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

VÉGLEGES, TELJES KIADÁS

ÉLETRAJZI BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA

JÓKAI MÓR.

Eredeti kéziratok és kiadások alapján rendezte, jegyzetekkel és variánsokkal kisérte

HAVAS ADOLF.

MÁSODIK KÖTET

KISEBB KÖLTEMÉNYEK

1842—46.

PETŐFI SÁNDORNÉ SZENDREY JULIA RÉZFÉNYNYOMATU ARCZKÉPÉVEL

ATHENAEUM

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT TULAJDONA

1892

БМС II 152773

1900.

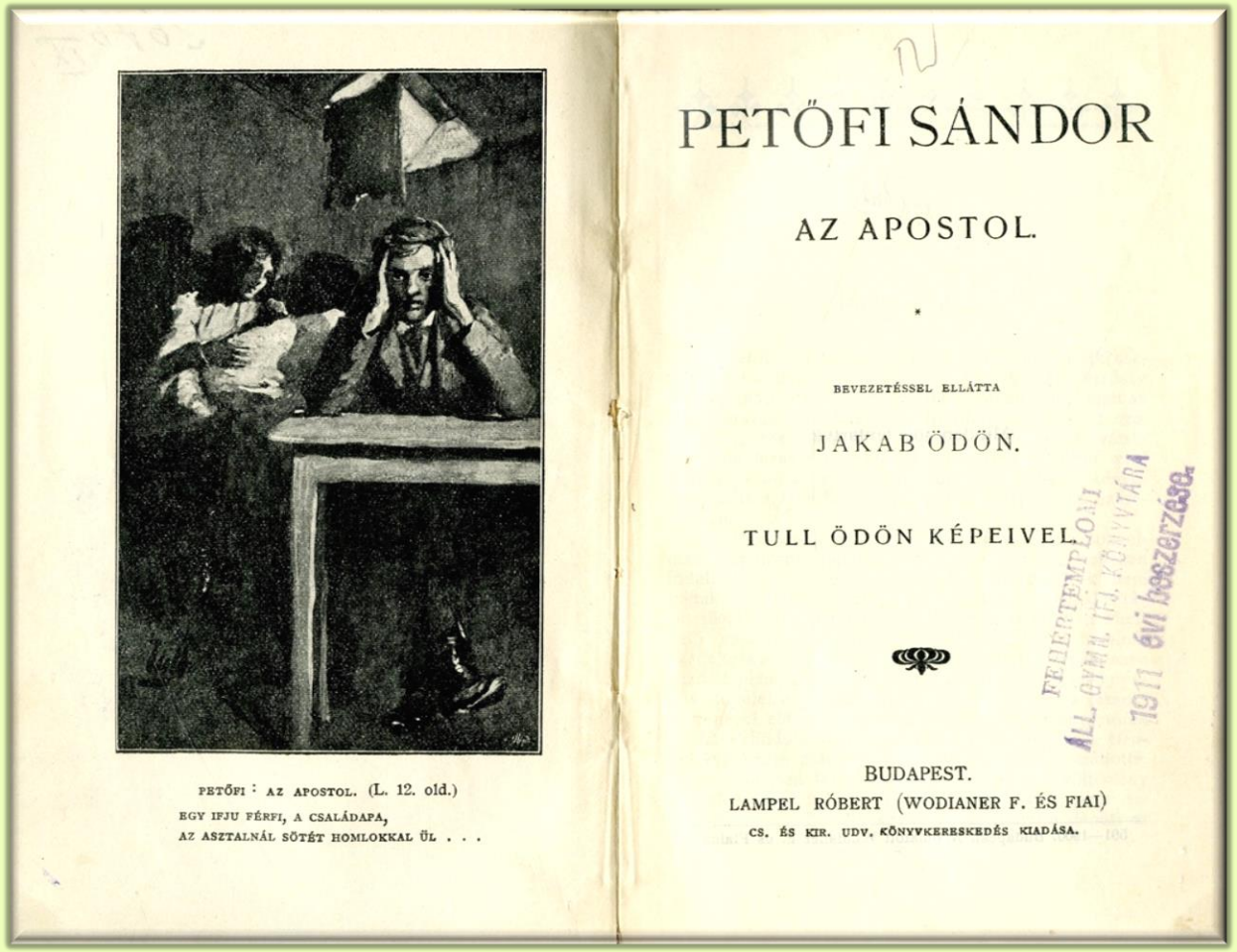

PETŐFI : AZ APOSTOL. (L. 12. old.)

EGY IFJU FÉRFI, A CSALÁDAPA,

AZ ASZTALNÁL SÖTÉT HOMLOKKAL ÜL . . .

PETŐFI SÁNDOR

AZ APOSTOL.

BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA

JAKAB ÖDÖN.

TULL ÖDÖN KÉPEIVEL.

FŐIDŐTEMPLOMI ALL. GYMN. ITJ. KÖNYVTÁRA 1911 évi beszerzése.

BUDAPEST.

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.

БМС I 153611

1900.

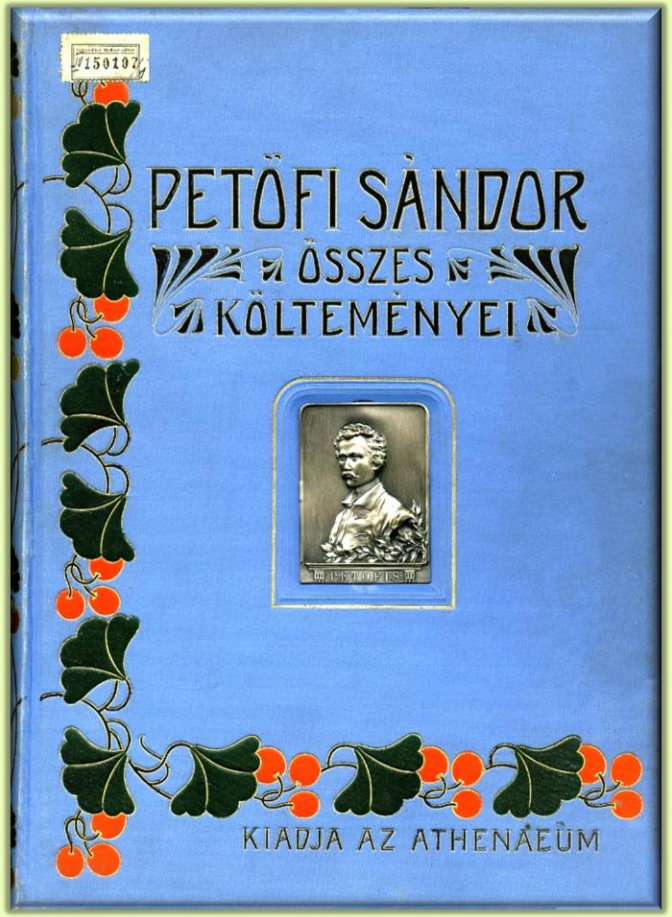

Дивот – издање сабраних песама Шандора Петефија
БМС IV 150107/1

Илустрација песме *Стадох на праг од кухиње*

1900.

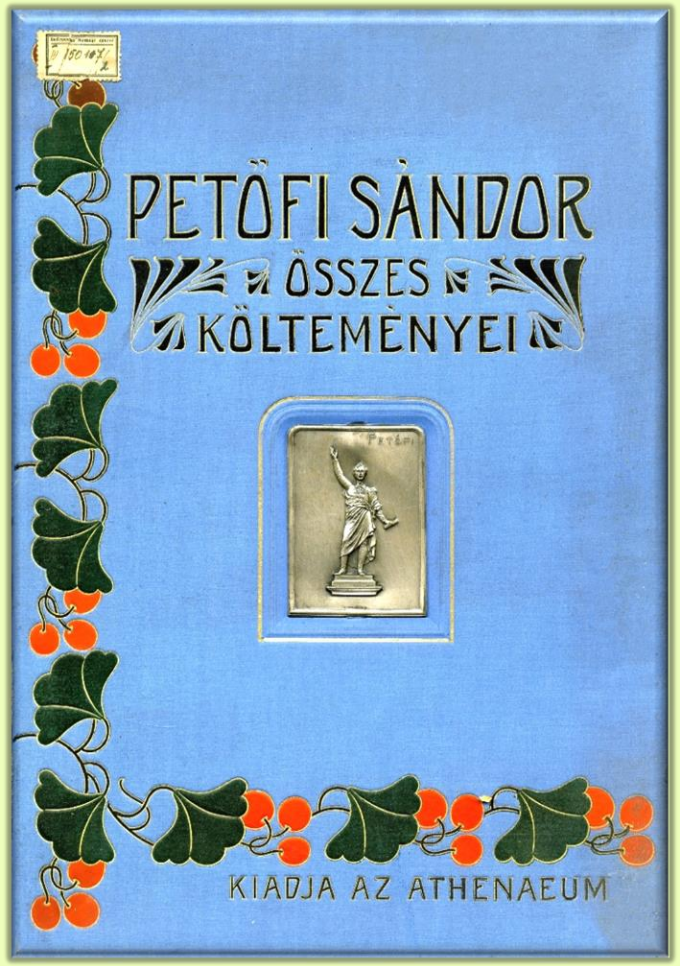

Дивот-издање сабраних
песама Шандора Петефија
БМС IV 150107/2

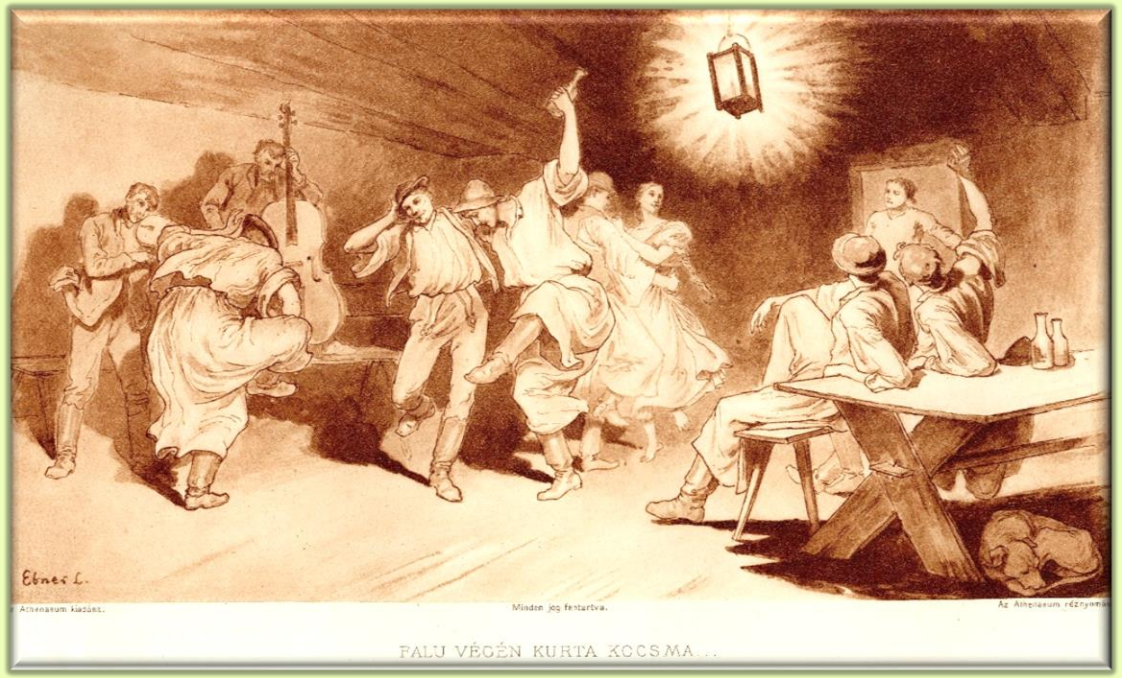

Илустрација песме
На крај шора чађава механа

1906.

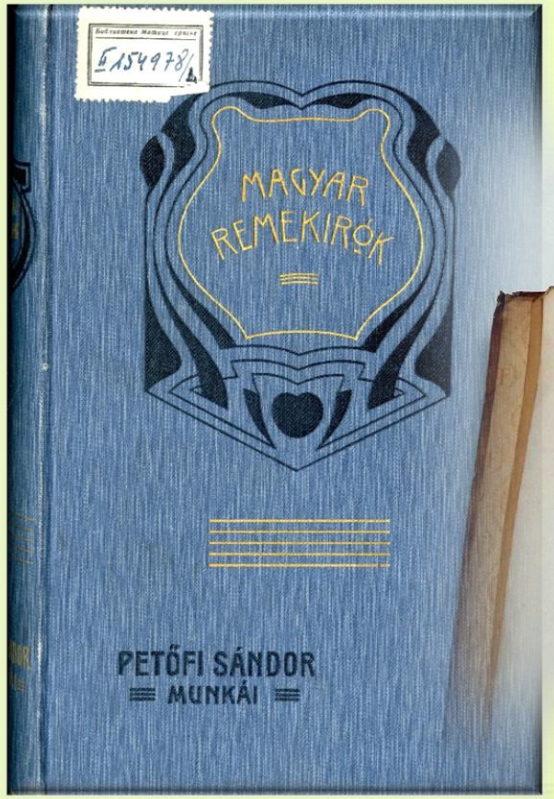

БМС II 154978/4

1921.

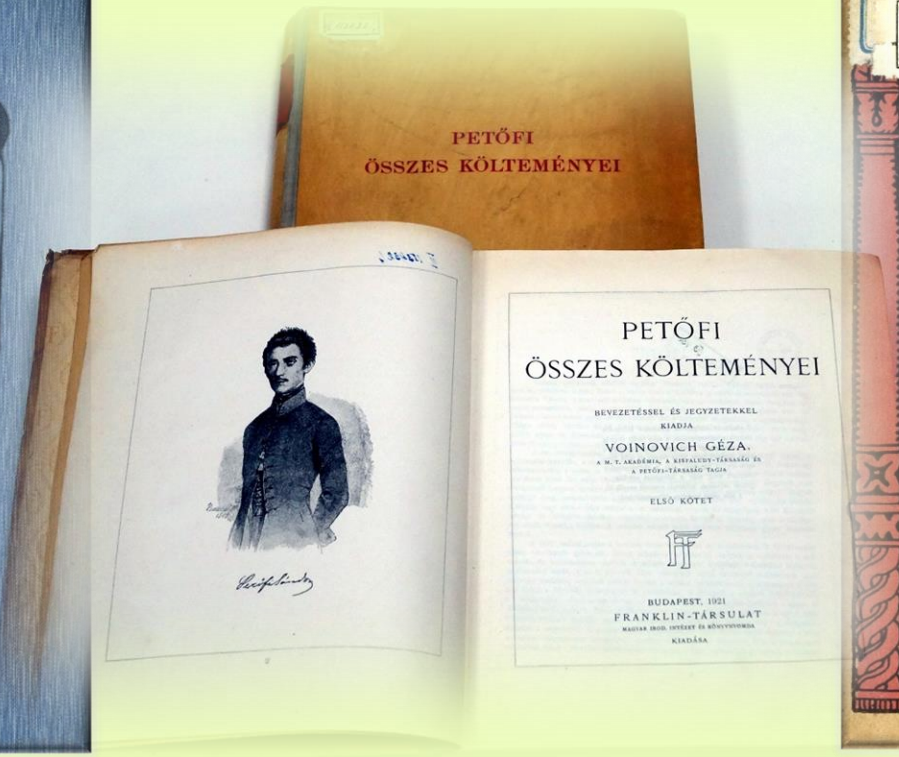

БМС III 153432/1–2

1922.

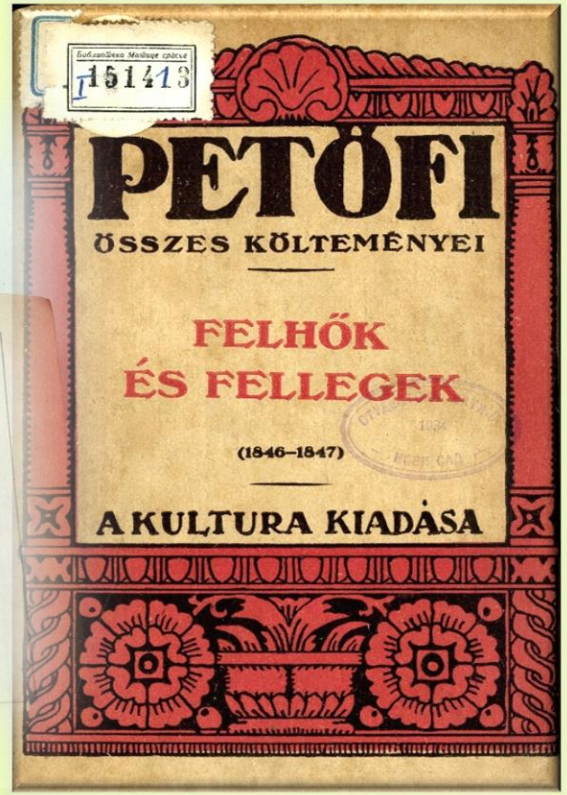

БМС I 151413

1941.

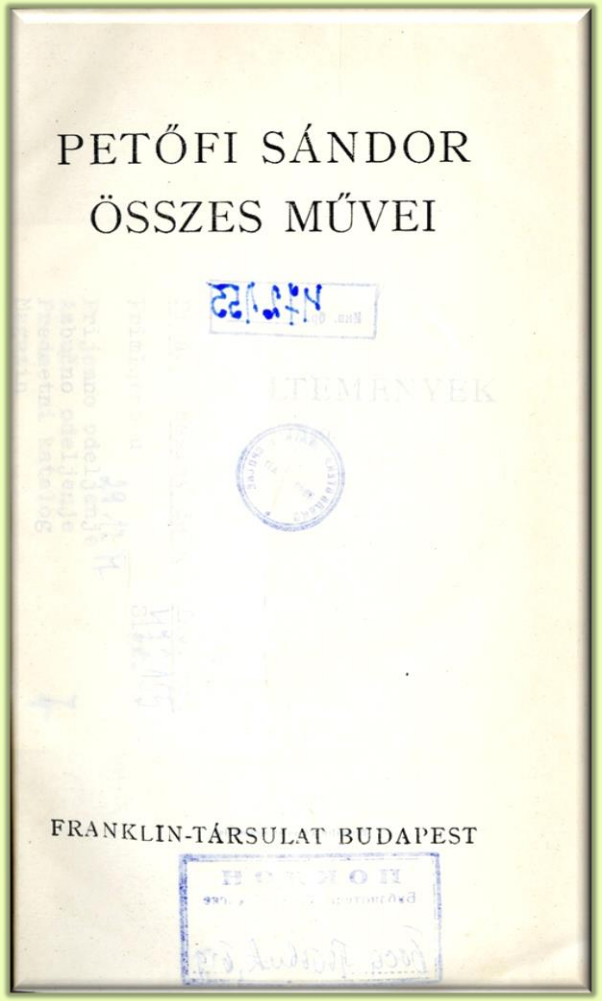

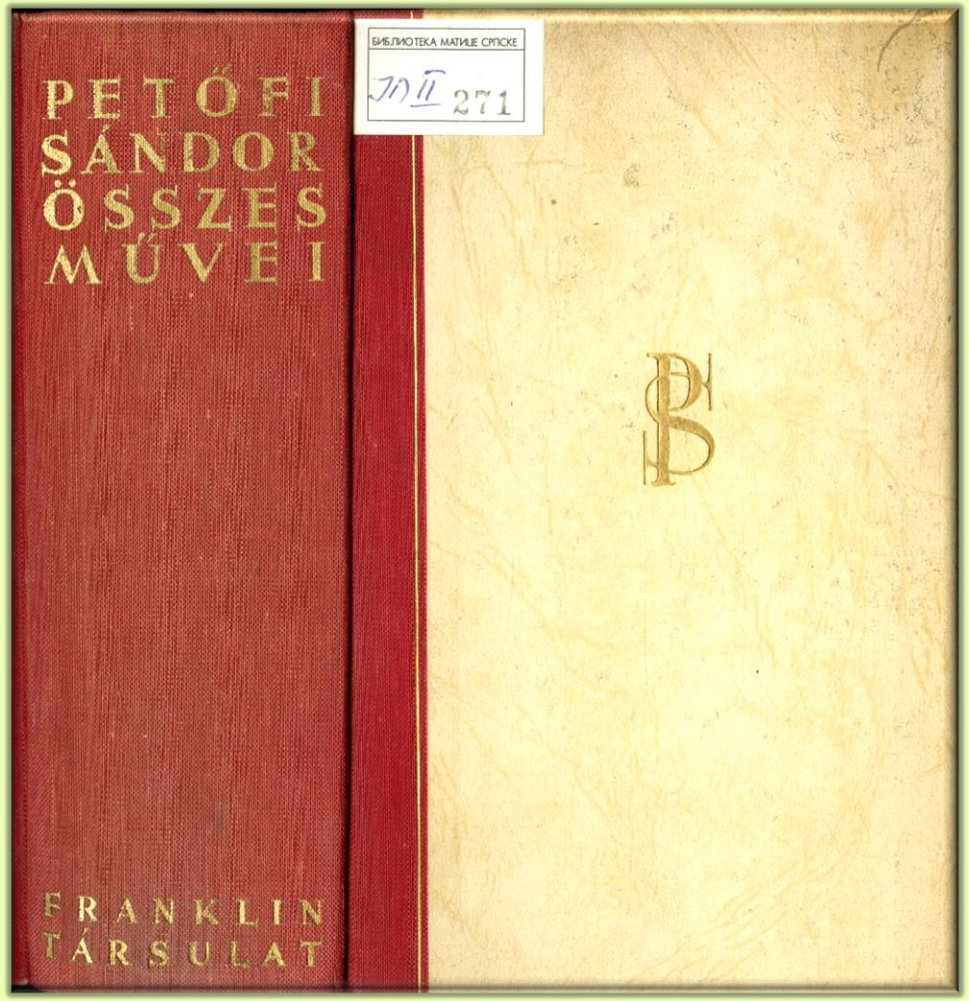

Петефијева сабрана дела из личне библиотеке Јована Поповића

1951.

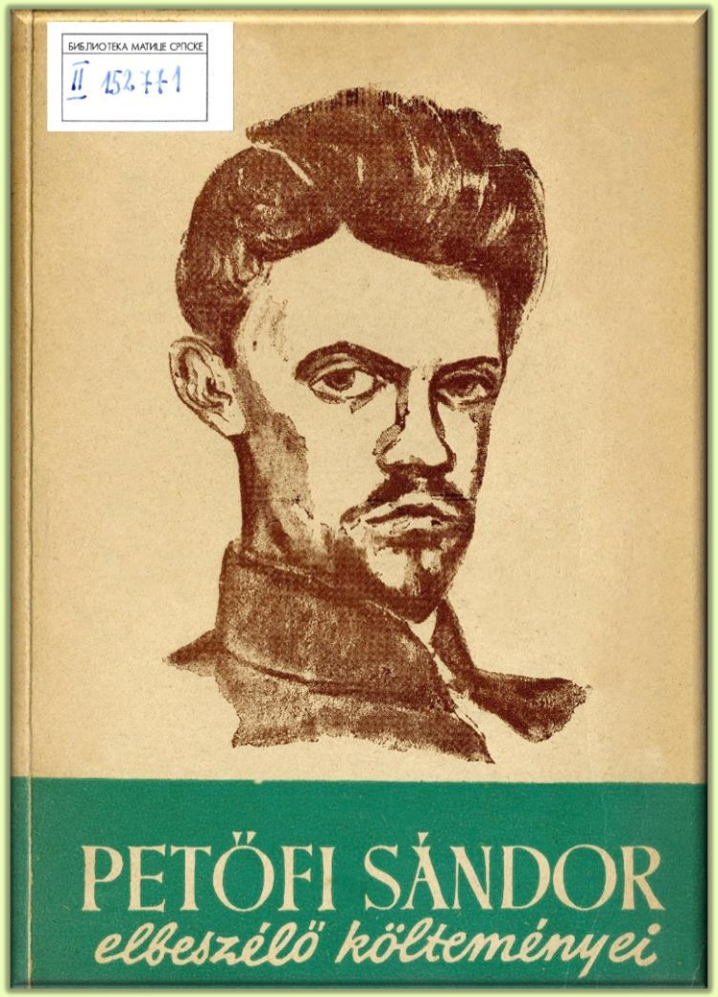

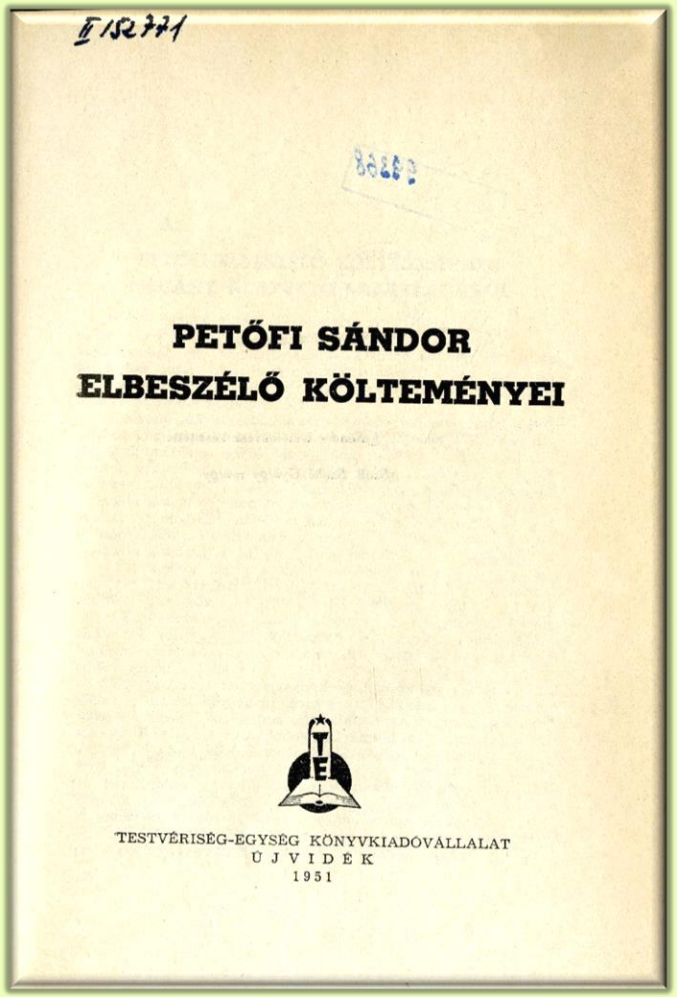

Петефијеве песме у издању новосадског издавачког предузећа Братство-јединство. Аутор цртежа на предњим корицама је ликовни уметник и књижевник Ђерђ Б. Сабо. Цртеже у књизи урадио је сликар Шандор Олах.

1952–1964.

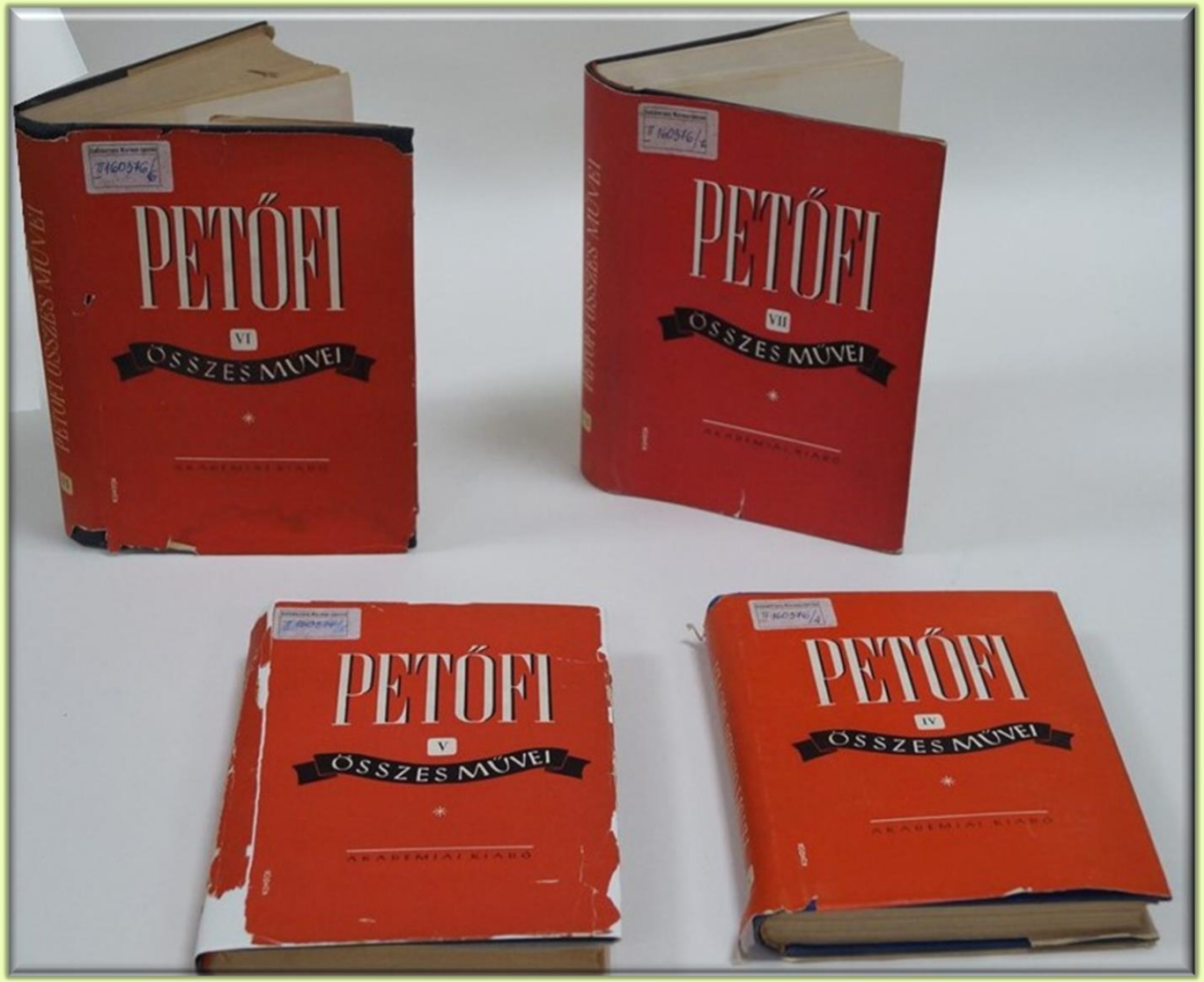

Сабрана дела Шандора Петефија у издању
Мађарске академије наука

1973.

1983.

Критичко издање Петефијевих сабраних дела БМС II 167146

Портрет Петефија
Аутор Ђула Бенцур, 1909.

„Од средњега раста нешто виши, витак складно развијен, слободних покрета, с густом, јаком, кратком косом, која му стрчи увис и коју он, кад говори, често глади унатраг прстима своје десне руке; средње високог чела с неколико бора између двије обрве, трагови дубоког размишљања, лијепе, правилне, смеђе обрве, зажарене црне очи, које сијевају када говори, а кад се занесе или кад рецитира своје пјесме, сјаје постојаном свјетлошћу…”

(Ђула Иљеш: Петефи Шандор)

Прва објављена песма Петефија на српском језику
Разорена чарда у преводу Јована Јовановића Змаја.
Сербскій лѣтописъ, год. 29, част 1, 1855, стр. 148–152.

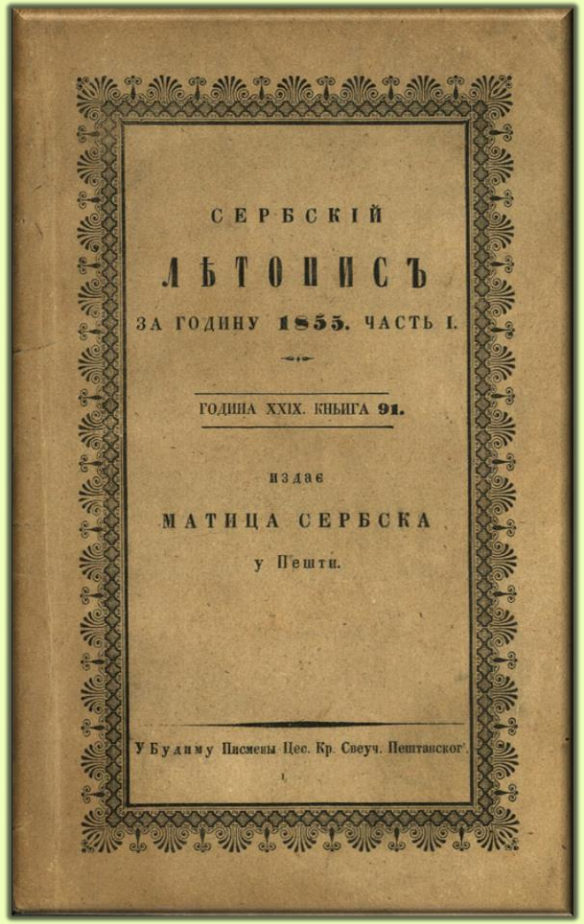

СЕРБСКІЙ

ЛѢТОПИСЪ

ЗА ГОДИНУ 1855. ЧАСТЬ I.

ГОДИНА XXIX. КНЬИГА 91.

ИЗДАЕ

МАТИЦА СЕРБСКА

у Пешти.

У Будиму Писмены Цес. Кр. Свеуч. Пештанског.

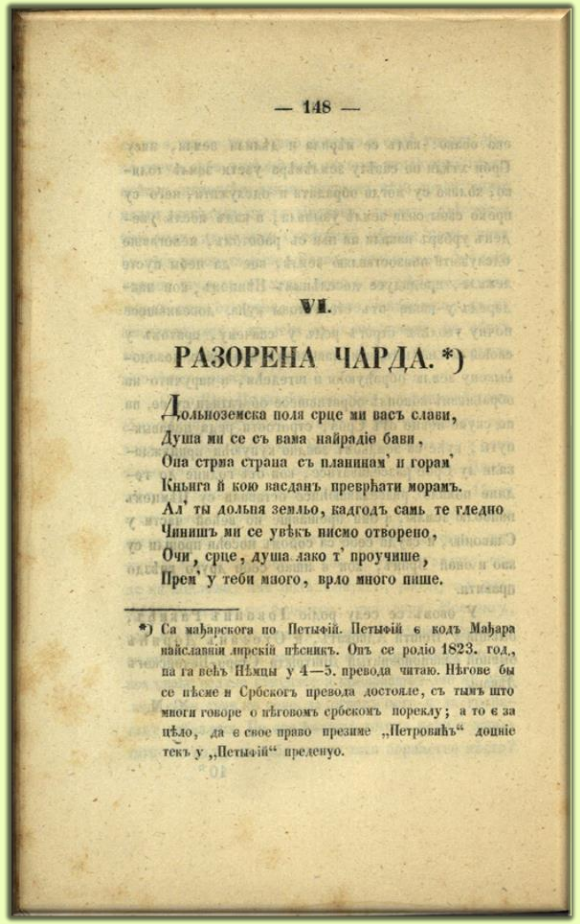

— 148 —

VI.

РАЗОРЕНА ЧАРДА. *)

Дольноземска поля срце ми васъ слави,
Душа ми се съ вама найрадіе бави,
Она стрма страна съ планинам' и горам'
Књига ѝ кою васданъ превртати морамъ.
Ал' ты дольня земльо, кадгодъ самь те гледно
Чинишъ ми се увѣкъ писмо отворено,
Очи, срце, душа лако т' проучише,
Прем' у теби много, врло много пише.

*) Са мађарскога по Петыфій. Петыфій є кодъ Мађара найславнїи лирскій пѣсникъ. Онъ се родіо 1823. год., па га већъ Нѣмцы у 4—5. превода читаю. Нѣгове бы се пѣсме и Србскогъ превода достояле, съ тымъ што многи говоре о нѣговомъ србскомъ пореклу; а то є за цѣло, да є свое право презиме „Петровићъ" доцніе текъ у „Петыфій" преденуо.

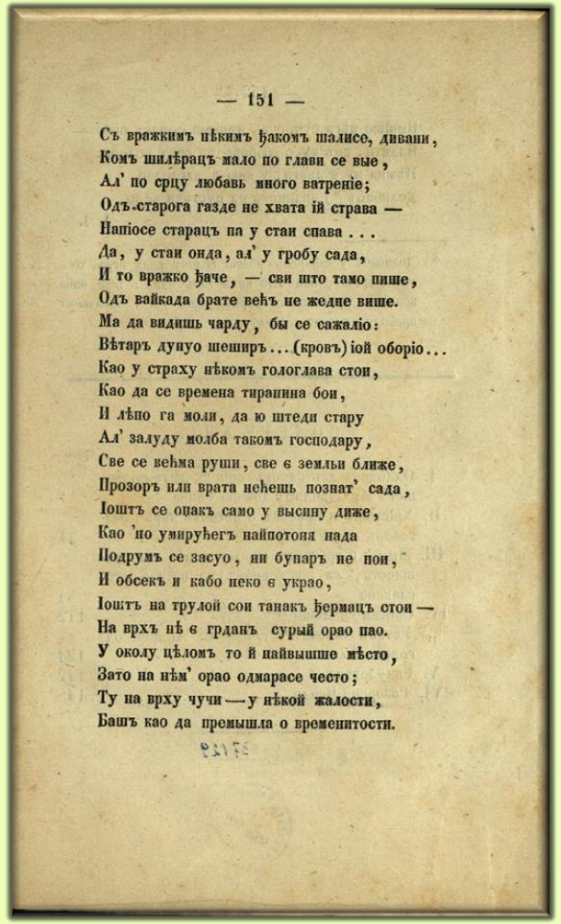

— 151 —

Съ вражкимъ нѣкимъ ђакомъ шалисе, дивани,
Комъ шилѣрацъ мало по глави се вые,
Ал' по срцу любавь много ватреніе;
Одъ старога газде не хвата ій страва —
Напіосе старацъ па у стаи спава . . .
Да, у стаи онда, ал' у гробу сада,
И то вражко ђаче, — сви што тамо пише,
Одъ вайкада брате већъ не жедне више.
Ма да видишь чарду, бы се сажаліо:
Вѣтаръ дуньо шеширъ . . . (кровъ) іой оборіо . . .
Као у страху нѣкомъ гологлава стои,
Као да се времена тирашина бои,
И лѣпо га моли, да ю штеди стару
Ал' залуду молба такомъ господару,
Све се већма руши, све є земльи ближе,
Прозоръ или врата нећешь познат' сада,
Іоштъ се опакъ само у висину диже,
Као 'по умирућегъ найпотоня нада
Подрумъ се засуо, ни бупаръ не пои,
И обсекъ и кабо неко є украо,
Іоштъ на трулой сои танакъ ђермацъ стои —
На врхъ нѣ є грданъ сурый орао пао.
У околу цѣломъ то й найвышше мѣсто,
Зато на нѣм' орао одмарасе често;
Ту на врху чучи — у нѣкой жалости,
Башъ као да премышла о временитости.

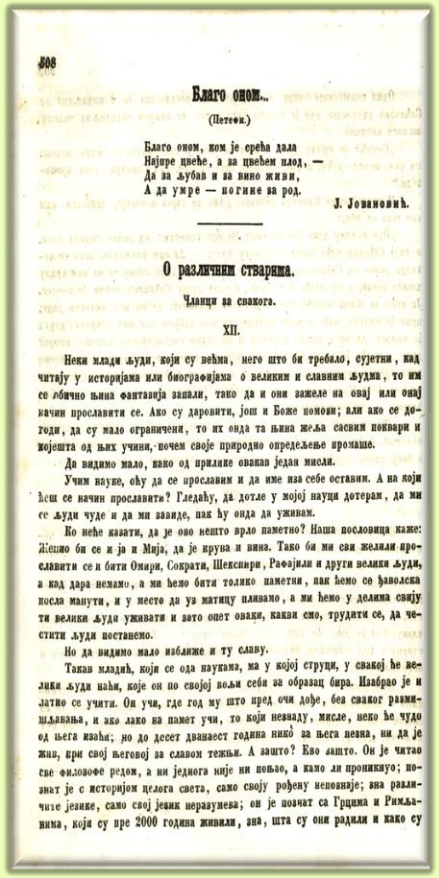

508

Благо оном..

(Петефи.)

Благо оном, ком је срећа дала
Најпре цвеће, а за цвећем плод, —
Да за љубав и за вино живи,
А да умре — погине за род.

Ј. Јовановић.

О различним стварима.

Чланци за сваког.

XII.

Неки млади људи, који су већма, него што би требало, сујетни, кад читају у историјама или биографијама о великим и славним људма, то им се лбично њина фантазија запали, тако да и они зажеле на овај или онај начин прославити се. Ако су даровити, још и Боже помози; али ако се догоди, да су мало ограничени, то их онда та њина жеља сасвим поквари и којешта од њих учини, почем своје природно опредељење промаше.

Да видимо мало, како од прилике овакав један мисли.

Учим науке, оћу да се прославим и да име иза себе оставим. А на који ћеш се начин прославити? Гледаћу, да дотле у мојој науци дотерам, да ми се људи чуде и да ми завиде, пак ћу онда да уживам.

Ко неће казати, да је ово нешто врло паметно? Наша пословица каже: Жешко би се и ја и Мија, да је крува и вина. Тако би ми сви желили прославити се и бити Омири, Сократи, Шекспири, Рафајили и други велики људи, а кад дара немамо, а ми ћемо бити толико паметни, пак ћемо се ђаволска посла манути, и у месте да уз матицу пливамо, а ми ћемо у делима свију ти велики људи уживати и зато опет овакви, какви смо, трудити се, да честити људи постанемо.

Но да видимо мало иближе и ту славу.

Такав младић, који се да наукама, ма у којој струци, у свакој ће велики људи наћи, које он по својој вољи себи за образац бира. Изабрао је и латио се учити. Он учи, где год му што пред очи дође, без сваког размишљавања, и ако лако на памет учи, то који незаду, мисле, неко ће чудо од њега изаћи; но до десет дванаест година нико за њега неће, ни да је жив, при свој његовој за славом тежњи. А зашто? Ево зашто. Он је читао све философе редом, а ни једнога није ни поњао, а камо ли проникнуо; познат је с историјом целога света, само своју рођену непознаје; зна различите језике, само свој језик неразуме; он је познат са Грцима и Римљанима, који су пре 2000 година живили, зна, шта су они радили и како су

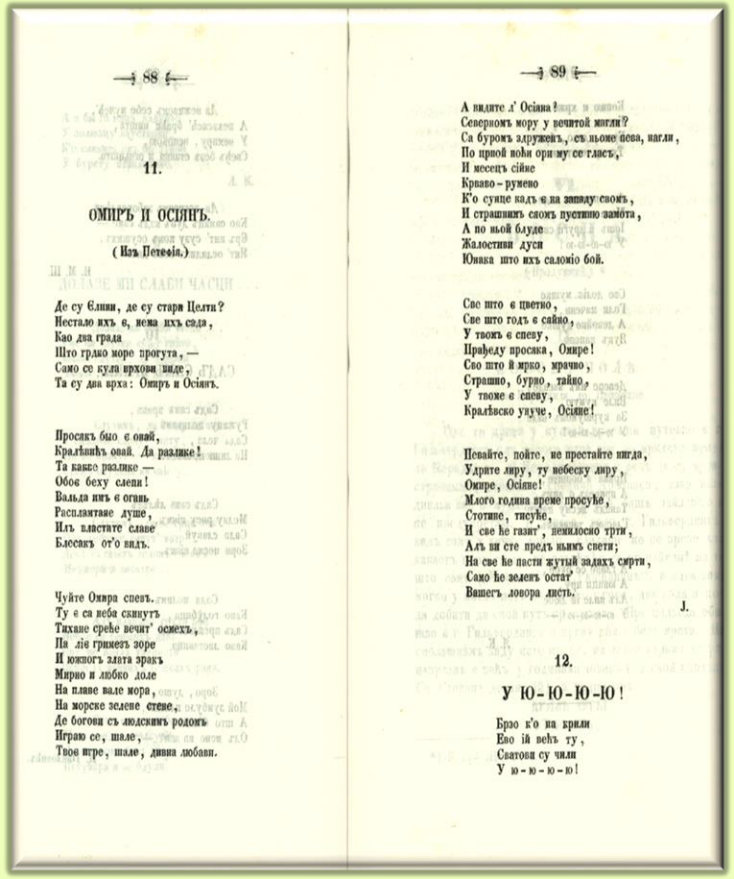

— 88 —

11.

ОМИРЪ И ОСІЯНЪ.

(Изъ Петефіа.)

Де су Елини, де су стари Целти?
Нестало ихъ е, нема ихъ сада,
Као два града
Што грдно море прогута, —
Само се кула врхови виде,
Та су два врха: Омиръ и Осіянъ.

Просякъ био е онай,
Краљевићъ овай. Да разлике!
Та какве разлике —
Обое беху слепи!
Вальда њъ е огањ
Расплаитане душе,
Илъ властите славе
Блесакъ от'о видъ.

Чуйте Омира спевъ.
Ту е са неба скинутъ
Тихане среће вечит' осмехъ,
Па ліе гримеѕ зоре
И южногъ злата зракъ
Мирно и љубко доле
На плаве вале мора,
На морске зелене стене,
Де богови съ людскимъ родомъ
Играю се, шале,
Твое игре, шале, дивна љубави.

— 89 —

А видите л' Осіана?
Северномъ мору у вечитой магли?
Са буромъ заруженъ, съ њоме веса, нагли,
По широй воћи орн му се гласъ,
И месецъ сійне
Крваво-румено
К'о сунце кадъ е на западу своѝмъ,
И страшнихъ сномъ пустиво замота,
А по њой блуде
Жалостиви дуси
Юнака што ихъ саломио бой.

Све што е цветно,
Све што годъ е сайно,
У твоѝмъ е спеву,
Прађеду просака, Омире!
Сво што ѝ мрко, мрачно,
Страшно, бурно, тайно,
У твоме е спеву,
Краљевско унуче, Осіане!

Певайте, пойте, не престайте нигда,
Удрите лиру, ту небеску лиру,
Омире, Осіане!
Млого година време просуће,
Стотине, тисуће,
И све ће газит', немилосно трти,
Алъ ни сте предъ њимъ свети;
На све ће пасти жутый задахъ смрти,
Само ће зеленъ остат'
Вашегъ ловора листъ.

Ј.

12.

У Ю-Ю-Ю-Ю!

Брзо к'о на крили
Ево ѝ већъ ту,
Сватови су чили
У ю-ю-ю-ю!

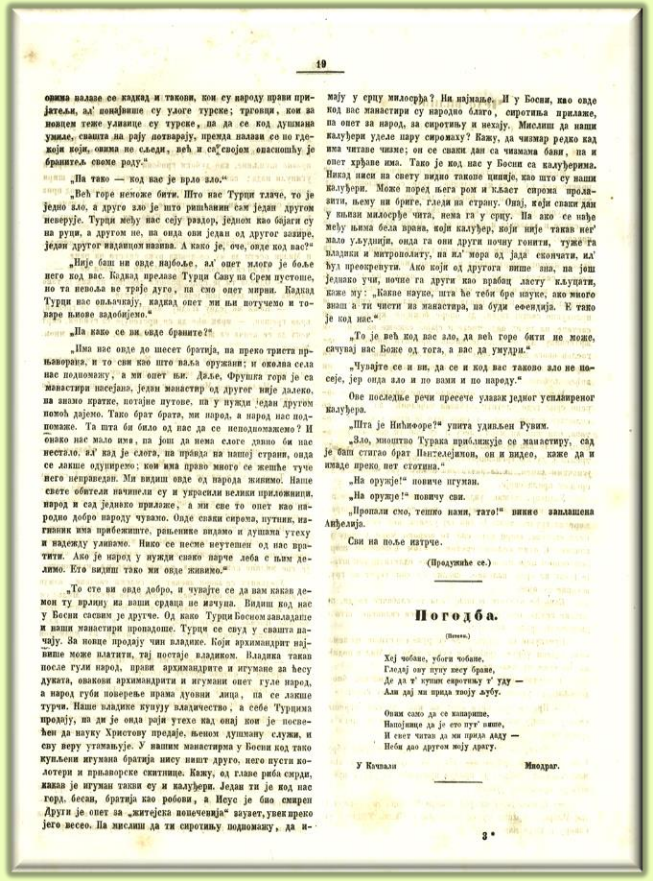

— 19 —

онима налазе се кадкад и такови, ком су народу прави пријатељи, ал' понајвише су улоге турске; трговци, који за новцем теже улазице су турске, па да се код душмана умиле, свашта на рају потварају, премда налази се по где-који који, онима по следи, већ и са своју опасношћу је бранитељ своме роду."

„На тако — код нас је врло зло."

„Већ горе неможе бити. Што нас Турци тлаче, то је једно зло, а друго зло је што ривћанин сам један другом неверује. Турци међу нас сеју раздор, једном као бајаги су на руци, а другом не, па онда они један од другог зазире, један другог видајцом назива. А како је, оче, онде код вас?"

„Није баш ни овде најбоље, ал' опет много је боље него код вас. Кадкад прелазе Турци Саву на Срем пустоше, но та невоља не траје дуго, па смо опет мирни. Кадкад Турци нас опљачкају, кадкад опет ми њи потучемо и товаре њове задобијемо."

„Па како се ви онде браните?"

„Има нас онде до шесет братија, на преко трилета прњаворака, и то сви као што валда оружани; и околна села нас подномажу, а ми опет њи. Даље, Фрушка гора је са манастири насејана, један манастир од другог није далеко, па знамо кратке, потајне путове, па у нужди један другом помоћ дајемо. Тако брат брата, ми народ, а народ нас подпомаже. Та шта би било од нас да се неподпомажемо? И онако нас мало има, па још да нема слоге давно би нас нестало. ал' код је слога, на пряда на нашој страни, онда се лакше одупремо; кои има право много се женће туче него непрпедати. Ми видиш онде од народа живимо. Наше свете обители начинили су и уресили велики приложници, народ и сад једнако прилаже, а ми све то опет као народно добро народу чувамо. Онде сваки сирота, путник, странин има прибежиште, рањенике видимо и душама утеху и надежду уливаимо. Нико се несте неутешен од нас вратити. Ако је народ у нужди свако парче леба с њим делимо. Ето видиш тако ми овде живимо."

„То сте ви овде добро, и чувајте се да вам какав демон ту вулицу из ваши срдаца не измчуна. Видиш код нас у Босни сасвим је другче. Од како Турци Босном завладаше и наши манастири пропадоше. Турци се свуд у свашта начију. За новце продају чин владике. Који архимандрит највише меће златити, тај постаје владиком. Владика такав после гули народ, прави архимандрите и игумане за бесу дуката, овакови архимандрити и игумани опет гуле народ, а народ губи поверење према духовни лица, па се лакше турчи. Наше владике купују владичество, а себе Турцима продају, па да је онда рајн утехо кад овај кои је посвећен да науку Христову предаје, њеном душману служи, и сву веру утамањује. У вашим манастирма у Босни код тако куљени игумани братија нису ништ друго, него пусти колотери и правоверске сиротице. Кажу, од главе риба сирди, какав је игуман такви су и калуђери. Један ти је код нас горд, бесни, братија као робови, а Исус је баш смирен. Други је опет за „житејска попеченија" заузет, увек иреко јего весео. Па мислиш да ти сиротињу подномажу, да имају у срцу милосрђа? Ни најмање. И у Босни, као овде код вас манастири су народно благо, сиротиња прилаже, па опет за народ, за сиротињу и нехају. Мислиш да наши калуђери уделе пару сиромаху? Кажу, да чизмар редко кад има читаве чизме; он се сваки дан са чизмама бави, па и опет крпаве има. Тако је код нас у Босни са калуђерима. Никад ниси на свету видио такопе циније, као што су наши калуђери. Може поред њега ром и кајат сирома проћаврити, њему ни брига, гледа на страну. Онај, који сваки дан у вљиви милосрђе чита, нема га у срцу. Па ако се није међу њима бела врана, који калуђер, који није такав нег' мало у'лудијр. онда та они други почну гонити, туже га владици и митрополиту, ни ал' мора из раја скончати. ал' ћуд преокренути. Ако који од другога пише ина, па јеш једнако учи, почне га други као прабоц ласту клуцати, каже му: „Какве науке, шта ће тебе бре науке, ако много знаш а ти чисти из манастира, па буди ефендија. Е тако је код нас."

„То је већ код вас зло, да већ горе бити не може, сачувај нас Боже од тога, а вас да умудри."

„Чувајте се и ви, да се и код вас такопо зло не посеје, јер онда зло и по зами и по народу."

Ове последње речи пресече уланак једног успаћиреног калуђера.

„Шта је Нићифоре?" упита удивљен Рувим.

„Зло, многитво Турака приближује се манастиру, сад је баш стигао брат Пантелејмон, он и видео, каже да и овде преко пет стотина."

„На оружје!" повиче игуман.

„На оружје!" повичу сви.

„Пропали смо, тешко нам, тато!" викне запаљена Анђелија.

Сви на поље натрче.

(Продужиће се.)

Погодба.

(Песма.)

Хеј чобане, убоги чобане,
Гледај ову пуну песу браве,
Де да т' купи сиротињу т' уђу —
Али дај ми прида твоју љубу.

Овим само да се капарише,
Напојнице да је ето пут' више,
И свет читав да ми прида деду —
Неби дао другом међу другу.

У Кочевали Миодраг.

3*

П I 164 Даница (Нови Сад). – Год. 1, број 26 (1860), стр. 508.

Србскій лѣтописъ. – Год. 34, књ. 2 (1860 шт. 1861), стр. 88–89.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад). Год. 1, бр. 3 (1862), стр. 19.

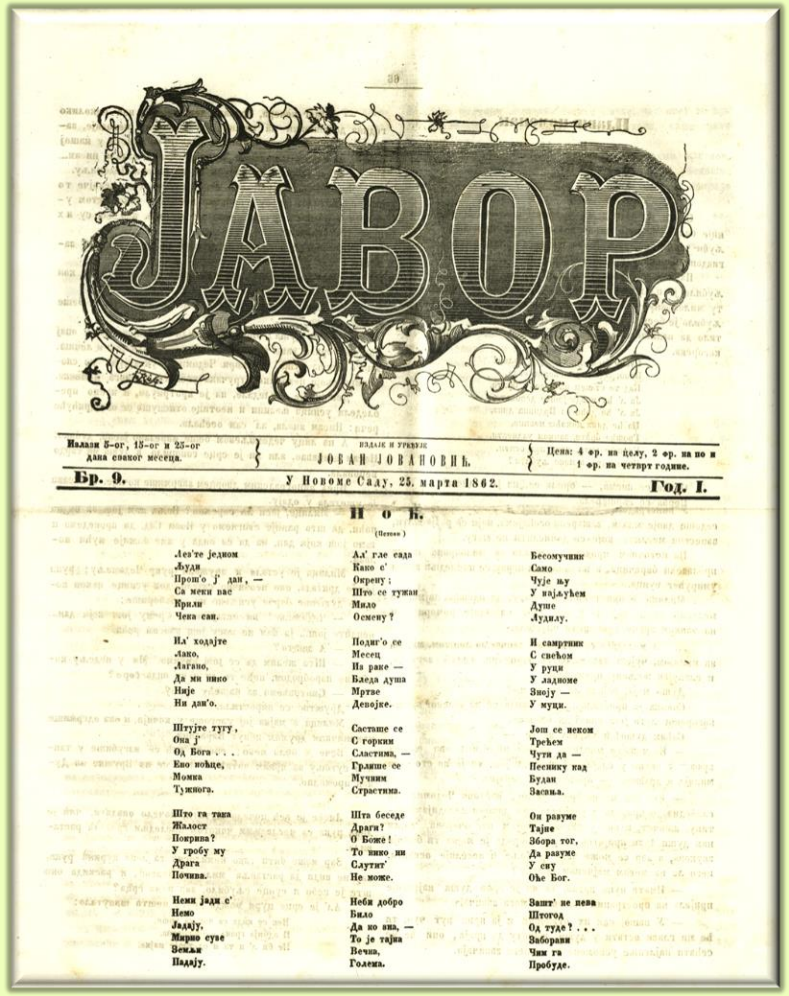

Јавор

Излази 5-ог, 15-ог и 25-ог дана сваког месеца. | Издаје и уређује Јован Јовановић. | Цена: 4 фр. на целу, 2 фр. на по и 1 фр. на четврт године.

Бр. 9. У Новоме Саду, 25. марта 1862. Год. I.

Н о ћ.

(Песма.)

Лев'те једном
Луди
Прош'о ј' дан, —
Са меки вас
Крили
Чека сан.

Ил' ходајте
Лако,
Лагано,
Да ми нико
Није
Ни дан'о.

Штујте тугу,
Она ј'
Од Бога . . .
Као ноћце,
Момка
Тужнога.

Што га така
Жалост
Покрила?
У гробу му
Драга
Почива.

Неми јади с'
Немо
Јадају,
Мирно суве
Земље
Падају.

Ал' где сада
Како с'
Окрену;
Што се тужан
Мило
Осмену?

Подиг'о се
Месец
Из раке —
Бледа душа
Мртве
Девојке.

Састише се
С горким
Сластима, —
Грлише се
Мучним
Страстима.

Шта беседе
Драги?
О Боже!
То нико ни
Слутит'
Не може.

Неби добро
Било
Да ко зна, —
То је тајна
Вечна,
Голема.

Бесомучник
Само
Чује ну
У најдужем
Душе
Лудилу.

И самртник
С свећом
У руци
У ладноме
Зној —
У муци.

Још се неком
Трећем
Чути да —
Песнику над
Будан
Заспа.

Он разуме
Тајне
Збора тог,
Да разуме
У сну
Оће Бог.

Зашт' не нева
Штогод
Од туде? . . .
Заборави
Чим га
Пробуде.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад).
Год. 1, бр. 9 (1862), стр. 65.

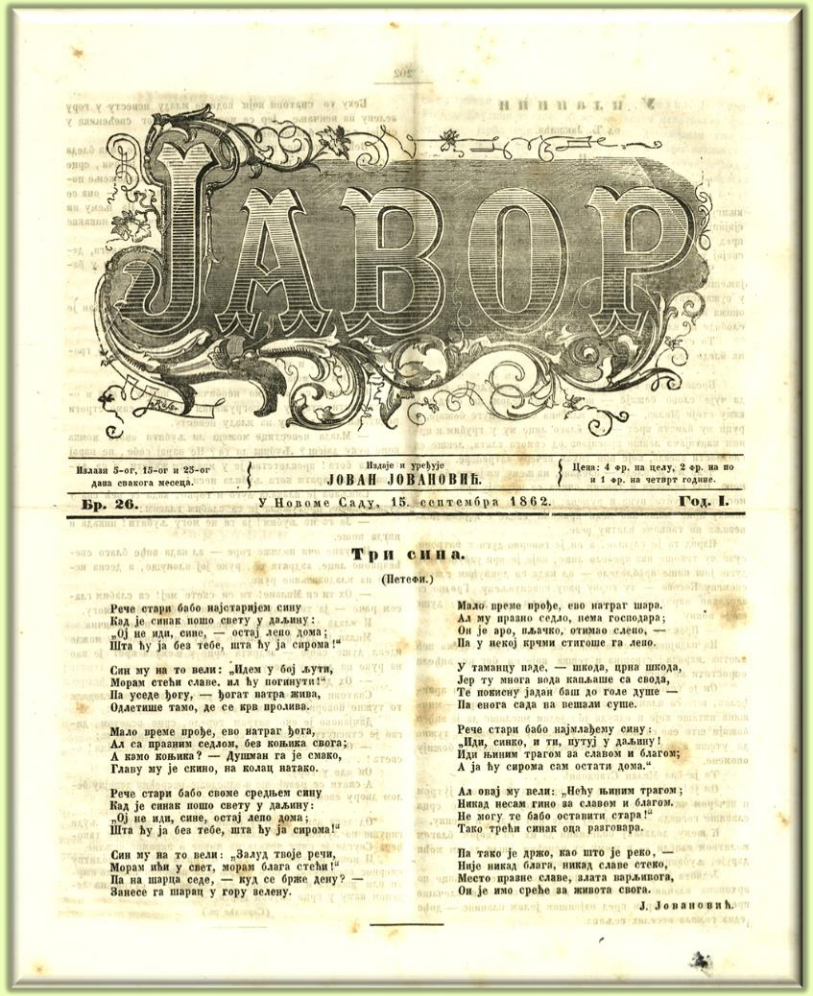

Јавор

Излази 5-ог, 15-ог и 25-ог дана сваког месеца. | Издаје и уређује Јован Јовановић. | Цена: 4 фр. на целу, 2 фр. на по и 1 фр. на четврт године.

Бр. 26. У Новоме Саду, 15. септембра 1862. Год. I.

Три сина.

(Петефи.)

Рече стари бабо најстаријем сину
Кад је синак пошо свету у даљину:
„Ој не иди, сине, — остај лепо дома;
Шта ћу ја без тебе, шта ћу ја сирома!“

Син му на то вели: „Идем у бој љути,
Морам стећи славе, ил ћу погинути!“
Па уседе ђогу, — ђогат ватра жива,
Одлетише тамо, де се крв пролива.

Мало време прође, ево натраг ђога,
Ал са празним седлом, без коњика свога;
А камо коњика? — Душман га је свако,
Главу му је скино, на колац натако.

Рече стари бабо своме средњем сину
Кад је синак пошо свету у даљину:
„Ој не иди, сине, остај лепо дома;
Шта ћу ја без тебе, шта ћу ја сирома!“

Син му на то вели: „Залуд твоје речи,
Морам ићи у свет, морам блага стећи!“
Па на шарца седе, — куд се брже дену? —
Занесе га шарац у гору зелену.

Мало време прође, ево натраг шара.
Ал му празно седло, нема господара;
Он је аро, пљачко, отимао слепо, —
Па у некој крчми стигоше га лепо.

У тамницу пође. — шкода, срна шкода,
Јер ту многа вода капљаше са свода,
Те покисну један баш до голе душе —
Па еногa сада на вешали суше.

Рече стари бабо најмлађему сину:
„Иди, синко, и ти, путуј у даљину!
Иди њиним трагом за славом и благом;
А ја ћу сирома сам остати дома.“

Ал овај му вели: „Нећу њиним трагом;
Никад несам гино за славом и благом.
Не могу те бабо оставити стара!“
Тако трећи синак оде разговара.

Па тако је држо, као што је рекао, —
Није никад блага, никад славе стекао,
Место празне славе, злата варљивога,
Он је имо среће за живота свога.

Ј. Јовановић.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад).
Год. 1, бр. 26 (1862), стр. 201.

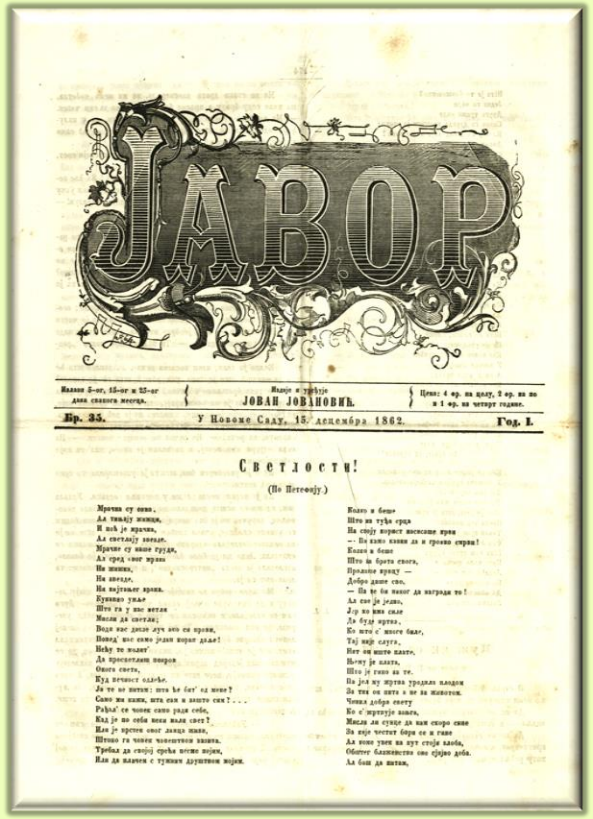

ЈАВОР

Излази 5-ог, 15-ог и 25-ог дана сваког месеца. | Издаје и уређује ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. | Цена: 4 ф. на целу, 2 ф. на по а 1 ф. на четврт године.

Бр. 35. У Новоме Саду, 15. Децембра 1862. Год. I.

Светлости!

(По Петефију.)

Мрачни су они,
Ал тмину мимо,
И ноћ је мрачна,
Ал светлију зоре.
Мрачне су наше груди,
Ал грех чист мрачи
Ни мимо,
Ни звезде,
Ни вајтаоце врана.
Кушаћо увек
Шта га у нас нетре
Мисли да светле;
Воде нас дисе луч ако се прени,
Повед' нас само један морал даде!
Неће то волет
Да просветлени поврх
Овога света,
Куд нетиет одлеће.
Ја те се питам: шта ће бит' од мене?
Само ми кажи, шта сам и зашто сам? . . .
Рађа' се човек само ради себе,
Кад је по себи неки мали свет?
Или је престе свог лаћа мимо,
Штоно га човек чоловечном називе,
Требаћ да своју срећа потпо вијем,
Или да пашем с тужним друштвом вијем.

Колко и беше
Што из туђа срца
На свој поврст месецице прени
— Ко каже кажи да и прочно спрени!
Колко и беше
Што ће брата свога,
Пропаће вриђ —
Добро дише сво,
— Ја ће би нашог да награди то!
Ал све је редно,
Ј'р ко ниво сиде
Ј' буде мутно,
Ко што с' многе бадг,
Тај мир слуга,
Нет он шите плате,
Нећу ја плата,
Што је гано за те.
Но ј'ст му мутна уродиле плодови
Ја тиа он пита и не за животом.
Чинах добро свету
Ко с' мутнуће новац,
Мисли ли сунце да нам скоро сине
За које честит бори се и гине
Ал воне увек на пут стоје клоба,
Обетче блаженство ово сјајно доба.
Ал боли да питам,

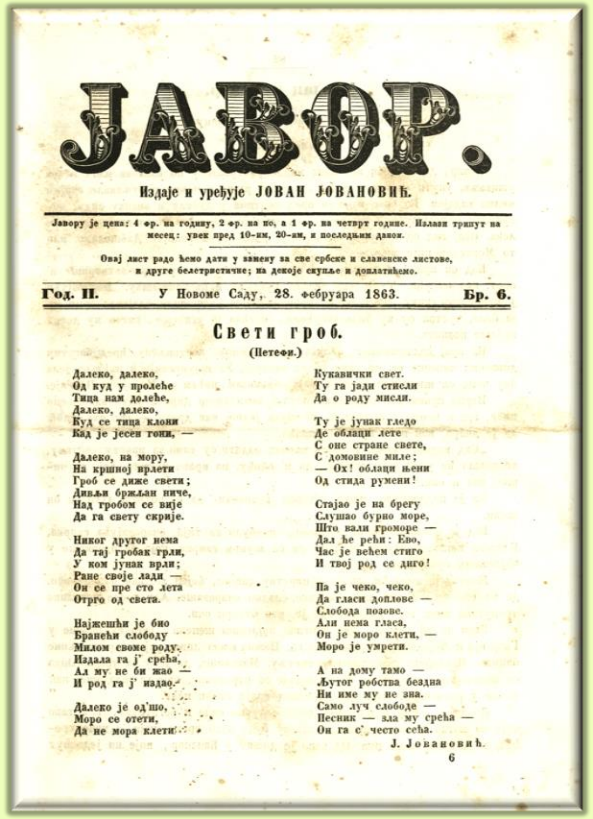

ЈАВОР.

Издаје и уређује ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Јавору је цена: 4 ф. на годину, 2 ф. на по, а 1 ф. на четврт године. Излази тушпут на месец: увек пред 10-им, 20-им, и последњим даном.

Овај лист радо ћемо дати у замену за све српске и славенске листове, и друге белетристичке; на докоје скупље и доплатићемо.

Год. II. У Новоме Саду, 28. фебруара 1863. Бр. 6.

Свети гроб.

(Петефи.)

Далеко, далеко,
Од куд у пролеће
Тица нам долеће,
Далеко, далеко,
Куд се тица клони
Кад је јесен тоник, —

Далеко, на мору,
На кршној прлети
Гроб се диже свети;
Дивљи брњлан ниче,
Над гробом се вије
Да га свету скрије.

Никог другог нема
Да тај гробак грли,
У ком јунак врли;
Ране своје лади —
Он се пре сто лета
Отрго од света.

Најжешћи је био
Бранећи слободу
Милом своме роду.
Издала га ј' срећа,
Ал му не би жао —
И род га ј' издао.

Далеко је од'шо,
Моро се отети,
Да не мора клети:
Кукавички свет.
Ту га јади стисли
Да о роду мисли.

Ту је јунак гледо
Де облаци лете
С оне стране свете,
С домовине миле;
— Ох! облаци ањени
Од стида румени!

Стајао је на брегу
Слушао бурно море,
Што зали громоре —
Дал ће рећи: Ево,
Час је ћећем стиго
И твој род се диго!

Па је чеко, чеко,
Да гласи доћлове —
Слобода позове.
Али нема гласа,
Он је моро клети, —
Моро је умрети.

А на дому тамо —
Лутог робства бездна
Ни име му не зна.
Само луч слободе —
Песник — зла му срећа —
Он га с' често сећа.

J. Јовановић.

6

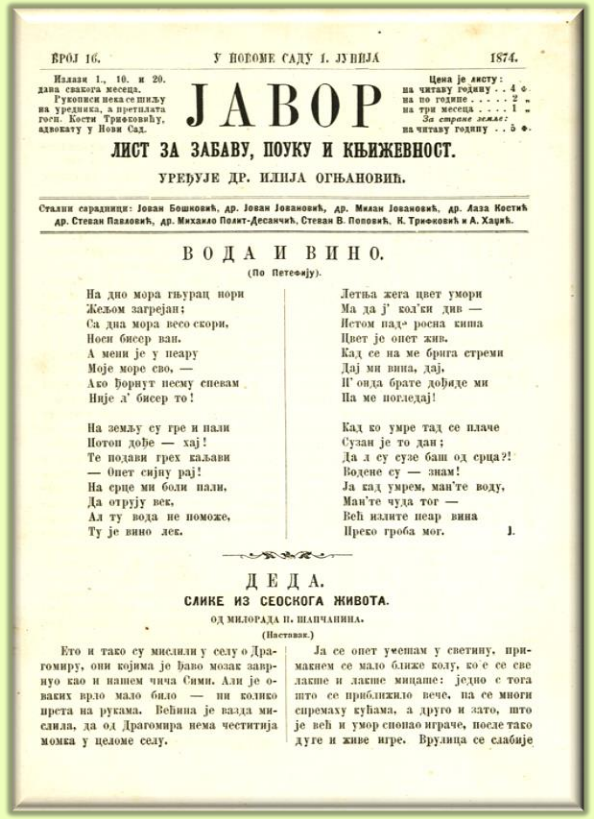

БРОЈ 16. У НОВОМЕ САДУ 1. ЈУНИЈА 1874.

Излази 1., 10. и 20. дана сваког месеца. Рукописи нека се шаљу на уредника, а претплата госп. Кости Трифковићу, адвокату у Нови Сад.

ЈАВОР

Цена је листу: на читаву годину . . 4 ф. на по године . . . . . 2 „ на три месеца . . . . 1 „ За стране земље: на читаву годину . . 5 ф.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, К. Трифковић и А. Хаџић.

ВОДА И ВИНО.

(По Петефију).

На дно мора гњурац пори
Жељом загрејан;
Са дна мора весо скори,
Носи бисер ван.
А мени је у пеару
Моје море сво, —
Ако ђорнут несму спекам
Није л' бисер то!

На земљу су гре и пали
Потоп дође — хај!
Те подави грех кајави
— Опет сијну рај!
На срце ми боли пали,
Да отрују век,
Ал ту вода не поможе,
Ту је вино лек.

Летња жега цвет умори
Ма да ј' кол'ки див —
Истом паде росна кина
Цвет је опет жив.
Кад се на ме брига стреми
Дај ми вина, дај,
И' онда брате дођиде ми
Па ме погледај!

Кад ко умре тад се плаче
Сузан је то дан;
Да л су сузе баш од срца?!
Водене су — знам!
Ја кад умрем, ман'те воду,
Ман'те чуда тог —
Већ излите пеар вина
Преко гроба мог.

J.

ДЕДА.

СЛИКЕ ИЗ СЕОСКОГА ЖИВОТА.

ОД МИЛОРАДА Н. ШАПЧАНИНА.

(Наставак.)

Ето и тако су мислили у селу о Драгомиру, они којима је ваво мозак завртио као и нашем чича Сими. Али је оваких врло мало било — ни колико прета на рукама. Већина је вадда мислила, да од Драгомира нема честитија момка у целоме селу.

Ја се опет уменам у светину, примакнем се мало ближе колу, ко'е се све лакше и лакше мицаше: једно с тога што се приближило вече, па се многи спремаху кућама, а друго и зато, што је већ и умор спопао играче, после тако дуге и живе игре. Врулица се слабије

П III 316, Јавор. – (Нови Сад). Год. 1, бр. 35 (1862), стр. 273–274.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад). Год. 2, бр. 6 (1863), стр. 81.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад). Год. 3, бр. 16 (1874), стр. 481–482.

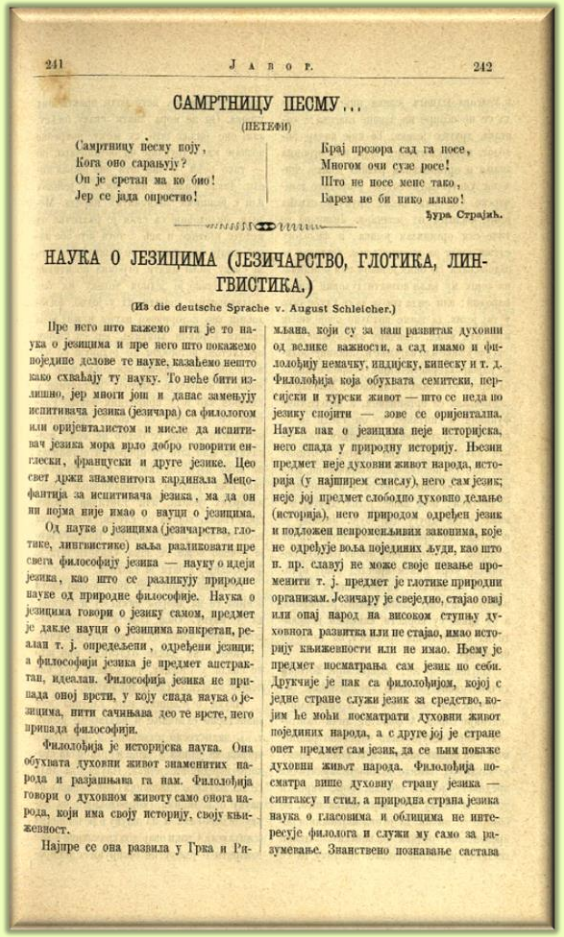

САМРТНИЦУ ПЕСМУ...

(ПЕТЕФИ)

Самртницу песму пију,
Кога оно сарањују?
Он је сретан ма ко био!
Јер се јада опростио!

Крај прозора сад га носе,
Многом очи суве росе!
Што не носе мене тако,
Барем не би нико плако!

Ђура Страјић.

НАУКА О ЈЕЗИЦИМА (ЈЕЗИЧАРСТВО, ГЛОТИКА, ЛИНГВИСТИКА.)

(Из die deutsche Sprache v. August Schleicher.)

Пре него што кажемо шта је то наука о језицима и пре него што покажемо поједине делове те науке, казаћемо нешто како схваћају ту науку. То неће бити излишно, јер многи још и данас замењују испитивача језика (језичара) са филологом или оријенталистом и мисле да испитивач језика мора врло добро говорити енглески, француски и друге језике. Цео свет држи знаменитога кардинала Мецофантија за испитивача језика, ма да он ни појма није имао о науци о језицима.

Од науке о језицима (језичарства, глотике, лингвистике) зала разликовати пре свега философију језика — науку о идеји језика, као што се разликују природне науке од природне философије. Наука о језицима говори о језику самом, предмет је дакле науци о језицима конкретан, реалан т. ј. определени, одређени језици; а философији језика је предмет апстрактан, идеалан. Философија језика не припада оној врсти, у коју спада наука о језицима, нити сачињава део те врсте, него припада философији.

Филологија је историјска наука. Она обухвата духовни живот знаменитих народа и разјашњава га нам. Филологија говори о духовном животу само онога народа, који има своју историју, своју књижевност.

Најпре се она развила у Грка и Римљана, који су за наш развитак духовни од велике важности, а сад имамо и филологију немачку, индијску, кинеску и т. д. Филологија која обухвата семитски, персијски и турски живот — што се неда по језику спојити — зове се оријентална. Наука пак о језицима неје историјска, него спада у природну историју. Језик предмет неје духовни живот народа, историја (у најширем смислу), него сам језик; неје јој предмет слободно духовно делање (историја), него природом одређен језик и подложен непромењивим законима, које не одређује воља појединих људи, као што н. пр. славу не може своје певање променити т. ј. предмет је глотике природни организам. Језичару је свеједно, стајао овај или онај народ на високом ступњу духовнога развитка или не стајао, имао историју књижевности или не имао. Њему је предмет посматрања сам језик по себи. Друкчије је пак са филологијом, којој с једне стране служи језик за средство, којим ће моћи посматрати духовни живот појединих народа, а с друге јој је стране опет предмет сам језик, да се њим покаже духовни живот народа. Филологија посматра више духовну страну језика — синтаксу и стил, а природна страна језика наука о гласовима и облицима не интересује филолога и служи му само за разумевање. Знанствено познавање састава

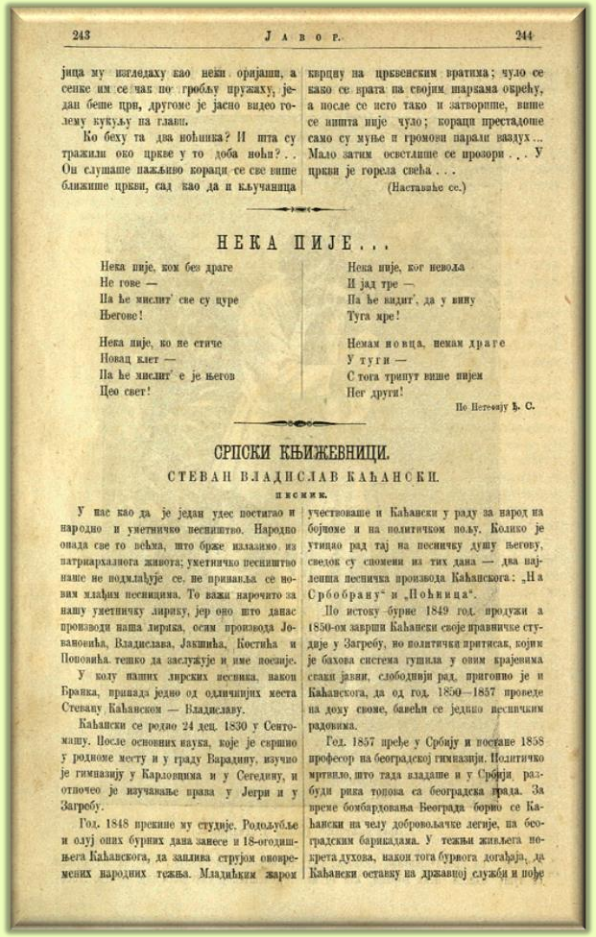

јица му изгледаху као неки орјаши, а сенке им се чак по гробљу пружаху, један беше при, другоме је јасно видео голему кукуљу на глави.

Ко беху та два ноћника? И шта су тражили око цркве у то доба ноћи?.. Он слушаше пажљиво кораџи се све више ближише цркви, сад као да и кључаница кирцију на црквенским вратима; чуло се како се врата на својим шаркама окрећу, а после се исто тако и затворише, више се ништа није чуло; кораџи престадоше само су мује и громови парали ваздух... Мало затим осветлише се прозори... У цркви је горела свећа...

(Наставиће се.)

НЕКА ПИЈЕ...

Нека пије, ком без драге
Не гове —
Па ће мислит' сте су цуре
Његове!

Нека пије, ко не стиче
Новац клет —
Па ће мислит' е је његов
Цео свет!

Нека пије, ко невоља
И јад тре —
Па ће кадит', да у вину
Туга мре!

Немам новца, немам драге
У туги —
С тога трпут више пијем
Нег други!

По Петефију Ђ. С.

СРПСКИ КЊИЖЕВНИЦИ.

СТЕВАН ВЛАДИСЛАВ КАЋАНСКИ.

писац.

У нас као да је један удес постигао и народно и уметничко песништво. Народно опада све то већма, што брже излазимо из патријархалнога живота; уметничко песништво наше не подлађује се, не привиђа се новим млађим песницима. То важи нарочито за нашу уметничку лирику, јер ово што данас производи наша лирика, осим производа Јовановића, Владислава, Јакшића, Костића и Поповића, тешко да заслужује и име поезије.

У колу наших лирских песника, иакои Бранка, припада једно од одличнијих места Стевану Каћанском — Владиславу.

Каћански се родио 24 дец. 1830 у Сентомашу. После основних наука, које је свршио у родноме месту и у граду Варадину, изучио је гимназију у Карловцима и у Сегедину, и отпочео је изучавање права у Јегри и у Загребу.

Год. 1848 прекине му студије. Родољубле и олуј оних бурних дана занесе и 18-годишњега Каћанскога, да заплива струјом оновремених народних тежња. Младићким жаром учествоваше и Каћански у раду за народ на бојноме и на политичком пољу. Колико је утицао рад тај на песничку душу његову, сведок су спомени из тих дана — два најлепша песничка производа Каћанскога: „На Србобрану“ и „Ноћница“.

По истоку бурне 1849 год. продужи а 1850-ох заврши Каћански своје правничке студије у Загребу, но политичка притисак, који је бахова система гушила у овим крајевима сваки јавни, слободнији рад, пригоно је и Каћанскога, да од год. 1850—1857 проведе на доху своме, бавећи се једино песничким радовима.

Год. 1857 пређе у Србију и постаде 1858 професор на београдској гимназији. Политичко мртвило, што тада владаше и у Србији, разбуди рика топова са београдска града. За време бомбардовања Београда борио се Каћански на челу добровољачке легије, на београдским баркадама. У тежњи живлега покрета духова, иакои тога бурнога догађаја, да Каћански останку на државној служби и поће

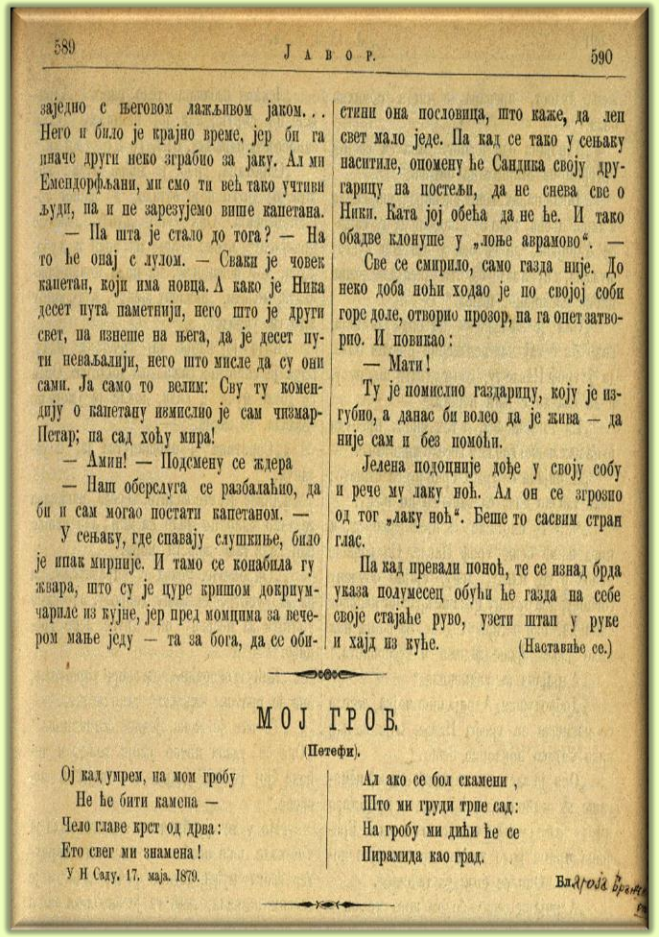

заједно с његовом лажљивом јаком... Него и било је крајно време, јер би га иначе други неко зграбио за јаку. Ал ми Емендорфљани, ми смо ти већ тако учтиви људи, па и не зарезујемо више капетана.

— Па шта је стало до тога? — На то ће опај с лулом. — Сваки је човек капетан, који има новца. Л како је Ника десет пута паметнији, него што је други свет, па изнеше на њега, да је десет пути неваљалији, него што мисле да су они сами. Ја само то велим: Сву ту комендију о капетану измислио је сам чизмар-Петар; па сад хоћу мира!

— Амин! — Подсмену се ждера

— Наш оберслуга се разбалаћио, да би и сам могао постати капетаном. —

У сењаку, где спавају слушкиње, било је ипак мирније. И тамо се копабила гу жвара, што су је цуре кришом докрипумчариле из кујне, јер пред момцима за вечером мање једу — та за бога, да се обистини она пословица, што каже, да леп свет мало једе. Па кад се тако у сењаку наситиле, опомену ће Сандика своју другарицу на постељи, да не снева све о Ники. Ката јој обећа да не ће. И тако обадве клонуше у „лоње аврамово“. —

Све се смирило, само газда није. До неко доба ноћи ходао је по својој соби горе доле, отворио прозор, па га опет затворио. И повикао:

— Мати!

Ту је помислио газдарицу, коју је изгубио, а данас би волео да је жива — да није сам и без помоћи.

Јелена подоцније дође у своју собу и рече му лаку ноћ. Ал он се згрозио од тог „лаку ноћ“. Беше то сасвим стран глас.

Па кад превали поноћ, те се изнад брда указа полумесец обуби ће газда на себе своје стајаће руво, узети штап у руке и хајд из куће. (Наставиће се.)

МОЈ ГРОБ.

(Петефи).

Ој кад умрем, на мом гробу
Не ће бити камена —
Чело главе крст од дрва:
Ето свег ми знамена!

Ал ако се бол скамени,
Што ми груди трпе сад:
На гробу ми дићи ће се
Пирамида као град.

У Н Саду, 17. маја. 1879.

Владоје Бранк

П III 316, Јавор. – (Нови Сад). Год. 5, бр. 8 (1876), стр. 241–242.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад). Год. 7, бр. 8 (1878), стр. 243–244.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад). Год. [8], бр. 19 (1879), стр. 589–590.

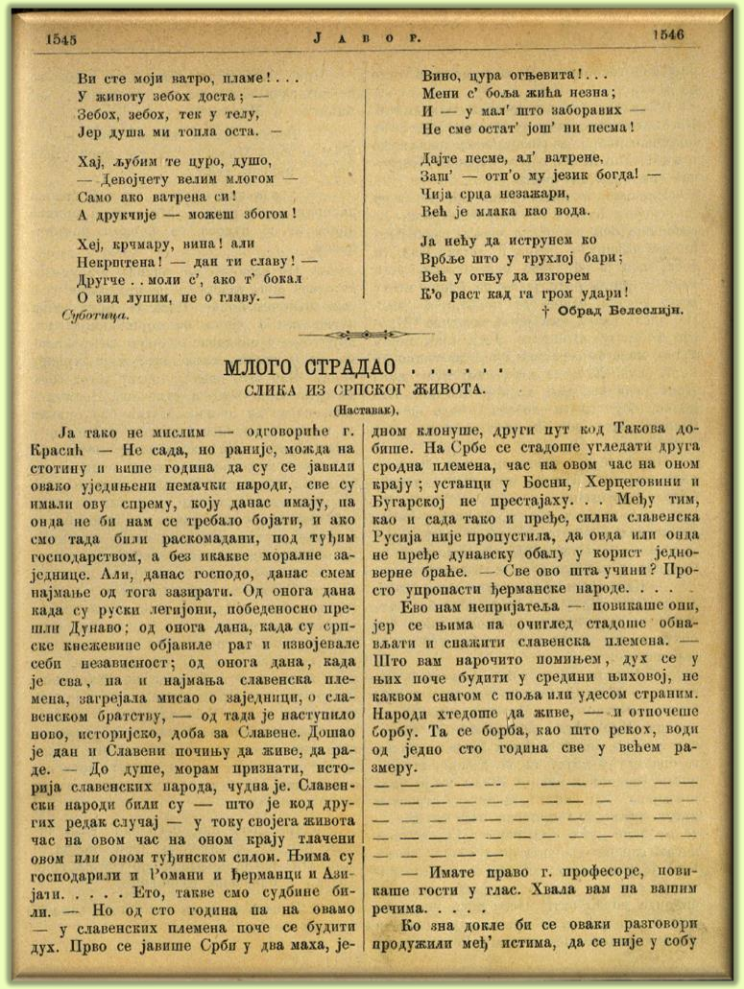

1545 Јавор. 1546

Ви сте моји ватро, пламе! . . .
У животу зебох доста; —
Зебох, зебох, тек у телу,
Јер душа ми топла оста. —

Хај, љубим те цуро, душо,
— Девојчету велим млогом —
Само ако ватрена си!
А друкчије — можеш збогом!

Хеј, крчмару, вина! али
Некрштена! — дан ти славу! —
Другче . . моли с', ако т' бокал
О зид лупим, не о главу. —

Суботица.

Вино, цура огњевита! . . .
Мени с' боља жића незна;
И — у мал' што заборавих —
Не сме остат' још' ни песма!

Дајте песме, ал' ватрене,
Зашт' — отп'о му језик богда! —
Чија срца незажари,
Већ је млака као вода.

Ја нећу да иструнем ко
Врбље што у трухлој бари;
Већ у огњу да изгорем
К'о раст кад га гром удари!

† Обрад Белеслијн.

МЛОГО СТРАДАО . . . . . .

СЛИКА ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА.

(Наставак).

Ја тако не мислим — одговорићe г. Красић — Не сада, но раније, можда на стотину и више година да су се јавили овако уједињени немачки народи, све су имали ову спрему, коју данас имају, па онда не би нам се требало бојати, и ако смо тада били раскомадани, под туђим господарством, а без икакве моралне заједнице. Али, данас господо, данас смем најмање од тога зазирати. Од онога дана када су руски легијони, победоносно прешли Дунаво; од онога дана, када су српске кнежевине објавиле рат и извојевале себи независност; од онога дана, када је сва, па и најмања славенска племена, загрејала мисао о заједници, о славенском братству, — од тада је наступило ново, историјско, доба за Славене. Дошао је дан и Славени почињу да живе, да раде. — До душе, морам признати, историја славенских народа, чудна је. Славенски народи били су — што је код других редак случај — у току својега живота час на овом час на оном крају тлачени овом или оном туђинском силом. Њима су господарили и Романи и Ђерманци и Азијати. . . . . Ето, такве смо судбине били. — Но од сто година па на овамо — у славенских племена поче се будити дух. Прво се јавише Срби у два маха, једном клонуше, други пут код Такова добише. На Србе се стадоше угледати друга сродна племена, час на овом час на оном крају; устанци у Босни, Херцеговини и Бугарској не престајаху. . . Међу тим, као и сада тако и пређе, силна славенска Русија није пропустила, да онда или онда не пређе дунавску обалу у корист једноверне браће. — Све ово шта учини? Просто упропасти ђерманске народе. . . .

Ево нам непријатеља — повикаше они, јер се њима на очиглед стадоше обављати и спажити славенска племена. — Што вам нарочито помињем, дух се у њих поче будити у средини њиховој, не каквом снагом с поља или удесом страним. Народи хтедоше да живе, — и отпочеше борбу. Та се борба, као што рекох, води од једно сто година све у већем размеру.

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
— — — — —

— Имате право г. професоре, повикаше гости у глас. Хвала вам на вашим речима. . . . .

Ко зна докле би се оваки разговори продужили међ' истима, да се није у собу

П III 316, Јавор. – (Нови Сад).
Год. 8, бр. 49 (1879),
стр. 1543–1546.

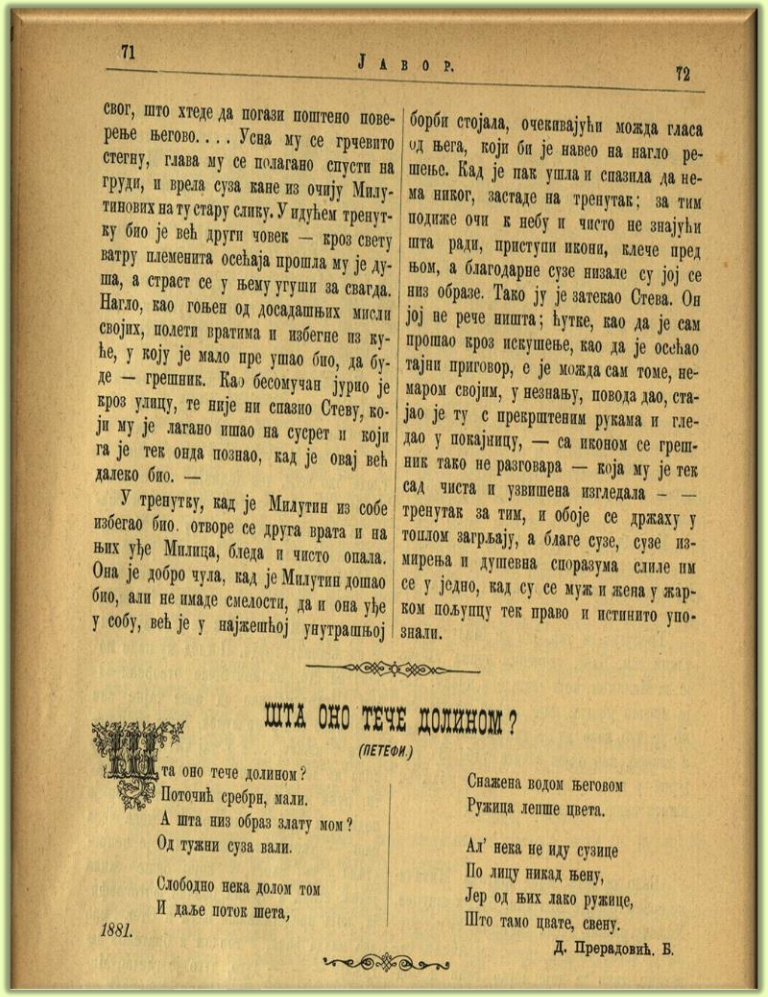

71 Јавор. 72

свог, што хтеде да погази поштено поверење његово. . . . Усна му се грчевито стегну, глава му се полагано спусти на груди, и врела суза кане из очију Милутинових на ту стару слику. У идућем тренутку био је већ други човек — кроз свету ватру племенита осећаја прошла му је душа, а страст се у њему угуши за свагда. Нагло, као гоњен од досадашњих мисли својих, полети вратима и избегне из куће, у коју је мало пре ушао био, да буде — грешник. Као бесомучан јурио је кроз улицу, те није ни спазио Стеву, који му је лагано ишао на сусрет и који га је тек онда познао, кад је овај већ далеко био. —

У тренутку, кад је Милутин из собе избегао био. отворе се друга врата и на њих уђе Милица, бледа и чисто опала. Она је добро чула, кад је Милутин дошао био, али не имаде смелости, да и она уђе у собу, већ је у најжешћој унутрашњој борби стојала, очекивајући можда гласа од њега, који би је навео на нагло решење. Кад је пак ушла и спазила да нема никог, застаде на тренутак; за тим подиже очи к небу и чисто не знајући шта ради, приступи икони, клече пред њом, а благодарне сузе низале су јој се низ образе. Тако ју је затекао Стева. Он јој не рече ништа; ћутке, као да је сам прошао кроз искушење, као да је осећао тајни приговор, е је можда сам томе, немаром својим, у незнању, повода дао, стајао је ту с прекрштеним рукама и гледао у покајницу, — са иконом се грешник тако не разговара — која му је тек сад чиста и узвишена изгледала — — тренутак за тим, и обоје се држаху у топлом загрљају, а благе сузе, сузе измирења и душевна споразума слиле им се у једно, кад су се муж и жена у жарком пољупцу тек право и истинито упознали.

ШТА ОНО ТЕЧЕ ДОЛИНОМ?

(ПЕТЕФИ.)

Шта оно тече долином?
Поточић сребрн, мали.
А шта низ образ златномом?
Од тужни суза вали.

Слободно нека долом том
И даље поток шета,
Снажена водом његовом
Ружица лепше цвета.

Ал' нека не иду сузице
По лицу никад њену,
Јер од њих лако ружице,
Што тамо цвате, свену.

1881.

Д. Прерадовић. Б.

П III 316, Јавор. – (Нови Сад).
Год. 10, бр. 3 (1881), стр. 71–72.

„Први преводилац Петефијев код Срба био је песник најкрупнијег ранга, један од највећих који је певао српским језиком, један од оних који ће, доклегод буде било Срба, живети и српским срцима. Тај песник је Јован Јовановић Змај.”

Младен Лесковац

1885.

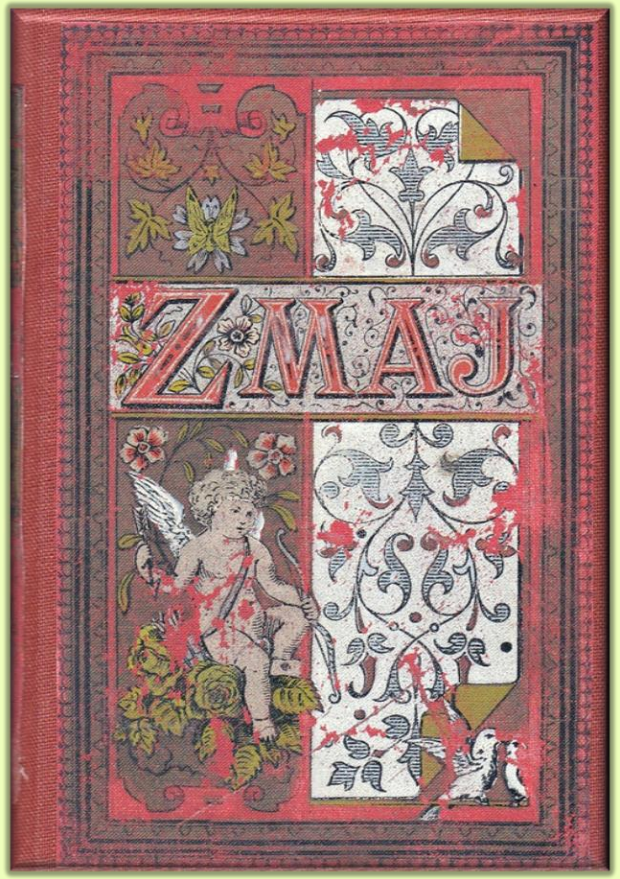

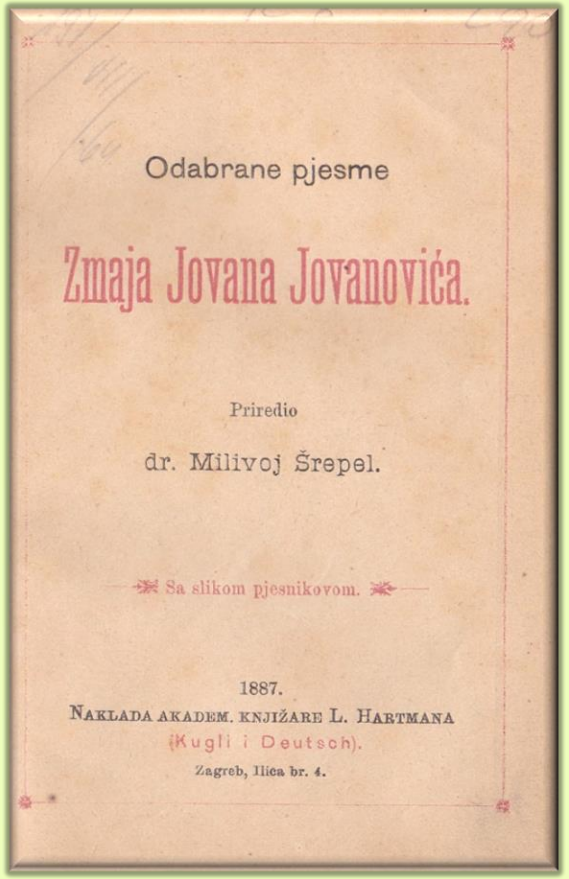

Odabrane pjesme

Zmaja Jovana Jovanovića.

Priredio

dr. Milivoj Šrepel.

Sa slikom pjesnikovom.

1887.

Naklada akadem. knjižare L. Hartmana

(Kugli i Deutsch).

Zagreb, Ilica br. 4.

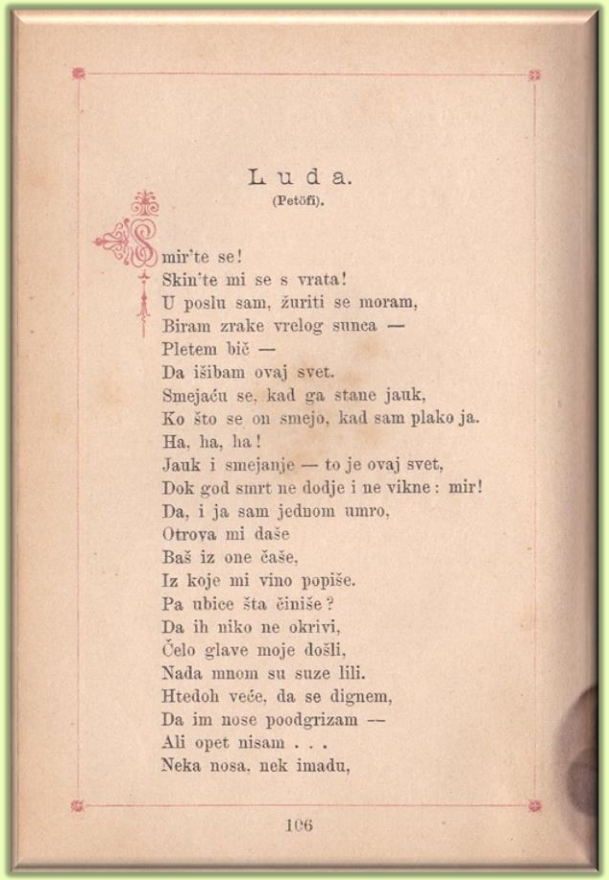

Luda.

(Petöfi).

Smir'te se!
Skin'te mi se s vrata!
U poslu sam, žuriti se moram,
Biram zrake vrelog sunca —
Pletem bič —
Da išibam ovaj svet.
Smejaću se, kad ga stane jauk,
Ko što se on smejo, kad sam plako ja.
Ha, ha, ha!
Jauk i smejanje — to je ovaj svet,
Dok god smrt ne dodje i ne vikne: mir!
Da, i ja sam jednom umro,
Otrova mi daše
Baš iz one čaše,
Iz koje mi vino popiše.
Pa ubice šta činiše?
Da ih niko ne okrivi,
Čelo glave moje došli,
Nada mnom su suze lili.
Htedoh veće, da se dignem,
Da im nose poodgrizam —
Ali opet nisam . . .
Neka nosa, nek imadu,

106

БМС I 41106

Излази сваког четвртка по цијелом табаку.

Стаје за *Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину*:

цијелиње . . 4 фор.
на по године . 2 „
на четврт године 1 „
за *Србију* и *све друге земље*
цијелиње . 15 франака
на по године 8 „
на три мјесеца 4 „
у шпату.

ЗЕТА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ПОУКУ.

Уредник:

ФИЛИП І. КОВАЧЕВИЋ.

Претплата за Црну Гору и сва писма шаљу се самом уреднику.

Претплата из Србије упућује се Велимиру Вазожићу у Београд, а из другијех крајева под адресом P. Ramadanović Cattaro, (за „Зету").

Претплату примају сви наши књижари и књижарске експедиције. Нефранкирана писма не примају се.

Број 8. Цетиње, 26. Септембра 1885. Година I.

Зета, лист за књижевност и поуку, 1885, год. 1, бр. 8, стр. 8. Отовић П IV 1

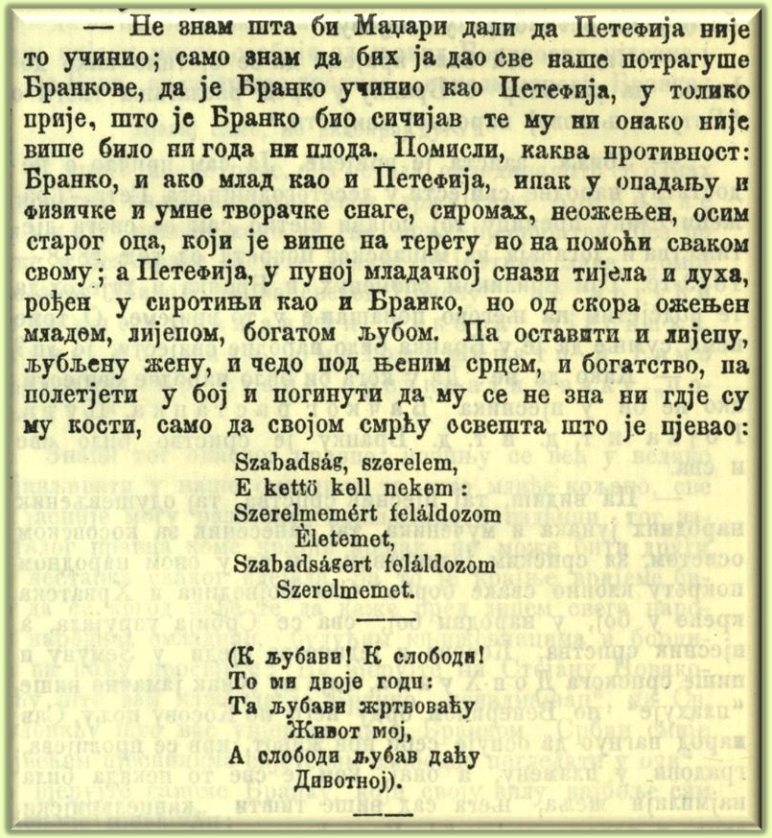

— Не знам шта би Мађари дали да Петефија није то учинио; само знам да бих ја дао све наше потрагуше Бранкове, да је Бранко учинио као Петефија, у толико прије, што је Бранко био сичијав те му ни онако није више било ни года ни плода. Помисли, каква противност: Бранко, и ако млад као и Петефија, ипак у опадању и физичке и умне творачке снаге, сиромах, неожењен, осим старог оца, који је више на терету но на помоћи сваком свому; а Петефија, у пуној младачкој снази тијела и духа, рођен у сиротињи као и Бранко, но од скора ожењен младем, лијепом, богатом љубом. Па оставити и лијепу, љубљену жену, и чедо под њеним срцем, и богатство, па полетјети у бој и погинути да му се не зна ни гдје су му кости, само да својом смрћу освешта што је пјевао:

Szabadság, szerelem,
E kettö kell nekem:
Szerelmemért feláldozom
Életemet,
Szabadságert feláldozom
Szerelmemet.

———

(К љубави! К слободи!
То ми двоје годи:
Та љубави жртвовању
Живот мој,
А слободи љубав дању
Дивотној).

———

Петефијеву песму *К љубави! К слободи*! превео Лаза Костић.

1884.

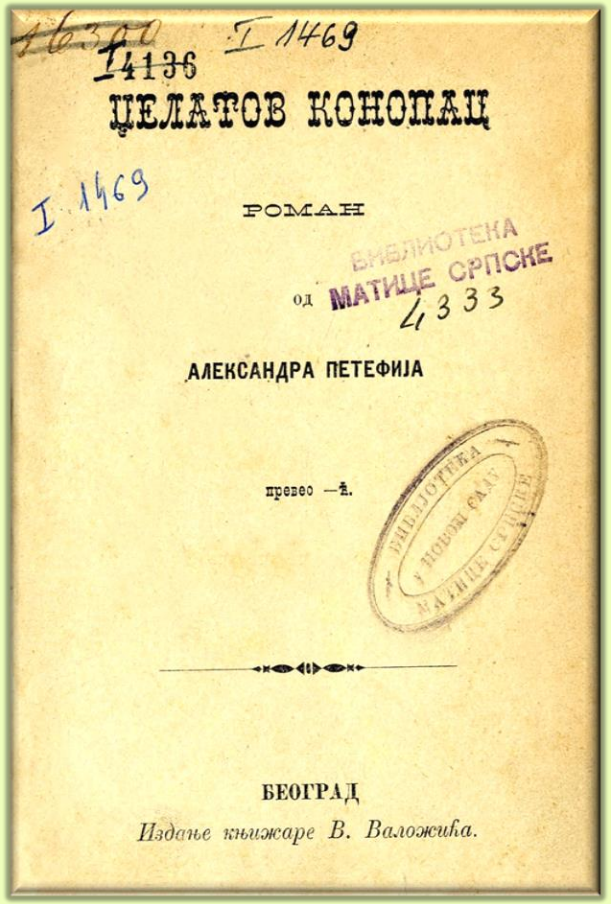

ЦЕЛАТОВ КОНОПАЦ

РОМАН

од

АЛЕКСАНДРА ПЕТЕФИЈА

превео —ћ.

БЕОГРАД

Издање књижаре В. Валожића.

БМС I 1469

1892.

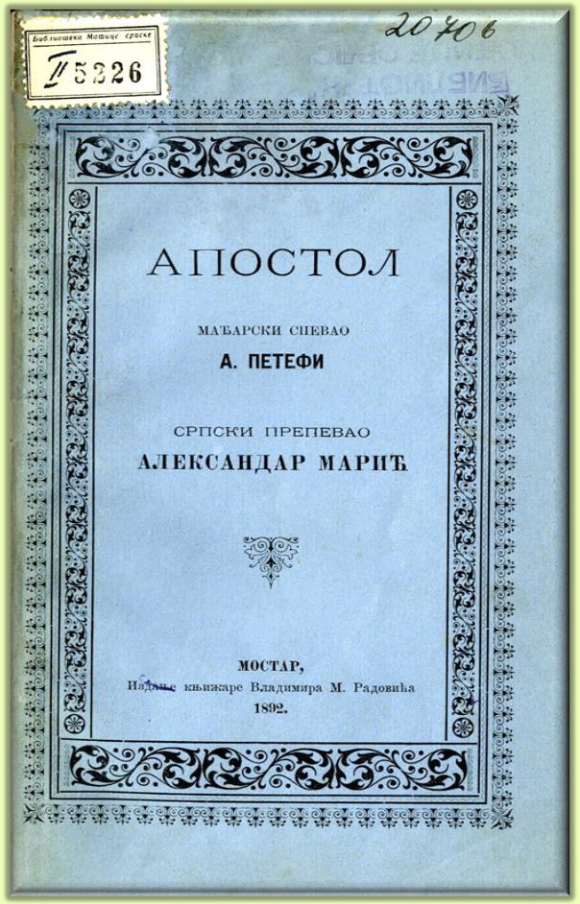

АПОСТОЛ

МАЂАРСКИ СПЕВАО

А. ПЕТЕФИ

СРПСКИ ПРЕПЕВАО

АЛЕКСАНДАР МАРИЋ

МОСТАР,

Издање књижаре Владимира М. Радовића

1892.

БМС II 5226

1907.

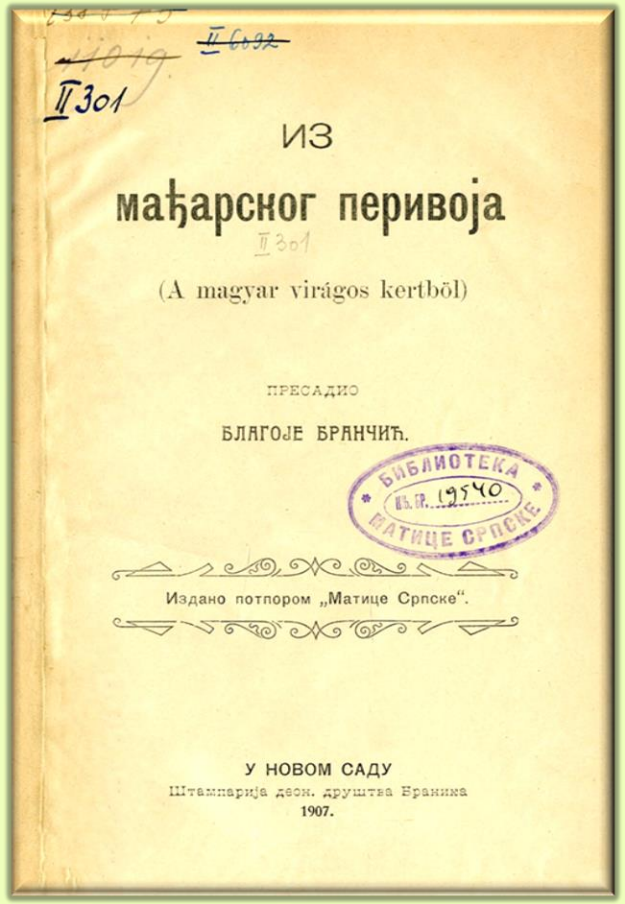

ИЗ

мађарског перивоја

(A magyar virágos kertből)

ПРЕСАДИО

БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

Издано потпором „Матице Српске“.

У НОВОМ САДУ

Штампарија дион. друштва Бранника

1907.

БМС II 301

1889.

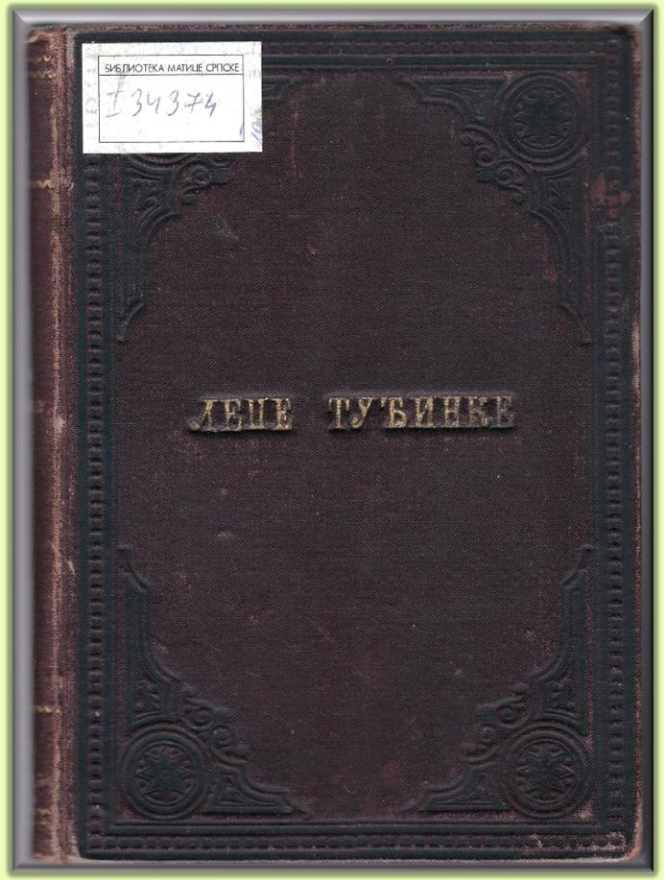

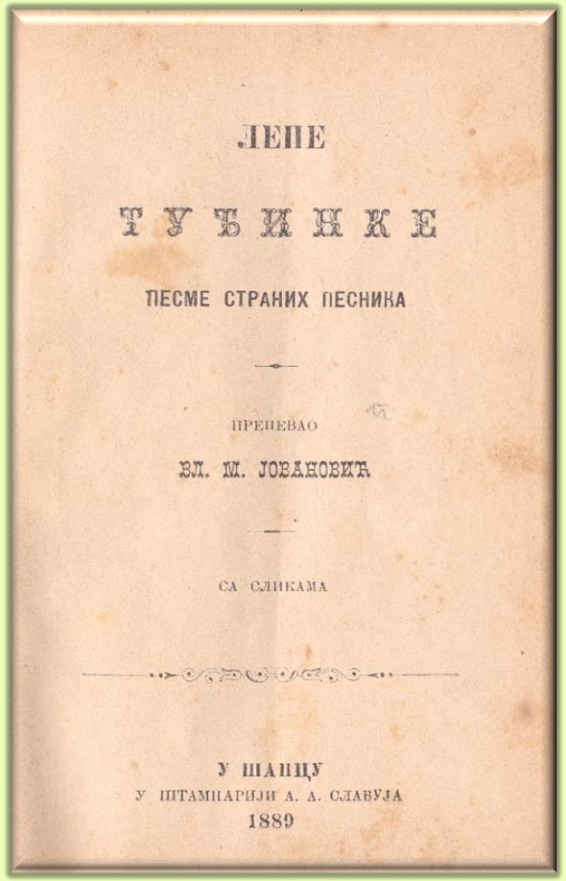

ЛЕПЕ

ТУЂИНКЕ

ПЕСМЕ СТРАНИХ ПЕСНИКА

ПРЕПЕВАО

ВЛ. М. ЈОВАНОВИЋ

СА СЛИКАМА

У ШАПЦУ

У ШТАМПАРИЈИ А. А. СЛАВУЈА

1889

БМС I 34374

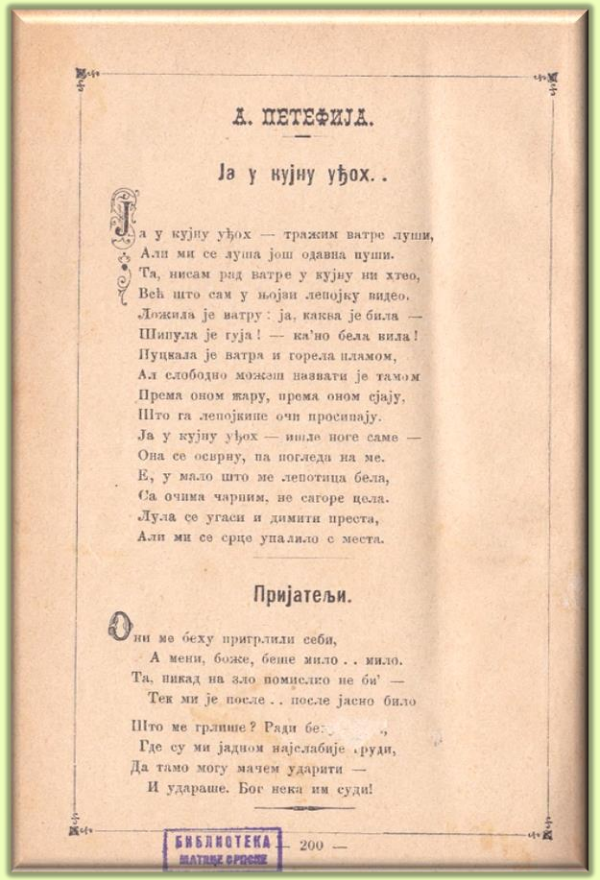

А. ПЕТЕФИЈА.

Ја у кујну уђох..

Ја у кујну уђох — тражим ватре луши,
Али ми се луша још одавна пуши.
Та, нисам рад ватре у кујну ни хтео,
Већ што сам у њојзи лепојку видео.
Ложила је ватру: ја, каква је била —
Шипула је гуја! — ка'но бела вила!
Пуцкала је ватра и горела пламом,
Ал слободно можеш назвати је тамом
Према оном жару, према оном сјају,
Што га лепојкине очи просипају.
Ја у кујну уђох — ишле ноге саме —
Она се осврну, па погледа на ме.
Е, у мало што ме лепотица бела,
Са очима чарним, не сагоре цела.
Лула се угаси и димити преста,
Али ми се срце упалило с места.

Пријатељи.

Они ме беху пригрлили себи,
А мени, боже, беше мило.. мило.
Та, никад на зло помислило не би' —
Тек ми је после.. после јасно било
Што ме грлише? Ради бе: [illegible],
Где су ми јадном најслабије груди,
Да тамо могу мачем ударити —
И удараше. Бог нека им суди!

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

1895.

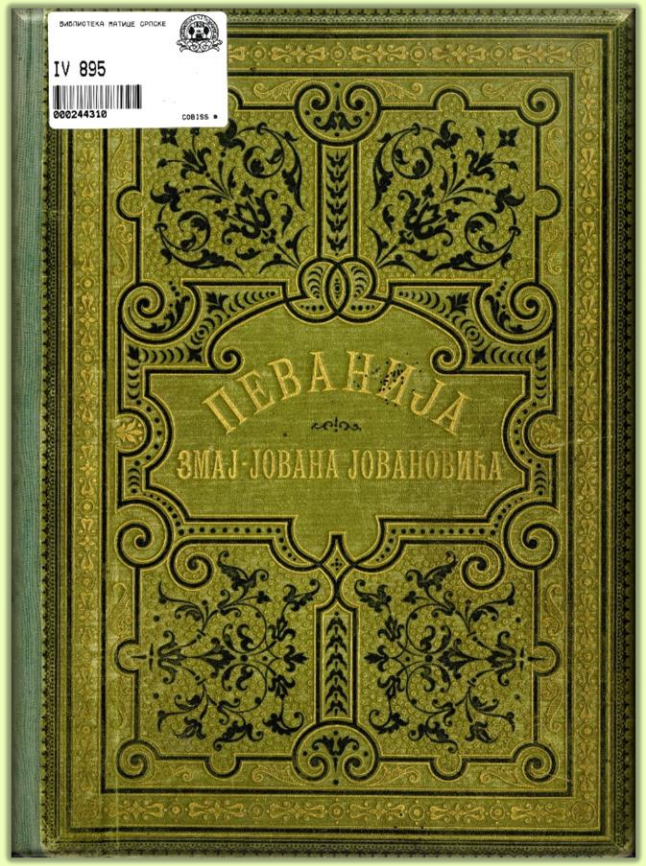

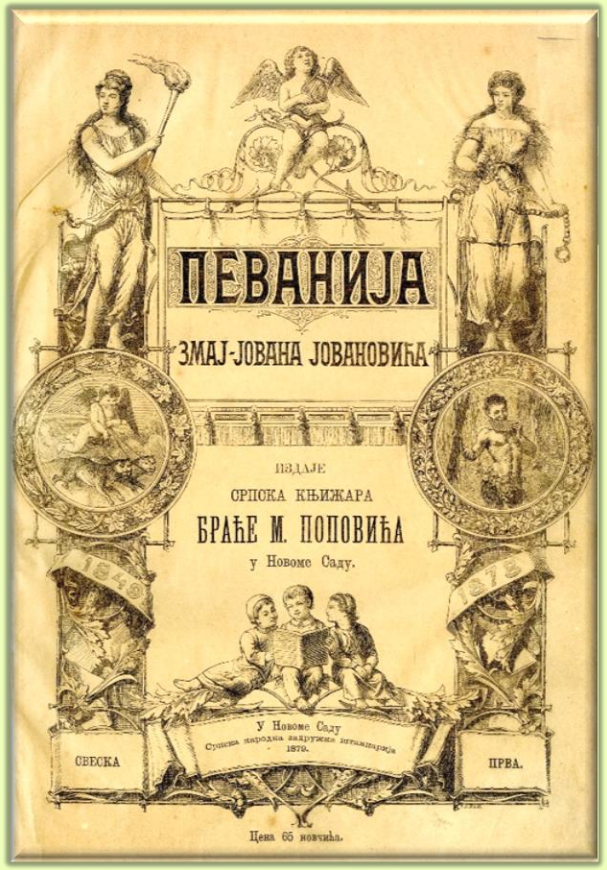

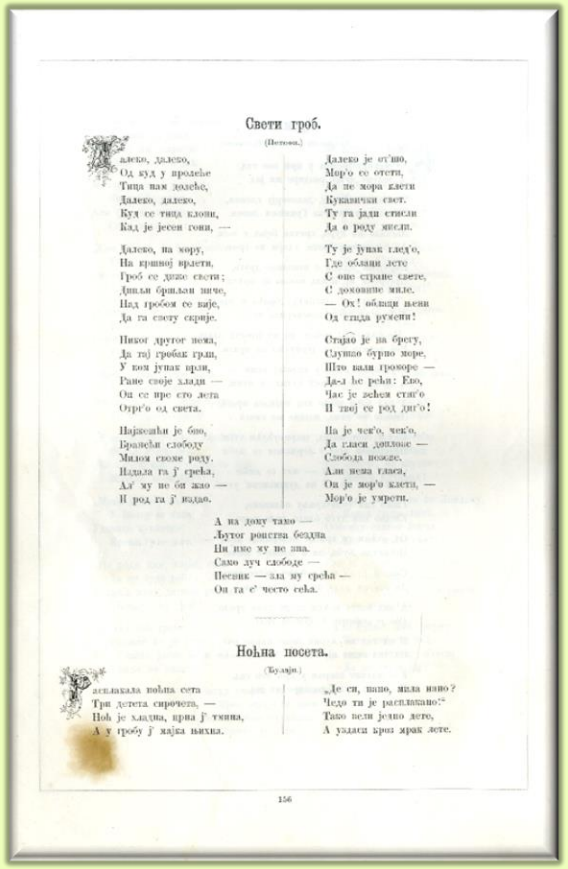

Свети гроб.

(Петрова.)

Далеко, далеко,
Од куд у пролеће
Тица нам долеће,
Далеко, далеко,
Куд се тица клони,
Кад је јесен гони, —

Далеко, на хору,
На крашњој врлети,
Гроб се диже свети;
Дивљи бршљан зиче,
Над гробом се вије,
Да га свету скрије.

Нико другог нема,
Да тај гробак грли,
У кога јунак цвли,
Раде своје хлади —
Он се пре сто лета
Отргo од света.

Најжешћи је био,
Бранећи слободу
Милом своме роду.
Издала га ј' срећа,
Да' му не би жао —
И род га ј' издао.

Далеко је отишо,
Мор'о се отети,
Да не мора клети
Кукавичан свет.
Ту га јади стисли
Да о роду мисли.

Ту је јунак гледо,
Где облаци лете
С оне стране свете,
С домовине миле.
— Ох! обвиди нени
Од стида ружени!

Стајао је на брегу,
Слушао бурно море,
Што вали громоре —
Дал ће рећи: Ево,
Час је жељен стиго
И твој се род диго!

Па је чекао, чекао,
Да гласи доцкоце —
Слобода нозде.
Али нема гласа,
Он је мор'о клети, —
Мор'о је умрети.

А на доку тамо —
Лутог роцства бездна
Ни ниче му не зна.
Само дуч слободе —
Песник — зла му срећа —
Он га е' често сећа.

Ноћна посета.

(Бодлер.)

Заспијала ноћна сета
Три детета сирочета, —
Ноћ је хладна, прна ј' тмина,
А у гробу ј' мајка њихна.

„Де си, шано, мила нано?
Чеда ти је расплакано!“
Тако нели јелно дете,
А улази кроз мрак лете.

156

БМС IV 895

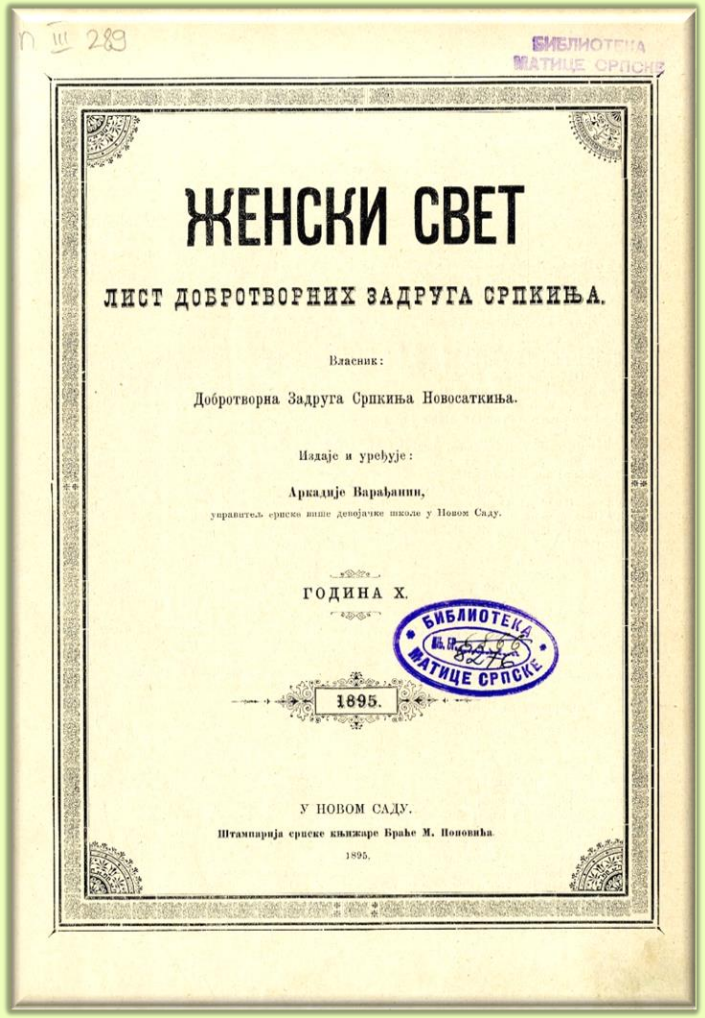

ЖЕНСКИ СВЕТ

ЛИСТ ДОБРОТВОРНИХ ЗАДРУГА СРПКИЊА.

Власник:

Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња.

Издаје и уређује:

Аркадије Варађанин,

управитељ српске више девојачке школе у Новом Саду.

ГОДИНА X.

1895.

У НОВОМ САДУ.

Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића.

1895.

П III 289
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

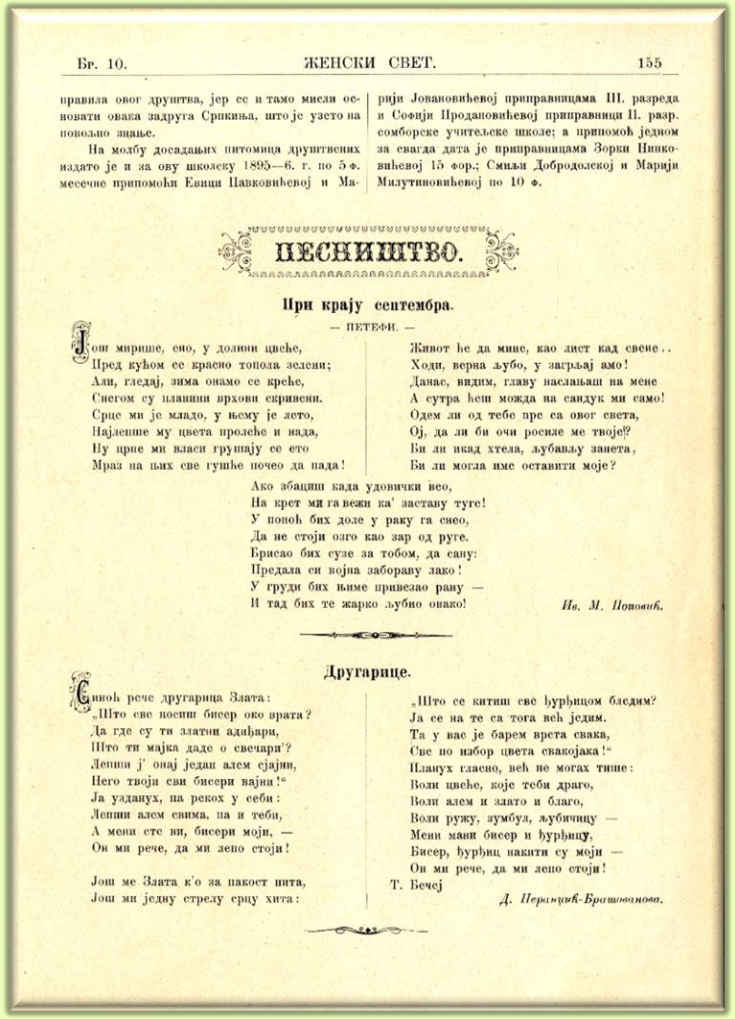

правила овог друштва, јер се и тамо мисли основати овака задруга Српкиња, што је узето на повољно знање.

На молбу досадањих питомица друштвених издато је и за ову школску 1895—6. г. по 5 ф. месечне припомоћи Евици Павковићевој и Марији Јовановићевој приправницама III. разреда и Софији Продановићевој приправници II. разр. сомборске учитељске школе; а припомоћ једном за свагда дата је приправницама Зорки Никковићевој 15 фор.; Смиљи Добродолској и Марији Милутиновићевој по 10 ф.

ПЕСНИШТВО.

При крају септембра.

— ПЕТЕФИ. —

Још мирише, сено, у долини цвеће,
Пред кућом се красно топола зелени;
Али, гледај, зима онамо се креће,
Снегом су планини врхови скривени.
Срце ми је младо, у њему је лето,
Најлепше му цвета пролеће и нада,
Ну црне ми власи грушају се ето
Мраз на њих све гушће почео да пада!

Живот ће да мине, као лист кад свене..
Ходи, верна љубо, у загрљај амо!
Данас, видим, главу наслањаш на мене
А сутра ћеш можда на сандук ми само!
Одем ли од тебе пре са овог света,
Ој, да ли би очи росиле ме твоје?
Би ли икад хтела, љубављу занета,
Би ли могла име оставити моје?

Ако збациш када удовички вео,
На крст ми га вежи ка' застану туге!
У попоћ бих доле у раку га снео,
Да не стоји озго као зар од руге.
Брисао бих сузе за тобом, да сану:
Предала си војна заборави лако!
У груди бих њиме привезао рану —
И тад бих те жарко љубио овако!

Ив. М. Поповић.

Другарице.

Синоћ рече другарица Злата:
„Што све носиш бисер око врата?
Да где су ти златни адиђари,
Што ти мајка даде о свечари?
Лепши ј' онај један алем сјајни,
Него твоји сви бисери вајни!“
Ја уздахух, па рекох у себи:
Лепши алем свима, па и теби,
А мени сте ви, бисери моји, —
Он ми рече, да ми лепо стоји!

Још ме Злата к'о за пакост пита,
Још ми једну стрелу срцу хита:
„Што се китиш све ђурђицом бледим?
Ја се на те са тога већ једим.
Та у вас је барем врста свака,
Све по избор цвета свакојака!“
Планух гласно, већ не могах тише:
Воли цвеће, које теби драго,
Воли алем и злато и благо,
Воли ружу, зумбул, љубичицу —
Мени мани бисер и ђурђицу,
Бисер, ђурђиц накити су моји —
Он ми рече, да ми лепо стоји!

Т. Бечеј

Д. Пераћић-Брашованова.

Женски свет, год. 10, бр, 10, 1895, стр. 155.
П II 289

Петефијеву песму *При крају септембра* превео Иван М. Поповић.

1900.

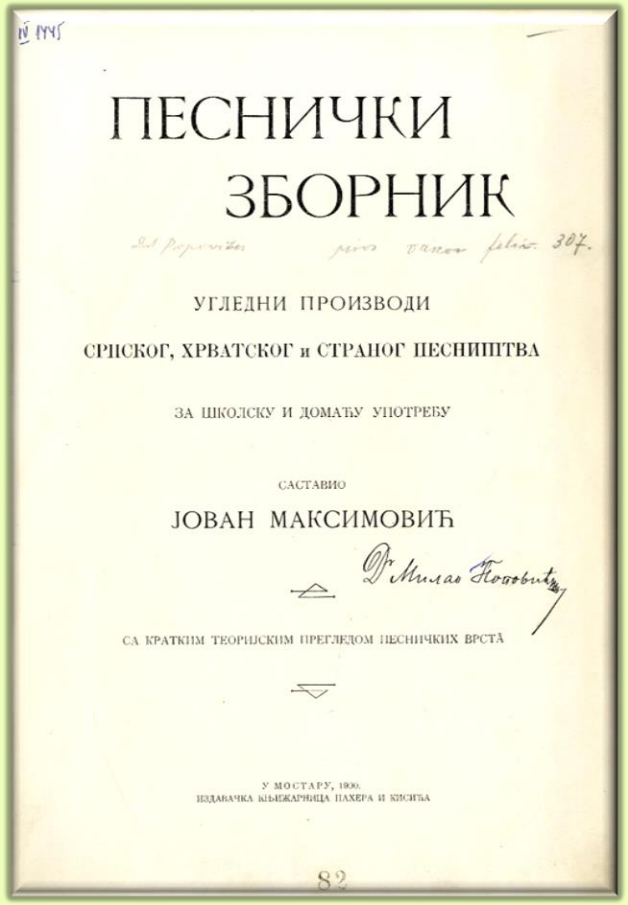

ПЕСНИЧКИ ЗБОРНИК

УГЛЕДНИ ПРОИЗВОДИ

СРПСКОГ, ХРВАТСКОГ и СТРАНОГ ПЕСНИШТВА

ЗА ШКОЛСКУ И ДОМАЋУ УПОТРЕБУ

САСТАВИО

ЈОВАН МАКСИМОВИЋ

Др Милан Поповић

СА КРАТКИМ ТЕОРИЈСКИМ ПРЕГЛЕДОМ ПЕСНИЧКИХ ВРСТА

У МОСТАРУ, 1900.
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ПАХЕРА И КИСИЋА

82

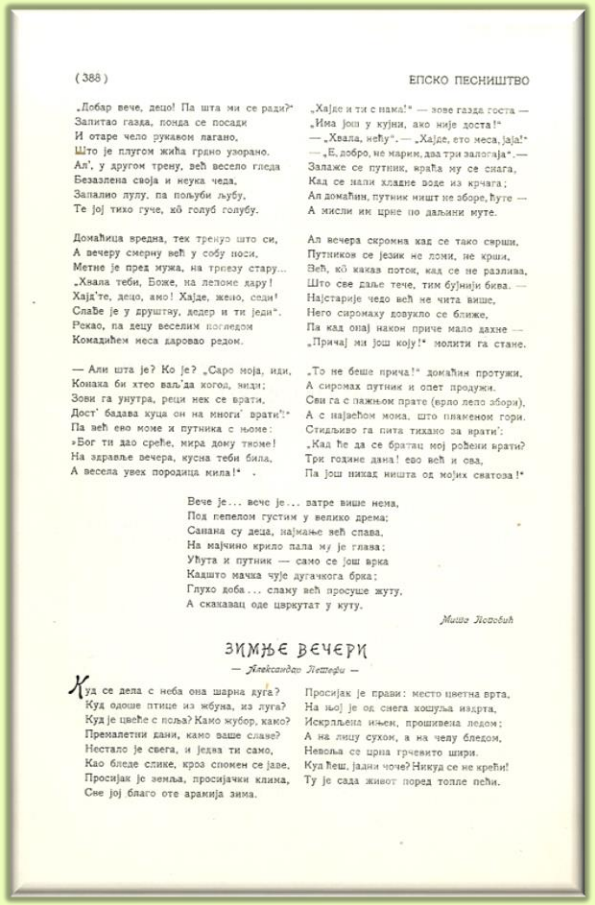

(388) ЕПСКО ПЕСНИШТВО

„Добар вече, децо! Па шта ми се ради?"
Запитао газда, понда се посади
И отаре чело рукавом лагано,
Што је плугом жића грдно узорано.
Ал', у другом трену, већ весело гледа
Безазлена своја и неука чеда,
Запалио лулу, па пољуби љубу,
Те јој тихо гуче, кô голуб голубу.

Домаћица вредна, тек тренуо што си,
А вечеру смерну већ у собу носи,
Метне је пред мужа, на тревзу стару...
„Хвала теби, Боже, на лепоме дару!
Хајд'те, децо, амо! Хајде, жено, седи!
Слаће је у друштву, дедер и ти једи".
Рекао, па децу веселим погледом
Комадићем меса дарово редом.

— Али шта је? Ко је? „Саро моја, иди,
Конака би хтео ваљ'да когод, види;
Зови га унутра, реци нек се врати,
Дост' бадава куца он на иногу' врати"!"
Па већ ево моме и путника с њоме:
»Бог ти дао среће, мира дому твоме!
На здравље вечера, кусна теби била,
А весела увек породица мила!"

„Хајде и ти с нама!" — зове газда госта —
„Има још у кујни, ако није доста!"
— „Хвала, нећу". — „Хајде, ето меса, јаја!"
— „Е, добро, не марим, два три залогаја". —
Залаже се путник, враћа му се снага,
Кад се напи хладне воде из крчага;
Ал домаћин, путник ништ не зборе, ћуте —
А мисли им црне по даљини муте.

Ал вечера скромна кад се тако сврши,
Путником се језик не ломи, не крши,
Већ, кô какав поток, кад се не разлива,
Што све даље тече, тим бујнији бива. —
Најстарије чедо већ не чита више,
Него сиромаху довукло се ближе,
Па кад онај након приче мало дахне —
„Причај ми још коју!" молити га стане.

„То не беше прича!" домаћин протужи,
А сиромах путник и опет продужи.
Сви га с пажњом прате (врло лепо збори),
А с највећом мока, што пламеном гори.
Стидљиво га пита тихано за врати':
„Кад ће да се братац мој рођени врати?
Три године дана! ево већ и ова,
Па још никад ништа од мојих сватова!"

Вече је... вече је... ватре више нема,
Под пепелом густим у велико дрема;
Санана су деца, најмање већ спава,
На мајчино крило пала му је глава;
Уљута и путник — само се још врка
Кадшто мачка чује дугачкога брка;
Глухо доба... сламу већ просуше жуту,
А скакавац оде цркутат у куту.

Миша Јовановић

ЗИМЊЕ ВЕЧЕРИ

— *Александар Петровић* —

Куд се дела с неба она шарна дуга?
Куд одоше птице из жбуна, из луга?
Куд је цвеће с поља? Камо жубор, камо?
Премалетни дани, камо ваше славе?
Нестало је снега, и једва ти само,
Као бледе слике, кроз спомен се јаве.
Просијак је земља, просијачки клима,
Све јој благо оте арамија зима.

Просијак је прави: место цветна врта,
На њој је од снега кошуља надрта,
Искрљена иљем, прошивена ледом;
А на лицу сухом, а на челу бледом,
Невоља се црна грчевито шири.
Куд ћеш, јадни чоче? Никуд се не крећи!
Ту је сада живот поред топле пећи.

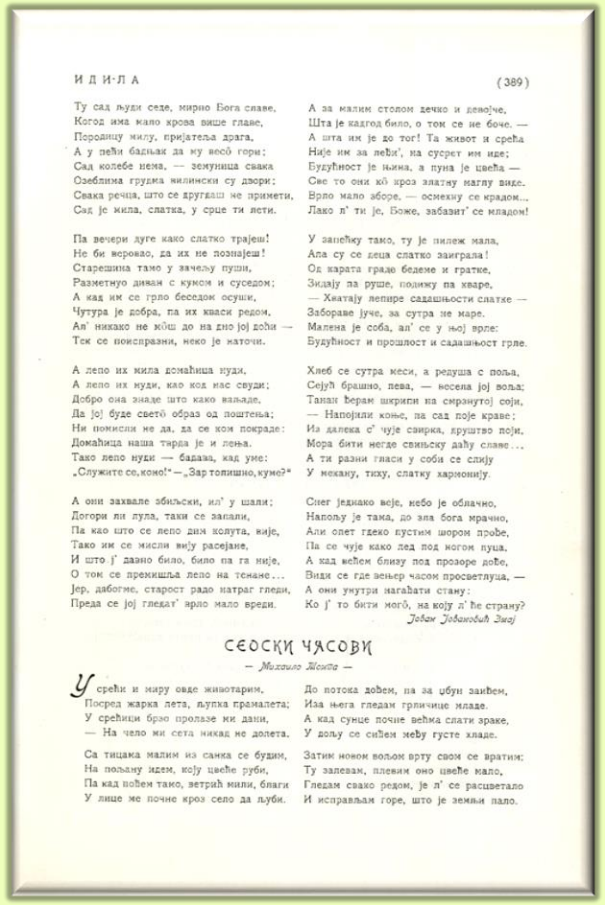

ИДИЛА (389)

Ту сад људи седе, мирно Бога славе,
Когод има мало крова више главе,
Породицу милу, пријатеља драга,
А у пећи бадњак да му весо гори;
Сад колебе нема. — земуница свака
Озеблима грудма нилински су двори;
Свака речца, што се другкаш не примети,
Сад је мила, слатка, у срце ти лети.

Па вечери дуге како слатко трајеш!
Не би веровао, да их не познајеш!
Старешина тамо у зачељу пуши,
Разметнуо диван с кумом и суседом;
А кад им се грло беседом осуши,
Чутура је добра, па их квасн редом,
Ал' никако не мôш до на дно јој доћи —
Тек се поиспразни, неко је каточи.

А лепо их кила домаћиша нуди,
А лепо их нуди, као код нас сви;
Добро она знаде што како ваљаде,
Да јој буде светô образ од поштења;
Ни помисли не да, да се ком покраде:
Домаћица наша тврда је и лења.
Тако лепо нуди — бадава, кад уме:
„Служите се, коно!" — „Зар топишно, куме?"

А они захвале збиљски, ил' у шали;
Догори ли лула, таки се запали,
Па као што се лепо дим колута, вије,
Тако им се мисли виђу расејане,
И што ј' давно било, било па га није,
О том се премишља лепо на тенане...
Јер, дабогме, старост радо натраг гледи,
Преда се јој гледат' врло мало вреди.

А за малим столом дечко и девојче,
Шта је кадгод било, о том се не боче. —
А шта им је до тог! Та живот и срећа
Није им за леђа', на сусрет им иде;
Будућност је њина, а пуна је цвећа —
Све то они кô кроз златну маглу виде.
Врло мало зборе. — осмекну се крадом...
Лако л' ти је, Боже, забавит' се младом!

У запећку тамо, ту је пилеж мала,
Ала су се деца слатко заиграла!
Од карата граде бедеме и гратке,
Зидају па руше, подижу па кваре,
— Хватају лепире садашњости слатке —
Заборавe јуче, за сутра не маре.
Малена је соба, ал' се у њој врле:
Будућност и прошлост и садашњост грле.

Хлеб се сутра меси, а редуша с поља,
Сејуђ брашно, лева, — весела јој вола;
Тапан ћеран шкрипи на смрзнутој сојн,
— Напојили коње, па сад поје краве;
Из далека с' чује свирка, друштво пои,
Мора бити негде свиньску даћу славе...
А ти разни гласи у соби се слију
У мекану, тиху, слатку хармонију.

Снег једнако веје, небо је облачно,
Напољу је тама, до зла бога мрачно,
Али опет гдеко пустим шором прође,
Па се чује како лед под ногом пуца,
А кад вељем близу под прозоре дође,
Види се где венер часом просветлуца, —
А они унутра нагађати стану:
Ко ј' то бити могô, на коју л' ће страну?

Јован Јовановић Змај

СЕОСКИ ЧАСОВИ

— *Михаило Мешта* —

У срећи и миру овде животарим,
Посред жарка лета, љупка прамалета;
У срећици брзо пролазе ми дани,
— На чело ми сета никад не долета.

Са тицама малим из санка се будим,
На пољану идем, коју цвеће руби,
Па кад пођем тамо, ветрић мили, благи
У лице ме почне кроз село да љуби.

До потока дођем, па за убун заиђем,
Иза њега гледам гранчице младе.
А кад сунце почне већма слати зраке,
У долу се сиђем жеђу густе хладе.

Затим новом волом врту свом се вратим;
Ту залевам, плевим оно цвеће мало,
Гледам свако редом, је л' се расветало
И исправљам горе, што је земљи пало.

БМС IV 1445

1914.

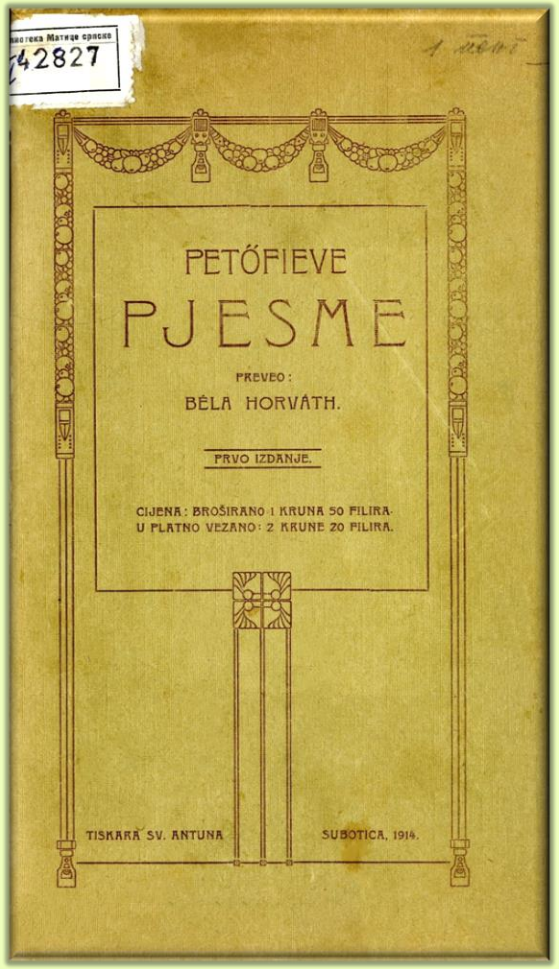

БМС III 42827

1946.

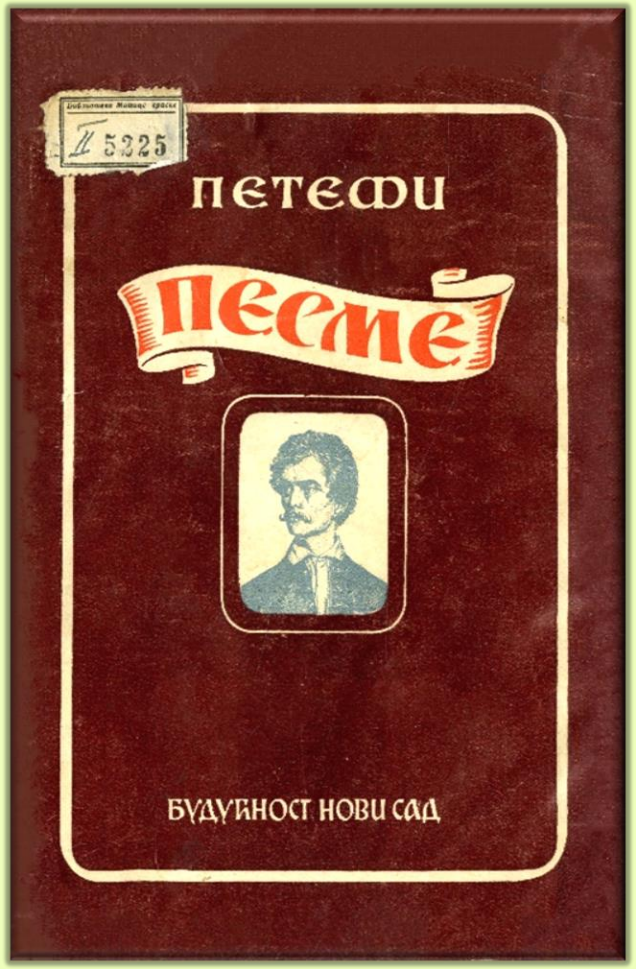

БМС II 5225

1969.

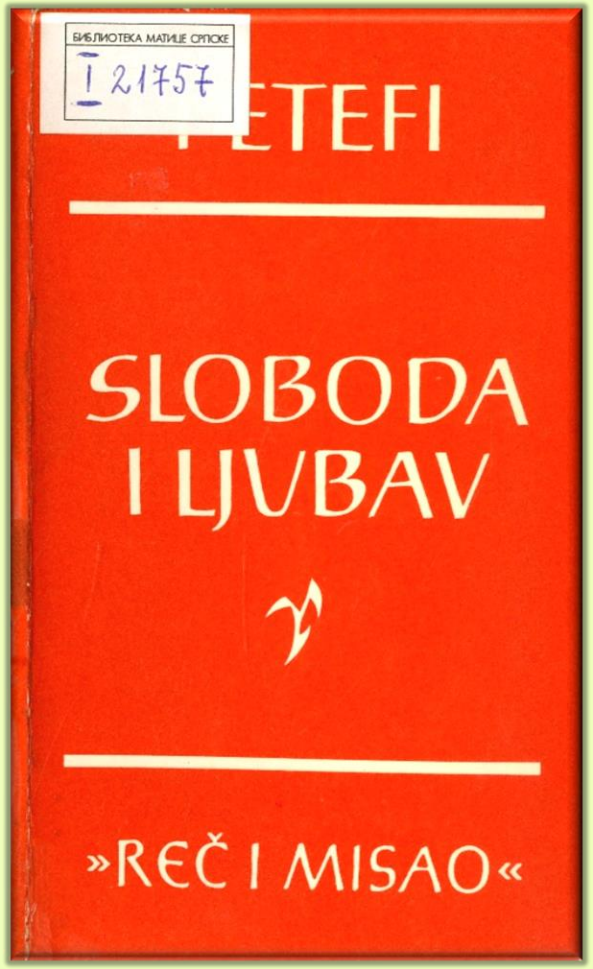

БМС I 21757

Pet pesama
Šandor Petefi

NA DUNAVU

(A Dunán)

Reko, kako često rascepe ti grudi
Hitre lađe i olujne studi.

I kako je rana duboka i duga!
Takvu na srcu ne otvara tuga.

Ipak, kada prođu lađa, nepogode,
Zaraste rana, mirno teku vode.

Al kad ljudsko srce prepukne ko reka,
Tu nema za ranu balsama ni leka.

(1842)

PRIKAZ JEDNE POZORIŠNE PREDSTAVE

(Szinbirálat)

Kako su igrali? Ah, za ime sveta!
Šteta je bilo ne videt ih, šteta.
Kakav strašan nesklad, sramota i beda:
Zamal ne pobeže publika, odreda.
Nikakvog u njima žara, niti duha!
Stajahu ko klade, pevahu bez sluha.
A loš je i komad, ni da zatreperi,
I dosadan uz to, u najvećoj meri.
Zevao sam stalno, duboko i strasno.
Beše mračno, il je neko lampe zgasno

*

(A ona devojka? Gde li ona nesta?
U njenoj su loži bila prazna mesta.)

(1844)

KO VEČNO PROKLETSTVO . . .

(Mint megfogamszott átok)

Ko večno prokletstvo, magle jesenje
Mračno leže iznad puste zemlje.

A šta je mračnije od svoda u magli?
Lice delije što kroz maglu nagli.

Gre sumorni mladić, konj ga nosi lud.
Na hitrome atu, kud ćeš, momče, kud?

»Šta je znao kud će naš praotac kada
Bejaše prognan iz rajskoga sáda?

Šta zna kud će onaj koji nije mogo
Steći ljubav, pa je dragoj reko zbogom?«

I tako bez cilja mladić gre.
Pred njim i za njim magle zle.

Sumorno sve je, sve tamno i strašno,
Samo dve stvari blesnu slabašno:

U žutom jasenu jutarnje rose
I lice mladića koje suze rose.

Tišina je teška legla sa svih strana,
Čuješ samo uzdah i graktanje vrana.

(1846)

STOJIM TU NASRED RAVNICE . . .

(Itt állok a róna közepén)

Stojim tu nasred ravnice
Uspravno kao spomenik.
Grobni mir je legao preko puste,
Kao kad pokrov na mrtvaca spuste.
Daleko od mene jedan čovek kosi;
Sad je zastao
I kosu brusi . . .
Do mene ne dopire ni odjek zvuka,
Vidim samo kako zamahuje ruka.
Čovek sad gleda prema meni,
Gleda me, a ja ni da trepnem okom . . .
Šta li misli: kojim tokom
Teku moje misli?

(1846)

VETAR

(A szél)

Danas sam blag šušanj i krotko pirkanje,
Šetam livadama kraj cveća pospalog
I poljupce dašćem na usne pupoljka,
Topli moj poljubac ljubavi je zalog.
»Cvetajte, cvetajte, devojke proleća,«
Šapćem im na uvo, »cvetajte mi mlade!«
Tad one stidljivo skidaju velove,
A ja im na grudma zamrem od naslade.

Sutra viću šumna, divlja vetruština,
Dršće žbun od mene, zgrčen, nakostrešen,
Vidi mi u ruci nož dobro naoštren,
Zna da će oštrica da mu grane skreše.
A cveću ovako šapućem na uvo:
»Venite, vi lake, glupe devojčure!«
One tada klonu na grudi jeseni,
A ja im se smejem rúgom hladne bure.

Danas sam tek lahor, poput mirne reke
Plovim ispod neba, nemo i bez šúma,
Da sam tu zna samo ona mala pčela
Što se lomna vraća iz polja i šuma;
Ako je umorna od slatkog bremena
Što na boku, da bi spravila med, nosi,
Tada na dlan uzmem tu malecnu bubu,
Pa sustalim krilma umoru prkosi.

Sutra biću vihor, hučno-bučni vihor,
Na besnom ću atu stići do pučine,
I kao učitelj nestašnom detetu
Počupaću moru zelene perčine.
A onda na moru, nađem li gde lađu
Skršiću joj krila, jedro što se njiše,
S jarbolom po valu pisaću joj sudbu:
Počinka u luci nema za nju više!

(1847)

Preveo sa mađarskog:
Danilo Kiš

Руковет бр. 18, св. 11–22, 1972, стр. 419–421.

П II 902

1973.

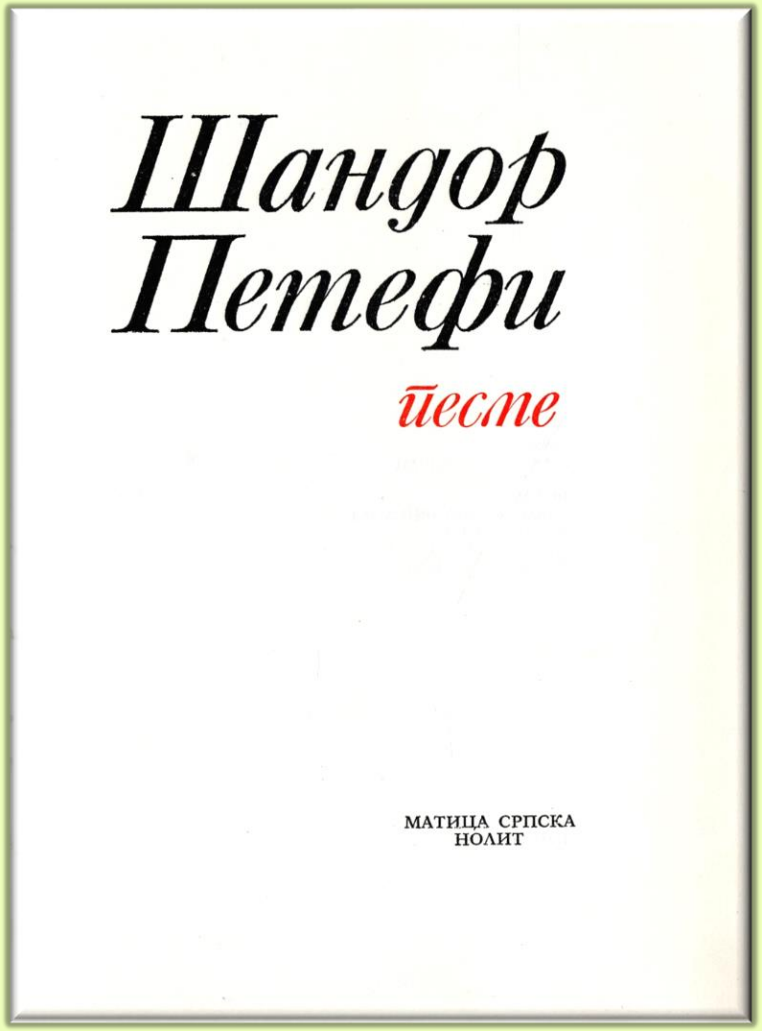

БМС III 41953

1978.

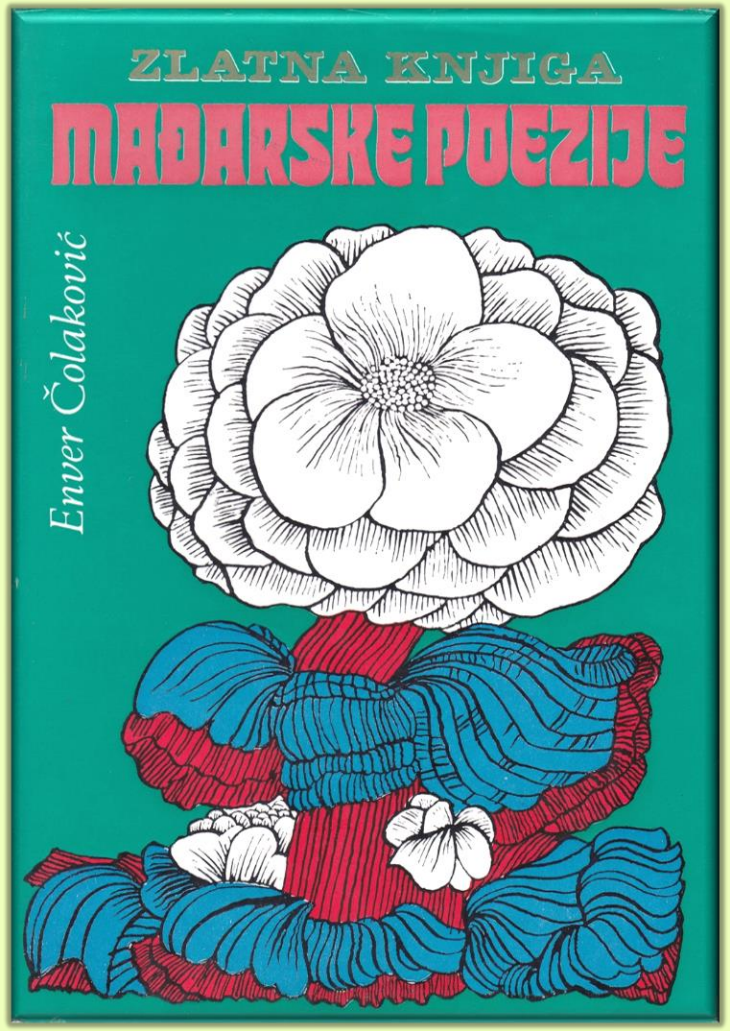

БМС III 61744

1983.

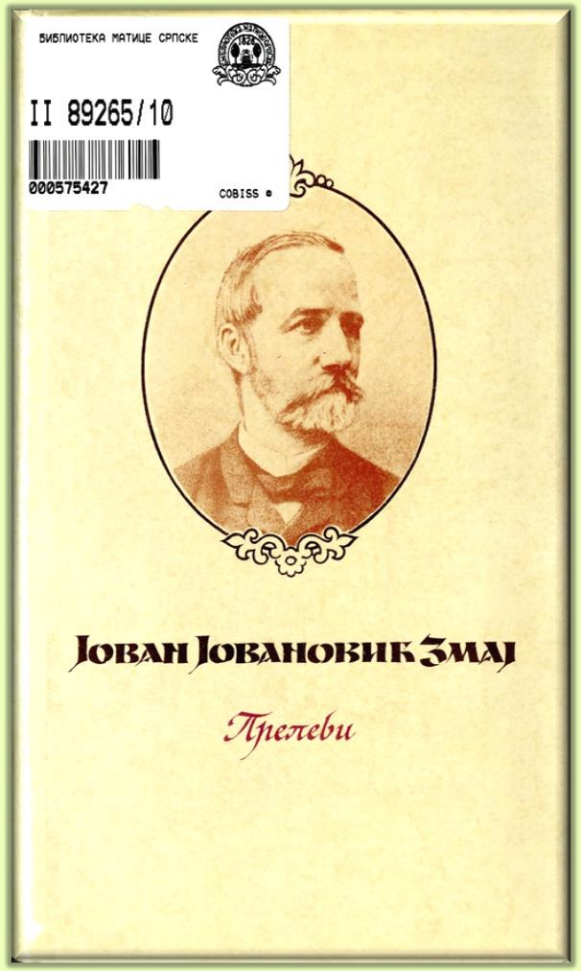

БМС II 89265/10

2002.

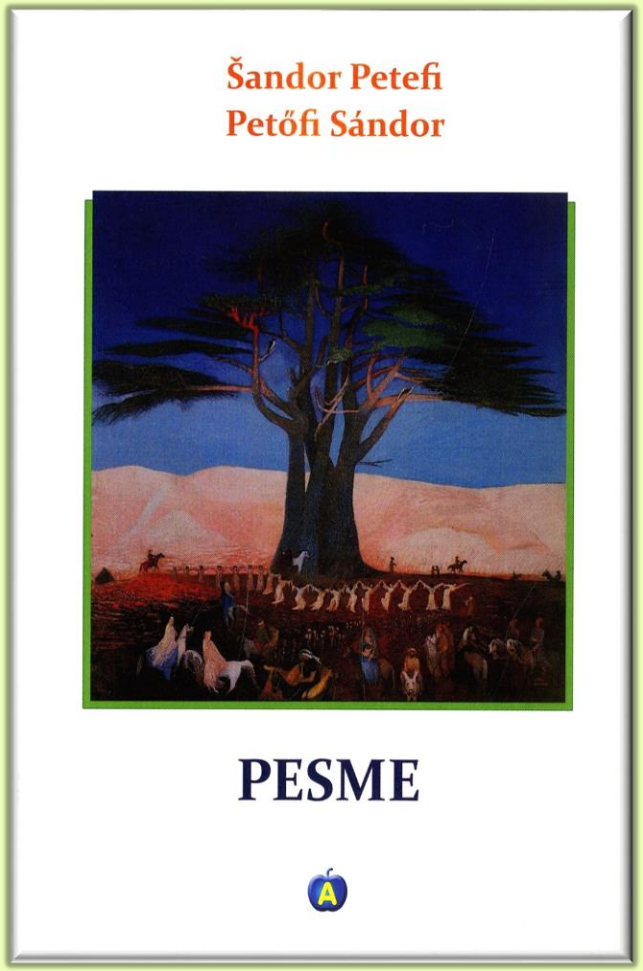

БМС II 559474

2009.

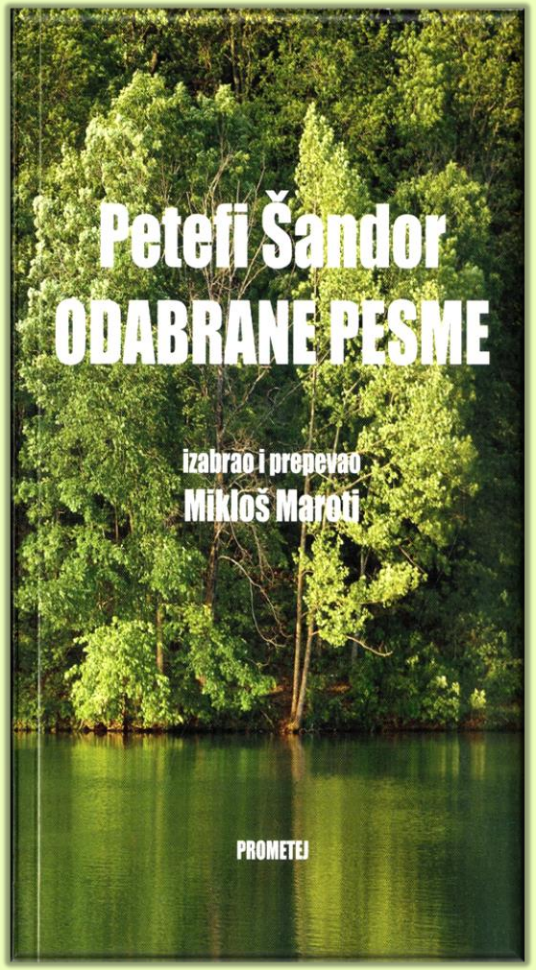

БМС II 486590

1865.

SHAKSPERE

MINDEN MUNKÁI.

FORDITJÁK TÖBBEN.

KIADJA

A KISFALUDY-TÁRSASÁG.

NEGYEDIK KÖTET.

PEST.
TOMORI ANASZTÁZ KÖLTSÉGÉN.
1865.

I 151558/4

SHAKSPERE

SZINMŰVEI.

FORDITJÁK TÖBBEN.

NEGYEDIK KÖTET.

CORIOLANUS.
TITUS ANDRONICUS.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
16.922
X61 Ш 32,4
МАТИЦА СРПСКА

PEST.
RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.
1865.

CORIOLANUS.

FORDITOTTA

PETŐFI SÁNDOR.

Shakspere IV. k.

БМС I 151558/4

II 154467

FRANCIA KÖLTŐK

PETŐFI SÁNDOR, GYULAI PÁL, VARGHA GYULA, KOZMA ANDOR, RADÓ ANTAL, SZÁSZ BÉLA, ZEMPLÉNI ÁRPÁD, ÁBRÁNYI EMIL FORDÍTÁSAI

HANKISS JÁNOS BEVEZETÉSÉVEL

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

PIERRE JEAN DE BÉRANGER.

HIVATÁSOM.

Világba kitaszítva
Szegényül, éktelen ;
És hányva-vetve, szidva
Kezdődött életem.
Türelmem megsokalta,
Hogy annyi terhe van ;
De Istenem sugalta :
Dalolj, dalolj fiam!

Hintója sok nagy úrnak
Besározá ruhám ;
A dölyf nyilával szúrtak
És gúnyt dobtak reám.
Kicsinyt a nagy így marta,
És marja untalan ;
De Istenem sugalta :
Dalolj, dalolj fiam!

Hogy éhen meg ne haljak,
Én hányt-vetett szegény,
Szerényke hivatalnak
Bilincsét fölvevém.
Szabadságom meghalva,
Elég ha enni van.
De Istenem sugalta :
Dalolj, dalolj fiam!

Balsorsom éjhomályát
Enyhíté szerelem ;
De vesztve ifjuságát,
Azt is veszté szivem.

1935.

S ha únt falut, Merlin bű-bája
Nem nyujta neki oly vigaszt,
Hogy változzék s lőn trón lakája.
Paraszt vagyok, igen, paraszt.

A polgárháborúnak üszkét
Jó őseim soh'sem veték.
Jelül falukra soh'se tüzték
Az ellenséges nemzetét.
És ha az államunk vesztére
Az egyház játszta a ravaszt,
A ligájába egy se tére.
Paraszt vagyok, igen, paraszt.

Ej, hagyjatok zászlóm alatt, ti
Szimat szerint forgó urak,
Minden kelő nap hódolói,
Ti nemes, éhes gomblyukak.
Szivem jó — bár gúny benne sok van —
S az árva népnek adtam azt.
Dicst zengni csak szegénynek szoktam.
Paraszt vagyok, igen, paraszt.

Kozma Andor.

A JÓ AGGASTYÁN.

Vidám fiuk, kik bornál egyesültök,
Közétek bájol engem dalotok,
Öreg vagyok, de bárha reszket hangom,
Fogadjatok be, én is danolok.
A múlt időkről újakat beszélek ;
A vén Panarddal én együtt ivám.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Mi ez? mind vágytok engem ünnepelni?
Nemes bor ömlik egészségemért.
E fogadásra büszke szivem, mely fél,
Mely attól tart, hogy mást csak szomorít.

Csak hadd fődüzzön a vidámság szárnya,
Idővel úgy is másképp lesztek ám!
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Miként ti most, én is szerelmeskedtem ;
Szólhatnak erről nagyanyáitok.
Házam, barátim, kedvesim valának,
Ezek kőzül már semmit sem birok.
Emlékeim maradtak meg csak ; olykor
Sohajtok is, ha más nem néz reám.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Volt vészeinkben több hajótörésem,
De Frankhon szép egét nem hagytam el.
Azt a kevés bort, melyet megmentettem,
Sértett kevélység nem zavarja fel.
Sőt énekeltem az új szüretekben
Egykor tulajdon hegyem oldalán.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Egy elmult kornak régi katonája,
Mint Nestor, nektek nem beszélek én.
Egész időm, hol fénylett bátorságom,
Egy harcotokkal fölcseréleném.
Sőt halhatatlan hősiségtek által
Egy új zászló mellé csatoltatám.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Milyen jövendőt biztosít erénytek!
Éltessük, ifjak, vég szerelmemet.
Szabadságában a világ megújul,
Jobb napok járnak majd sirom felett.
Kedves fecskéi ti egy szép tavasznak,
Hogy lássalak, azért nem távozám.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Petőfi Sándor.

БМС II 154467

1883.

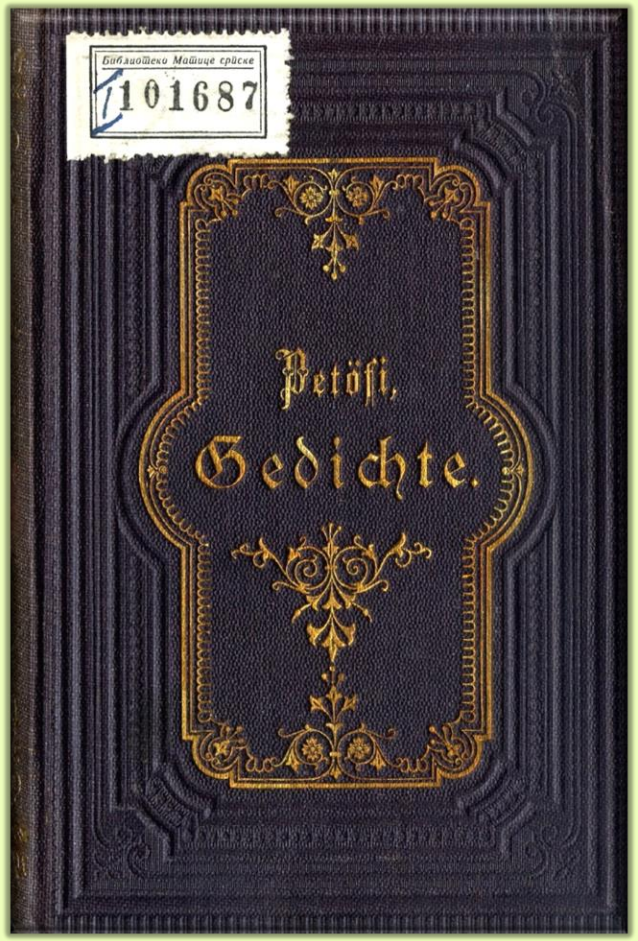

БМС I 101687

1954.

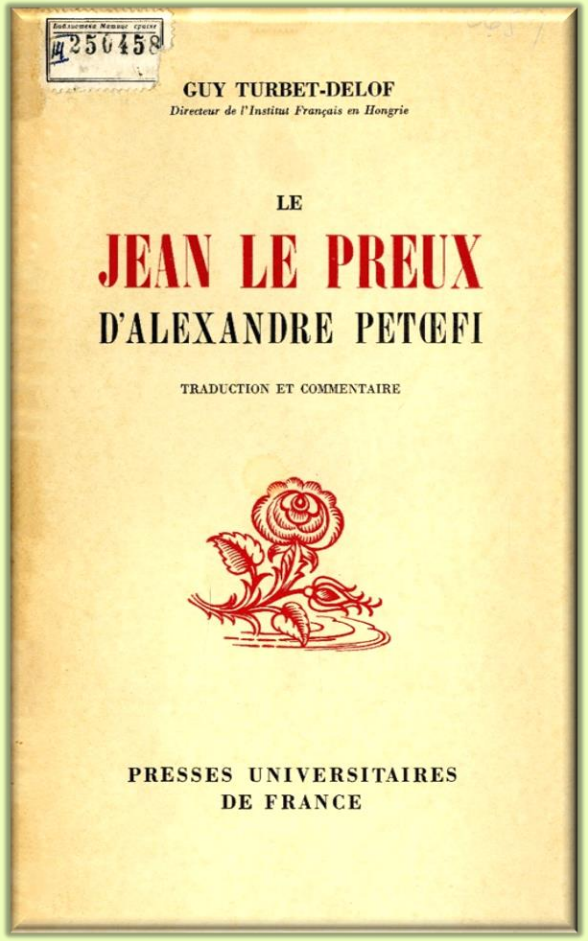

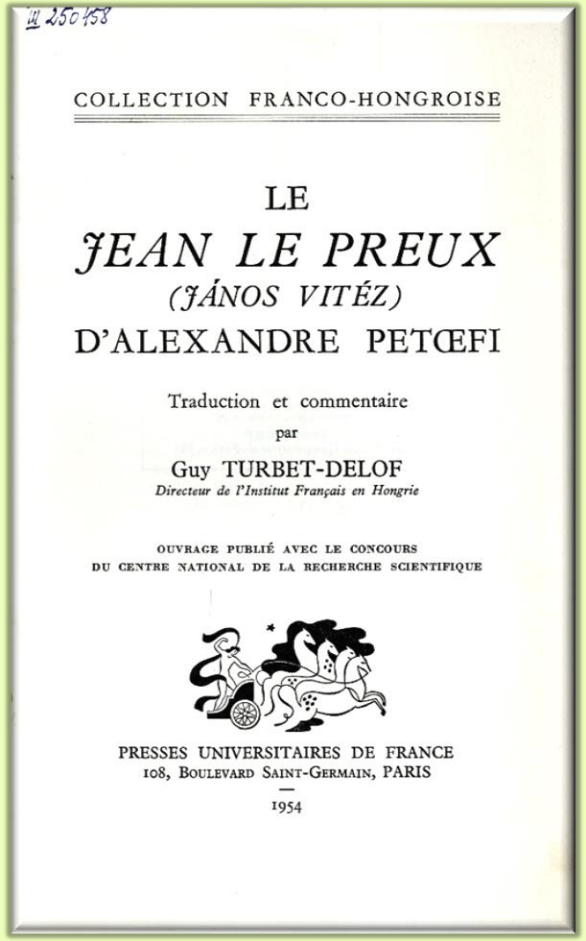

БМС III 250458

1965.

БМС I 16975

1973.

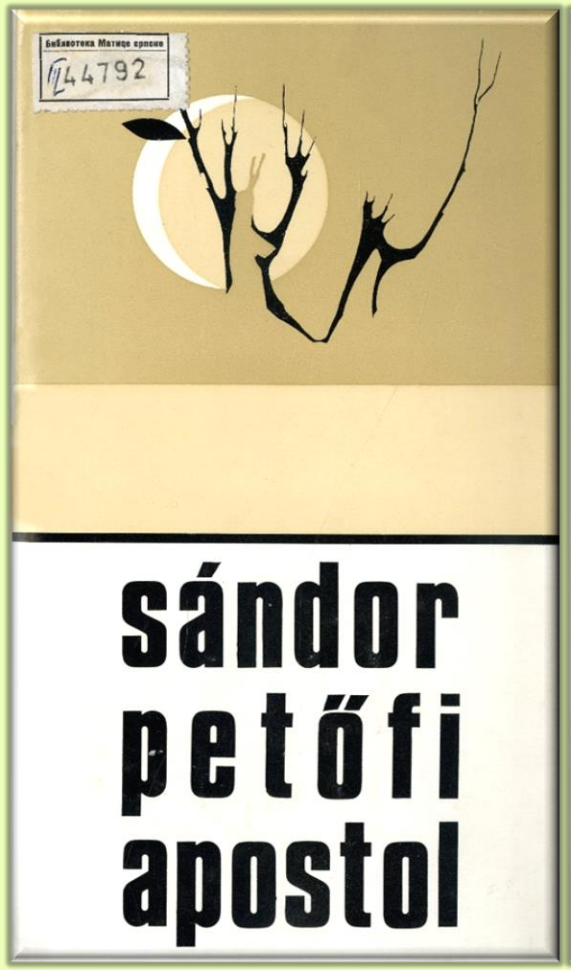

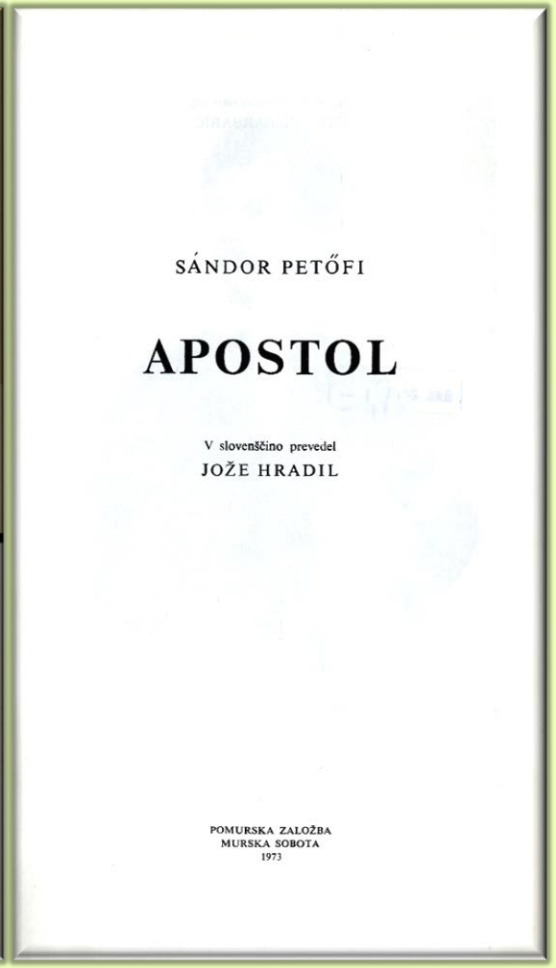

БМС III 44792

2001.

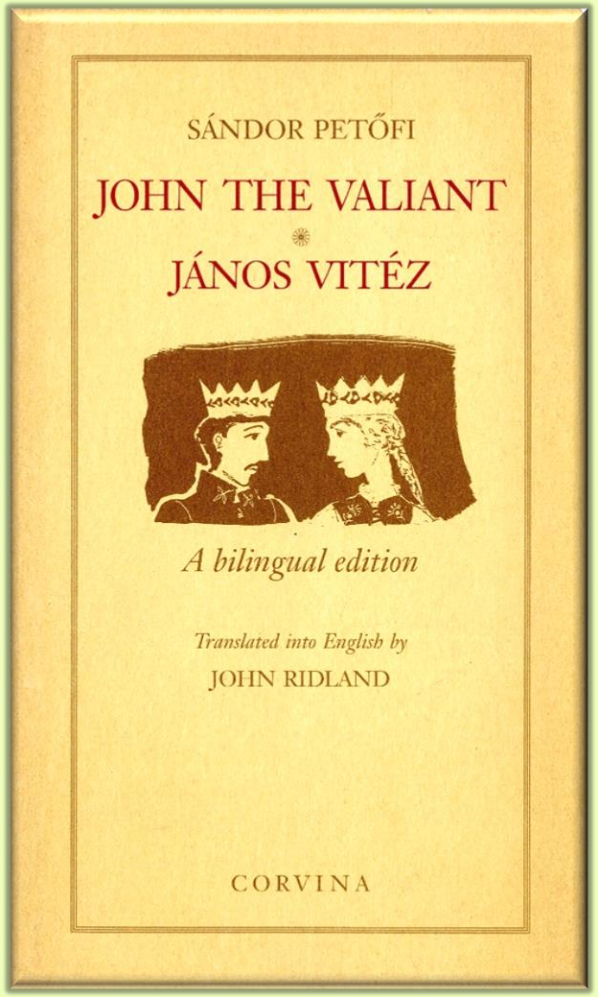

С III 4511

Литература
(избор)

1878.

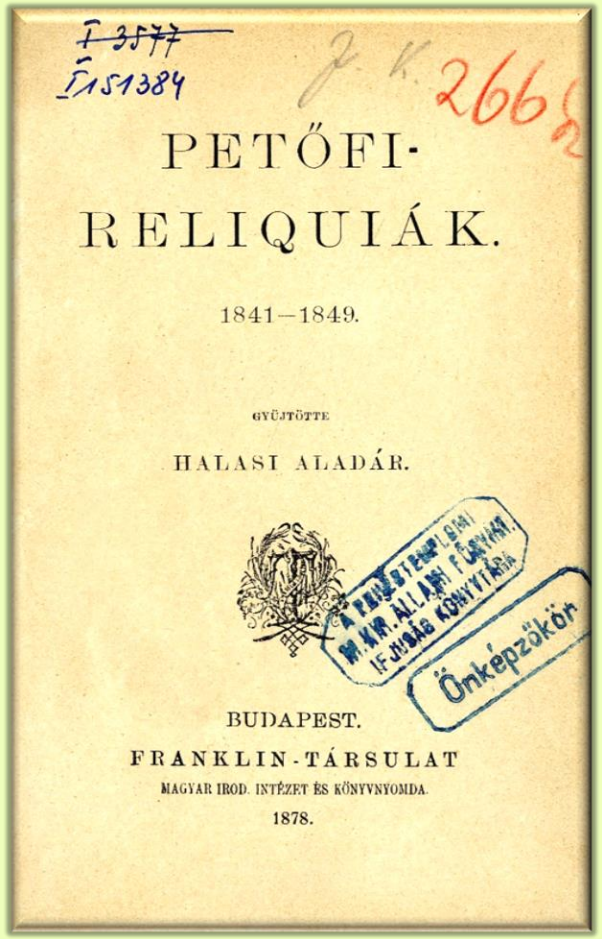

PETŐFI-
RELIQUIÁK.

1841—1849.

GYŰJTÖTTE

HALASI ALADÁR.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1878.

БМС I 151384

1884.

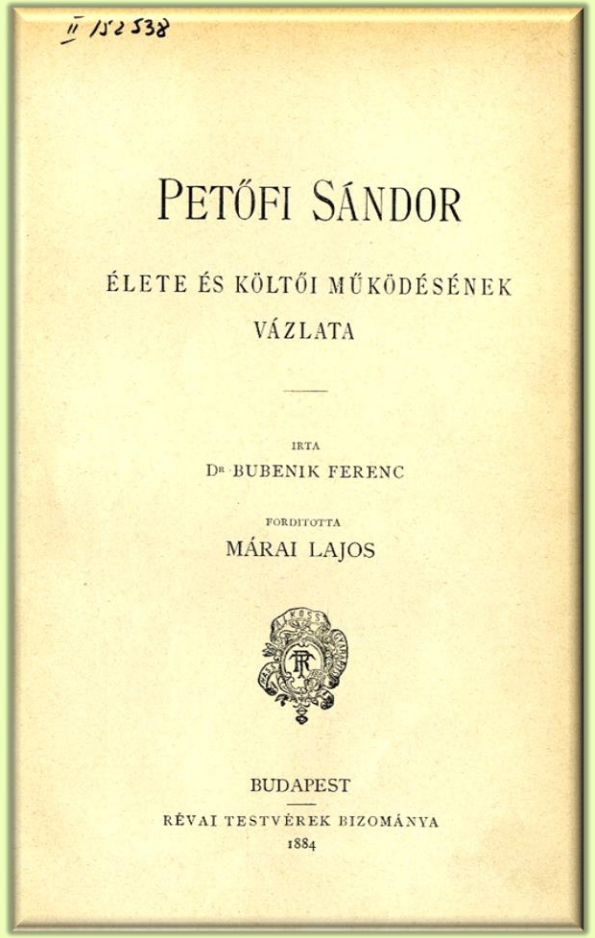

PETŐFI SÁNDOR

ÉLETE ÉS KÖLTŐI MŰKÖDÉSÉNEK
VÁZLATA

IRTA
Dr BUBENIK FERENC

FORDITOTTA
MÁRAI LAJOS

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK BIZOMÁNYA
1884

БМС II 152538

1889.

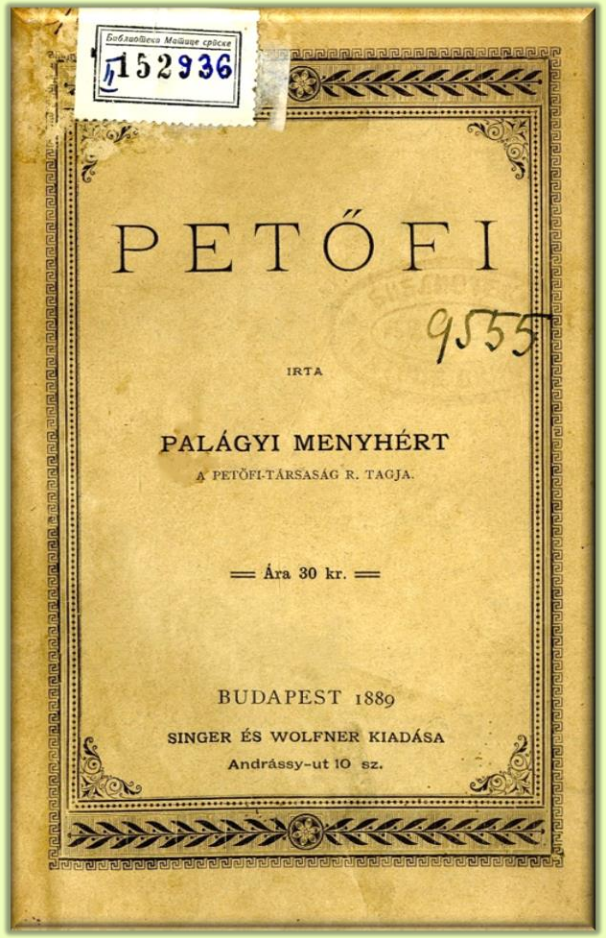

PETŐFI

IRTA

PALÁGYI MENYHÉRT
A PETŐFI-TÁRSASÁG R. TAGJA.

Ára 30 kr.

BUDAPEST 1889
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
Andrássy-ut 10 sz.

БМС II 152936

1895.

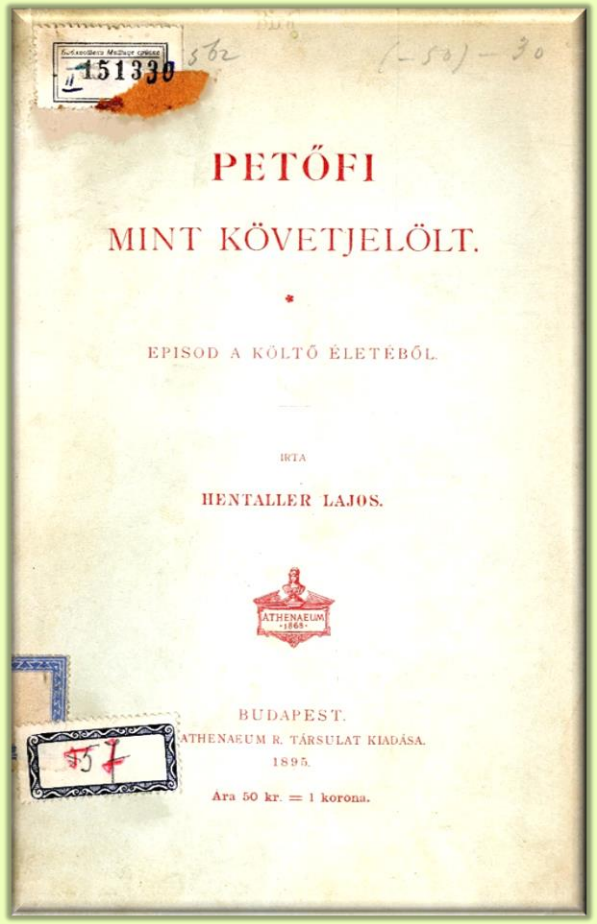

PETŐFI

MINT KÖVETJELÖLT.

EPISOD A KÖLTŐ ÉLETÉBŐL.

IRTA

HENTALLER LAJOS.

BUDAPEST.
ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA.
1895.

Ára 50 kr. = 1 korona.

БМС II 151339

1900.

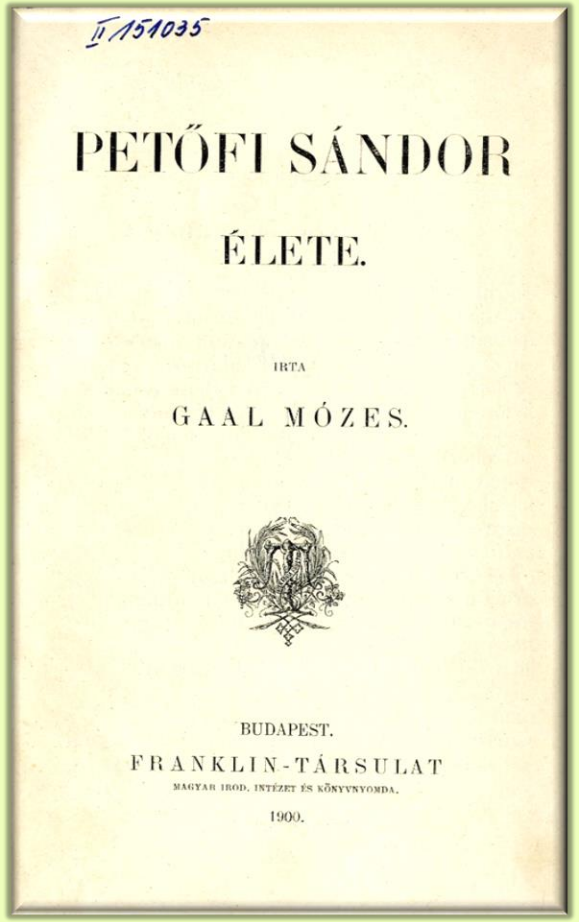

PETŐFI SÁNDOR

ÉLETE.

IRTA

GAAL MÓZES.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1900.

БМС II 151035

1902.

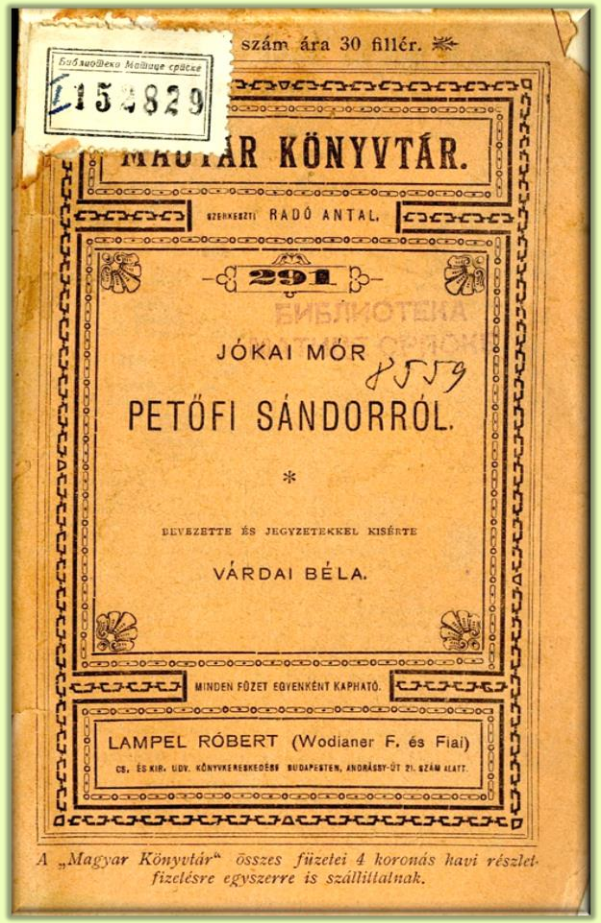

szám ára 30 fillér.

MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI RADÓ ANTAL.

291

JÓKAI MÓR

PETŐFI SÁNDORRÓL.

BEVEZETTE ÉS JEGYZETEKKEL KISÉRTE

VÁRDAI BÉLA.

MINDEN FÜZET EGYENKÉNT KAPHATÓ.

LAMPEL RÓBERT (Wodianer F. és Fiai)

CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDŐS BUDAPESTEN, ANDRÁSSY-ÚT 21. SZÁM ALATT.

A „Magyar Könyvtár" összes füzetei 4 koronás havi részletfizetésre egyszerre is szállittatnak.

БМС I 152829

1902.

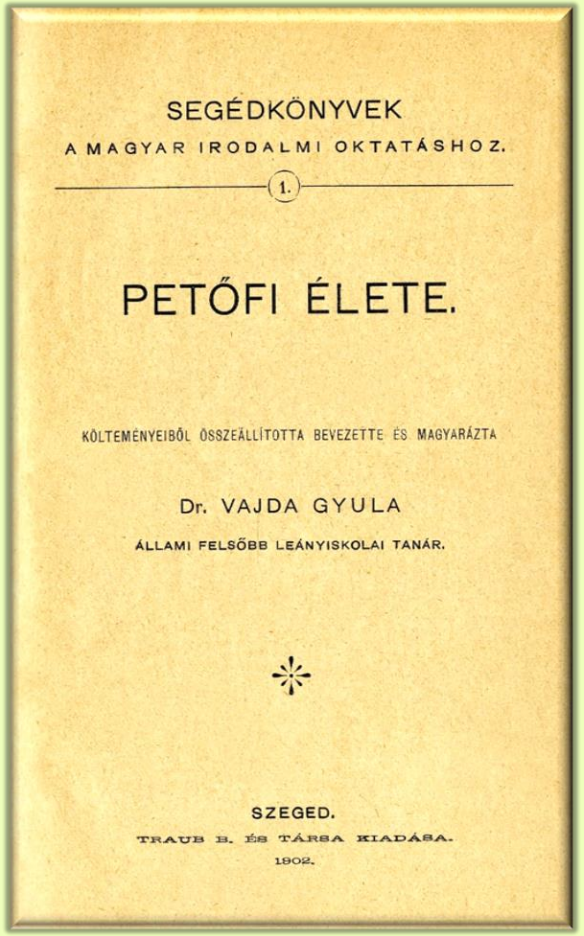

SEGÉDKÖNYVEK
A MAGYAR IRODALMI OKTATÁSHOZ.
1.

PETŐFI ÉLETE.

KÖLTEMÉNYEIBŐL ÖSSZEÁLLÍTOTTA BEVEZETTE ÉS MAGYARÁZTA

Dr. VAJDA GYULA
ÁLLAMI FELSŐBB LEÁNYISKOLAI TANÁR.

SZEGED.
TRAUB B. ÉS TÁRSA KIADÁSA.
1902.

БМС I 153000

1907.

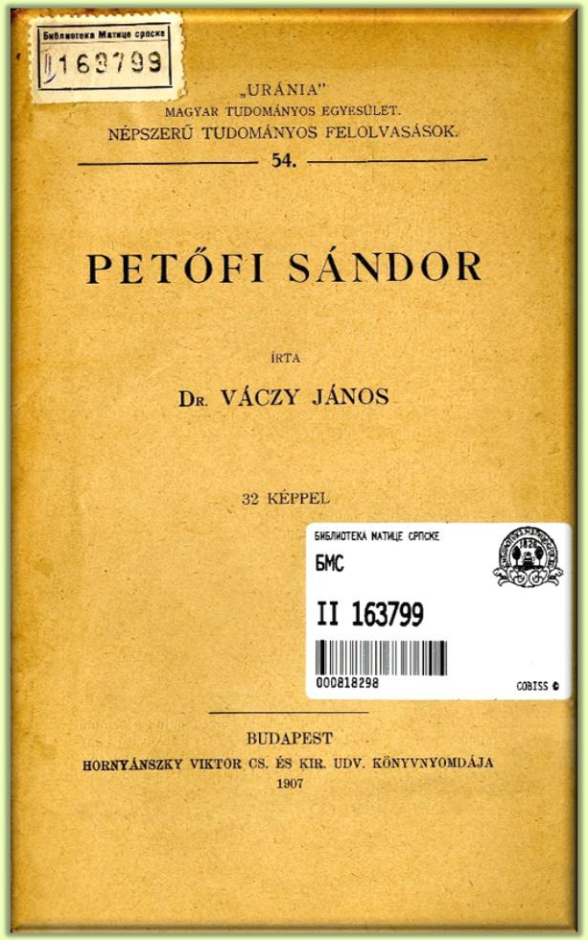

Библиотека Матице српске
II 163799

„URÁNIA"
MAGYAR TUDOMÁNYOS EGYESÜLET.
NÉPSZERŰ TUDOMÁNYOS FELOLVASÁSOK.
54.

PETŐFI SÁNDOR

ÍRTA

Dr. VÁCZY JÁNOS

32 KÉPPEL

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
БМС
II 163799
000818298
COBISS ©

BUDAPEST
HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVNYOMDÁJA
1907

БМС II 163799

1908.

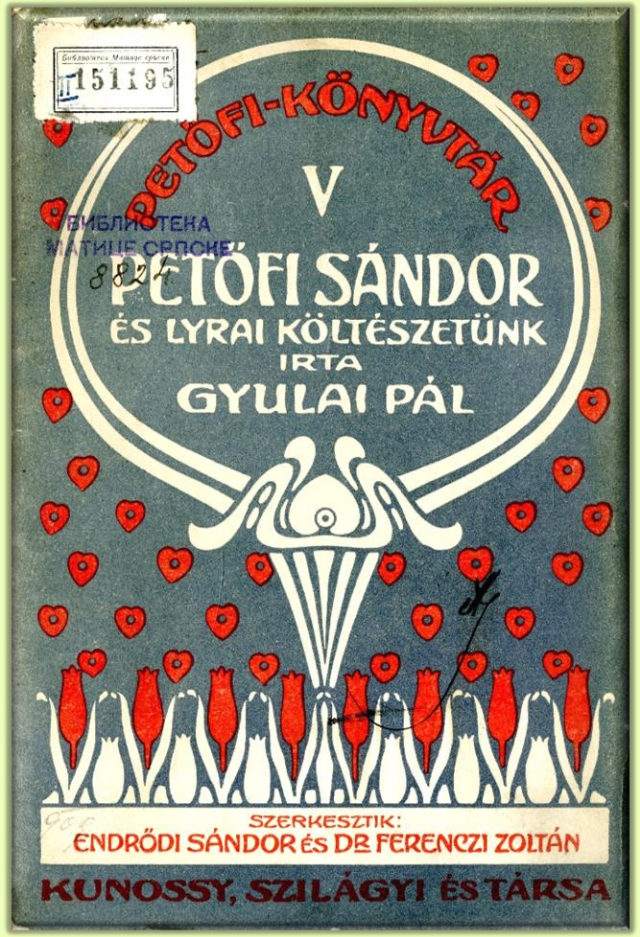

Библиотека Матице српске
II 151195

PETŐFI-KÖNYVTÁR
V

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ
8824

PETŐFI SÁNDOR
ÉS LYRAI KÖLTÉSZETÜNK
IRTA
GYULAI PÁL

SZERKESZTIK:
ENDRŐDI SÁNDOR ÉS DR. FERENCZI ZOLTÁN

KUNOSSY, SZILÁGYI ÉS TÁRSA

БМС II 151195

1938.

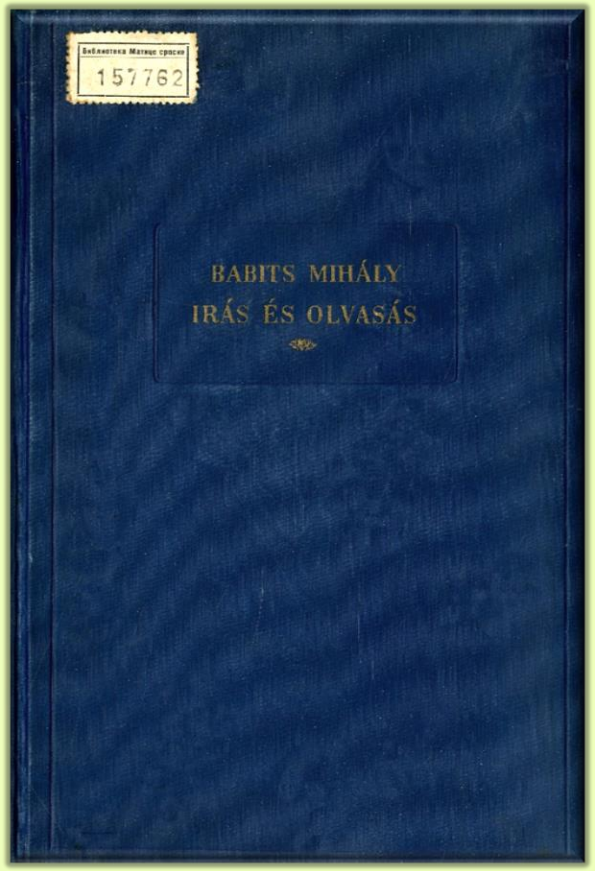

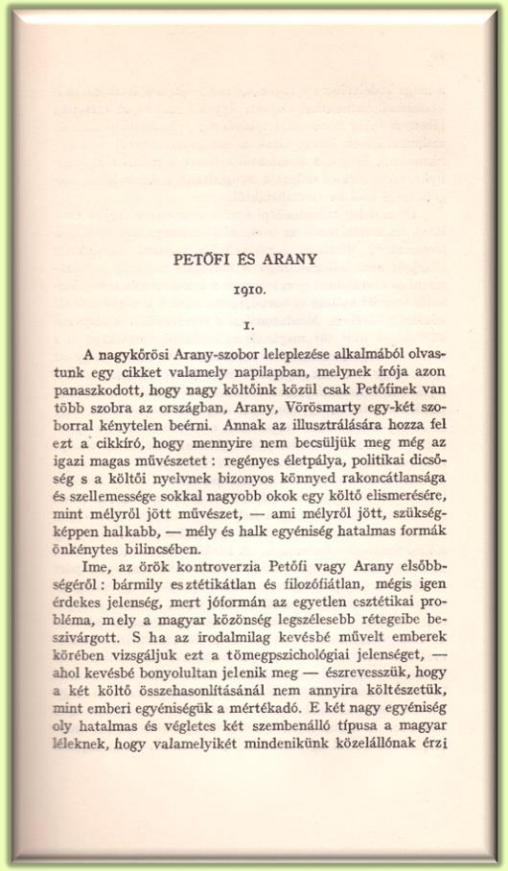

PETŐFI ÉS ARANY

1910.

I.

A nagykőrösi Arany-szobor leleplezése alkalmából olvastunk egy cikket valamely napilapban, melynek írója azon panaszkodott, hogy nagy költőink közül csak Petőfinek van több szobra az országban, Arany, Vörösmarty egy-két szoborral kénytelen beérni. Annak az illusztrálására hozza fel ezt a cikkíró, hogy mennyire nem becsüljük meg még az igazi magas művészetet: regényes életpálya, politikai dicsőség s a költői nyelvnek bizonyos könnyed rakoncátlansága és szellemessége sokkal nagyobb okok egy költő elismerésére, mint mélyről jött művészet, — ami mélyről jött, szükségképpen halkabb, — mély és halk egyéniség hatalmas formák önkénytes bilincsében.

Ime, az örök kontroverzia Petőfi vagy Arany elsőbbségéről: bármily esztétikátlan és filozófiátlan, mégis igen érdekes jelenség, mert jóformán az egyetlen esztétikai probléma, mely a magyar közönség legszélesebb rétegeibe beszivárgott. S ha az irodalmilag kevésbé művelt emberek körében vizsgáljuk ezt a tömegpszichológiai jelenséget, — ahol kevésbé bonyolultan jelenik meg — észrevesszük, hogy a két költő összehasonlításánál nem annyira költészetük, mint emberi egyéniségük a mértékadó. E két nagy egyéniség oly hatalmas és végletes két szembenálló típusa a magyar léleknek, hogy valamelyikét mindenikünk közelállónak érzi

БМС III 157762

1941.

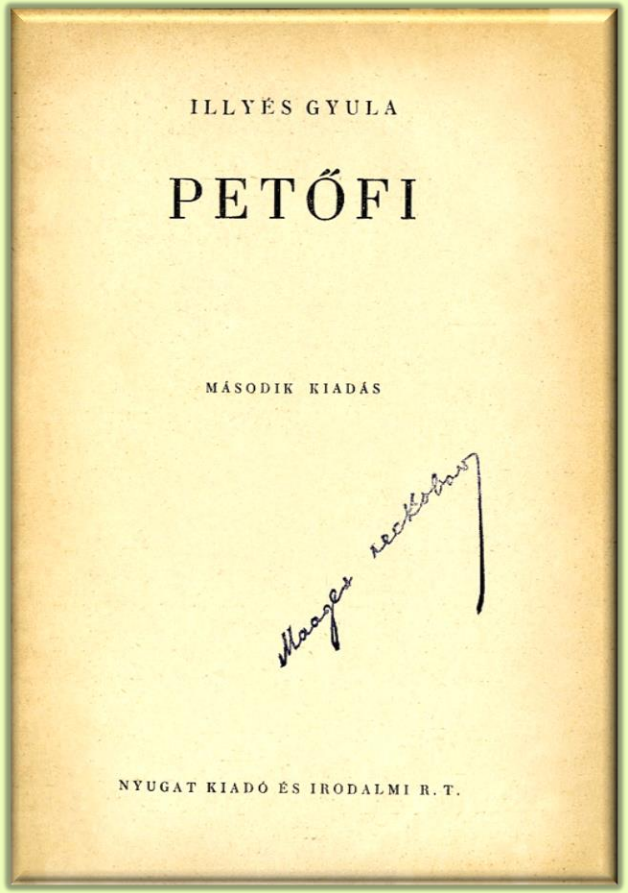

ILLYÉS GYULA

PETŐFI

MÁSODIK KIADÁS

NYUGAT KIADÓ ÉS IRODALMI R. T.

Лични примерак
Младена Лесковца
БМС II 167090

1955–1957.

БМС II 154325/1–5

1958.

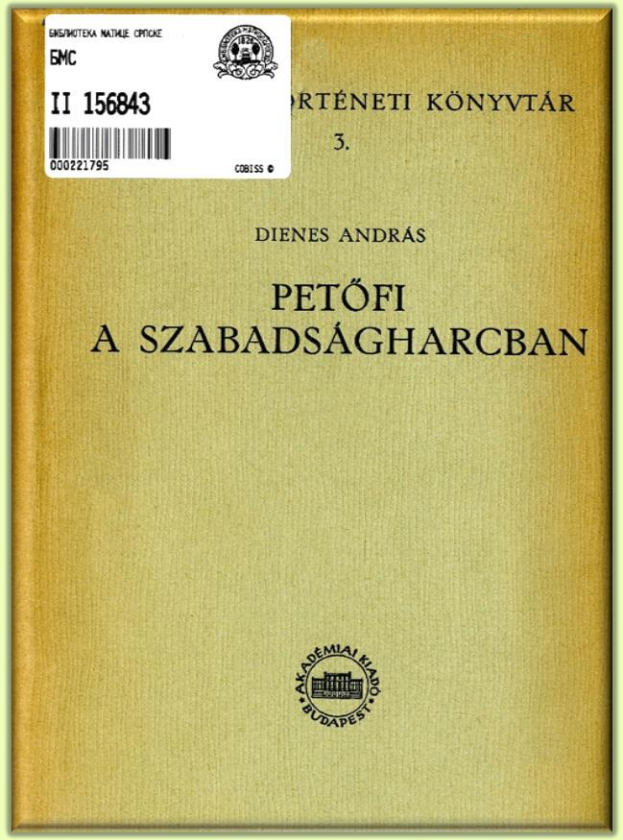

БМС II 156843

1959.

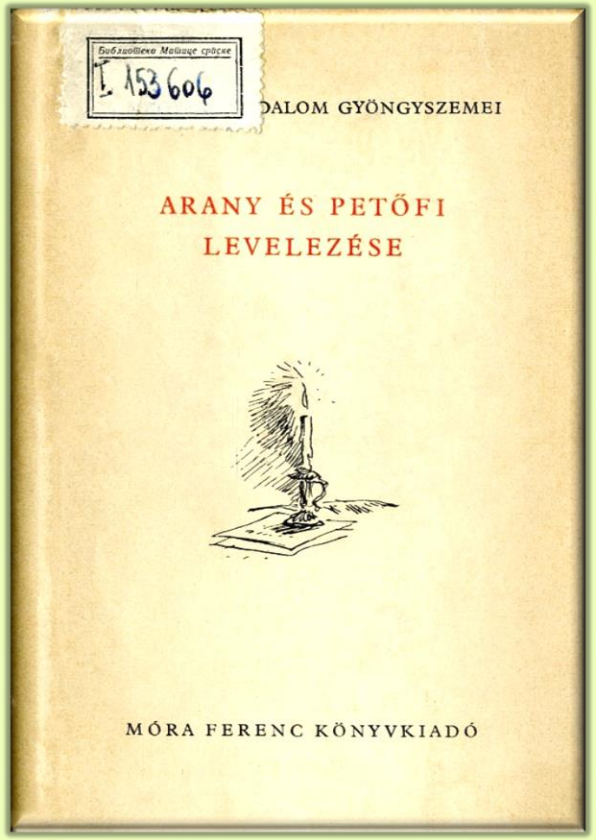

БМС I 153606

1961.

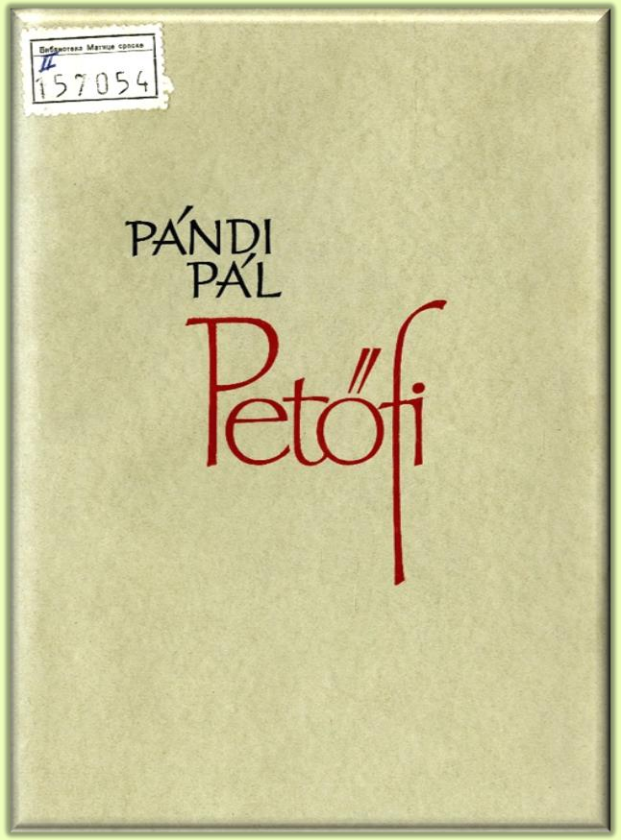

БМС II 157054

1962.

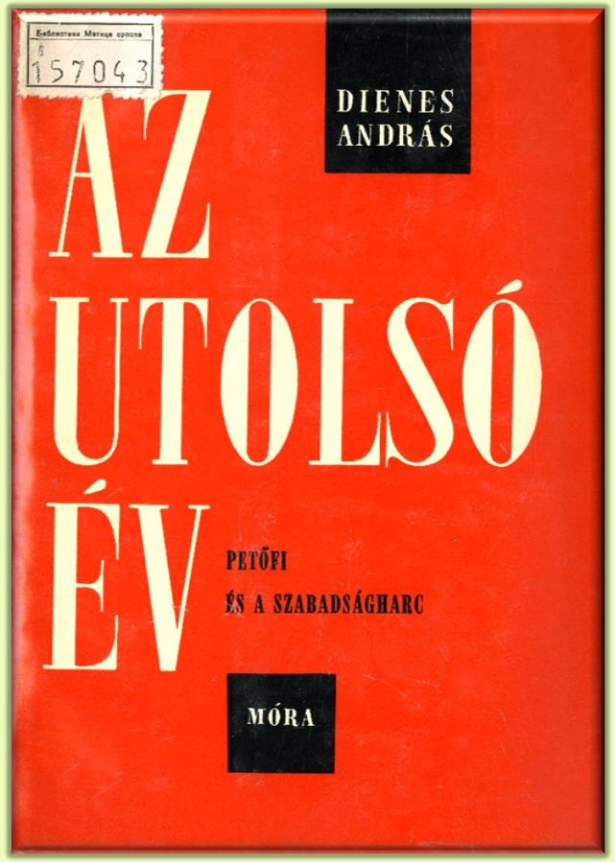

БМС II 157043

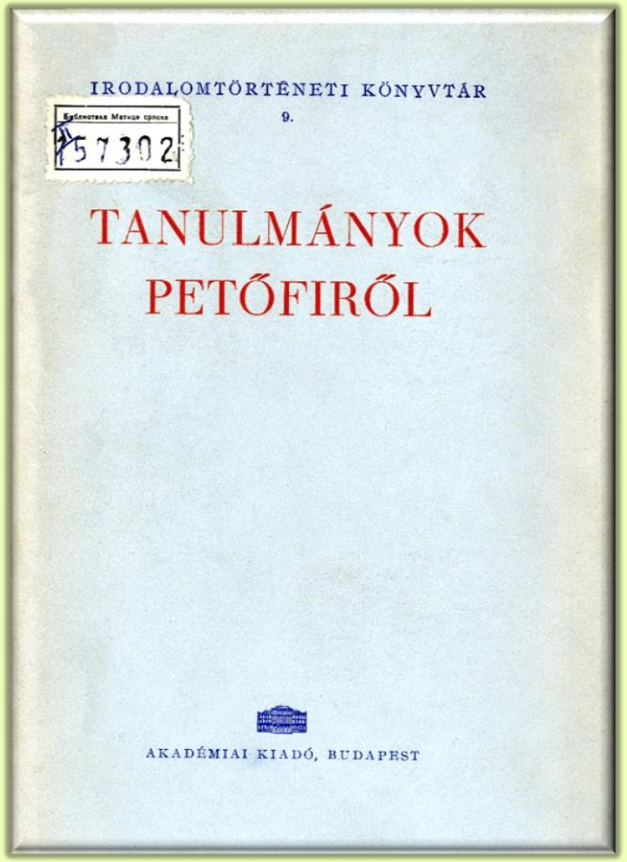

БМС II 157302

1969.

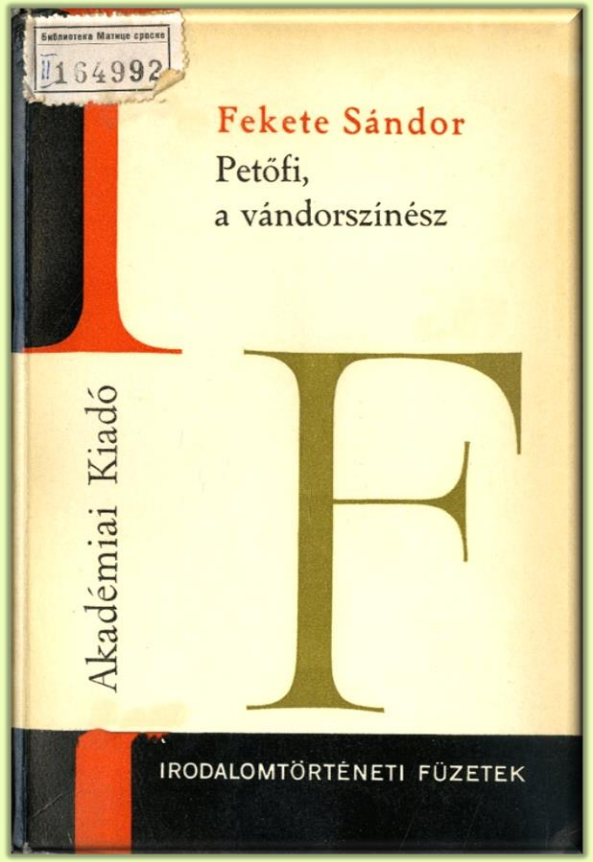

БМС II 164992

1970.

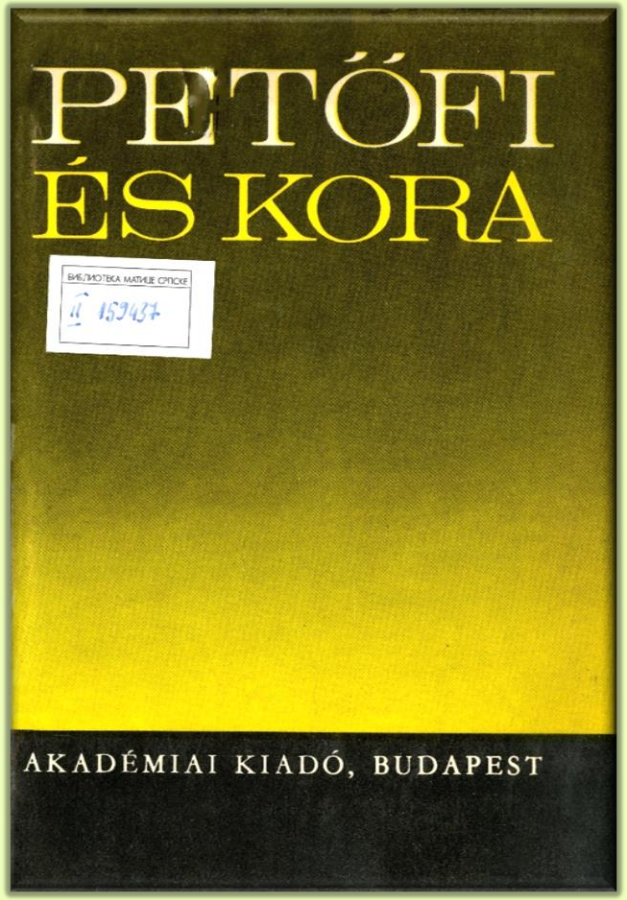

БМС II 159437

1971.

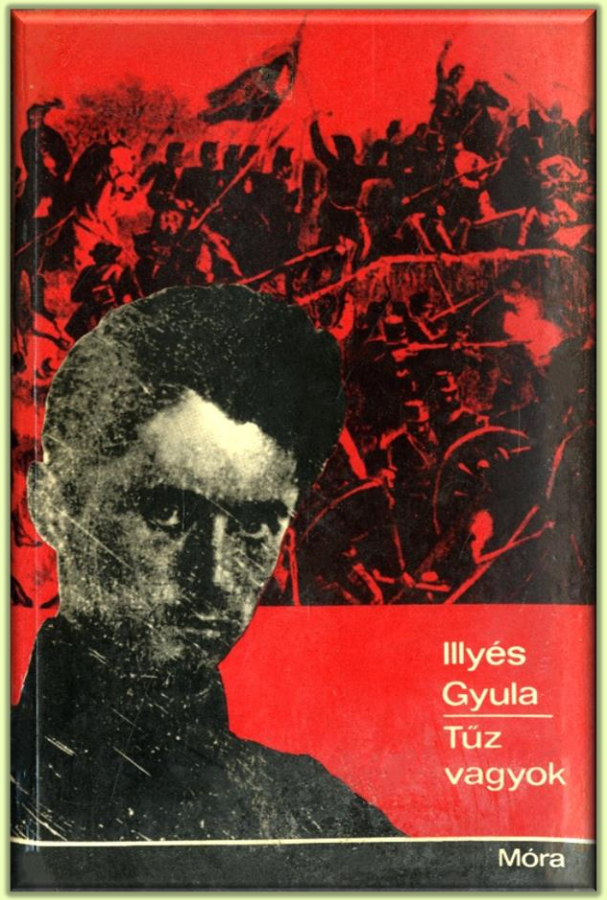

БМС II 163188

1972.

БМС II 160312

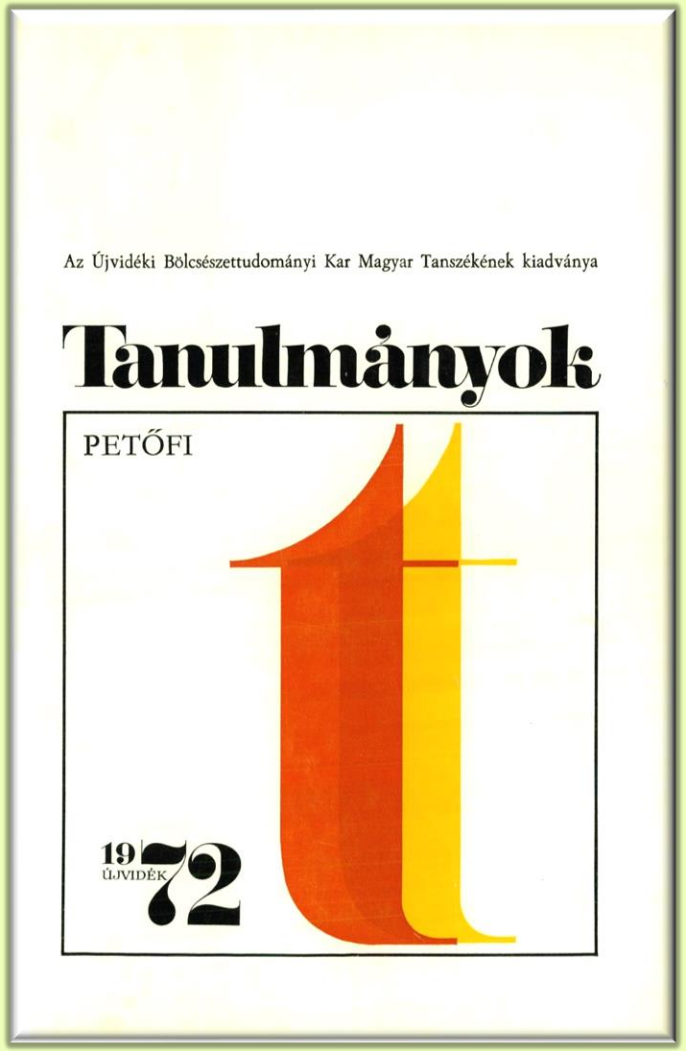

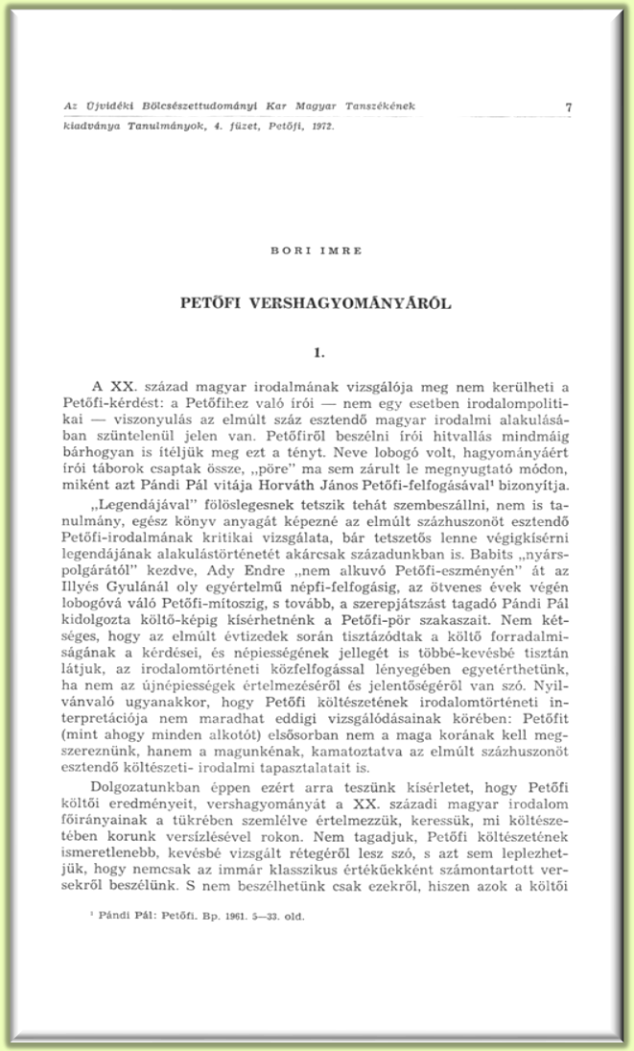

Az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének 7
kiadványa Tanulmányok, 4. füzet, Petőfi, 1972.

BORI IMRE

PETŐFI VERSHAGYOMÁNYÁRÓL

I.

A XX. század magyar irodalmának vizsgálója meg nem kerülheti a Petőfi-kérdést: a Petőfihez való írói — nem egy esetben irodalompolitikai — viszonyulás az elmúlt száz esztendő magyar irodalmi alakulásában szüntelenül jelen van. Petőfiről beszélni írói hitvallás mindmáig bárhogyan is ítéljük meg ezt a tényt. Neve lobogó volt, hagyományáért írói táborok csaptak össze, „pöre" ma sem zárult le megnyugtató módon, miként azt Pándi Pál vitája Horváth János Petőfi-felfogásával[1] bizonyítja.

„Legendájával" fölöslegesnek tetszik tehát szembeszállni, nem is tanulmány, egész könyv anyagát képezné az elmúlt százhuszonöt esztendő Petőfi-irodalmának kritikai vizsgálata, bár tetszetős lenne végigkísérni legendájának alakulástörténetét akárcsak századunkban is. Babits „nyárspolgárától" kezdve, Ady Endre „nem alkuvó Petőfi-eszményén" át az Illyés Gyulánál oly egyértelmű népfi-felfogásig, az ötvenes évek végén lobogóvá váló Petőfi-mítoszig, s tovább, a szerepjátszást tagadó Pándi Pál kidolgozta költő-képig kísérhetnénk a Petőfi-pör szakaszait. Nem kétséges, hogy az elmúlt évtizedek során tisztázódtak a költő forradalmiságának a kérdései, és népiességének jellegét is többé-kevésbé tisztán látjuk, az irodalomtörténeti közfelfogással lényegében egyetérthetünk, ha nem az újnépiességek értelmezéséről és jelentőségéről van szó. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy Petőfi költészetének irodalomtörténeti interpretációja nem maradhat eddigi vizsgálódásainak körében: Petőfit (mint ahogy minden alkotót) elsősorban nem a maga korának kell megszereznünk, hanem a magunkénak, kamatoztatva az elmúlt százhuszonöt esztendő költészeti- irodalmi tapasztalatait is.

Dolgozatunkban éppen ezért arra teszünk kísérletet, hogy Petőfi költői eredményeit, vershagyományát a XX. századi magyar irodalom főirányainak a tükrében szemlélve értelmezzük, keressük, mi költészetében korunk versízlésével rokon. Nem tagadjuk, Petőfi költészetének ismeretlenebb, kevésbé vizsgált rétegéről lesz szó, s azt sem leplezhetjük, hogy nemcsak az immár klasszikus értékűekként számontartott versekről beszélünk. S nem beszélhetünk csak ezekről, hiszen azok a költői

[1] Pándi Pál: Petőfi. Bp. 1961. 5—33. old.

Тематски број часописа *Tanulmányok* Катедре за мађарски језик и књижевност посвећен Петефију

П II 9314/1972/4

1972.

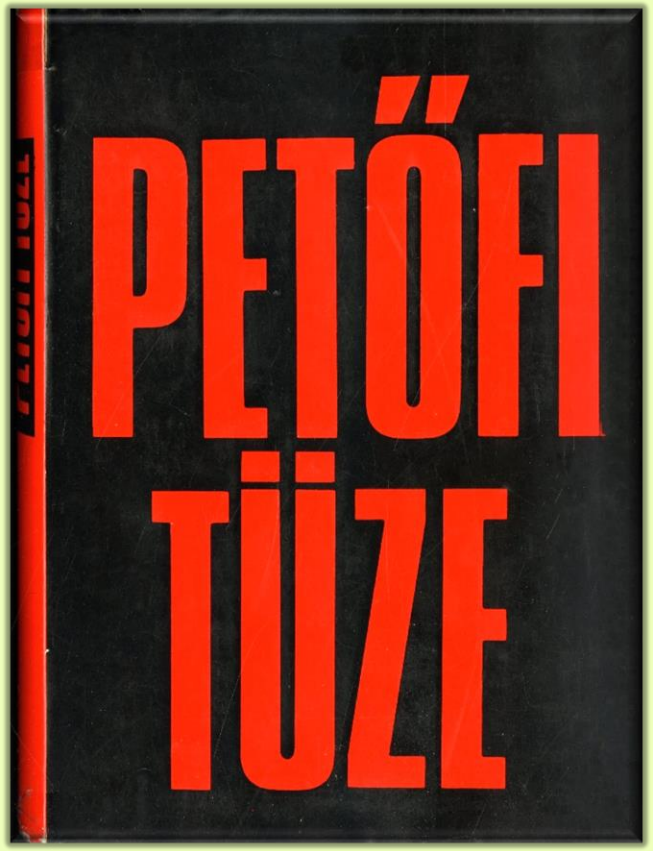

C II 14534

1972.

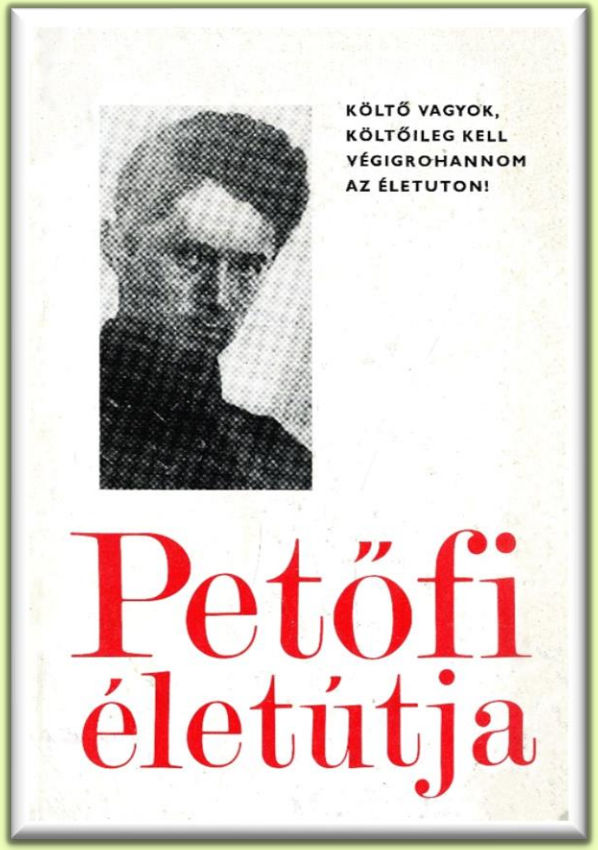

C III 13448

1973.

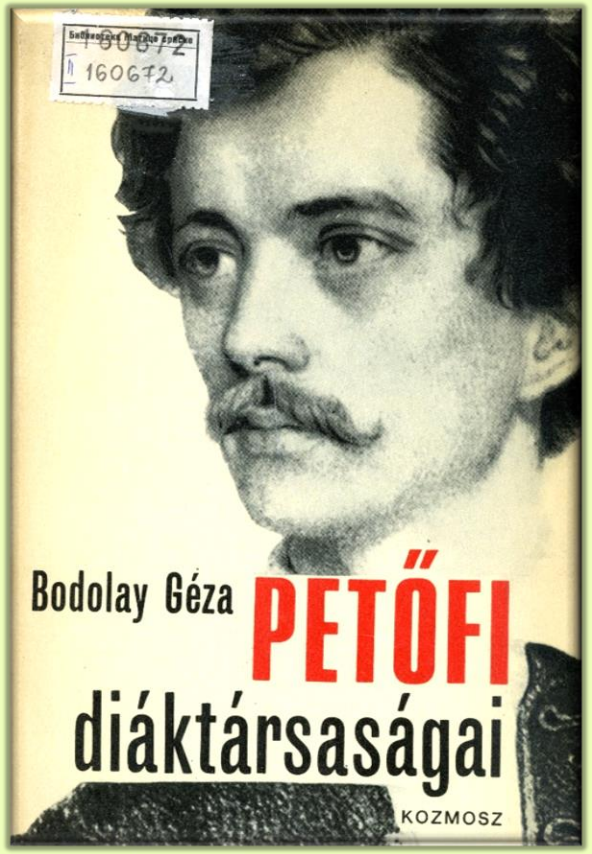

БМС II 160672

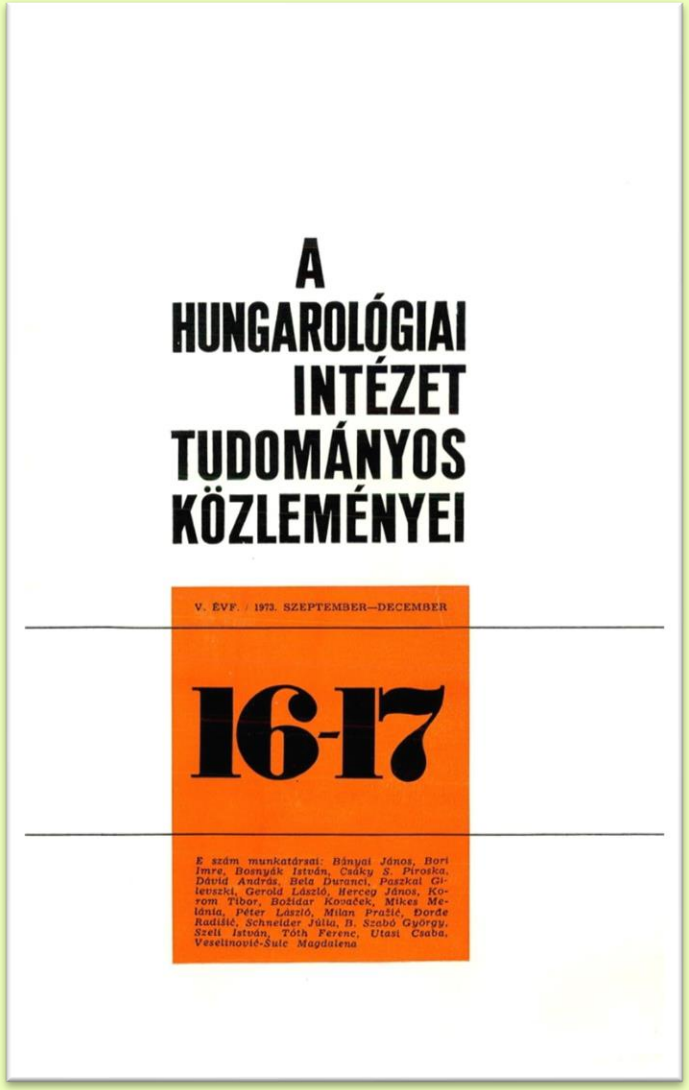

Институт за хунгарологију и Катедра за мађарски језик и књижевност организовао је Симпозијум о Петефију 16. марта 1973. године. Предавања са овог симпозијума објављена су у часопису *Hungarológiai Közlemények* у броју 16/7.

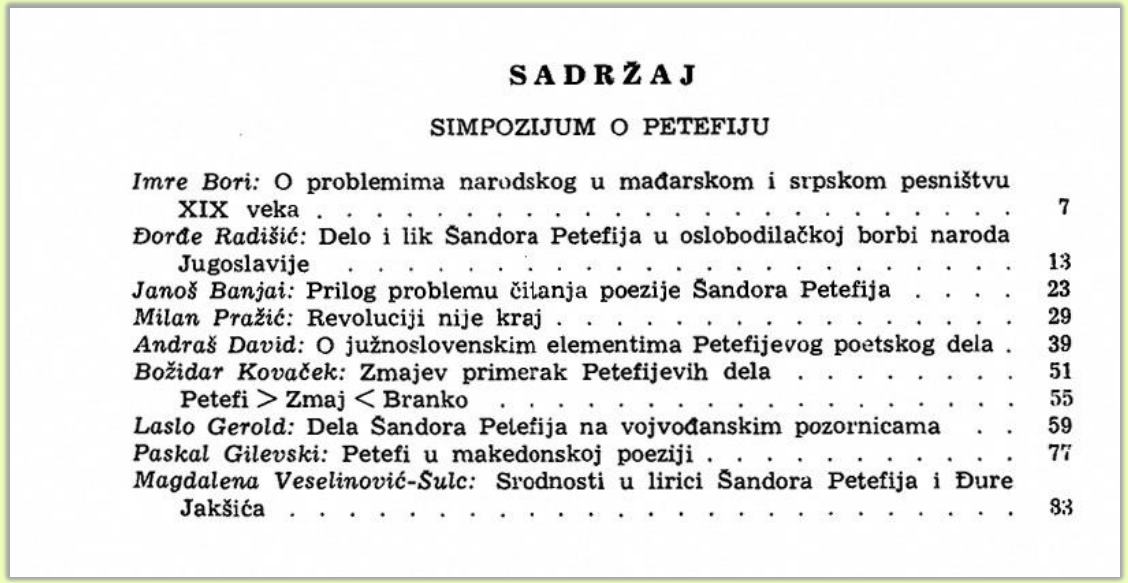

SADRŽAJ

SIMPOZIJUM O PETEFIJU

Imre Bori: O problemima narodskog u mađarskom i srpskom pesništvu XIX veka . . . 7
Đorđe Radišić: Delo i lik Šandora Petefija u oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije . . . 13
Janoš Banjai: Prilog problemu čitanja poezije Šandora Petefija . . . 23
Milan Pražić: Revoluciji nije kraj . . . 29
Andraš David: O južnoslovenskim elementima Petefijevog poetskog dela . 39
Božidar Kovaček: Zmajev primerak Petefijevih dela . . . 51
Petefi > Zmaj < Branko . . . 55
Laslo Gerold: Dela Šandora Petefija na vojvođanskim pozornicama . . 59
Paskal Gilevski: Petefi u makedonskoj poeziji . . . 77
Magdalena Veselinović-Šulc: Srodnosti u lirici Šandora Petefija i Đure Jakšića . . . 83

П II 9163

1973.

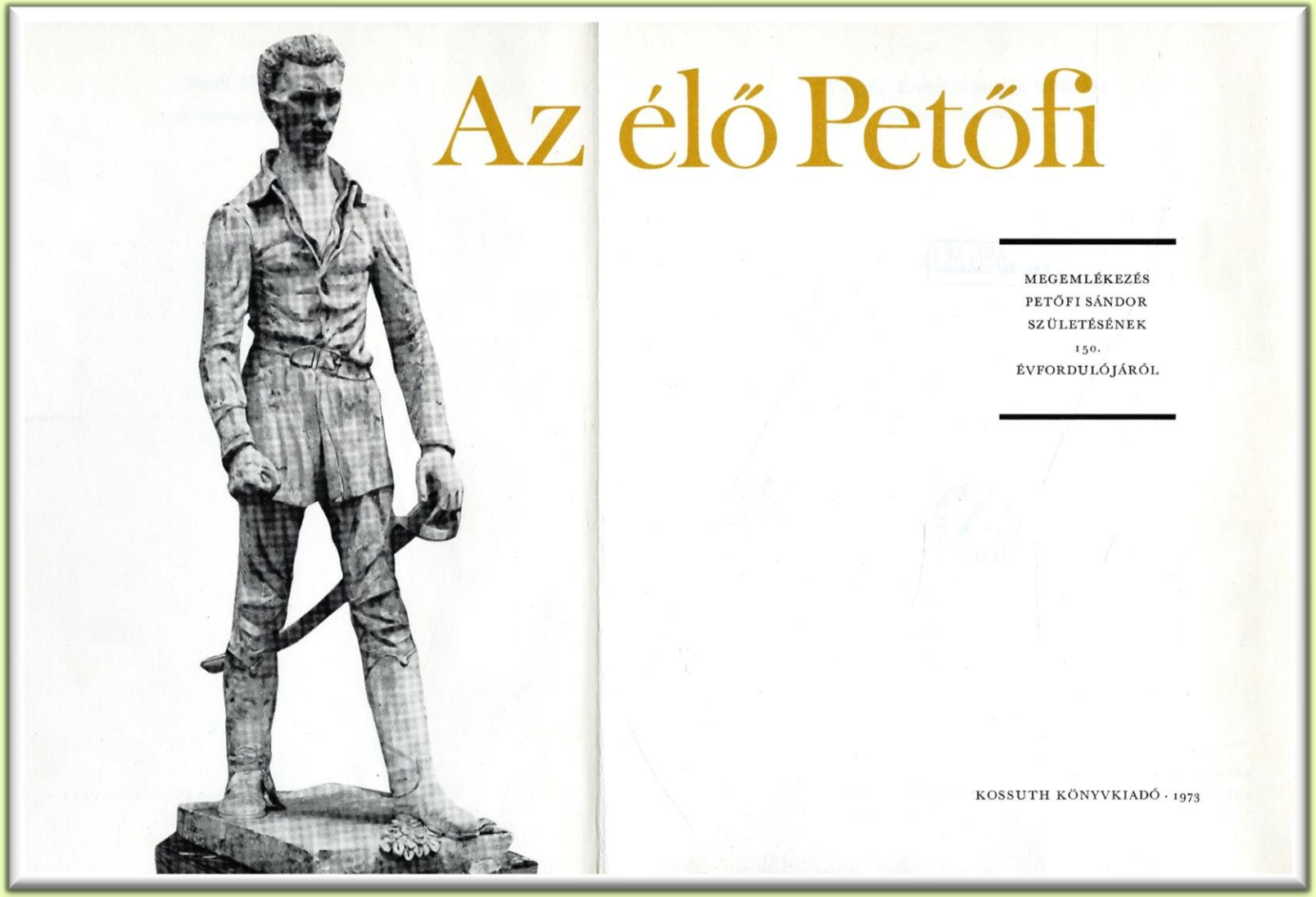

Az élő Petőfi

MEGEMLÉKEZÉS
PETŐFI SÁNDOR
SZÜLETÉSÉNEK
150.
ÉVFORDULÓJÁRÓL

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ · 1973

БМС II 160379

1973.

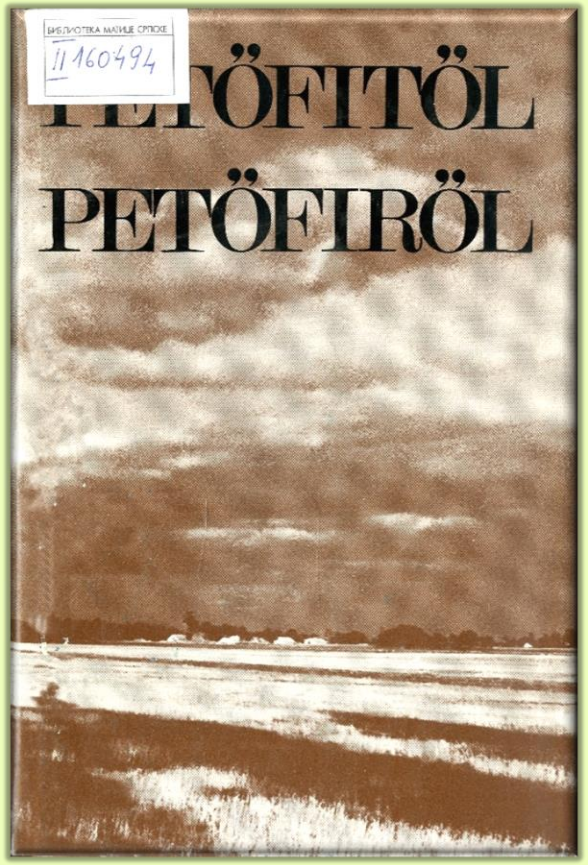

БМС II 160494

1973.

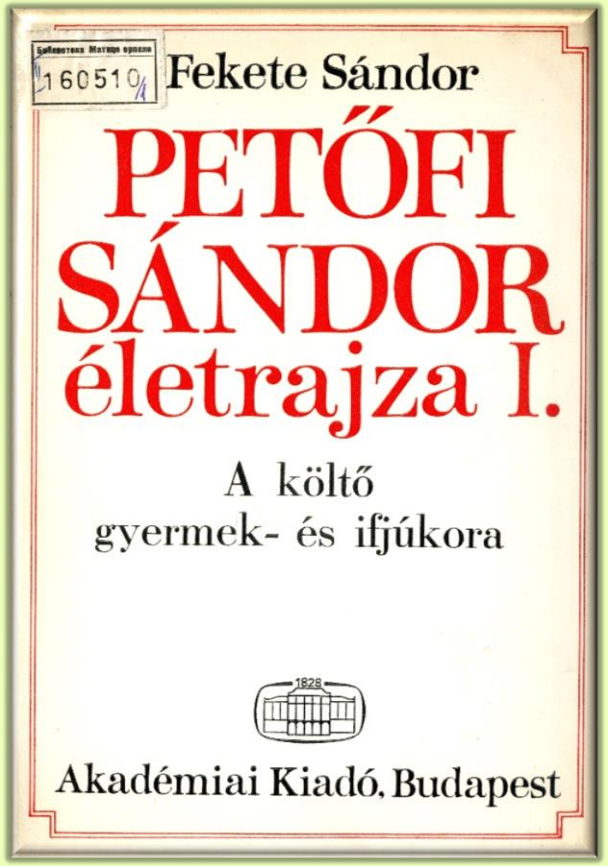

БМС II 160510/1

1973.

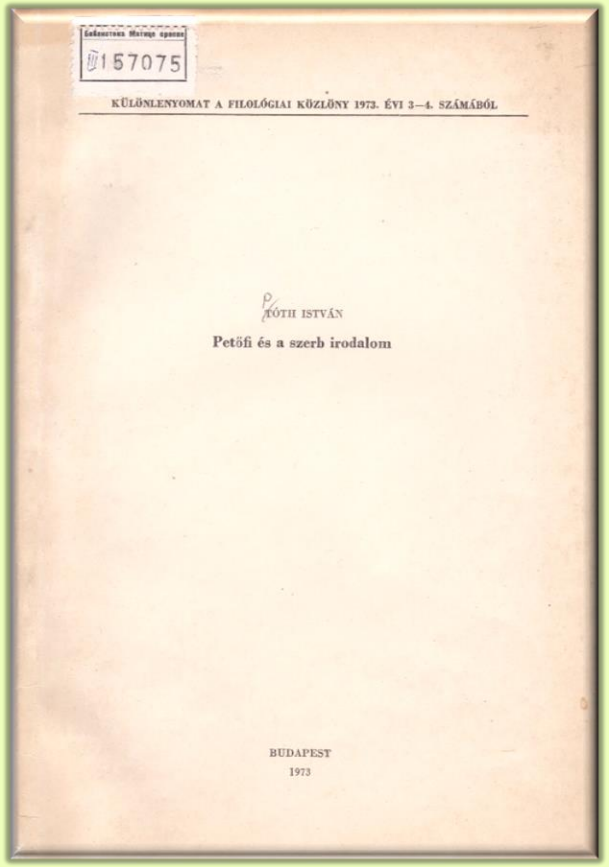

БМС III 157075

1973.

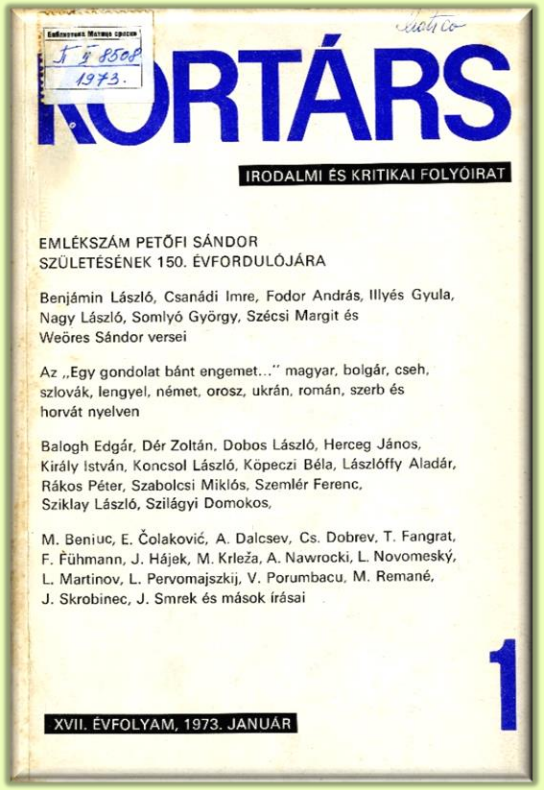

KORTÁRS

IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

EMLÉKSZÁM PETŐFI SÁNDOR
SZÜLETÉSÉNEK 150. ÉVFORDULÓJÁRA

Benjámin László, Csanádi Imre, Fodor András, Illyés Gyula, Nagy László, Somlyó György, Szécsi Margit és Weöres Sándor versei

Az „Egy gondolat bánt engemet…" magyar, bolgár, cseh, szlovák, lengyel, német, orosz, ukrán, román, szerb és horvát nyelven

Balogh Edgár, Dér Zoltán, Dobos László, Herceg János, Király István, Koncsol László, Köpeczi Béla, Lászlóffy Aladár, Rákos Péter, Szabolcsi Miklós, Szemlér Ferenc, Sziklay László, Szilágyi Domokos,

M. Beniuc, E. Čolaković, A. Dalcsev, Cs. Dobrev, T. Fangrat, F. Fühmann, J. Hájek, M. Krleža, A. Nawrocki, L. Novomeský, L. Martinov, L. Pervomajszkij, V. Porumbacu, M. Remané, J. Skrobinec, J. Smrek és mások írásai

1

XVII. ÉVFOLYAM, 1973. JANUÁR

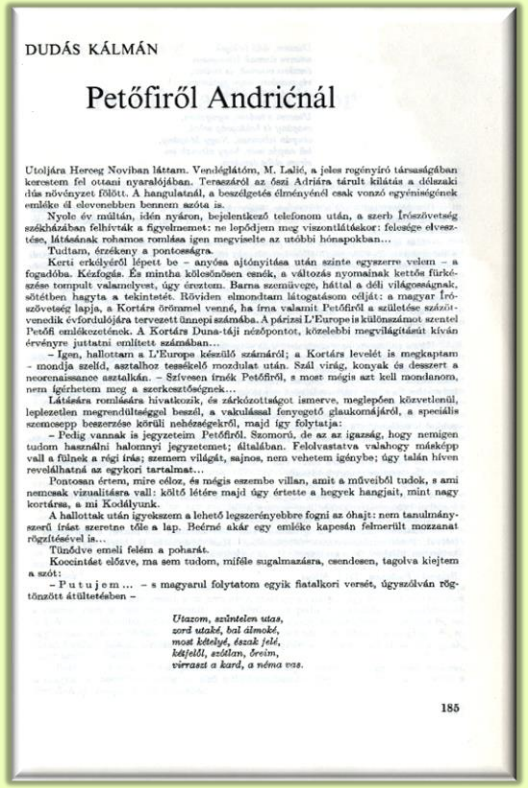

DUDÁS KÁLMÁN

Petőfiről Andrićnál

Utoljára Herceg Noviban láttam. Vendéglátóm, M. Lalić, a jeles regényíró társaságában kerestem fel ottani nyaralójában. Teraszáról az őszi Adriára tárult kilátás a délszaki dús növényzet fölött. A hangulatnál, a beszélgetés élményénél csak vonzó egyéniségének emléke él elevenebben bennem szóta is.

Nyole év múltán, idén nyáron, bejelentkező telefonom után, a szerb Írószövetség székházában felhívták a figyelmemet: ne lepődjem meg viszontláttákor: feleségе elvesztése, látásának rohamos romlása igen megviselte az utóbbi hónapokban…

Tudtam, érzékeny a pontosságra.

Kerti erkélyéről lépett be – anyósa ajtónyitása után szinte egyszerre velem – a fogadóba. Kézfogás. És mintha kölcsönösen ennék, a változás nyomainak kettős fürkészése tompult valamelyest, úgy éreztem. Barna szemüvege, háttal a déli világosságnak, sötétben hagyta a tekintetét. Rövidem elmondtam látogatásom célját: a magyar Írószövetség lapja, a Kortárs örömmel venné, ha írna valamit Petőfiről a születése százötvenedik évfordulójára tervezett ünnepi számába. A párizsi L'Europe is különszámot szentel Petőfi emlékezetének. A Kortárs Duna-táji nézőpontot, közelebbi megvilágítását kíván érvényre juttatni említett számában…

– Igen, hallottam a L'Europe készülő számáról; a Kortárs levelét is megkaptam – mondja szelíd, asztalhoz tessékelő mozdulat után. Szál virág, konyak és desszert a neorenaissance asztalkán. – Szívesen írnék Petőfiről, a most mégis azt kell mondanom, nem ígérhetem meg a szerkesztőségnek…

Látására romlására hivatkozik, és zárkózottságot ismerve, meglepően közvetlenül, leplezetlen megrendültséggel beszél, a vakulással fenyegető glaukomájáról, a speciális szemcsepp beszerzése körüli nehézségekről, majd így folytatja:

– Pedig vannak is jegyzeteim Petőfiről. Szomorú, de az az igazság, hogy nemigen tudom használni halomnyi jegyzetemet; általában. Felolvastatva valahogy másképp vall a fülnek a régi írás; szemem világát, sajnos, nem vehetem igénybe; úgy talán híven revelálhatná az egykori tartalmat…

Pontosan értem, mire célozz, és mégis eszembe villan, amit a műveiből tudok, s ami nemcsak vizualitására vall: költő létére majd úgy értette a hegyek hangjait, mint nagy kortársa, a mi Kodályunk.

A hallottak után igyekszem a lehető legszerényebbre fogni az óhajt: nem tanulmányszerű írást szeretne tőle a lap. Beérné akár egy emléke kapesán felmerült mozzanat rögzítésével is…

Tűnődve emeli felém a poharát.

Koccintást előzve, ma sem tudom, miféle sugalmazásra, csendesen, tagolva kiejtem a szót:

– P u t u j e m … – s magyarul folytatom egyik fiatalkori versét, úgyszólván rögtönzött átültetésben –

Utazom, szüntelen utaz,
szörd utaké, bal álmoké,
most kötelyé, észak felé,
kézfelül, szétlan, öreim,
vérrazt a kard, a néma ros.

185

П II 8580

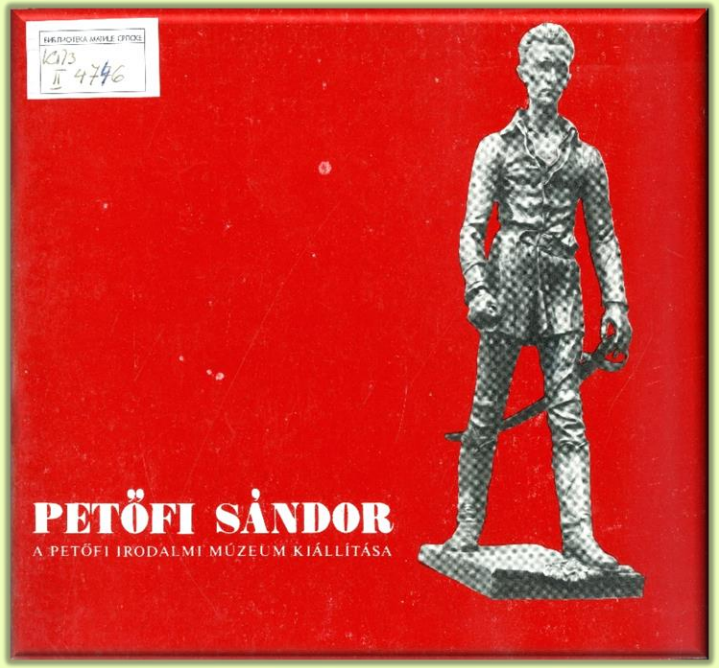

PETŐFI SÁNDOR

A PETŐFI IRODALMI MÚZEUM KIÁLLÍTÁSA

КПз II 4746

1976.

KOZMA DEZSŐ

Библиотека Матице српске
II 164622

PETŐFI öröksége

Petőfi mindig állandó ügye volt irodalmunknak. Érv és ellenérv volt szellemi, közéleti vitáinkban, állandó önvizsgálatra késztetett, kényszerített mindig. És mindig meg kellett küzdeni érte. Némi túlzással úgy is fogalmazhatnék: Petőfi hazai továbbélése nem annyira a költőről magáról, mint inkább a vitázókról – rólunk – vallott.

KRITERION

БМС II 164622

1977.

Bori Imre
Szövegértelmezések

ET

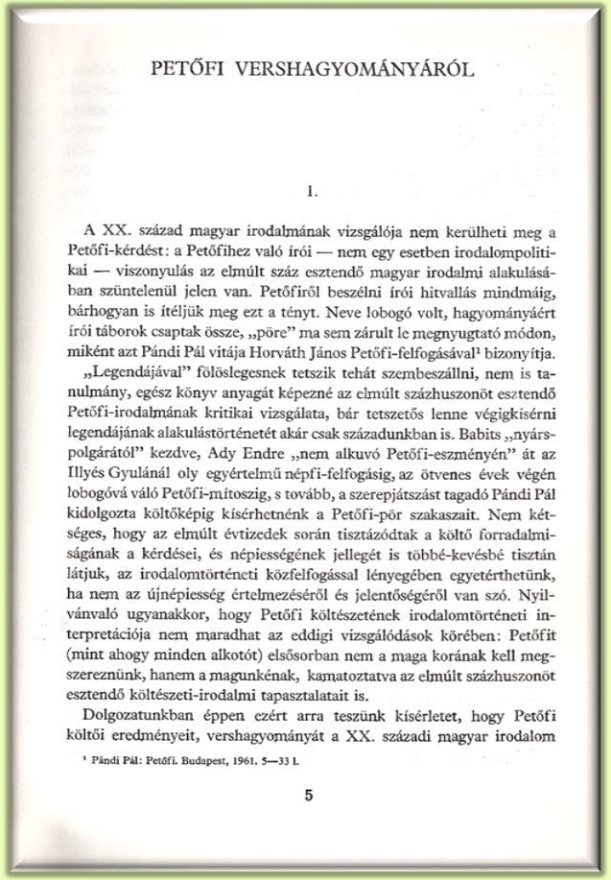

PETŐFI VERSHAGYOMÁNYÁRÓL

I.

A XX. század magyar irodalmának vizsgálója nem kerülheti meg a Petőfi-kérdést: a Petőfihez való írói — nem egy esetben irodalompolitikai — viszonyulás az elmúlt száz esztendő magyar irodalmi alakulásában szüntelenül jelen van. Petőfiről beszélni írói hitvallás mindmáig, bárhogyan is ítéljük meg ezt a tényt. Neve lobogó volt, hagyományáért írói táborok csaptak össze, „pöre" ma sem zárult le megnyugtató módon, miként azt Pándi Pál vitája Horváth János Petőfi-felfogásával[1] bizonyítja.

„Legendájával" fölöslegesnek tetszik tehát szembeszállni, nem is tanulmány, egész könyv anyagát képezné az elmúlt százhuszonöt esztendő Petőfi-irodalmának kritikai vizsgálata, bár tetszetős lenne végigkísérni legendájának alakulástörténetét akár csak századunkban is. Babits „nyárspolgárától" kezdve, Ady Endre „nem alkuvó Petőfi-eszményén" át az Illyés Gyulánál oly egyértelmű népfi-felfogásig, az ötvenes évek végén lobogóvá váló Petőfi-mítoszig, s tovább, a szerepjátszást tagadó Pándi Pál kidolgozta költőképig kísérhetnénk a Petőfi-pör szakaszait. Nem kétséges, hogy az elmúlt évtizedek során tisztázódtak a költő forradalmiságának a kérdései, és népiességének jellegét is többé-kevésbé tisztán látjuk, az irodalomtörténeti közfelfogással lényegében egyetérthetünk, ha nem az újnépiesség értelmezéséről és jelentőségéről van szó. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy Petőfi költészetének irodalomtörténeti interpretációja nem maradhat az eddigi vizsgálódások körében: Petőfit (mint ahogy minden alkotót) elsősorban nem a maga korának kell megszereznünk, hanem a magunkénak, kamatoztatva az elmúlt százhuszonöt esztendő költészeti-irodalmi tapasztalatait is.

Dolgozatunkban éppen ezért arra teszünk kísérletet, hogy Petőfi költői eredményeit, vershagyományát a XX. századi magyar irodalom

[1] Pándi Pál: Petőfi. Budapest, 1961. 5—33 l.

5

БМС II 162185

1981.

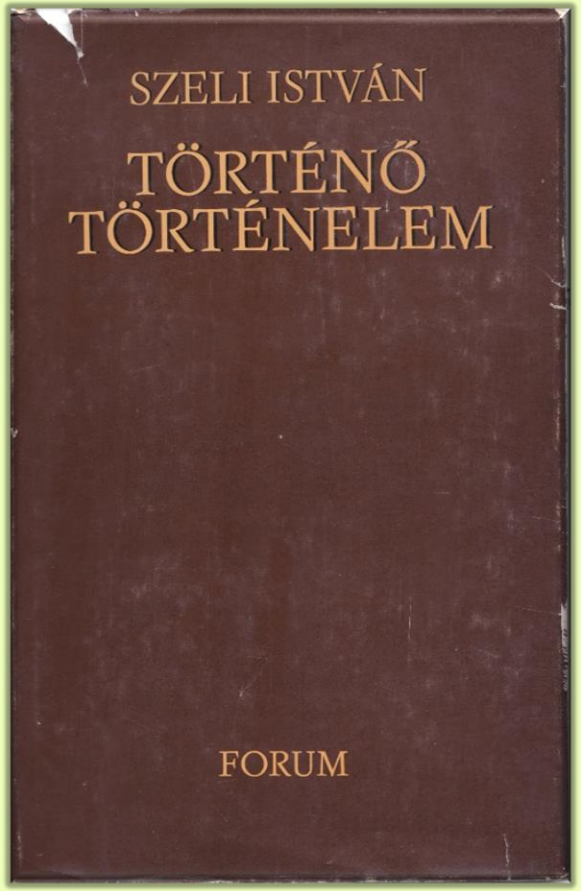

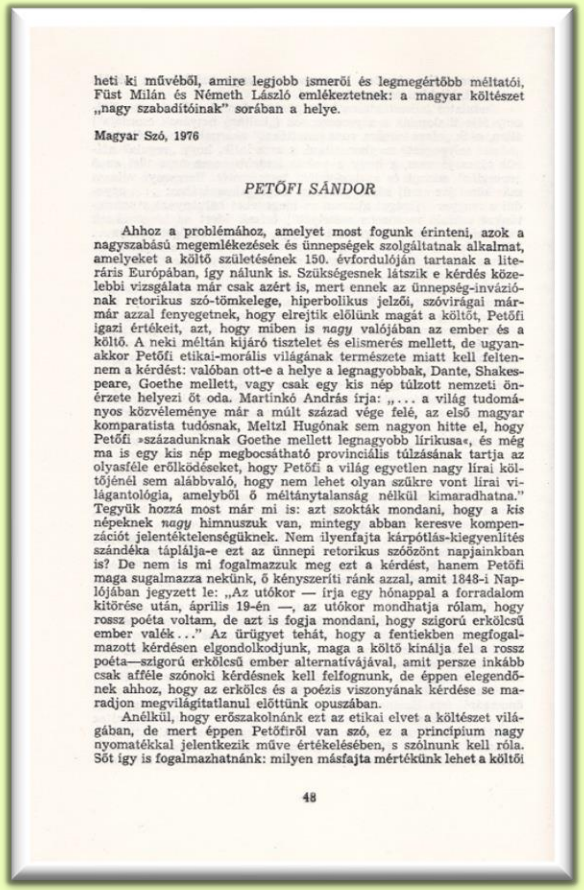

heti ki művéből, amire legjobb ismerői és legmegértőbb méltatói, Füst Milán és Németh László emlékeztetnek: a magyar költészet „nagy szabadítóinak" sorában a helye.

Magyar Szó, 1976

PETŐFI SÁNDOR

Ahhoz a problémához, amelyet most fogunk érinteni, azok a nagyszabású megemlékezések és ünnepségek szolgáltatnak alkalmat, amelyeket a költő születésének 150. évfordulóján tartanak a literáris Európában, így nálunk is. Szükségesnek látszik e kérdés közelebbi vizsgálata már csak azért is, mert ennek az ünnepség-inváziónak retorikus szó-tömkelege, hiperbolikus jelzői, szóvirágai mármár azzal fenyegetnek, hogy elrejtik előlünk magát a költőt, Petőfi igazi értékeit, azt, hogy miben is *nagy* valójában az ember és a költő. A neki méltán kijáró tisztelet és elismerés mellett, de ugyanakkor Petőfi etikai-morális világának természete miatt kell feltennem a kérdést: valóban ott-e a helye a legnagyobbak, Dante, Shakespeare, Goethe mellett, vagy csak egy kis nép túlzott nemzeti önérzete helyezi őt oda. Martinkó András írja: „... a világ tudományos közvéleménye már a múlt század vége felé, az első magyar komparatista tudósnak, Meltzl Hugónak sem nagyon hitte el, hogy Petőfi »századunknak Goethe mellett legnagyobb lírikusa«, és még ma is egy kis nép megbocsátható provinciális túlzásának tartja az olyasféle erőlködéseket, hogy Petőfi a világ egyetlen nagy lírai költőjénél sem alábbvaló, hogy nem lehet olyan szűkre vont lírai világantológia, amelyből ő méltánytalanság nélkül kimaradhatna." Tegyük hozzá most már mi is: azt szokták mondani, hogy a *kis* népeknek *nagy* himnuszuk van, mintegy abban keresve kompenzációt jelentéktelenségüknek. Nem ilyenfajta kárpótlás-kiegyenlítés szándéka táplálja-e ezt az ünnepi retorikus szőözönt napjainkban is? De nem is mi fogalmazzuk meg ezt a kérdést, hanem Petőfi maga sugalmazza nekünk, ő kényszeríti ránk azzal, amit 1848-i Naplójában jegyzett le: „Az utókor — írja egy hónappal a forradalom kitörése után, április 19-én —, az utókor mondhatja rólam, hogy rossz poéta voltam, de azt is fogja mondani, hogy szigorú erkölcsű ember volék..." Az ürügyet tehát, hogy a fentiekben megfogalmazott kérdésen elgondolkodjunk, maga a költő kínálja fel a rossz poéta—szigorú erkölcsű ember alternatívájával, amit persze inkább csak afféle szónoki kérdésnek kell felfognunk, de éppen elegendőnek ahhoz, hogy az erkölcs és a poézis viszonyának kérdése se maradjon megvilágítatlanul előttünk opuszában.

Anélkül, hogy erőszakolnánk ezt az etikai elvet a költészet világában, de mert éppen Petőfiről van szó, ez a principium nagy nyomatékkal jelentkezik műve értékelésében, s szólnunk kell róla. Sőt így is fogalmazhatnánk: milyen másfajta mértékünk lehet a költői

48

БМС III 157918

1982.

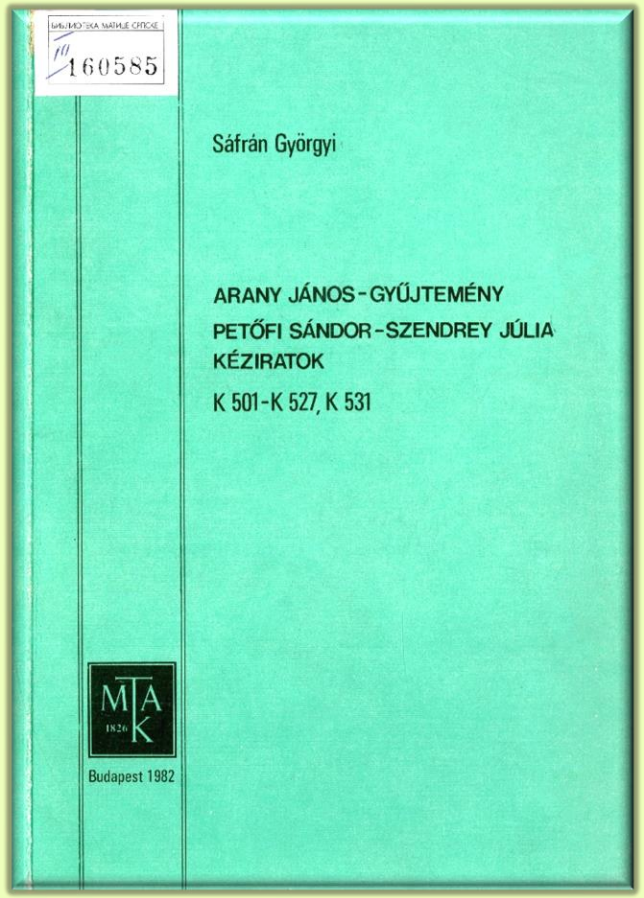

БМС III 160585

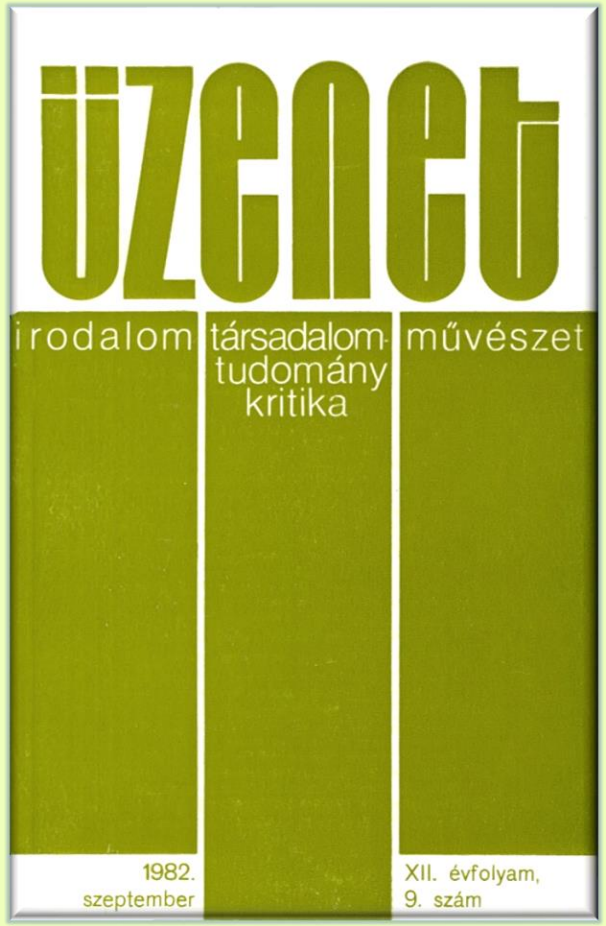

ÖRÖKSÉG

SZÁZÖTVEN ÉVVEL EZELŐTT SZÜLETETT ĐURA JAKŠIĆ

LAZAR ĆURČIĆ

ĐURA JAKŠIĆ ÉS PETŐFI SÁNDOR

1.

A régi naptár szerint 1857. november 19-én, az új naptár szerint december 2-án Đura Jakšić Sumrakovciból, ahol tanítóskodott, levelet írt Miloš Popovićnak, Đura Daničić legidősebb fivérének, aki abban az időben a belgrádi Srpske novine szerkesztője volt. Levelében határozottan kijelenti: „Soha semmit nem fordítottam, csak néhány magyar verset. Magyarul elég jól tudok, németül gyengén, más nyelvet egyáltalán nem ismerek."[1]

Ha nem lett volna ennyire kizárólagos, ha hajlandó lett volna műfordítással foglalkozni és fizetés nélkül szolgálni, lehet, hogy ennek a valóban nagy költőnek az életútja más, talán könnyebb is lett volna. Ugyanis Miloš Popović 1857. november 21-i válaszában ezt írta a költőnek: „... volna önnek egy indítványom, mely alapján kiszabadulhatna abból a sivatagból, ha valóban unalmas az Ön számára. Szerkesztőségemben szükségem van egy fordítóra, aki végezné az expediálást is, azonkívül három gyermekemet, a legidősebb nyolc-, a középső hat-, a legfiatalabb ötéves, két lányomat és fiamat tanítaná szerbül írni és olvasni, úgy, ahogy azt a mi elemi iskoláinkban tanítják. Szükséges a szerb és német nyelv tökéletes ismerete, és ha franciául is tud, annál jobb. Az évi fizetés 240 tallér."[2] Ehhez még hozzátesszi: „A szerb kertekből származó virágot ne küldjétek idegenbe, fonjátok azt hazai koszorúba."[3] Nem mulasztotta el képmutatóan a következőket közölni: „Nem írtana Önnek egy csöppet sem, *hogy ha a tőlem kapott munkái elvégezte, saját képein dolgozna* (aláhúzás L. Ć.), amivel szintén kereshetne pár krajcárt."[4] Đura Jakšićnak életében talán soha senki nem tett csúnyább ajánlatot. Popović nyíltan javasolta neki, hogy szakítsa meg együttműködését az újvidéki Sedmicával és a többi Szerbián kívüli lappal, javasolta neki továbbá, hogy gyermekeinek házitanítója legyen 240 korona fizetésért, és végül a legképmutatóbban ajánlotta azt is, hogy szabad idejében (nem mondja melyikben) fessen, amivel még néhány krajcárt kereshetne.

Đura Jakšić nem válaszolt gorombán neki. Írnia kellett a Srpske novine számára, habár még arra számított, hogy az újvidéki születésű pesti diák segítségével folytathatja tanulmányait „valahol Németországban". Bizony tévedett. Amikor 1858-ban elhagyta Sumrakovacot és Belgrádba ment Jakšić csak a kosztért tanította Popović gyermekeit.[5] A konzervatív és maradi Popović, amilyennek Jaša Prodanović látta, kíméletlenül és kegyetlenül zsarolhatta és mindazok sorsának alakulását befolyásolhatta, akik minden tekintetben különbek voltak nála. Đura Jakšić sejtette, hogy milyen „földivel" lehetne dolga, ezért válaszolta Sumrakovciból óvatosan: „Magyarul elég jól tudok, németül gyengén, más nyelvet egyáltalán nem ismerek." Így emlékeztette a Pest-budai Futár 1842—43 közötti szerkesztőjét a külfölddel való együttműködés szükségességére és a magyar nyelv tudására, amelyet mindketten egyformán jól ismertek, de sem akkor, 1857-ben, sem később nem gondolkodtak felőle egyforformán.

469

Чланак Лазара Чурчића о Ђури Јакшићу и Петефију Шандору у часопису *Üzenet* у броју 9. из 1982. године.

П II 9264

1984.

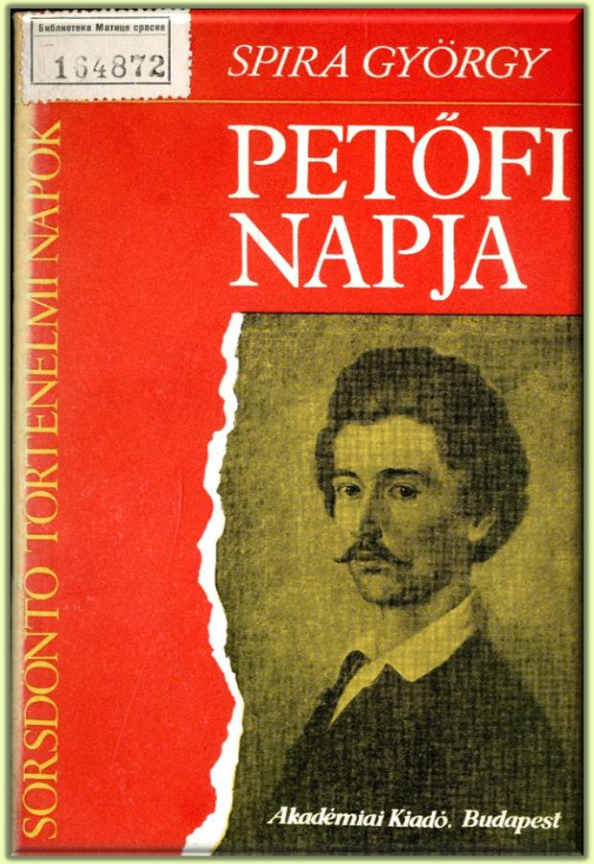

БМС II 164872

1993.

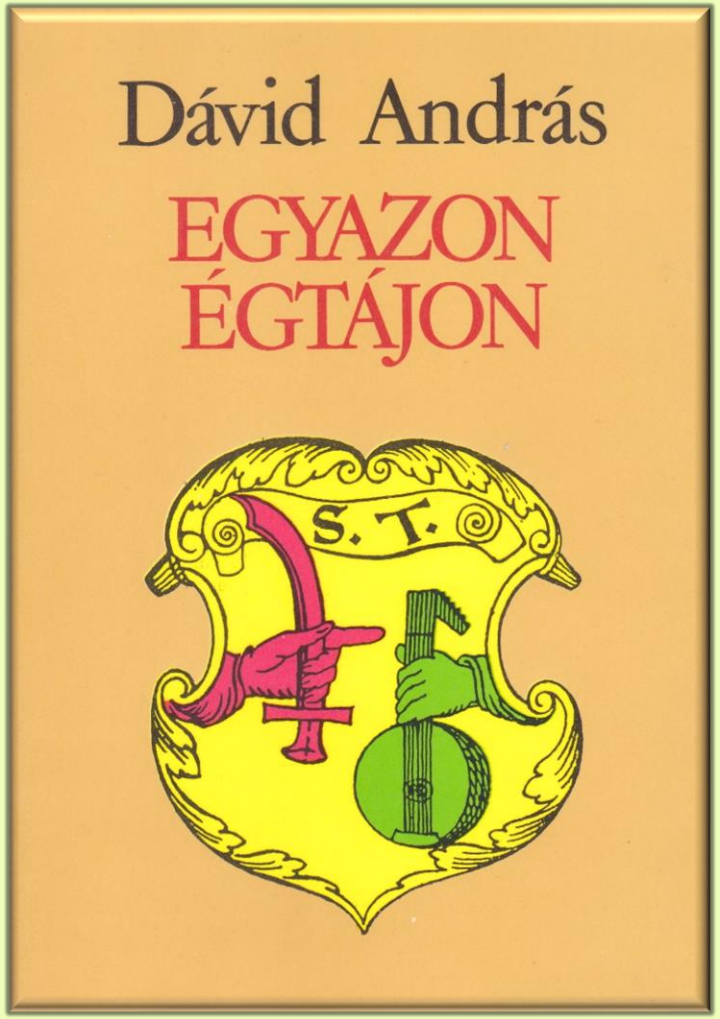

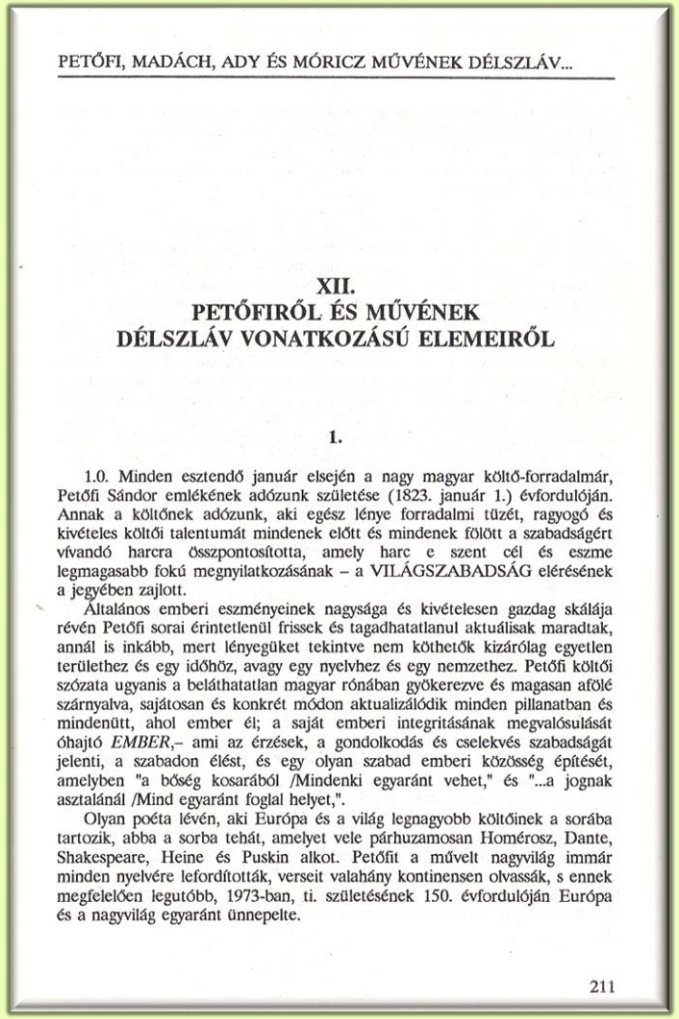

PETŐFI, MADÁCH, ADY ÉS MÓRICZ MŰVÉNEK DÉLSZLÁV...

XII.
PETŐFIRŐL ÉS MŰVÉNEK DÉLSZLÁV VONATKOZÁSÚ ELEMEIRŐL

1.

1.0. Minden esztendő január elsején a nagy magyar költő-forradalmár, Petőfi Sándor emlékének adózunk születése (1823. január 1.) évfordulóján. Annak a költőnek adózunk, aki egész lénye forradalmi tüzét, ragyogó és kivételes költői talentumát mindenek előtt és mindenek fölött a szabadságért vívandó harcra összpontosította, amely harc e szent cél és eszme legmagasabb fokú megnyilatkozásának – a VILÁGSZABADSÁG elérésének a jegyében zajlott.

Általános emberi eszményeinek nagysága és kivételesen gazdag skálája révén Petőfi sorai érintetlenül frissek és tagadhatatlanul aktuálisak maradtak, annál is inkább, mert lényegüket tekintve nem köthetők kizárólag egyetlen területhez és egy időhöz, avagy egy nyelvhez és egy nemzethez. Petőfi költői szózata ugyanis a beláthatatlan magyar rónában gyökerezve és magasan afölé szárnyalva, sajátosan és konkrét módon aktualizálódik minden pillanatban és mindenütt, ahol ember él; a saját emberi integritásának megvalósulását óhajtó *EMBER*,– ami az érzések, a gondolkodás és cselekvés szabadságát jelenti, a szabadon élést, és egy olyan szabad emberi közösség építését, amelyben "a bőség kosarából /Mindenki egyaránt vehet," és "...a jognak asztalánál /Mind egyaránt foglal helyet,".

Olyan poéta lévén, aki Európa és a világ legnagyobb költőinek a sorába tartozik, abba a sorba tehát, amelyet vele párhuzamosan Homérosz, Dante, Shakespeare, Heine és Puskin alkot. Petőfit a művelt nagyvilág immár minden nyelvére lefordították, verseit valahány kontinensen olvassák, s ennek megfelelően legutóbb, 1973-ban, ti. születésének 150. évfordulóján Európa és a nagyvilág egyaránt ünnepelte.

211

БМС II 166345

2004.

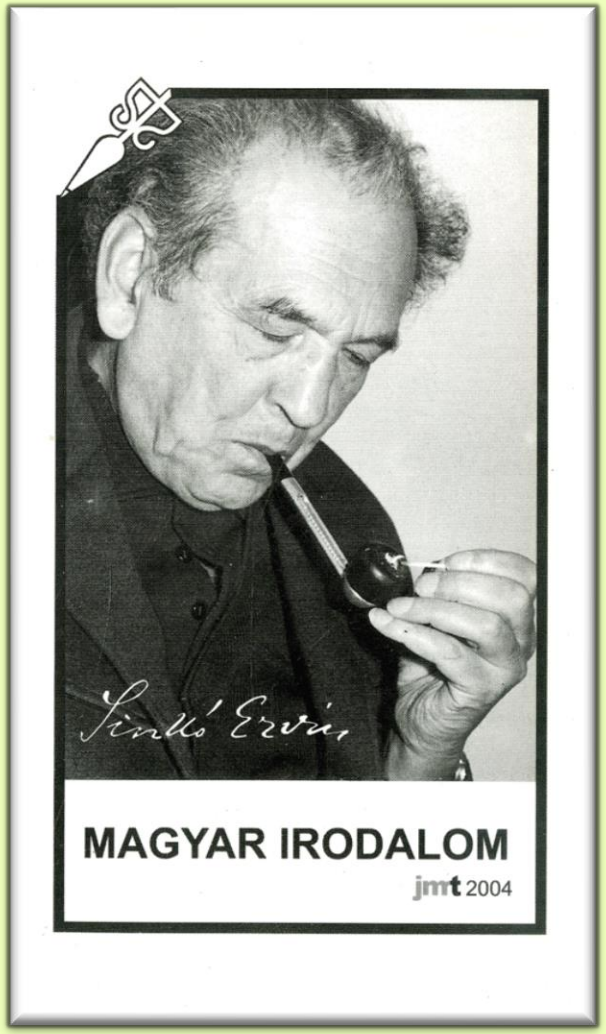

БМС II 4593323

2005.

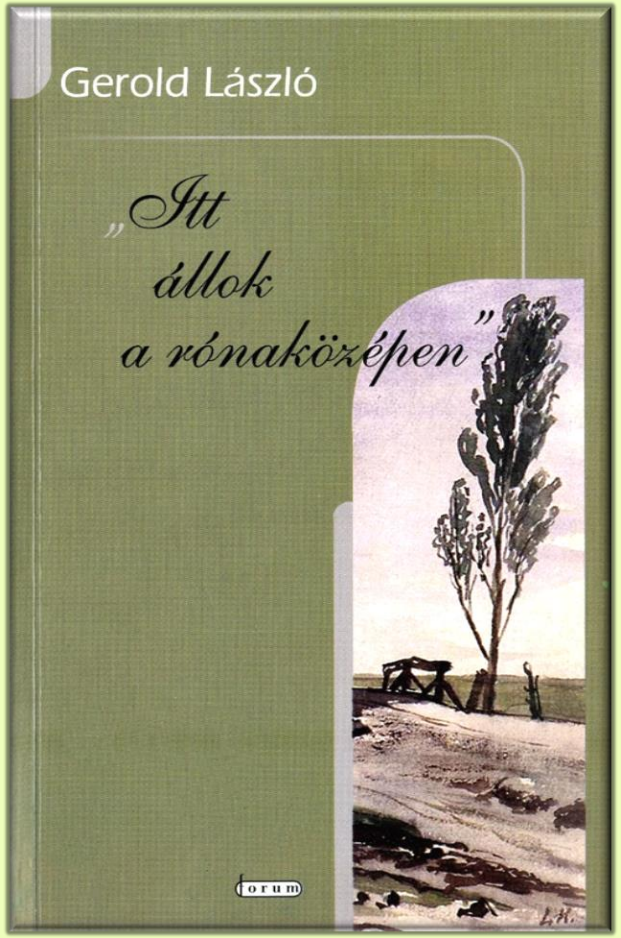

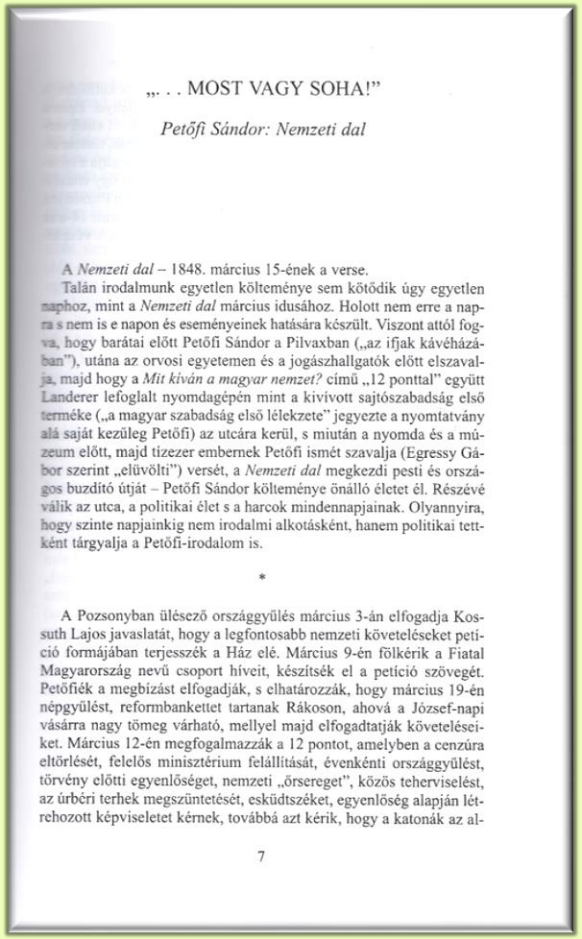

„. . . MOST VAGY SOHA!”

Petőfi Sándor: Nemzeti dal

A *Nemzeti dal* – 1848. március 15-ének a verse.

Talán irodalmunk egyetlen költeménye sem kötődik úgy egyetlen naphoz, mint a *Nemzeti dal* március idusához. Holott nem erre a napra s nem is e napon és eseményeinek hatására készült. Viszont attól fogva, hogy barátai előtt Petőfi Sándor a Pilvaxban („az ifjak kávéházában”), utána az orvosi egyetemen és a jogászhallgatók előtt elszavalja, majd hogy a *Mit kíván a magyar nemzet?* című „12 ponttal” együtt Landerer lefoglalt nyomdagépén mint a kivívott sajtószabadság első terméke („a magyar szabadság első lélekzete” jegyezte a nyomtatvány alá saját kezűleg Petőfi) az utcára kerül, s miután a nyomda és a múzeum előtt, majd tízezer embernek Petőfi ismét szavalja (Egressy Gábor szerint „elüvölti”) versét, a *Nemzeti dal* megkezdi pesti és országos buzdító útját – Petőfi Sándor költeménye önálló életet él. Részévé válik az utca, a politikai élet s a harcok mindennapjainak. Olyannyira, hogy szinte napjainkig nem irodalmi alkotásként, hanem politikai tettként tárgyalja a Petőfi-irodalom is.

*

A Pozsonyban ülésező országgyűlés március 3-án elfogadja Kossuth Lajos javaslatát, hogy a legfontosabb nemzeti követeléseket petíció formájában terjesszék a Ház elé. Március 9-én fölkérik a Fiatal Magyarország nevű csoport híveit, készítsék el a petíció szövegét. Petőfiék a megbízást elfogadják, s elhatározzák, hogy március 19-én népgyűlést, reformbankettet tartanak Rákoson, ahová a József-napi vásárra nagy tömeg várható, mellyel majd elfogadtatják követeléseiket. Március 12-én megfogalmazzák a 12 pontot, amelyben a cenzúra eltörlését, felelős minisztérium felállítását, évenkénti országgyűlést, törvény előtti egyenlőséget, nemzeti „őrsereget”, közös teherviselést, az úrbéri terhek megszüntetését, esküdtszéket, egyenlőség alapján létrehozott képviseletet kérnek, továbbá azt kérik, hogy a katonák az al-

7

БМС III 441964

2014.

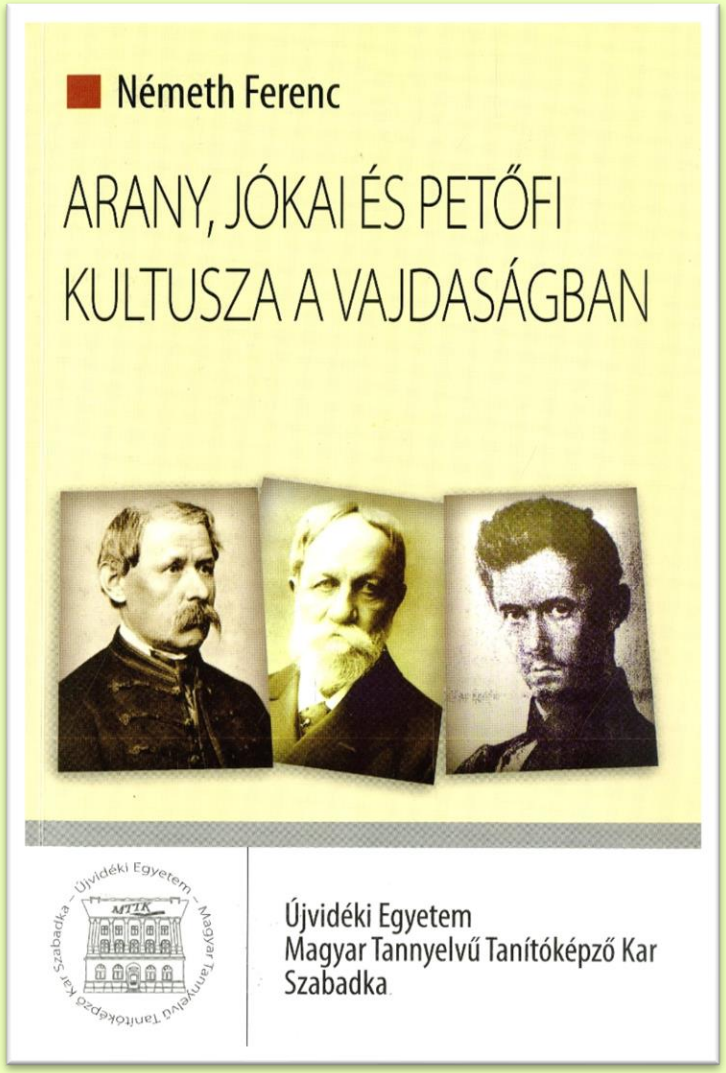

БМС III 483042

2022.

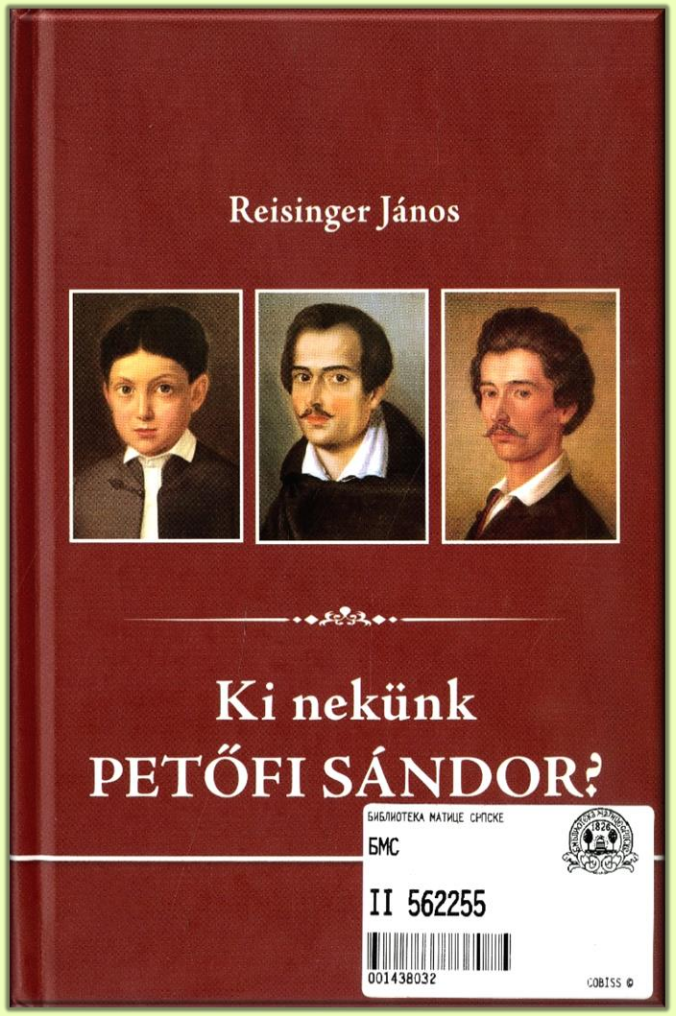

БМС II 562255

КУЛТУРА ДНЕВНИК, четвртак, 16. јун 1994.

У МАЂАРСКОМ ГРАДУ КИШКЕРЕШУ

Откривен споменик Змају

У Спомен парку преводилаца Петефијеве поезије, крај његове родне куће у Кишкерешу, постављена је биста нашег песника и преводиоца Јована Јовановића Змаја, рад вајара Павла Радовановића

(Од нашег специјалног извештача)

Сетним преводиоцима, који су бисте постављене у Спомен парку преводилаца Петефијеве поезије, у мађарском граду Кишкерешу, придружио се и наш песник и преводилац Јован Јовановић Змај. На дан Змајеве смрти, 14. јуна у Кишкерешу, родном месту славног мађарског песника, приређено је свечаност поводом откривања Змајеве бисте, рад познатог академског вајара Павла Радовановића. Негујући успомену на свог славног суграђанина у Кишкерешу су, уз музеј, који прати Петефијево краткотрајно, али богато стваралаштво и родну кућу, са свим аутентичним елементима живота пре половине прошлог века, пре десетак година отворили и спомен парк са жељом да у њему представе све светске преводиоце који су Петефијеву поезију успели да преведу у своје језике. Иако се тек сада придружио Касову, Мартинову, Вазову, Смреку, Јунгу, Хајуну, Змај је својим преводима допринео упознавању мађарске литературе, и како је, представљајући Змаја као преводиоца, на свечаности у Кишкерешу рекао др Божидар Ковачек, потпредседник Матице српске, ако у српској култури тражимо личност која је највише учинила за решавању мађарске књижевности 19. века, онда је то, без икакве сумње, Јован Јовановић Змај.

Преводећи са мађарског у другом интервалу од пола века је Петефија и друге истакнуте песме Арања, Јокаија, Мађара, и уз солистичку поезију објављивању на мађарском језику, Змај је много допринео српско-мађарским књижевним и културним везама, што сведочи и његов избор, прво међу странцима, за члана Кишфалудијевог друштва, које је окупљало књижевне и културне посленике.

— Највећи број Змајевих превода Петефијевих песама настао је шездесетих година 19. века до 1867. године када је Аустро-мађарска нагодба знатно ослабила српско-мађарске односе — указао је др Ковачек. — Но и после тога, све до краја века, Змај се повремено враћао Петефијевим песмама. Преводио је двојако — у њеним песмама држи се чврсто Петефијевог текста и духа, у другим песмама у речима остаје знатније, нева по духу Петефијевом. Повремено, његови стихови доиста можемо сматрати преносе мађарску поезију у српски језик. Стога је разумљиво што су његови преводи Петефијевих песама биле код Срба популарне колико и наиболе његове песме. Његовом преводу Петефијеве песме «На крај шора чабаја мсканац», нешо је дао мелодију, песма се певала много, пева се и данас, а ја нико од певача не зна да је то Петефијева песма у Змајевом преводу.

Напомињући, на крају свог казивања, да историја донеси многе осцилације у односима народа, нарочито суседних, др Ковачек је рекао да у свим временима треба имати на уму да после кише лепака сунце и да зато вала неговати сећања на оне тренутке када је међусобно разумевање доводило до пријатељске блискости, а баш су уз неке највише допринели песници и преводиоци.

У име домаћина гости на свечаности у Кишкерешу затим је поздравио Ференц Борноки, председник градске самоуправе, наглашавајући да је спомен парк преводилаца једног песника, који су пре десет година отворили у Кишкерешу, према његовом сазнању, јединствен у свету, и да овом градићу даје интернационални карактер у културној мапи Мађарске. Петефи је као песник, по његовим речима и данас жив, а преводи његове поезије су прави мост између наше две културе. Змајеву бисту, рад вајара Павла Радовановића, Кишкерешу је поклонила његова породица, која је преузела ауторска права после његове смрти, а открили су је др Божидар Ковачек и Шандор Олах, председник Друштва «Петефи Шандор» у Кишкерешу, које је и покренуло иницијативу за подизање овог споменика.

На 90. годишњицу смрти краљ Змајевог споменика положени су венци Матице српске, Друштва «Петефи Шандор», града Кишкереша и Демократског савеза Срба у Мађарској.

Нина Попов

Са откривања споменика Змају у Кишкерешу
Фото: А. Отош

ПОСЛЕ 60 ГОДИНА

Отворена нова опера

Извођењем Моцартове «Фигарове женидбе» у Гајнсборгу свечано је отворена нова зграда опере, прва нова оперска зграда подигнута у Великој Британији у протекле 60 година. Извођењем исте опере отворена је и прва Оперски фестивал које се у Гајнсборгу одржава од 1934.

Ово непретенциозно здање од бетона и цигла изграђено је према пројекту Мајкла Хопкинса. Са својих 1.200 места нова зграда опере у Гајнсборгу ће бити доступнија публици, односно ће најпрепознатије уметничке стварати само 10 пута.

Двадесет пета годишњица Вудстока

Двадесет пета годишњица концерта у Вудстоку биће обележена 12. јула програмом у коме ће између осталих учествовати и Боб Дилан, Santana, Crosby, Stills and Nash, Питер Габриел, Џо Кокер, Ред Хот Чили Пепарс.

Карте се пуштају у продају данас и по по цени од 135 долара. Године 1969. концерту је присуствовало између 400.000 и 600.000 људи, који су улазнице добили бесплатно или по скромној цени од 18 долара.

Организатори страхују да би посета могла да буде мања због концерта Роминг Стонса који ће се у исто време одржати у Њујорку, као и због концерта «Фестивал» који ће се одржати у Бечу, на месту на коме је пре двадесет пет година одржан легендарни Вудсток.

ДАНАС НА ФИЛОЗОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ

Изложба Јарослава Шимовића

У част 40. годишњице Филозофског факултета у Новом Саду данас у 11 часова, у великој сали за седнице Факултета, отвара се изложба слика Јарослава Шимовића. После више од 30 самостталних изложби у земљи и иностранству, овај уметник ће новом поставком представити своје низове литературних ликова у делима Шекспира, Данте, Толстоја, Гетеа и Тургењева. Како указује сликарка Вера Зарић у каталогу изложбе, Шимовић је уметник који почетне импулсе за слику налази у литератури, обилато користећи античке текстове, Шекспирова дела, филозофске списе, а у последње време и дело Исидора Секуле. У почетку је његова слика дете литературе, а затим долази мајсторски посао ликанског посленика.

Н. П.

САН

Изазо

У Архиву Војводине у току

попиша, који би ускоро

СУТРА НА ФИЛОЗОФ НИКЦ

Научн о ниек

Санскрит је језик старе индијске књижевности. Као живи језик престао је да се употребљава пре два милениј умма или је у ограниченој заједници сад до 12. века, а у религији и науци знатно дуже. Чињеници да је санскрит послужио као основа језика свих индоевропских група, ово древно писмо и данас дугује огромну пажњу која му се пре свега у мањим круговима) у свету поклања. Поред, санскрит је изузетно дан за дубље изучавање индоевропских језика. Много и оних који ће стати иза тврдње да је без санскрита сваки лингвистика или компаративна граматика — шаренорена.

У вашој средини, међутим, санскрит већ дуго ужива статус помало елитистичке, аристократске оријенталне дисциплине, у равни интереса који се усмеравају ка изучавању за разне историјске мистерије и знања. Настао и чак и из науке а о њеној природи примени тек, не може бити ни говора. У оном светлу краљ занимљивим постаје полуукрт који су се приказали Архив Војводине и Сло

„Дана 14. јуна 1994. године, у Спомен-парку преводилаца Петефијеве поезије, крај његове родне куће у Кишкерешу, постављена је биста песника и преводиоца Јована Јовановића Змаја, рад вајара Павла Радовановића. Бисту су открили др Божидар Ковачек, потпредседник Матице српске и Шандор Олах, председник Друштва ’Петефи Шандор’ у Кишкерешу.” (*Дневник*, 16. јун 1994)

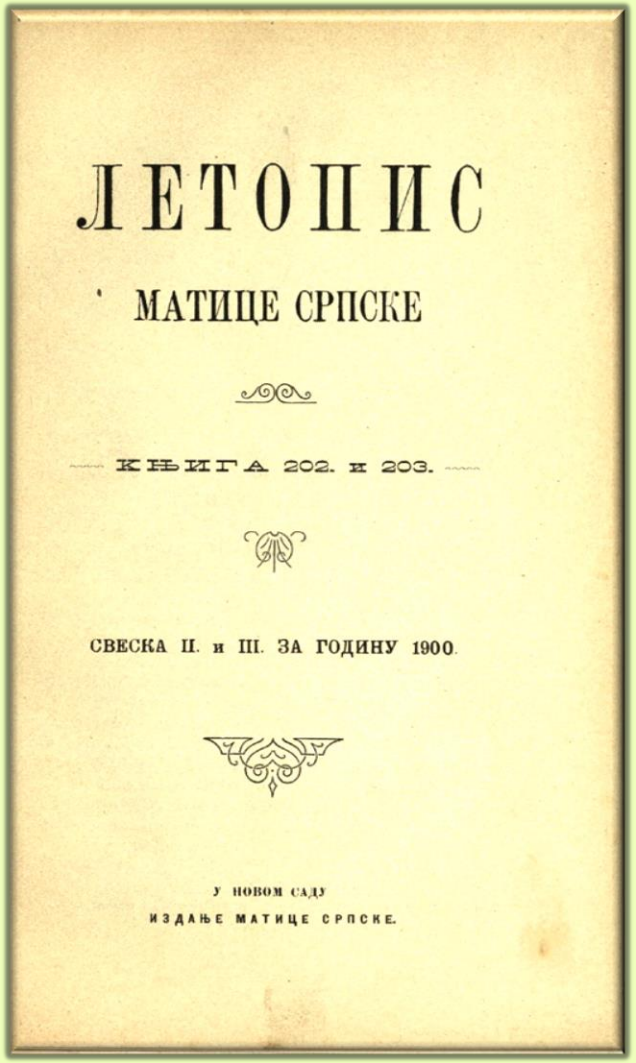

ЛЕТОПИС

МАТИЦЕ СРПСКЕ

КЊИГА 202. и 203.

СВЕСКА II. и III. ЗА ГОДИНУ 1900.

У НОВОМ САДУ

ИЗДАЊЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ.

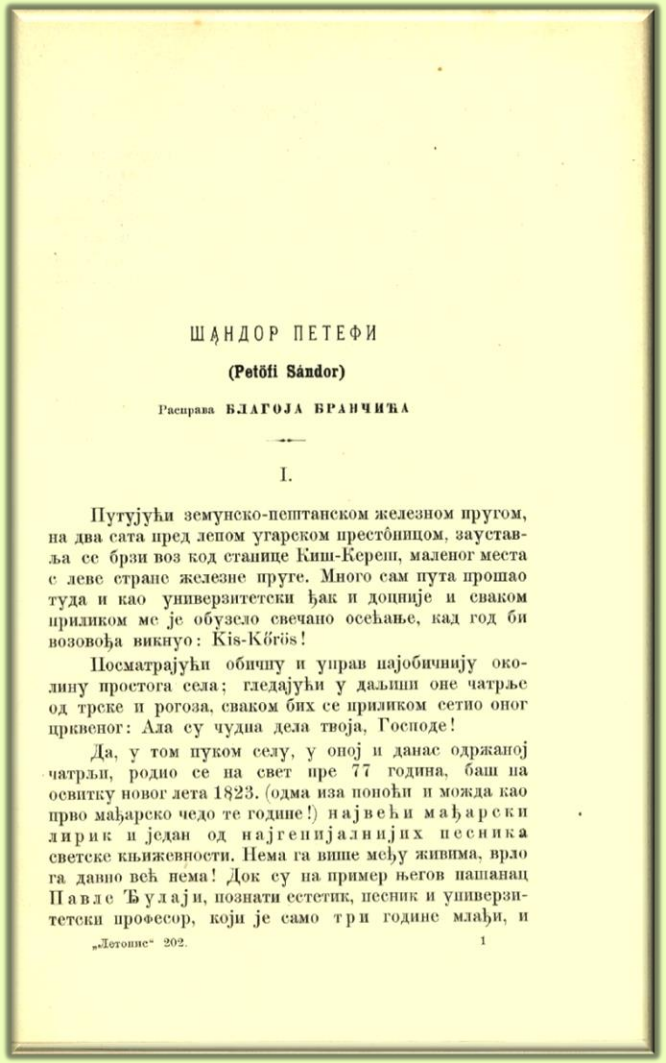

ШАНДОР ПЕТЕФИ

(Petőfi Sándor)

Расправа БЛАГОЈА БРАНЧИЋА

I.

Путујући земунско-пештанском железном пругом, на два сата пред лепом угарском престоницом, заустављa се брзи воз код станице Киш-Кереш, маленог места с леве стране железне пруге. Много сам пута прошао туда и као универзитетски ђак и доцније и сваком приликом ме је обузело свечано осећање, кад год би возовођа викнуо: Kis-Kőrös!

Посматрајући обичну и управ најобичнију околину простога села; гледајући у даљини оне чатрље од трске и рогоза, сваком бих се приликом сетио оног црквеног: Ала су чудна дела твоја, Господе!

Да, у том пуком селу, у оној и данас одржаној чатрљи, родио се на свет пре 77 година, баш на освитку новог лета 1823. (одма иза поноћи и можда као прво мађарско чедо те године!) највећи мађарски лирик и један од најгенијалнијих песника светске књижевности. Нема га више међу живима, врло га давно већ нема! Док су на пример његов пашанац Павле Ђулаји, познати естетик, песник и универзитетски професор, који је само три године млађи, и

„Летопис“ 202. 1

Летопис Матице српске, год. 69, књ. 202/203, св. 2/3, 1900, стр. 1–36.

П II 951

III Y663

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

ЈОВАН СКЕРЛИЋ

ОМЛАДИНА И ЊЕНА КЊИЖЕВНОСТ

(1848—1871)

ИЗУЧАВАЊА О НАЦИОНАЛНОМ И КЊИЖЕВНОМ РОМАНТИЗМУ КОД СРБА

(7 књига награђена из Задужбине Др. Љубомира Радивојевића)

БИБЛИОТЕКА
III 15.030
МАТИЦЕ СРПСКЕ

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1906.

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСК

требе, поколење од шесдесетих година има да забележи и позитиван успех: дефинитивну победу народнога језика и рационалан правопис.

ГЛАВА XXI.

Мађарски утицај

Српски и мађарски народни живот. — Срби у мађарским школама. — Мађарски покрет око 1830. — Михаило Витковић. — Мађарски одјеци у српској књижевноти. — Петефи. Јокаји. Остали мађарски писци. — Мађарска народна драма и српско позориште.

У проучавању српске књижевности у опште, а нарочито српске књижевности од 1825 до 1870, готово је сасвим занемариван један знатан утицај, а то је утицај мађарског националног покрета, мађарског народног живота и књижевности. Тај је утицај био ограничен само на Србе у Угарској, али како су они тада били мисаоно језгро целога српског народа, како је њихова обласна књижевност у исти мах била и цела српска књижевност то је тај утицај општи на српску књижевност.

Свакако, главан утицај са стране био је немачки. Али одмах после њега долазио је утицај мађарски. Тај утицај није био толико књижеван, колико политички и културни. Национални мађарски покрет двадесетих и тридесетих година, као и шесдесетих, служио је као жив пример, као енергично подстрекивање Србима у Угарској.

У XIX веку није било велике разлике у животу српскогдмађарског народа у Угарској. Измешани, настањени у истим крајевима, па и у истим селима, са једним истим економским и политичким животом, у готово истим културним приликама,

БМС III 23069

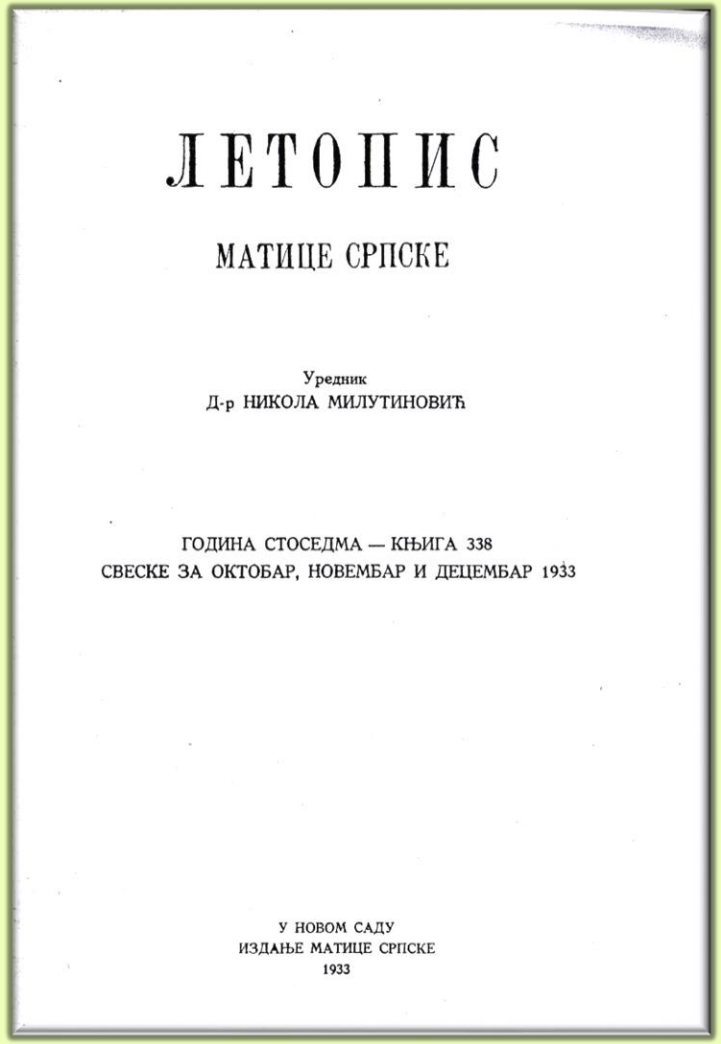

ЛЕТОПИС

МАТИЦЕ СРПСКЕ

Уредник
Д-р НИКОЛА МИЛУТИНОВИЋ

ГОДИНА СТОСЕДМА — КЊИГА 338
СВЕСКЕ ЗА ОКТОБАР, НОВЕМБАР И ДЕЦЕМБАР 1933

У НОВОМ САДУ
ИЗДАЊЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ
1933

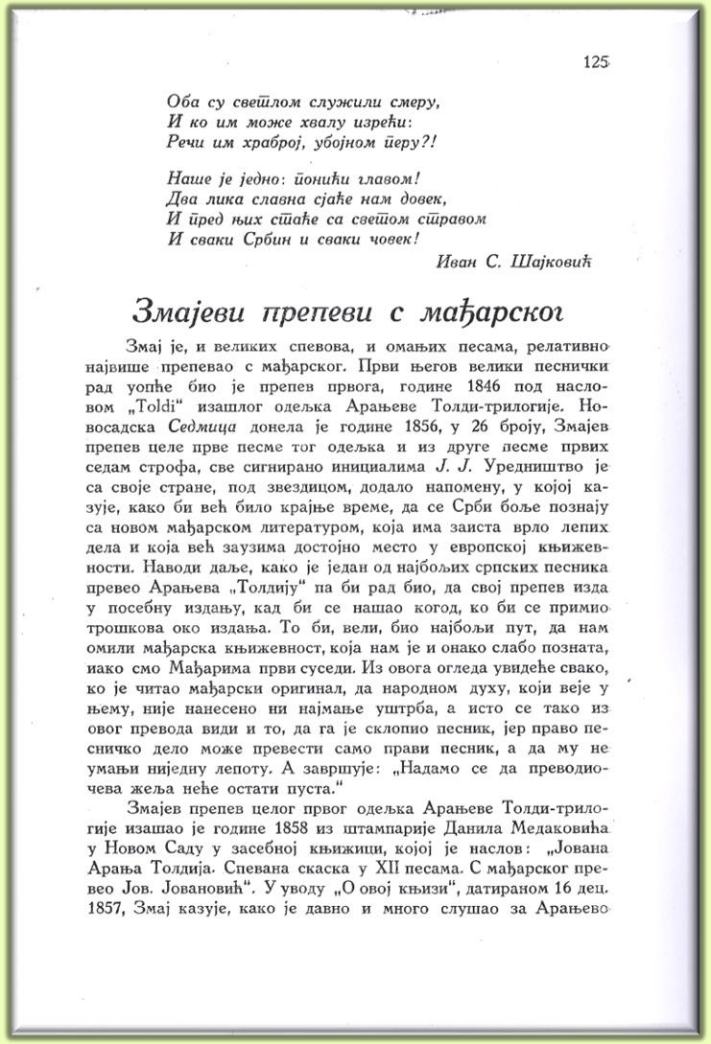

Оба су светлом служили смеру,
И ко им може хвалу изрећи:
Речи им храброј, убојном перу?!

Наше је једно: понићи главом!
Два лика славна сјаће нам довек,
И пред њих стаће са светом сјавом
И сваки Србин и сваки човек!

Иван С. Шајковић

Змајеви препеви с мађарског

Змај је, и великих спевова, и омањих песама, релативно највише препевао с мађарског. Први његов велики песнички рад уопће био је препев првога, године 1846 под насловом „Toldi" изашлог одељка Арањеве Толди-трилогије. Новосадска *Седмица* донела је године 1856, у 26 броју, Змајев препев целе прве песме тог одељка и из друге песме првих седам строфа, све сигнирано иницијалима *J. J.* Уредништво је са своје стране, под звездицом, додало напомену, у којој казује, како би већ било крајње време, да се Срби боље познају са новом мађарском литературом, која има заиста врло лепих дела и која већ заузима достојно место у европској књижевности. Наводи даље, како је један од најбољих српских песника превео Арањева „Толдију" па би рад био, да свој препев изда у посебну издању, кад би се нашао когод, ко би се примио трошкова око издања. То би, вели, био најбољи пут, да нам омили мађарска књижевност, која нам је и онако слабо позната, иако смо Мађарима први суседи. Из овога огледа увидеће свако, ко је читао мађарски оригинал, да народном духу, који веје у њему, није нанесено ни најмање уштрба, а исто се тако из овог превода види и то, да га је склопио песник, јер право песничко дело може превести само прави песник, а да му не умањи ниједну лепоту. А завршује: „Надамо се да преводиочева жеља неће остати пуста."

Змајев препев целог првог одељка Арањеве Толди-трилогије изашао је године 1858 из штампарије Данила Медаковића у Новом Саду у засебној књижици, којој је наслов: „Јована Арања Толдија. Спевана скаска у XII песама. С мађарског превео Јов. Јовановић". У уводу „О овој књизи", датираном 16 дец. 1857, Змај казује, како је давно и много слушао за Арањево

Летопис Матице српске, год. 107, књ. 338, свеске за октобар, новембар, децембар 1933, стр. 125–141.
П II 951

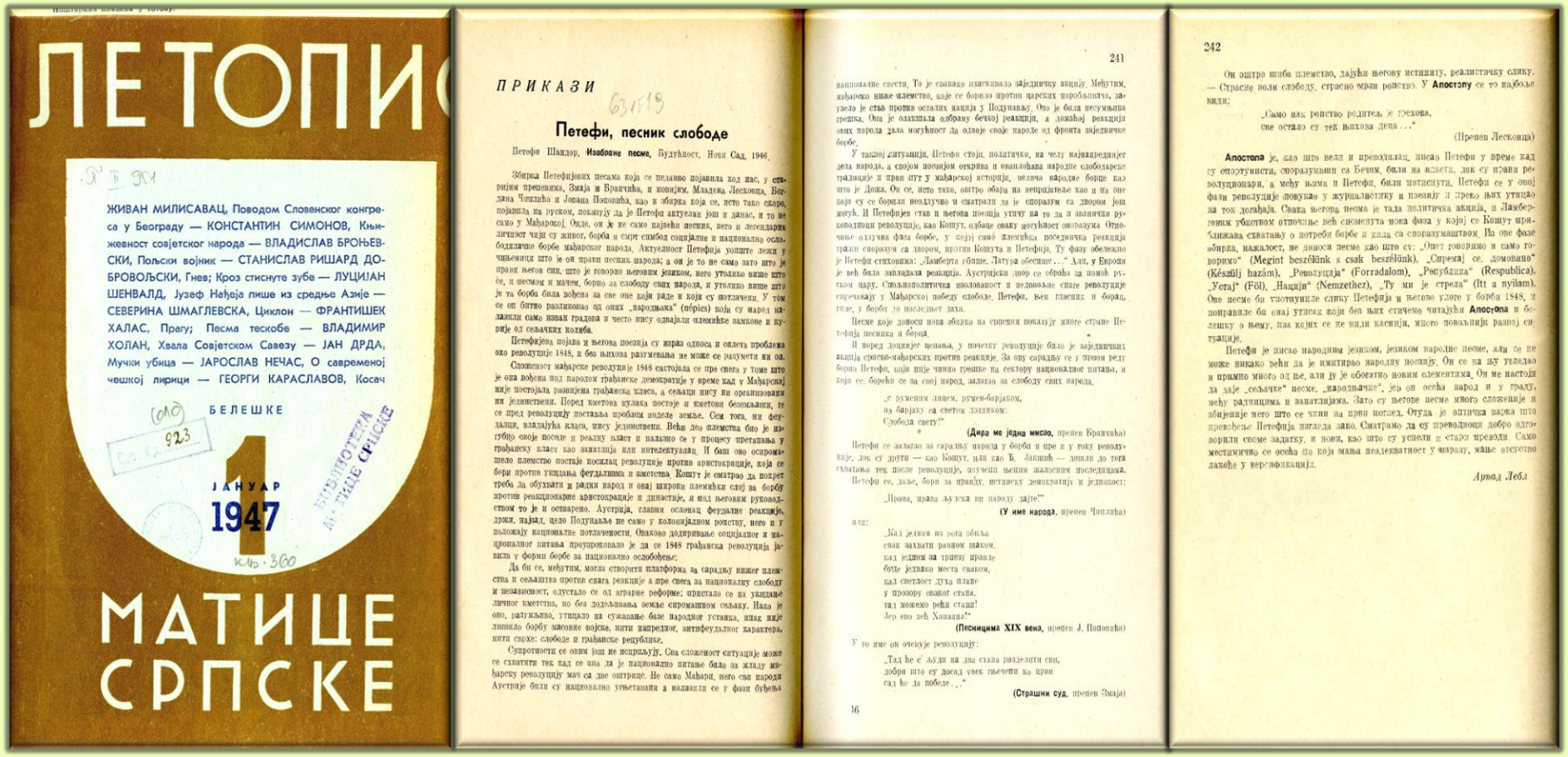

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ

ЖИВАН МИЛИСАВАЦ, Поводом Словенског конгреса у Београду — КОНСТАНТИН СИМОНОВ, Књижевност совјетског народа — ВЛАДИСЛАВ БРОЊЕВСКИ, Пољски војник — СТАНИСЛАВ РИШАРД ДОБРОВОЉСКИ, Гнев; Кроз стиснуте зубе — ЛУЦИЈАН ШЕНВАЛД, Јузеф Нађеја лише из средње Азије — СЕВЕРИНА ШМАГЛЕВСКА, Циклон — ФРАНТИШЕК ХАЛАС, Прагу; Песма тескобе — ВЛАДИМИР ХОЛАН, Хвала Совјетском Савезу — ЈАН ДРДА, Мучки убица — ЈАРОСЛАВ НЕЧАС, О савременој чешкој лирици — ГЕОРГИ КАРАСЛАВОВ, Косач

БЕЛЕШКЕ

ЈАНУАР 1947

ПРИКАЗИ

Петефи, песник слободе

Петефи Шандор, **Изабране песме**, Будућност, Нови Сад, 1946.

Збирка Петефијевих песама која се недавно појавила код нас, у старијим преведима, Змаја и Бранчића, и новијим, Младена Лесковца, Богдана Чилића и Јована Поповића, као и збирка која се, исто тако скоро, појавила на руском, показују да је Петефи актуелан још и данас, и то не само у Мађарској. Онде, он је не само најбољи песник, него и легендарна личност чији су живот, борба и смрт симбол социјалне и националне ослободилачке борбе мађарског народа. Актуелност Петефија уопште леži у чињеници што је он прави песник народа; а он је то не само зато што је прави његов син, што је говорио његовим језиком, него утолико више што се, и песмом и мачем, борио за слободу свих народа, и утолико више што је та борба била вођена за све оне који раде и који су потлачени. У том се он битно разликовао од оних „народњака“ (népies) који су народ називали само називи градова и често нису одвајали племићке замкове и куће од сељачких колиба.

Петефијева појава и његова поезија су израз односа и сплета проблема око револуције 1848, и без њихова разумевања не може се разумети ни он.

Сложеност мађарске револуције 1848 састојала се пре свега у томе што је она вођена под паролом грађанске демократије у време кад у Мађарској није постојала развијена грађанска класа, а сељаци нису ни организовани ни јединствени. Поред кметова кулака постоје и кметови бесемљани, те се пред револуцију поставља проблем поделе земље. Сем тога, ни феудалци, владајућа класа, нису јединствени. Већи део племства било је изгубио своје посеће и реалну власт и налазио се у процесу претапања у грађанску класу као занатлија или интелектуалац. И баш ово осиромашело племство постаје носилац револуције против аристократије, која се бори против укидања феудалима и кметства. Кошут је сматрао да покрет треба да обухвати и радни народ и овај широки племићки слој за борбу против реакционарне аристократије и династије, и под његовим руководством то је и остварено. Аустрија, главни ослонац феудалне реакције, држи, надаље, цело Подунавље не само у колонијалном ропству, него и у положају националне потлачености. Оваково додиривање социјалног и националног питања проузроковало је да се 1848 грађанска револуција јавила у форми борбе за национално ослобођење.

Да би се, међутим, могла створити платформа за сарадњу нижег племства и сељаштва против снага реакције а пре свега за националну слободу и независност, одустало се од аграрне реформе; пристало се на укидање личног кметства, но без додељивања земље сиромашном сељаку. Иако је ово, разумљиво, утицало на сужавање базе народног устанка, ипак није лишило борбу масовне војске, нити напредног, антифеудалног карактера, нити сврхе: слободе и грађанске републике.

Супротности се овим још не исцрпљују. Сва сложеност ситуације може се схватити тек кад се она да је национално питање било за младу мађарску револуцију мач са две оштрице. Не само Мађари, него сви народи Аустрије били су национално угњетавани а налазили се у фази буђења

националне свести. То је свакако изискивало заједничку акцију. Међутим, мађарско више племство, које се борило против царских поробљивача, везало је став против осталих нација у Подунављу. Ово је била несумњива грешка. Она је олакшала одбрану бечкој реакцији, а дожаљој реакцији ових народа дала могућност да одвоје своје народе од фронта заједничке борбе.

У таквој ситуацији, Петефи стоји, политички, на челу најнапреднијег дела народа, а својом поезијом открива и оваплићава народне слободарске традиције и прави пут у мађарској историји, велича народне борце као што је Дожа. Он се, исто тако, оштро обара на непријатеље као и на оне који су се борили неодлучно и сматрали да је споразум са двором још могућ. И Петефијев став и његова поезија упућу на то да и значајна руководилачка револуције, као Кошут, одбаце сваку могућност споразума. Отпочиње оштрија фаза борбе, у којој само племићка поседничка реакција прави споразум са двором, против Кошута и Петефија. Ту фазу обележио је Петефи стиховима: „Ламберта убише, Латура обесише...“ Али, у Европи је већ била завладала реакција. Аустријски двор се обраћа за помоћ руском цару. Спољнополитичка изолованост и недовољне снаге револуције спречавају у Мађарској победу слободе. Петефи, њен песник и борац, пада, у борби до последњег даха.

Песме које доносе нова збирка на српском показују многе стране Петефија песника и борца.

И поред доцнијег цензора, у почетку револуције било је заједничких акција српско-мађарских против реакције. За ову сарадњу се у првом реду борио Петефи, који није чинио грешке на сектору националног питања, и који се, борећи се за свој народ, залагао за слободу свих народа.

„С руменим лицем, румен-барјаком,
на барјаку са светом лозинком:
Слобода свету!“

(**Дира ме једна мисао**, превео Бранчића)

Петефи се залагао за сарадњу народа у борби и пре и у току револуције, док су други — као Кошут, или као Ђ. Јакшић — довели до тога схватања тек после револуције, поучени њеним жалосним последицама.

Петефи се, даље, бори за правду, истинску демократију и једнакост:

„Права, права људска ви народу дајте!“

(**У име народа**, превео Чилића)

или:

„Кад једном из рога обиља
свак захвати равном шаком,
кад једном за трпезу правде
буде једнако места сваком,
кад светлост духа плане
у прозору сваког стана,
тад можемо рећи стани!
Јер ено већ Хаванна!“

(**Песницима XIX века**, превео Ј. Поповића)

У то име он очекује револуцију:

„Тад ће с' људи на два стада разделити сви,
добри што су досад увек гнечени ко црви
сад ће да побеђе...“

(**Страшни суд**, превео Змаја)

Он оштро шиба племство, дајући његову истиниту, реалистичку слику. — Страсно воли слободу, страсно мрзи ропство. У **Апостопу** се то најбоље види:

„Само нак ропство родитељ је грехова,
све остало су већ њихова дела...“

(Превео Лесковца)

Апостопа је, као што вели и преводилац, писао Петефи у време кад су опортуниста, споразумаши са Бечом, били на власти, док су играли револуционари, а међу њима и Петефи, били потиснути. Петефи се у овој фази револуције повукао у журналистику и поезију и преко њих утицао на ток догађаја. Свака његова песма је тада политичка акција, и Ламбертовим убиством отпочиње већ споменута нова фаза у којој се Кошут приближава схватању о потреби борбе и када са споразумаштвом. Из ове фазе збирка, нажалост, не доноси песме као што су: „Опет говоримо и само говоримо“ (Megint beszélünk s csak beszélünk), „Спремај се, домовино“ (Készülj hazám), „Револуција“ (Forradalom), „Република“ (Respublica), „Устај“ (Föl), „Нација“ (Nemzethez), „Ту ми је стрела“ (Itt a nyilam). Ове песме би употпуниле слику Петефија и његове улоге у борби 1848, и поправиле би овај утисак који без њих стичемо читајући **Апостопа** и белешку о њему, лаг којих се не види касније, много повољнији развој ситуације.

Петефи је писао народним језиком, језиком народне песме, али се не може никако рећи да је имитирао народну поезију. Он се на њу уследао и примио много од ње, али ју је обогатио новим елементима. Он не настоји да даје „сељачке“ песме, „народњачке“, јер он осећа народ и у граду, међу радницима и занатлијама. Зато су његове песме много сложеније и збијеније него што се чини на први поглед. Отуда је оптичка важна што преводјење Петефија изгледа лако. Сматрамо да су преводиоци добро одговорили своме задатку, и нови, као што су успели и стари преводи. Само местимично се осећа по која мана неадекватност у изразу, мање отсуство лакоће у верификацији.

Арпад Лебл

Летопис Матице српске, књ. 360, св. 1, 1947, текст Арпада Лебла, стр. 240–242.
П II 951

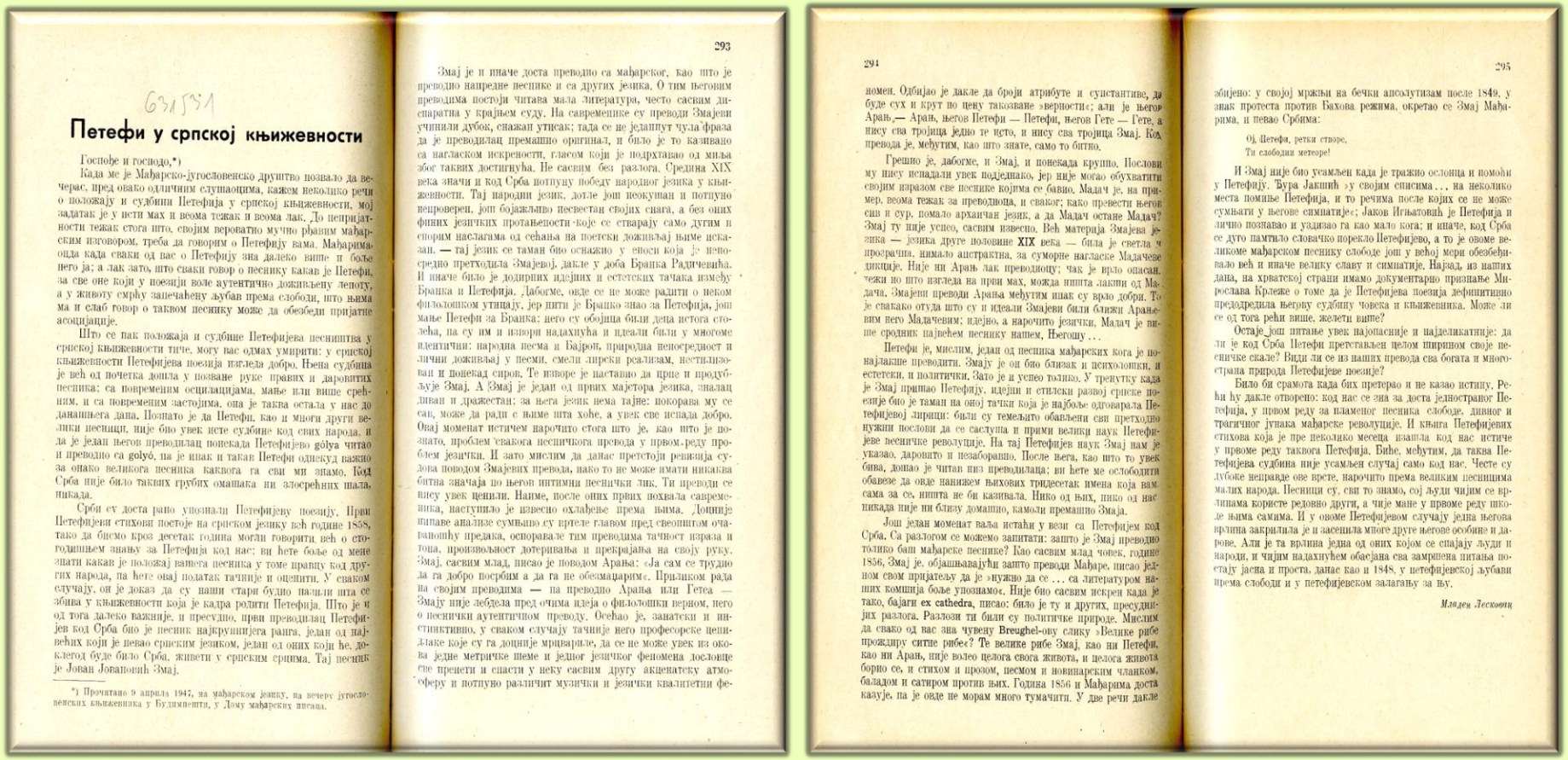

631.591

Петефи у српској књижевности

Господе и господо,*)

Када ме је Мађарско-југословенско друштво позвало да вечерас, пред овако одличним слушаоцима, кажем неколико речи о положају и судбини Петефија у српској књижевности, мој задатак је у исти мах и веома тежак и веома лак. До непријатности тежак стога што, својим вероватно мучно рђавим мађарским изговором, треба да говорим о Петефију вама, Мађарима, онда када сваки од вас о Петефију зна далеко више и боље него ја; а лак зато, што сваки говор о песнику какав је Петефи, за све оне који у поезији воле аутентично доживљену лепоту, а у животу смрћу запечаћену љубав према слободи, што њима ма и слаб говор о таквом песнику може да обезбеди пријатне асоцијације.

Што се пак положаја и судбине Петефијева песништва у српској књижевности тиче, могу вас одмах умирити: у српској књижевности Петефијева поезија изгледа добро. Њена судбина је већ од почетка дошла у позване руке правих и даровитих песника; са повременим осцилацијама, мање или више срећним, и са повременим застојима, она је таква остала у нас до данашњега дана. Познато је да Петефи, као и многи други велики песници, није био увек исте судбине код свих народа, и да је један његов преводилац понекада Петефијево gólya читао и преводио са golyó, па је ипак и такав Петефи одискуд важно за онако великога песника каквога га сви ми знамо. Код Срба није било таквих грубих омашака ни злосрећних шала, никада.

Срби су доста рано упознали Петефијеву поезију. Први Петефијеви стихови постоје на српском језику већ године 1858, тако да бисмо кроз десетак година могли говорити већ о стогодишњем знању за Петефија код нас; ви ћете боље од мене знати какав је положај вашега песника у томе правцу код других народа, па ћете овај податак тачније и оценити. У сваком случају, он је доказ да су наши стари будно пазили шта се збива у књижевности која је кадра родити Петефија. Што је и од тога далеко важније, и пресудно, први преводилац Петефијев код Срба био је песник најкрупнијега ранга, један од највећих који је певао српским језиком, један од оних који ће, доклегод буде било Срба, живети у српским сринма. Тај песник је Јован Јовановић Змај.

*) Прочитано 9 априла 1947, на мађарском језику, на вечеру југословенских књижевника у Будимпешти, у Дому мађарских писаца.

Змај је и иначе доста преводио са мађарског, као што је преводио напредне песнике и са других језика. О тим његовим преводима постоји читава мала литература, често сасвим диспаратна у крајњем суду. На савременике су преводи Змајеви учинили дубок, снажан утисак; тада се не једанпут чула фраза да је преводилац премашио оригинал, и било је то казивано са нагласком искрености, гласом који је подрхтавао од миља због таквих достигнућа. Не сасвим без разлога. Средина XIX века значи и код Срба потпуну победу народног језика у књижевности. Тај народни језик, дотле још неокушан и потпуно непроверен, још бојажљиво несвестан својих снага, а без оних финих језичких протањености-које се стварају само дугим и спорим наслагама од сећања на поетски доживљај њиме исказан. — тај језик се таман био оснажио у односи која је непосредно претходила Змајевој, дакле у доба Бранка Радичевића. И иначе било је додирних идејних и естетских тачака између Бранка и Петефија. Дабогме, овде се не може радити о неком филолошком утицају, јер нити је Бранко знао за Петефија, још мање Петефи за Бранка: него су обојица били деца истога столећа, па су им и извори надахнућа и идеали били у многоме идентични: народна песма и Бајрон, природна непосредност и лични доживљај у песми, смели лирски реализам, нестилизован и понекад сиров. Те изворе је наставио да цриа и продубљује Змај. А Змај је један од првих мајстора језика, зналац диван и дражестан: за њега језик нема тајне: покорава му се сав, може да ради с њиме шта хоће, а увек све испада добро. Овај моменат истичем нарочито стога што је, као што је познато, проблем сваког песничкога превода у првом-реду проблем језички. И зато мислим да данас претстоји ревизија судова поводом Змајевих превода, иако то не може имати никаква битна значаја по његов интимни песнички лик. Ти преводи се нису увек ценили. Наиме, после оних првих похвала савременика, наступило је извесно охлађење према њима. Доцније нападе анализе сумњиво су ирте главом пред свеопштом очарашњу предака, оспоравале тим преводима тачност израза и тона, произвољност дотеривања и прекрајања на своју руку. Змај, сасвим млад, писао је поводом Арања: «Ја сам се трудио да га добро посрбим а да га не обезмаћарим«. Приликом рада на својим преводима — па преводио Арања или Гетеа — Змају није лебдела пред очима идеја о филолошки верном, него о песнички аутентичном преводу. Осећао је, занатски и инстинктивно, у сваком случају тачније него професорске цепидлаке које су га доцније мрцварила, да се не може увек из окова једне метричке шеме и једног језичког феномена дословце све пренети и спасти у неку сасвим другу акцепатску атмосферу и потпуно различит музички и језички квалитетни феномен. Одбијао је дакле да броји атрибуте и суспстантиве, да буде сух и крут по цену такозване »верности«; али је његов Арањ,— Арањ, његов Петефи — Петефи, његов Гете — Гете, а нису сва тројица једно те исто, и нису сва тројица Змај. Код превода је, међутим, као што знате, само то битно.

Грешио је, дабогме, и Змај, и понекада крупно. Послови му нису испадали увек подједнако, јер није могао обухватити својим изразом све песнике којима се бавио. Мадач је, на пример, веома тежак за преводиоца, и сваког; како превести његов сиг и сур, помало архаичан језик, а да Мадач остане Мадач? Змај ту није успео, сасвим извесно. Већ материја Змајева језика — језика друге половине XIX века — била је светла и прозрачна, нимало апстрактна, за суморне нагласке Мадачеве дикције. Није ни Арањ лак преводиоцу; чак је врло опасан, тежи но што изгледа на први мах, можда нипта лакши од Мадача. Змајеви преводи Арања међутим ипак су врло добри. То је свакако отуда што су и идеали Змајеви били ближи Арањевим него Мадачевим; идејно, а нарочито језички, Мадач је више сродник најмлађем песнику нашем, Његошу...

Петефи је, мислим, један од песника мађарских кога је понајлакше преводити. Змају је он био близак и психолошки, и естетски, и политички. Зато је и успео толико. У тренутку када је Змај пристао Петефију, идејни и стилски развој српске поезије био је таман на оној тачки која је најбоље одговарала Петефијевој лирици: били су темељито обављени сви претходно нужни послови да се саслушта и прими велики наук Петефијеве песничке револуције. На тај Петефијев наук Змај нам је указао, даровито и незаборавно. После њега, као што то увек бива, дошао је читав низ преводилаца; ви ћете ме ослободити обавезе да овде нанижем њихових тридесетак имена која вам сама за се, ништа не би казивала. Нико од њих, нико од нас никада није ни близу домашно, камоли премашио Змаја.

Још један моменат ваља истаћи у вези са Петефијем код Срба. Са разлогом се можемо запитати: зашто је Змај преводио толико баш мађарске песнике? Као сасвим млад човек, године 1856, Змај је, објашњавајући зашто преводи Мађаре, писао једном свом пријатељу да је »нужно да се ... са литературом наших комшија боље упознамо«. Није био сасвим искрен када је тако, бајаги ex cathedra, писао: било је ту и других, пресуднијих разлога. Разлози ти били су политичке природе. Мислим да свако од вас зна чувену Breughel-ову слику »Велике рибе прождиру ситне рибе«? Те велике рибе Змај, као ни Петефи, као ни Арањ, није волео целога свога живота, и целога живота борио се, и стихом и прозом, песмом и новинарским чланком, баладом и сатиром против њих. Година 1856 и Мађарима доста казује, па је овде не морам много тумачити. У две речи дакле збијено: у својој мржњи на бечки апсолутизам после 1849, у знак протеста против Бахова режима, окретао се Змај Мађарима, и певао Србима:

Ој, Петефи, ретки створе,
Ти слободна метеоре!

И Змај није био усамљен када је тражио ослонца и помоћи у Петефију. Ђура Јакшић »у својим списима ... на неколико места помиње Петефија, и то речима после којих се не може сумњати у његове симпатије«; Јаков Игњатовић је Петефија и лично познавао и уздизао га као мало кога; и иначе, код Срба се дуго памтило словачко порекло Петефијево, а то је овоме великоме мађарском песнику слободе још у већој мери обезбеђивало већ и иначе велику славу и симпатије. Назад, из наших дана, на хрватској страни имамо документарно признање Мирослава Крлеже о томе да је Петефијева поезија дефинитивно предодредила његову судбину човека и књижевника. Може ли се од тога рећи више, желети више?

Остаје још питање увек најопасније и најделикатније: да ли је код Срба Петефи претстављен целом ширином своје песничке скале? Види ли се из наших превода сва богата и многострана природа Петефијеве поезије?

Било би срамота када бих претерао и не казао истину. Рећи ћу дакле отворено: код нас се зна за доста једностраног Петефија, у првом реду за пламеног песника слободе, дивног и трагичног јунака мађарске револуције. И књига Петефијевих стихова која је пре неколико месеца изашла код нас истиче у првоме реду таквога Петефија. Биће, међутим, да таква Петефијева судбина није усамљен случај само код нас. Честе су дубоке неправде ове врсте, нарочито према великим песницима малих народа. Песници су, сви то знамо, сој људи чијим се врлинама користе редовно други, а чије мане у првоме реду школе њима самима. И у овоме Петефијевом случају једна његова врлина закрилила је и засенила многе друге његове особине и дарове. Али је та врлина једна од оних којом се спајају људи и народи, и чијим надахнућем обасјана сва замршена питања постају јасна и проста, данас као и 1848, у петефијевској љубави према слободи и у петефијевском залагању за њу.

Младен Лесковац

Летопис Матице српске, књ. 360, св. 1, 1947, текст Младена Лесковца, стр. 292–295.

П II 951

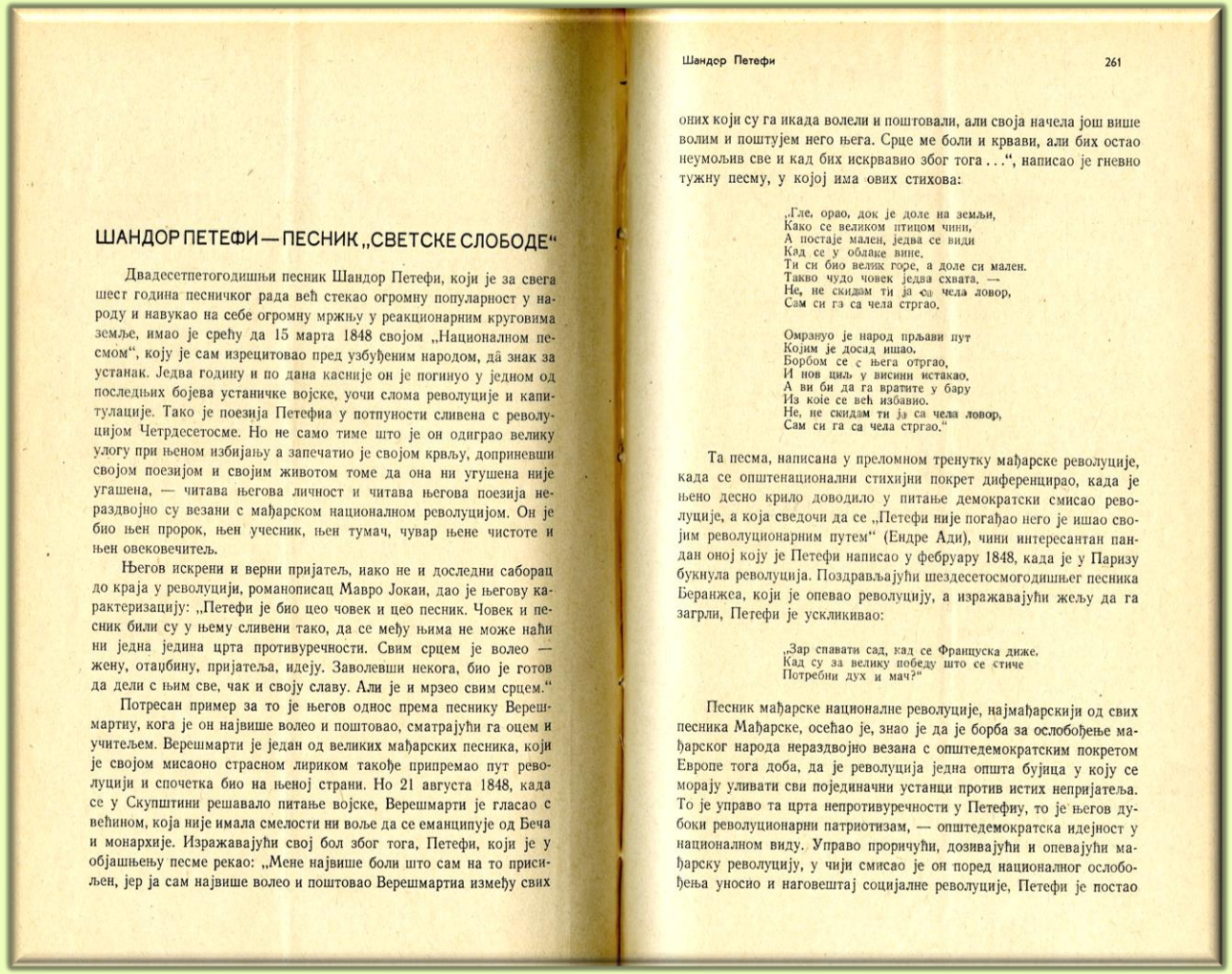

ШАНДОР ПЕТЕФИ — ПЕСНИК „СВЕТСКЕ СЛОБОДЕ“

Двадесетпетогодишњи песник Шандор Петефи, који је за свега шест година песничког рада већ стекао огромну популарност у народу и навукао на себе огромну мржњу у реакционарним круговима земље, имао је срећу да 15 марта 1848 својом „Националном песмом“, коју је сам изрецитовао пред узбуђеним народом, дâ знак за устанак. Једва годину и по дана касније он је погинуо у једном од последњих бојева устаничке војске, уочи слома револуције и капитулације. Тако је поезија Петефиа у потпуности сливена с револуцијом Четрдесетосме. Но не само тиме што је он одиграо велику улогу при њеном избијању а запечатио је својом крвљу, доприневи своју поезијом и својим животом томе да она ни угушена није угашена, — читава његова личност и читава његова поезија нераздвојно су везани с мађарском националном револуцијом. Он је био њен пророк, њен учесник, њен тумач, чувар њене чистоте и њен овековечитељ.

Његов искрени и верни пријатељ, иако не и доследни саборац до краја у револуцији, романописац Мавро Јокаи, дао је његову карактеризацију: „Петефи је био цео човек и цео песник. Човек и песник били су у њему сливени тако, да се међу њима не може наћи ни једна једина црта противуречности. Свим срцем је волео — жену, отаџбину, пријатеља, идеју. Заволевши некога, био је готов да дели с њим све, чак и своју славу. Али је и мрзео свим срцем.“

Потресан пример за то је његов однос према песнику Верешмартну, кога је он највише волео и поштовао, сматрајући га оцем и учитељем. Верешмарти је један од великих мађарских песника, који је својом мисаоно страсном лириком такође припремао пут револуцији и спочетка био на њеној страни. Но 21 августа 1848, када се у Скупштини решавало питање војске, Верешмарти је гласао с већином, која није имала смелости ни воље да се еманципује од Беча и монархије. Изражавајући свој бол због тога, Петефи, који је у објашњењу песме рекао: „Мене највише боли што сам на то присиљен, јер ја сам највише волео и поштовао Верешмартиа између свих

оних који су га икада волели и поштовали, али своја начела још више волим и поштујем него њега. Срце ме боли и крвави, али бих остао неумољив све и кад бих искрвавио због тога . . .“, написао је гневно тужну песму, у којој има ових стихова:

„Гле, орао, док је доле на земљи,
Како се великом птицом чини,
А постаје мален, једва се види
Кад се у облаке вине.
Ти си био велик горе, а доле си мален.
Такво чудо човек једва схвата. —
Не, не скидам ти ја са чела ловор,
Сам си га са чела стргао.

Омрзнуо је народ прљави пут
Којим је досад ишао,
Борбом се с њега отргао,
И нов циљ у висини истакао.
А ви би да га вратите у бару
Из коіе се већ избавио.
Не, не скидам ти ја са чела ловор,
Сам си га са чела стргао.“

Та песма, написана у преломном тренутку мађарске револуције, када се општенационални стихијни покрет диференцирао, када је њено десно крило доводило у питање демократски смисао револуције, а која сведочи да се „Петефи није погађао него је ишао својим револуционарним путем“ (Ендре Ади), чини интересантан пандан оној коју је Петефи написао у фебруару 1848, када је у Паризу букнула револуција. Поздрављајући шездесетосмогодишњег песника Беранжеа, који је опевао револуцију, а изражавајући жељу да га загрли, Петефи је ускликивао:

„Зар спавати сад, кад се Француска диже,
Кад су за велику победу што се стиче
Потребни дух и мач?“

Песник мађарске националне револуције, најмађарскији од свих песника Мађарске, осећао је, знао је да је борба за ослобођење мађарског народа нераздвојно везана с општедемократским покретом Европе тога доба, да је револуција једна општа бујица у коју се морају уливати сви појединачни устанци против истих непријатеља. То је управо та црта непротивуречности у Петефиу, то је његов дубоки револуционарни патриотизам, — општедемократска идејност у националном виду. Управо проричући, дозивајући и опевајући мађарску револуцију, у чији смисао је он поред националног ослобођења уносио и наговештај социјалне револуције, Петефи је постао

Књижевност, год. 3, књ. 6–7, св. 4, април 1948,
текст Јована Поповића, стр. 260–261.
П II 807

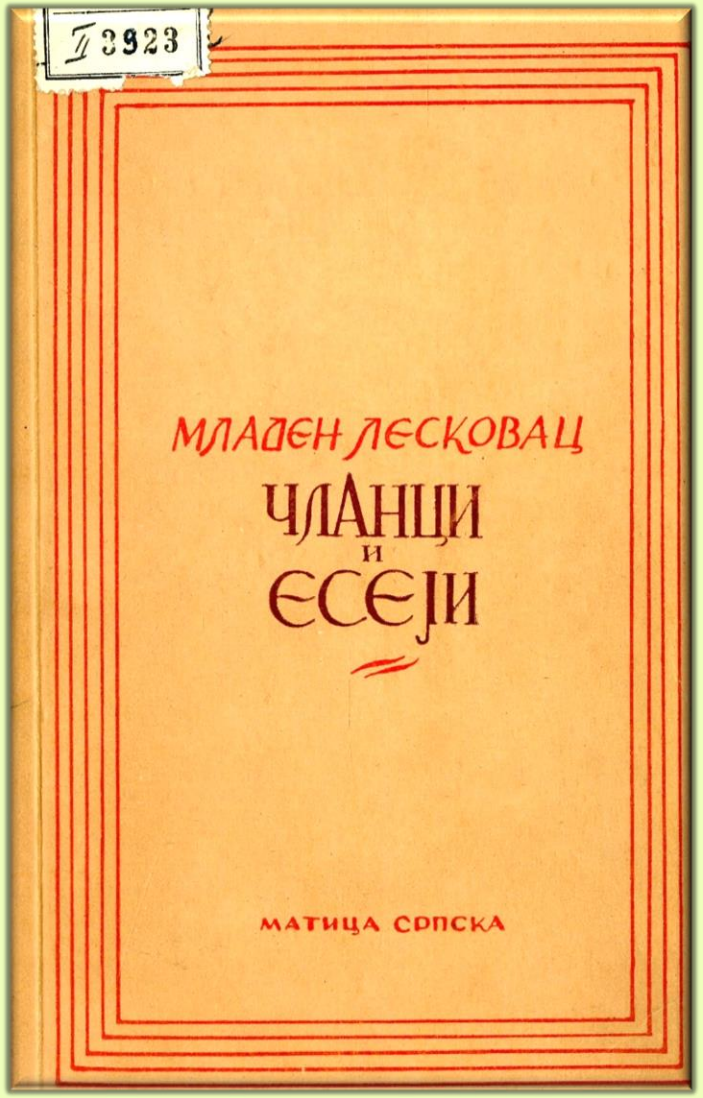

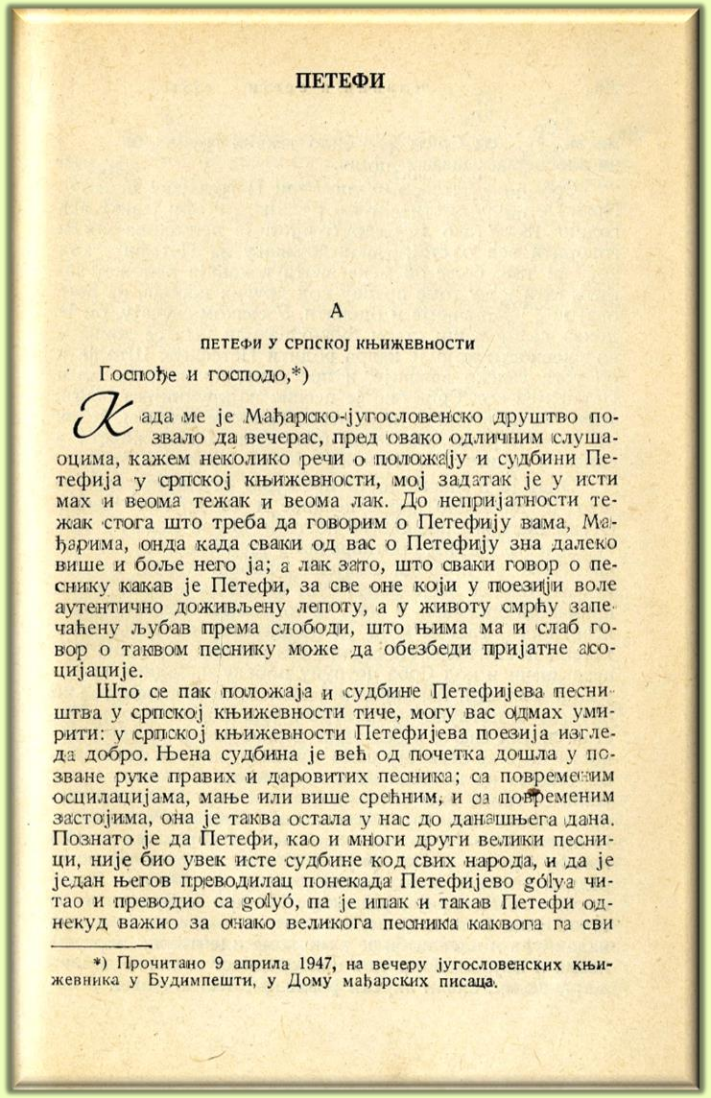

ПЕТЕФИ

А

ПЕТЕФИ У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

Госпође и господо,*)

Када ме је Мађарско-југословенско друштво позвало да вечерас, пред овако одличним слушаоцима, кажем неколико речи о положају и судбини Петефија у српској књижевности, мој задатак је у исти мах и веома тежак и веома лак. До непријатности тежак стога што треба да говорим о Петефију вама, Мађарима, онда када сваки од вас о Петефију зна далеко више и боље него ја; а лак зато, што сваки говор о песнику какав је Петефи, за све оне који у поезији воле аутентично доживљену лепоту, а у животу смрћу запечаћену љубав према слободи, што њима ма и слаб говор о таквом песнику може да обезбеди пријатне асоцијације.

Што се пак положаја и судбине Петефијева песништва у српској књижевности тиче, могу вас одмах умирити: у српској књижевности Петефијева поезија изгледа добро. Њена судбина је већ од почетка дошла у позване руке правих и даровитих песника; са повременим осцилацијама, мање или више срећним, и са повременим застојима, она је таква остала у нас до данашњега дана. Познато је да Петефи, као и многи други велики песници, није био увек исте судбине код свих народа, и да је један његов преводилац понекада Петефијево gółya читао и преводио са golyó, па је ипак и такав Петефи однекуд важио за онако великога песника каквога га сви

*) Прочитано 9 априла 1947, на вечеру југословенских књижевника у Будимпешти, у Дому мађарских писаца.

БМС II 3923

1958.

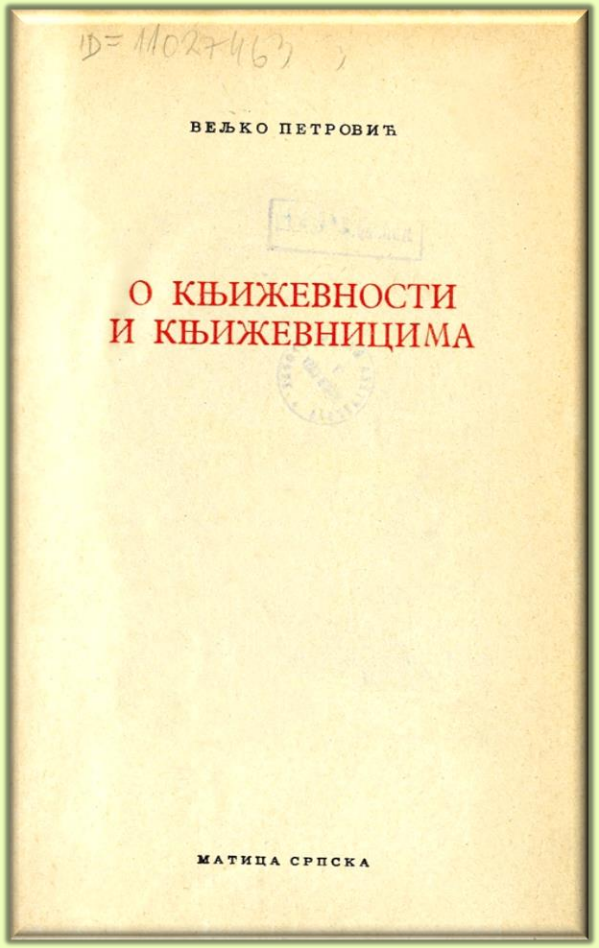

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

О КЊИЖЕВНОСТИ И КЊИЖЕВНИЦИМА

МАТИЦА СРПСКА

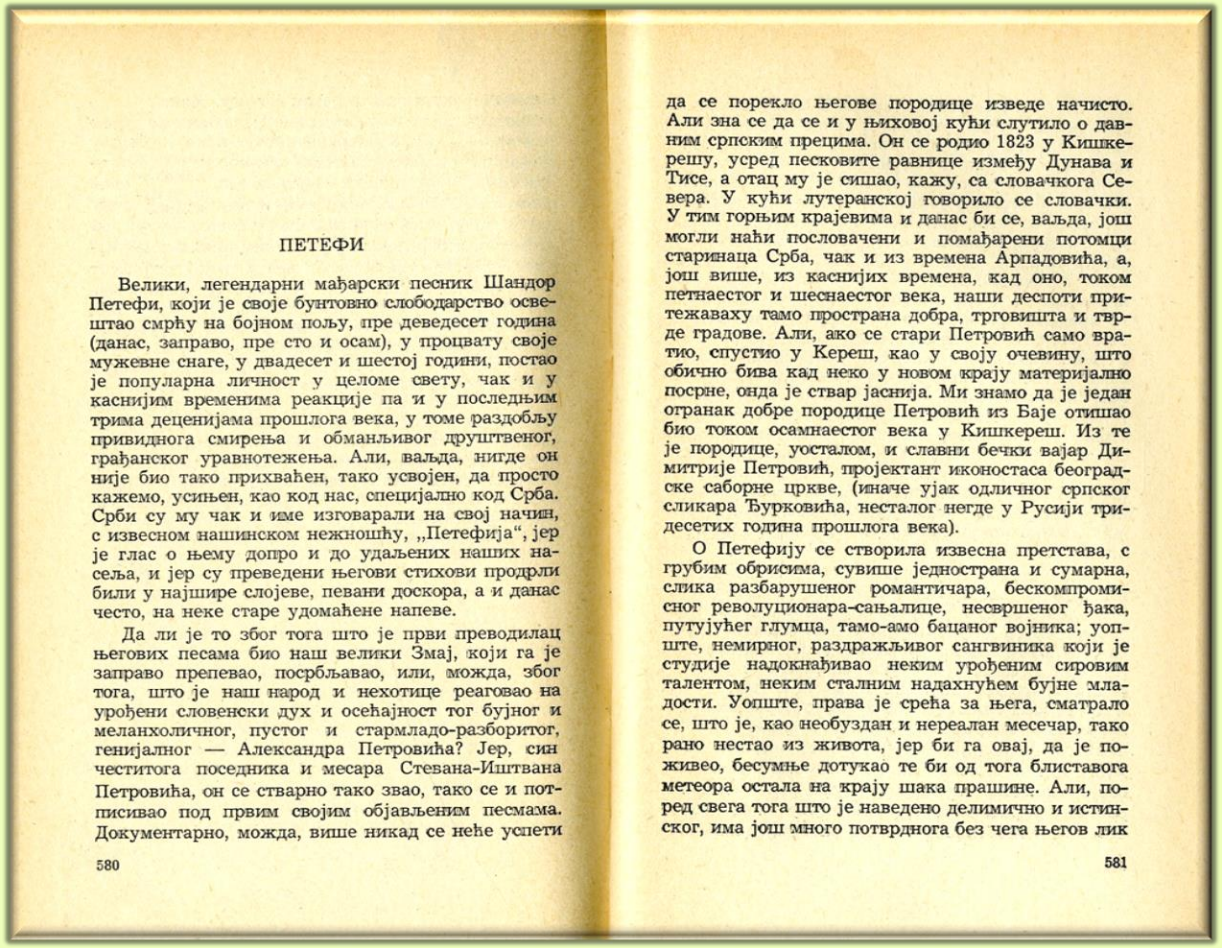

ПЕТЕФИ

Велики, легендарни мађарски песник Шандор Петефи, који је своје бунтовно слободарство освештао смрћу на бојном пољу, пре деведесет година (данас, заправо, пре сто и осам), у процвату своје мужевне снаге, у двадесет и шестој години, постао је популарна личност у целоме свету, чак и у каснијим временима реакције па и у последњим трима деценијама прошлога века, у томе раздобљу привиднога смирења и обманљивог друштвеног, грађанског уравнотежења. Али, ваљда, нигде он није био тако прихваћен, тако усвојен, да просто кажемо, усиљен, као код нас, специјално код Срба. Срби су му чак и име изговарали на свој начин, с извесном нашинском нежношћу, „Петефија", јер је глас о њему допро и до удаљених наших насеља, и јер су преведени његови стихови продрли били у најшире слојеве, певани доскора, а и данас често, на неке старе удомаћене напеве.

Да ли је то због тога што је први преводилац његових песама био наш велики Змај, који га је заправо препевао, посрбљавао, или, можда, због тога, што је наш народ и нехотице реаговао на урођени словенски дух и осећајност тог бујног и меланхоличног, пустог и стармладо-разборитог, генијалног — Александра Петровића? Јер, син честитога поседника и месара Стевана-Иштвана Петровића, он се стварно тако звао, тако се и потписивао под првим својим објављеним песмама. Документарно, можда, више никад се неће успети

580

да се порекло његове породице изведе начисто. Али зна се да се и у њиховој кући слутило о давним српским прецима. Он се родио 1823 у Кишкерешу, усред песковите равнице између Дунава и Тисе, а отац му је сишао, кажу, са словачкога Севера. У кући лутеранској говорило се словачки. У тим горњим крајевима и данас би се, ваљда, још могли наћи пословачени и помађарени потомци старинаца Срба, чак и из времена Арпадовића, а, још више, из каснијих времена, кад оно, током петнаестог и шеснаестог века, наши деспоти притежаваху тамо пространа добра, трговишта и тврде градове. Али, ако се стари Петровић само вратио, спустио у Кереш, као у своју очевину, што обично бива кад неко у новом крају материјално посрне, онда је ствар јаснија. Ми знамо да је један огранак добре породице Петровић из Баје отишао био током осамнаестог века у Кишкереш. Из те је породице, уосталом, и славни бечки вајар Димитрије Петровић, пројектант иконостаса београдске саборне цркве, (иначе ујак одличног српског сликара Ђурковића, несталог негде у Русији тридесетих година прошлога века).

О Петефију се створила извесна претстава, с грубим обрисима, сувише једнострана и сумарна, слика разбарушеног романтичара, бескомпромисног револуционара-сањалице, несвршеног ђака, путујућег глумца, тамо-амо бацаног војника; уопште, немирног, раздражљивог сангвиника који је студије надокнађивао неким урођеним сировим талентом, неким сталним надахнућем бујне младости. Уопште, права је срећа за њега, сматрало се, што је, као необуздан и нереалан месечар, тако рано нестао из живота, јер би га овај, да је поживео, бесумње дотукао те би од тога блиставога метеора остала на крају шака прашине. Али, поред свега тога што је наведено делимично и истинског, има још много потврднога без чега његов лик

581

БМС II 5298/6

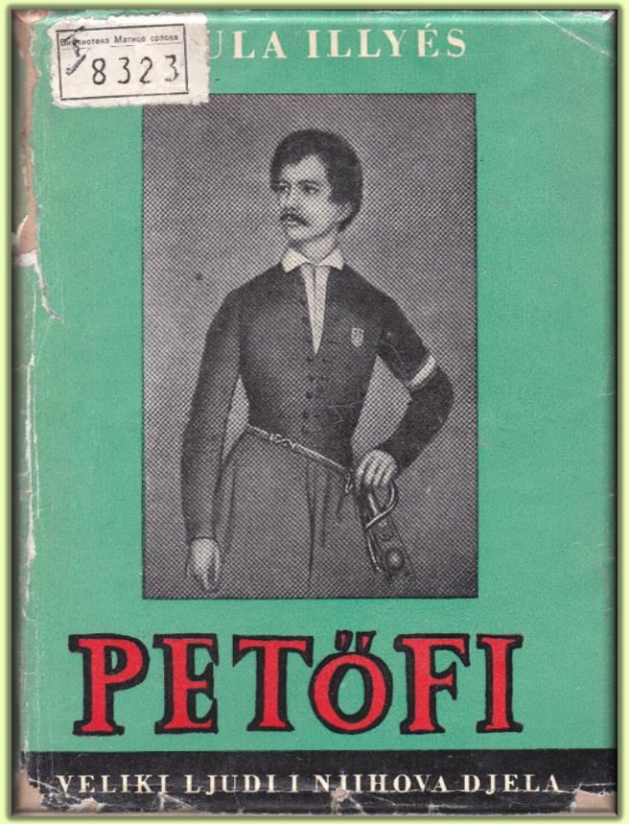

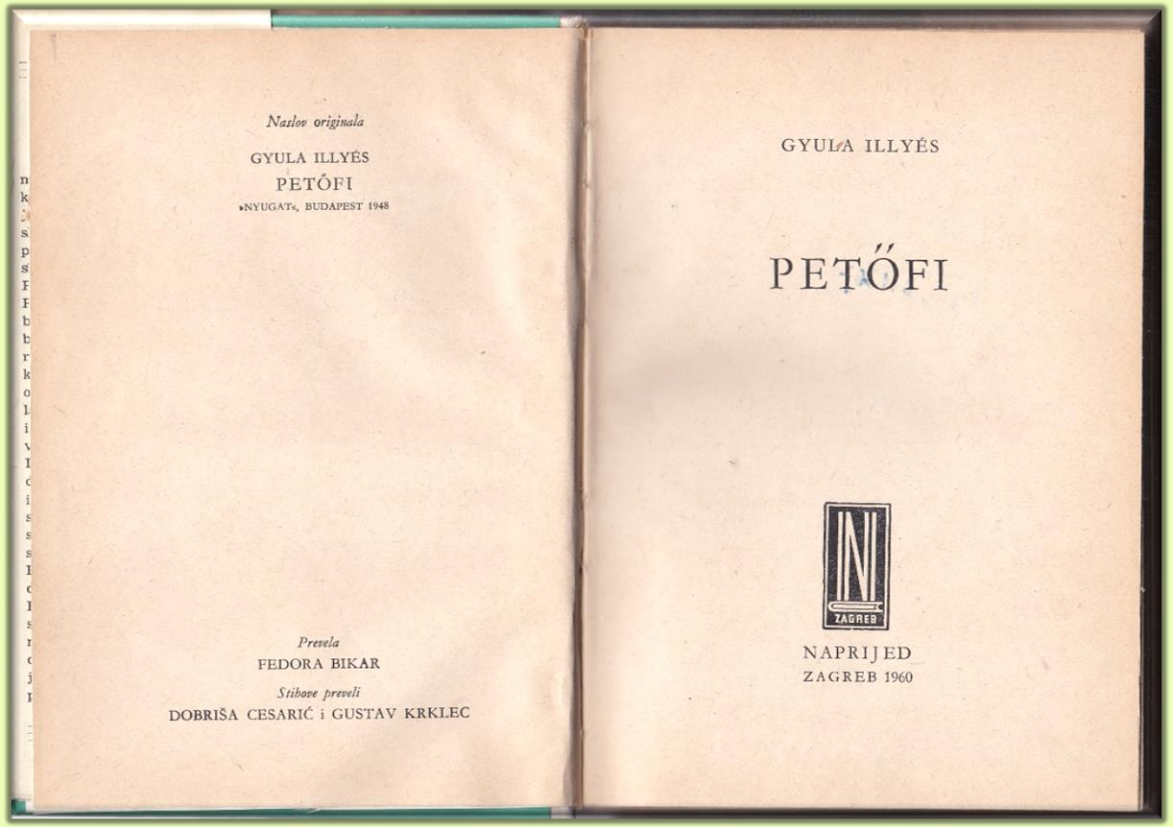

Naslov originala

GYULA ILLYÉS
PETŐFI
«NYUGAT», BUDAPEST 1948

Prevela
FEDORA BIKAR
Stihove preveli
DOBRIŠA CESARIĆ i GUSTAV KRKLEC

GYULA ILLYÉS

PETŐFI

NAPRIJED
ZAGREB 1960

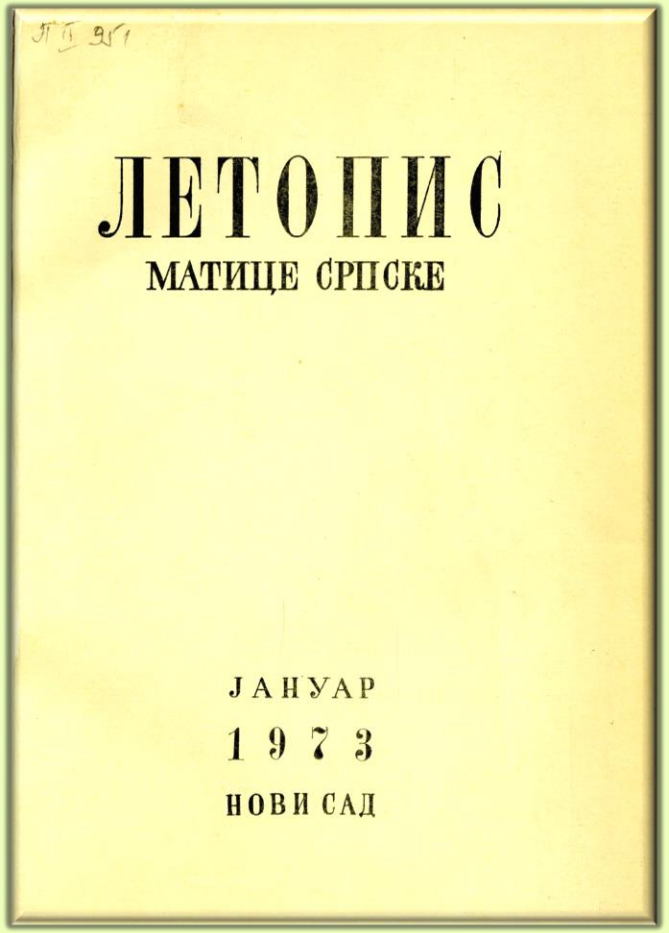

П II 951/1973

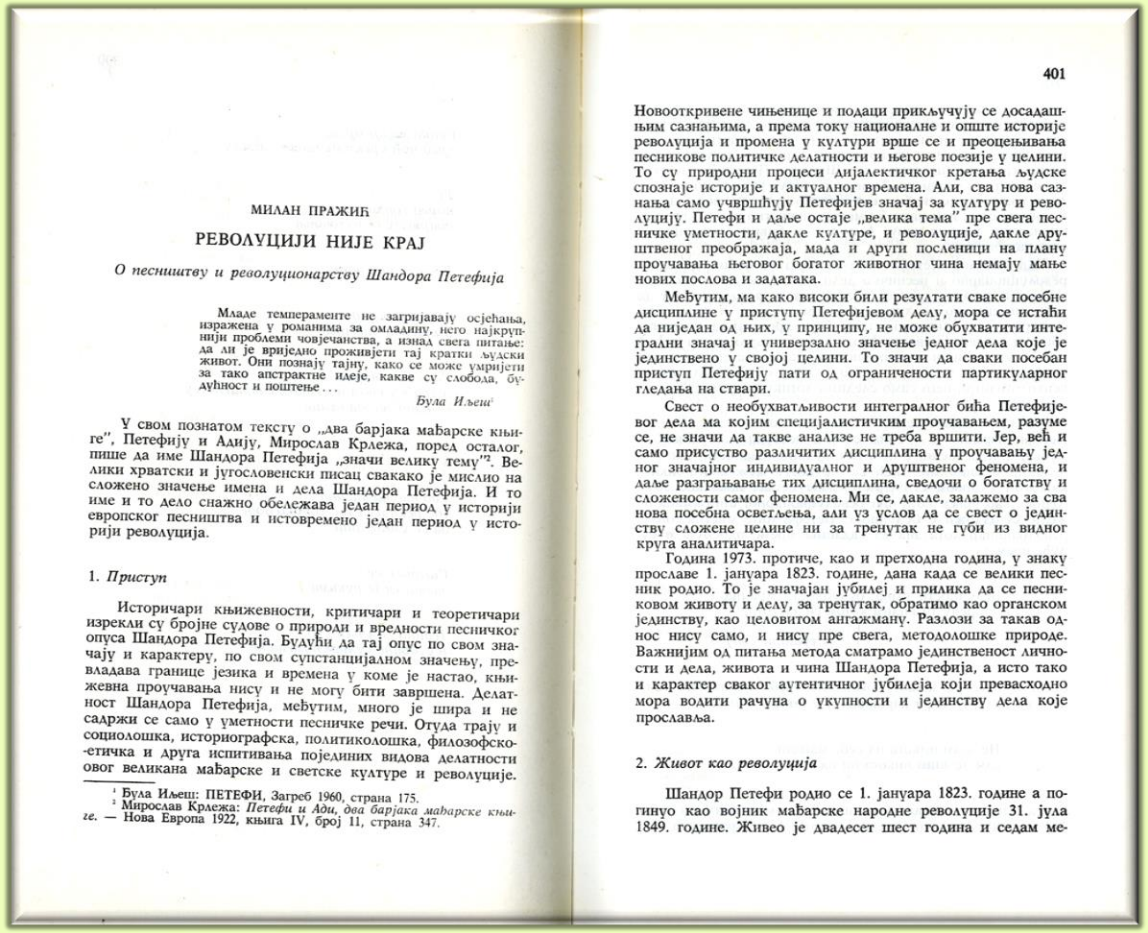

МИЛАН ПРАЖИЋ

РЕВОЛУЦИЈИ НИЈЕ КРАЈ

О песништву и револуционарству Шандора Петефија

Младе темпераменте не загријавају осјећања, изражена у романима за омладину, него најкрупнији проблеми човјечанства, а изнад свега питање: да ли је вриједно проживјети тај кратки људски живот. Они познају тајну, како се може умријети за тако апстрактне идеје, какве су слобода, будућност и поштење . . .

Була Иљеш[1]

У свом познатом тексту о „два барјака мађарске књиге", Петефију и Адију, Мирослав Крлежа, поред осталог, пише да име Шандора Петефија „значи велику тему"[2]. Велики хрватски и југословенски писац свакако је мислио на сложено значење имена и дела Шандора Петефија. И то име и то дело снажно обележава један период у историји европског песништва и истовремено један период у историји револуција.

1. *Приступ*

Историчари књижевности, критичари и теоретичари изрекли су бројне судове о природи и вредности песничког опуса Шандора Петефија. Будући да тај опус по свом значају и карактеру, по свом супстанцијалном значењу, превладава границе језика и времена у коме је настао, књижевна проучавања нису и не могу бити завршена. Делатност Шандора Петефија, међутим, много је шира и не садржи се само у уметности песничке речи. Отуда трају и социолошка, историографска, политиколошка, филозофско-етичка и друга испитивања појединих видова делатности овог великана мађарске и светске културе и револуције.

[1] Була Иљеш: ПЕТЕФИ, Загреб 1960, страна 175.
[2] Мирослав Крлежа: *Петефи и Ади, два барјака мађарске књиге.* — Нова Европа 1922, књига IV, број 11, страна 347.

Новооткривене чињенице и подаци прикључују се досадашњим сазнањима, а према току националне и опште историје револуција и промена у култури врше се и преоцењивања песникове политичке делатности и његове поезије у целини. То су природни процеси дијалектичког кретања људске спознаје историје и актуалног времена. Али, сва нова сазнања само учвршћују Петефијев значај за културу и револуцију. Петефи и даље остаје „велика тема" пре свега песничке уметности, дакле културе, и револуције, дакле друштвеног преображаја, мада и други посленици на плану проучавања његовог богатог животног чина немају мање нових послова и задатака.

Међутим, ма како високи били резултати сваке посебне дисциплине у приступу Петефијевом делу, мора се истаћи да ниједан од њих, у принципу, не може обухватити интегрални значај и универзално значење једног дела које је јединствено у својој целини. То значи да сваки посебан приступ Петефију пати од ограничености партикуларног гледања на ствари.

Свест о необухватљивости интегралног бића Петефијевог дела ма којим специјалистичким проучавањем, разуме се, не значи да такве анализе не треба вршити. Јер, већ и само присуство различитих дисциплина у проучавању једног значајног индивидуалног и друштвеног феномена, и даље разграничавање тих дисциплина, сведочи о богатству и сложености самог феномена. Ми се, дакле, залажемо за сва нова посебна осветљења, али уз услов да се свест о јединству сложене целине ни за тренутак не губи из видног круга аналитичара.

Година 1973. протиче, као и претходна година, у знаку прославе 1. јануара 1823. године, дана када се велики песник родио. То је значајан јубилеј и прилика да се песниковом животу и делу, за тренутак, обратимо као органском јединству, као целовитом ангажману. Разлози за такав однос нису само, и нису пре свега, методолошке природе. Важнијим од питања метода сматрамо јединственост личности и дела, живота и чина Шандора Петефија, а исто тако и карактер сваког аутентичног јубилеја који превасходно мора водити рачуна о укупности и јединству дела које прославља.

2. *Живот као револуција*

Шандор Петефи родио се 1. јануара 1823. године а погинуо као војник мађарске народне револуције 31. јула 1849. године. Живео је двадесет шест година и седам ме-

Летопис Матице српске, год. 149, књ. 411, св. 1, текст Милана Пражића, стр. 400–401.

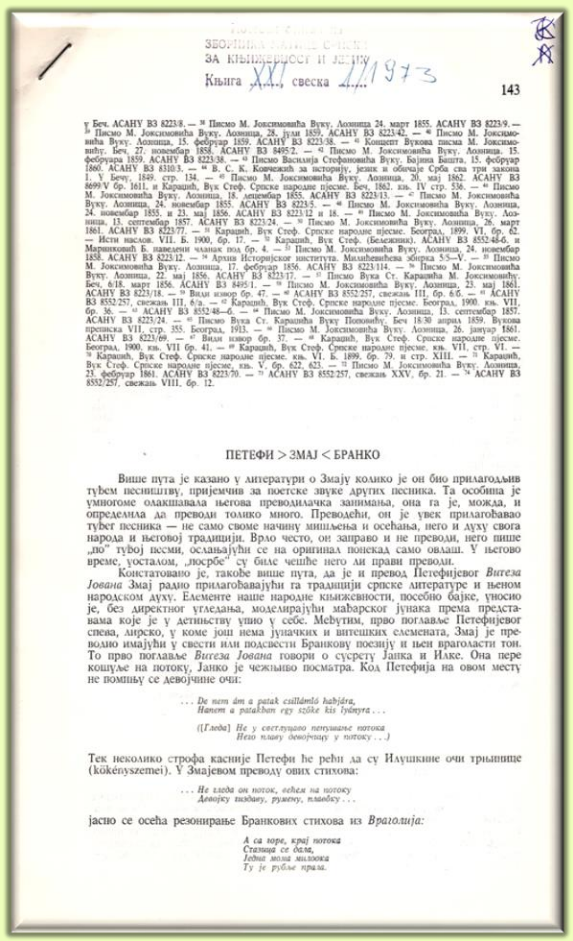

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
Књига XXI свеска 1973

143

у Беч. АСАНУ ВЗ 8223/8. — [38] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница 24. март 1855. АСАНУ ВЗ 8223/9. — [39] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 28. јули 1859. АСАНУ ВЗ 8223/42. — [40] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 15. фебруар 1859. АСАНУ ВЗ 8223/38. — [41] Концепт Вукова писма М. Јоксимовићу, Беч, 27. новембар 1858. АСАНУ ВЗ 8495/2. — [42] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 15. фебруара 1859. АСАНУ ВЗ 8223/38. — [43] Писмо Василија Стефановића Вуку, Бајина Башта, 15. фебруар 1860. АСАНУ ВЗ 8310/3. — [44] В. С. К. Ковачкић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона 1. У Бечу, 1849. стр. 134. — [45] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 20. мај 1862. АСАНУ ВЗ 8699/V бр. 1611, и Караџић, Вук Стеф. Српске народне пјесме. Беч, 1862. књ. IV стр. 536. — [46] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 18. децембар 1855. АСАНУ ВЗ 8223/13. — [47] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 24. новембар 1855. АСАНУ ВЗ 8223/5. — [48] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 24. новембар 1855. и 23. мај 1856. АСАНУ ВЗ 8223/12 и 18. — [49] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 13. септембар 1857. АСАНУ ВЗ 8223/24. — [50] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 26. март 1861. АСАНУ ВЗ 8223/77. — [51] Караџић, Вук Стеф. Српске народне пјесме. Београд, 1899. VI, бр. 62. — Исти наслов. VII. Б. 1900, бр. 17. — [52] Караџић, Вук Стеф. (Бележнік). АСАНУ ВЗ 8552/48-6. и Марјановић Б. наведени чланак под бр. 4. — [53] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 24. новембар 1858. АСАНУ ВЗ 8223/12. — [54] Архив Историјског института. Милићевићева збирка 5/5-V. — [55] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 17. фебруар 1856. АСАНУ ВЗ 8223/114. — [56] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 22. мај 1856. АСАНУ ВЗ 8223/17. — [57] Писмо Вука Ст. Караџића М. Јоксимовићу, Беч, 6/18. март 1856. АСАНУ ВЗ 8495/1. — [58] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 23. мај 1861. АСАНУ ВЗ 8223/18. — [59] Види извор бр. 47. — [60] АСАНУ ВЗ 8552/257, свежањ III, бр. 6/б. — [61] АСАНУ ВЗ 8552/257, свежањ III, 6/а. — [62] Караџић, Вук Стеф. Српске народне пјесме. Београд, 1900. књ. VII, бр. 36. — [63] АСАНУ ВЗ 8552/48–6. — [64] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 13. септембар 1857. АСАНУ ВЗ 8223/24. — [65] Писмо Вука Ст. Караџића Вуку Поповићу, Беч 18/30 априла 1859. Вукова преписка VII, стр. 355. Београд, 1913. — [66] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 26. јануар 1861. АСАНУ ВЗ 8223/69. — [67] Види извор бр. 37. — [68] Караџић, Вук Стеф. Српске народне пјесме. Београд, 1900. књ. VII бр. 41. — [69] Караџић, Вук Стеф. Српске народне пјесме, књ. VII, стр. VI. — [70] Караџић, Вук Стеф. Српске народне пјесме, књ. VI. Б. 1899, бр. 79. и стр. XIII. — [71] Караџић, Вук Стеф. Српске народне пјесме, књ. V, бр. 622, 623. — [72] Писмо М. Јоксимовића Вуку, Лозница, 23. фебруар 1861. АСАНУ ВЗ 8223/70. — [73] АСАНУ ВЗ 8552/257, свежањ XXV, бр. 21. — [74] АСАНУ ВЗ 8552/257, свежањ VIII, бр. 12.

ПЕТЕФИ > ЗМАЈ < БРАНКО

Више пута је казано у литератури о Змају колико је он био прилагодљив туђем песништву, пријемчив за поетске звуке других песника. Та особина је умногоме олакшавала његова преводилачка занимања, она га је, можда, и определила да преводи толико много. Преводећи, он је увек прилагођавао туђег песника — не само своме начину мишљења и осећања, него и духу свога народа и његовој традицији. Врло често, он заправо и не преводи, него пише „по" туђој песми, ослањајући се на оригинал понекад само овлаш. У његово време, уосталом, „посрбе" су биле чешће него ли прави преводи.

Констатовано је, такође више пута, да је и превод Петефијевог *Витеза Јована* Змај радио прилагођавајући га традицији српске литературе и њеном народском духу. Елементе наше народне књижевности, посебно бајке, уносио је, без директног угледања, моделирајући мађарског јунака према представама које је у детињству упио у себе. Међутим, прво поглавље Петефијевог спева, лирско, у коме још нема јуначких и витешких елемената, Змај је преводио имајући у свести или подсвести Бранкову поезију и њен праголасти тон. То прво поглавље *Витеза Јована* говори о сузрсту Јанка и Илке. Она пере кошуље на потоку, Јанко је чежњиво посматра. Код Петефија на овом месту не помињу се девојчине очи:

... De nem ám a patak csillámló habjára,
Hanem a patakban egy szőke kis lyánnyra ...

([Глева] Не у светлуцаво пенушање потока
Него ниану девојчицу у потоку ...)

Тек неколико строфа касније Петефи ће рећи да су Илушкине очи трнвнице (kökényszemei). У Змајевом преводу ових стихова:

... Не гледа он поток, ведем на потоку
Девојку виђаву, румену, плавоку ...

јасно се осећа резонирање Бранкових стихова из *Враголија:*

А са горе, крај потока
Стојаше се бела,
Једна мала милоока
Ту је рубље прала.

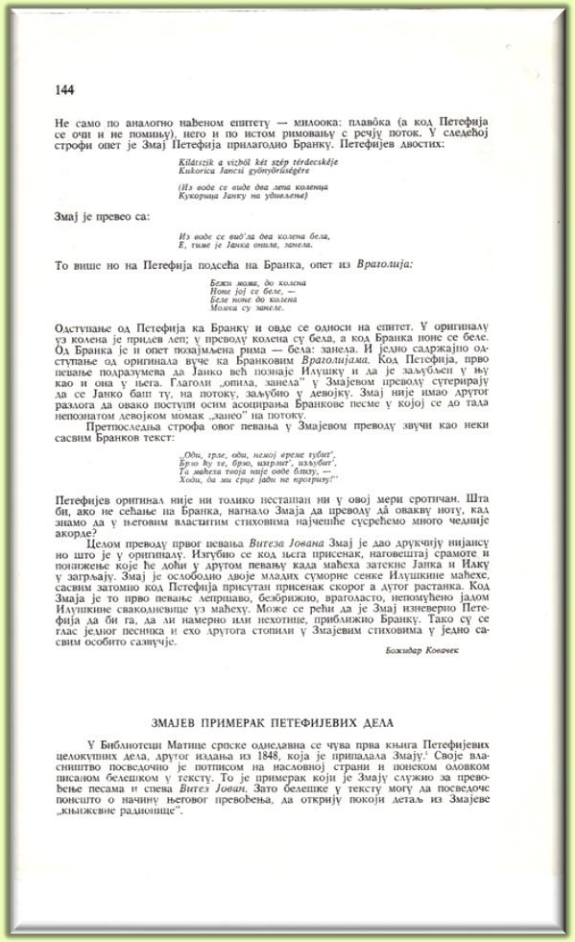

144

Не само по аналогно нађеном епитету — милоока: плавока (а код Петефија се очи и не помињу), него и по истом римовању с речју поток. У следећој строфи опет је Змај Петефија прилагодио Бранку. Петефијев двостих:

Kilátszik a vizből két szép térdecskéje
Kukorica Jancsi gyönyörűségére

(Из воде се виде два лепа колена
Кукурица Јанку на уживљење)

Змај је превео са:

Из воде се виђа два колена бела,
Е, тиме је Јанка опили, занела.

То више но на Петефија подсећа на Бранка, опет из *Враголија:*

Бежи мома, до колена
Воде јој се беле, —
Беле воде до колена
Момка су занеле.

Одступање од Петефија ка Бранку и овде се односи на епитет. У оригиналу уз колена је придев лепо; у преводу колена су бела, а код Бранка воде се беле. Од Бранка је и опет позајмљена рима — бела: занела. И једно садржајно одступање од оригинала вуче ка Бранковим *Враголијама.* Код Петефија, прво певање подразумева да Јанко већ познаје Илушку и да је заљубљен у њу као и она у њега. Глаголи „опила, занела" у Змајевом преводу сугерирају да се Јанко баш ту, на потоку, заљубио у девојку. Змај није имао другог разлога да овако поступи осим асоцирања Бранкове песме у којој се до тада непознатом девојком момак „занео" на потоку.

Претпоследња строфа овог певања у Змајевом преводу звучи као неки сасвим Бранков текст:

„Оди, грле, оди, немој време губит',
Брзо ћу те, брзо, измрлит', заљубит',
Та мађела тојја није овде бити, —
Хоћи, да ми срце јади не прогризу?"

Петефијев оригинал није ни толико несташан ни у овој мери еротичан. Шта би, ако не сећање на Бранка, нагнало Змаја да преводу да овакву ноту, кад знамо да у његовим властитим стиховима најчешће сусрећемо много чедније акорде?

Целом преводу првог певања *Витеза Јована* Змај је дао друкчију нијансу но што је у оригиналу. Изгубио се код њега присенак, наговештај срамоте и понижења које ће доћи у другом певању када мађеха затекне Јанка и Илку у загрљају. Змај је ослободио двоје младих суморне сенке Илушкине мађехе, сасвим затомио код Петефија присутан присенак скорог а дуог растанка. Код Змаја је то прво певање непривидно, безбрижно, враголасто, непомућено јадом Илушкине свакодневице уз мађеху. Може се рећи да је Змај изневерио Петефија да би га, да ли намерно или нехотице, приближио Бранку. Тако су се глас једног песника и ехо другога стопили у Змајевим стиховима у једно сасвим особито саздвучје.

Божидар Ковачек

ЗМАЈЕВ ПРИМЕРАК ПЕТЕФИЈЕВИХ ДЕЛА

У Библиотеци Матице српске однедавна се чува прва књига Петефијевих целокупних дела, друго издања из 1848, која је припадала Змају.[1] Своје власништво посведочио је потписом на насловној страни и ионским оловком писалом белешком у тексту. То је примерак који је Змај служио за превођење песама и спева *Витез Јован.* Зато белешке у тексту могу да посведоче понешто о начину његовог превођења, да открију покоји детаљ из Змајеве „књижевне радионице".

Зборник Матице српске, 1973, текст Божидара Ковачека, стр. 143–144.
П II 803

1976.

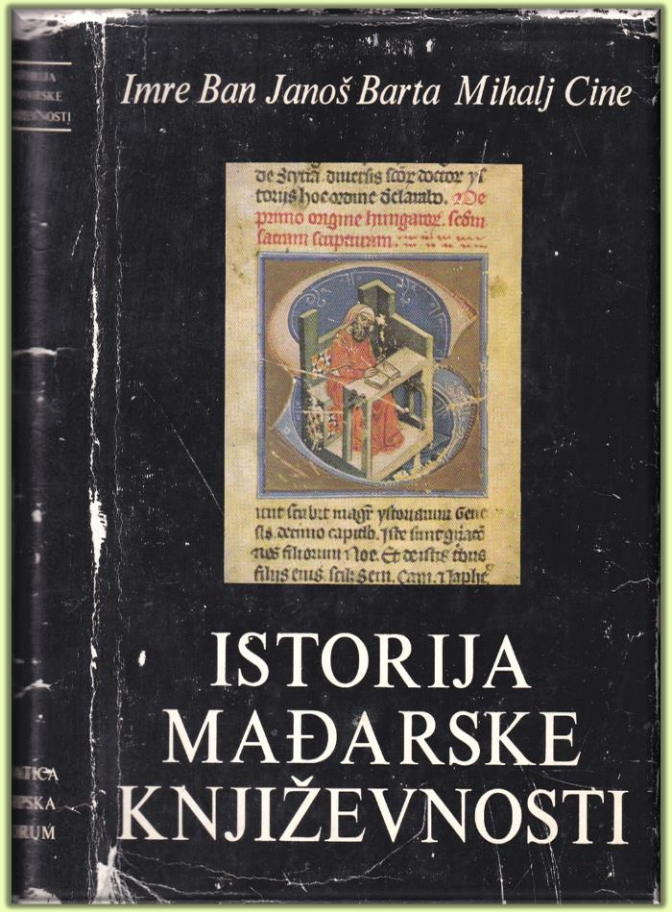

БМС III 55198

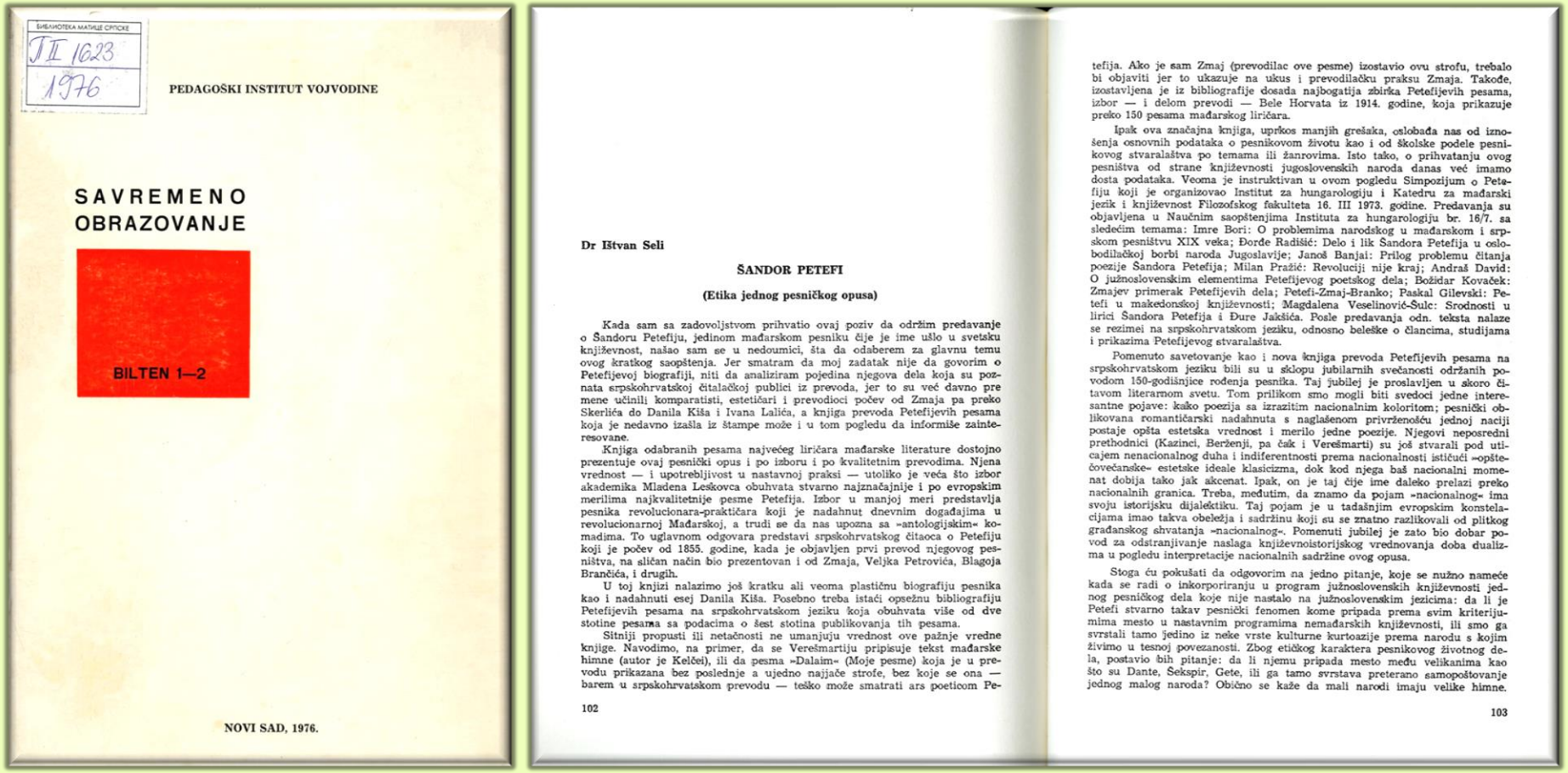

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
П II 1623
1976

PEDAGOŠKI INSTITUT VOJVODINE

SAVREMENO OBRAZOVANJE

BILTEN 1—2

NOVI SAD, 1976.

Dr Ištvan Seli

ŠANDOR PETEFI

(Etika jednog pesničkog opusa)

Kada sam sa zadovoljstvom prihvatio ovaj poziv da održim predavanje o Šandoru Petefiju, jedinom mađarskom pesniku čije je ime ušlo u svetsku književnost, našao sam se u nedoumici, šta da odaberem za glavnu temu ovog kratkog saopštenja. Jer smatram da moj zadatak nije da govorim o Petefijevoj biografiji, niti da analiziram pojedina njegova dela koja su poznata srpskohrvatskoj čitalačkoj publici iz prevoda, jer to su već davno pre mene učinili komparatisti, estetičari i prevodioci počev od Zmaja pa preko Skerlića do Danila Kiša i Ivana Lalića, a knjiga prevoda Petefijevih pesama koja je nedavno izašla iz štampe može i u tom pogledu da informiše zainteresovane.

Knjiga odabranih pesama najvećeg liričara mađarske literature dostojno prezentuje ovaj pesnički opus i po izboru i po kvalitetnim prevodima. Njena vrednost — i upotrebljivost u nastavnoj praksi — utoliko je veća što izbor akademika Mladena Leskovca obuhvata stvarno najznačajnije i po evropskim merilima najkvalitetnije pesme Petefija. Izbor u manjoj meri predstavlja pesnika revolucionara-praktičara koji je nadahnut dnevnim događajima u revolucionarnoj Mađarskoj, a trudi se da nas upozna sa »antologijskim« komadima. To uglavnom odgovara predstavi srpskohrvatskog čitaoca o Petefiju koji je počev od 1855. godine, kada je objavljen prvi prevod njegovog pesništva, na sličan način bio prezentovan i od Zmaja, Veljka Petrovića, Blagoja Brančića, i drugih.

U toj knjizi nalazimo još kratku ali veoma plastičnu biografiju pesnika kao i nadahnuti esej Danila Kiša. Posebno treba istaći opsežnu bibliografiju Petefijevih pesama na srpskohrvatskom jeziku koja obuhvata više od dve stotine pesama sa podacima o šest stotina publikovanja tih pesama.

Sitniji propusti ili netačnosti ne umanjuju vrednost ove pažnje vredne knjige. Navodimo, na primer, da se Verešmartiju pripisuje tekst mađarske himne (autor je Kelčei), ili da pesma »Dalaim« (Moje pesme) koja je u prevodu prikazana bez poslednje a ujedno najjače strofe, bez koje se ona — barem u srpskohrvatskom prevodu — teško može smatrati ars poeticom Petefija. Ako je sam Zmaj (prevodilac ove pesme) izostavio ovu strofu, trebalo bi objaviti jer to ukazuje na ukus i prevodilačku praksu Zmaja. Takođe, izostavljena je iz bibliografije dosada najbogatija zbirka Petefijevih pesama, izbor — i delom prevodi — Bele Horvata iz 1914. godine, koja prikazuje preko 150 pesama mađarskog liričara.

Ipak ova značajna knjiga, uprkos manjih grešaka, oslobađa nas od iznošenja osnovnih podataka o pesnikovom životu kao i od školske podele pesnikovog stvaralaštva po temama ili žanrovima. Isto tako, o prihvatanju ovog pesništva od strane književnosti jugoslovenskih naroda danas već imamo dosta podataka. Veoma je instruktivan u ovom pogledu Simpozijum o Petefiju koji je organizovao Institut za hungarologiju i Katedru za mađarski jezik i književnost Filozofskog fakulteta 16. III 1973. godine. Predavanja su objavljena u Naučnim saopštenjima Instituta za hungarologiju br. 16/7. sa sledećim temama: Imre Bori: O problemima narodskog u mađarskom i srpskom pesništvu XIX veka; Đorđe Radišić: Delo i lik Šandora Petefija u oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije; Janoš Banjai: Prilog problemu čitanja poezije Šandora Petefija; Milan Pražić: Revoluciji nije kraj; Andraš David: O južnoslovenskim elementima Petefijevog poetskog dela; Božidar Kovaček: Zmajev primerak Petefijevih dela; Petefi-Zmaj-Branko; Paskal Gilevski: Petefi u makedonskoj književnosti; Magdalena Veselinović-Sulc: Srodnosti u lirici Šandora Petefija i Đure Jakšića. Posle predavanja odn. teksta nalaze se rezimei na srpskohrvatskom jeziku, odnosno beleške o člancima, studijama i prikazima Petefijevog stvaralaštva.

Pomenuto savetovanje kao i nova knjiga prevoda Petefijevih pesama na srpskohrvatskom jeziku bili su u sklopu jubilarnih svečanosti održanih povodom 150-godišnjice rođenja pesnika. Taj jubilej je proslavljen u skoro čitavom literarnom svetu. Tom prilikom smo mogli biti svedoci jedne interesantne pojave: kako poezija sa izrazitim nacionalnim koloritom; pesnički oblikovana romantičarski nadahnuta s naglašenom privrženošću jednoj naciji postaje opšta estetska vrednost i merilo jedne poezije. Njegovi neposredni prethodnici (Kazinci, Berženji, pa čak i Verešmarti) su još stvarali pod uticajem nenacionalnog duha i indiferentnosti prema nacionalnosti ističući »opštečovečanske« estetske ideale klasicizma, dok kod njega baš nacionalni momenat dobija tako jak akcenat. Ipak, on je taj čije ime daleko prelazi preko nacionalnih granica. Treba, međutim, da znamo da pojam »nacionalnog« ima svoju istorijsku dijalektiku. Taj pojam je u tadašnjim evropskim konstelacijama imao takva obeležja i sadržinu koji su se znatno razlikovali od plitkog građanskog shvatanja »nacionalnog«. Pomenuti jubilej je zato bio dobar povod za odstranjivanje naslaga književnoistorijskog vrednovanja doba dualizma u pogledu interpretacije nacionalnih sadržine ovog opusa.

Stoga ću pokušati da odgovorim na jedno pitanje, koje se nužno nameće kada se radi o inkorporiranju u program južnoslovenskih književnosti jednog pesničkog dela koje nije nastalo na južnoslovenskim jezicima: da li je Petefi stvarno takav pesnički fenomen kome pripada prema svim kriterijumima mesto u nastavnim programima nemađarskih književnosti, ili smo ga svrstali tamo jedino iz neke vrste kulturne kurtoazije prema narodu s kojim živimo u tesnoj povezanosti. Zbog etičkog karaktera pesnikovog životnog dela, postavio bih pitanje: da li njemu pripada mesto među velikanima kao što su Dante, Šekspir, Gete, ili ga tamo svrstava preterano samopoštovanje jednog malog naroda? Obično se kaže da mali narodi imaju velike himne.

Савремено образовање, Билтен 1–2, 1976, текст Иштвана Селија, стр. 102–109.
П II 1623

1977.

БМС II 72525

1985.

БМС II 97118

1987.

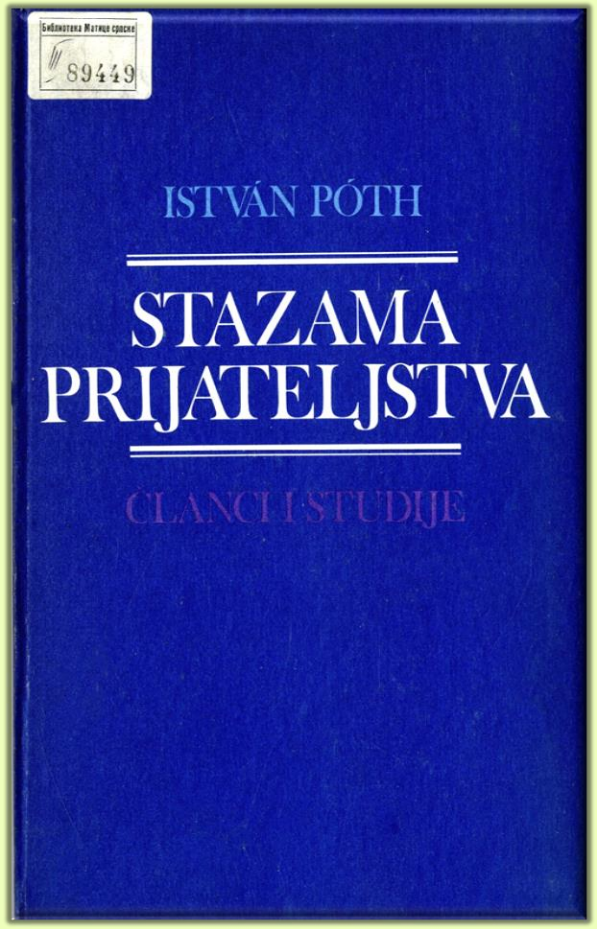

БМС III 89449

1987.

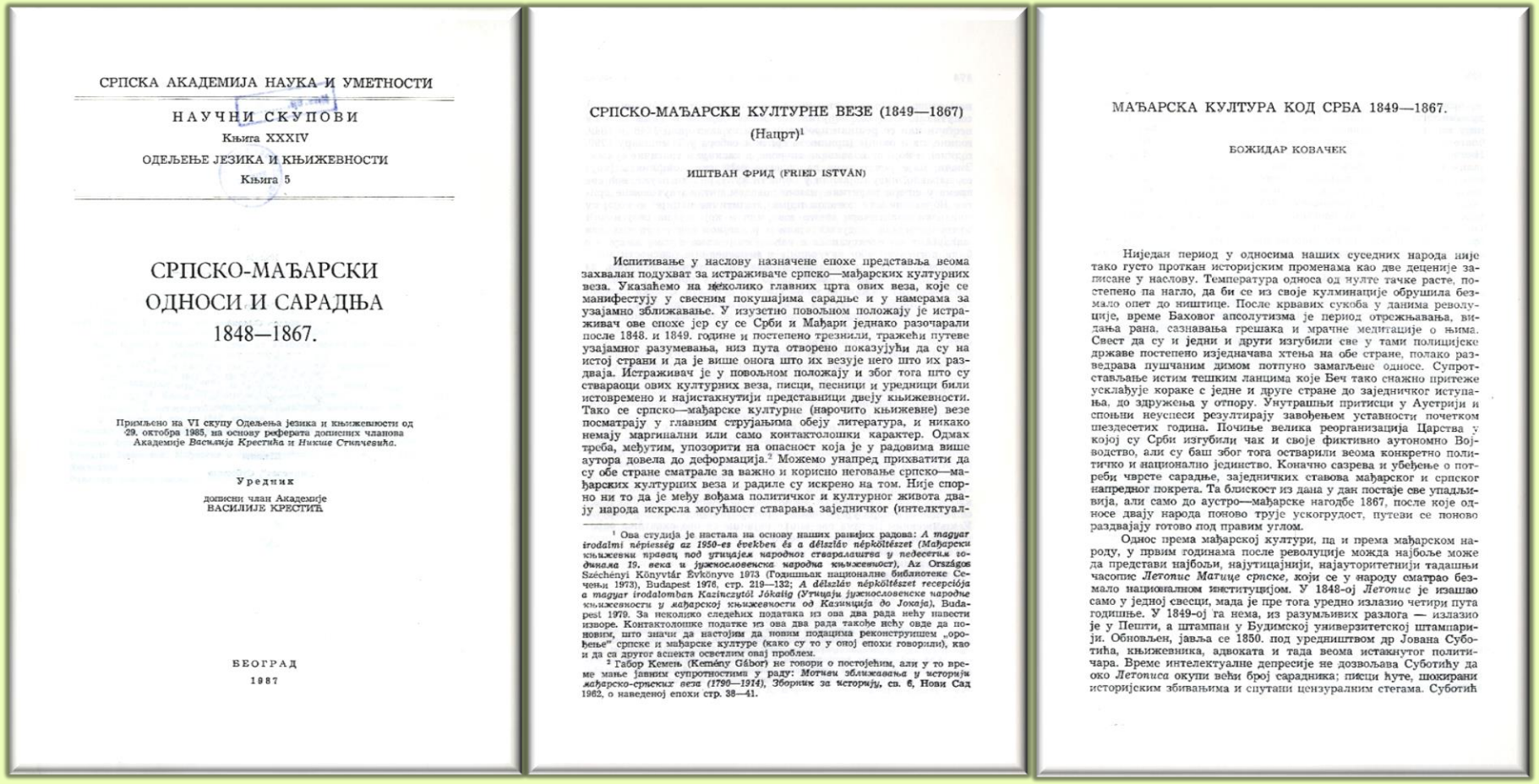

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига XXXIV

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 5

СРПСКО-МАЂАРСКИ ОДНОСИ И САРАДЊА 1848—1867.

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности од 29. октобра 1985, на основу реферата дописних чланова Академије *Василија Крестића* и *Никше Стипчевића*.

Уредник

дописни члан Академије
ВАСИЛИЈЕ КРЕСТИЋ

БЕОГРАД

1987

СРПСКО-МАЂАРСКЕ КУЛТУРНЕ ВЕЗЕ (1849—1867)

(Нацрт)[1]

ИШТВАН ФРИД (FRIED ISTVÁN)

Испитивање у наслову назначене епохе представља веома захвалан подухват за истраживаче српско—мађарских културних веза. Указаћемо на неколико главних црта ових веза, које се манифестују у свесним покушајима сарадње и у намерама за узајамно зближавање. У изузетно повољном положају је истраживач ове епохе јер су се Срби и Мађари једнако разочарали после 1848. и 1849. године и постепено трезнили, тражећи путеве узајамног разумевања, низ пута отворено показујући да су на истој страни и да је више онога што их везује него што их раздваја. Истраживач је у повољном положају и због тога што су ствараоци ових културних веза, писци, песници и уредници били истовремено и најистакнутији представници двеју књижевности. Тако се српско—мађарске културне (нарочито књижевне) везе посматрају у главним струјањима обеју литература, и никако немају маргинални или само контактолошки карактер. Одмах треба, међутим, упозорити на опасност која је у радовима више аутора довела до деформација.[2] Можемо унапред прихватити да су обе стране сматрале за важно и корисно неговање српско—мађарских културних веза и радиле су искрено на том. Није спорно ни то да је међу вођама политичког и културног живота двају народа искрсла могућност стварања заједничког (интелектуал-

[1] Ова студија је настала на основу наших ранијих радова: *A magyar irodalmi népiesség az 1950-es években és a délszláv népköltészet (Мађарски књижевни правац под утицајем народног стваралаштва у педесетим годинама 19. века и југословенска народна књижевност)*, Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1973 (Годишњак националне библиотеке Сечењ 1973), Budapest 1976, стр. 219—132; *A délszláv népköltészet recepciója a magyar irodalomban Kazinczytól Jókaig (Утицај југословенске народне књижевности у мађарској књижевности од Казинција до Јокаја)*, Budapest 1979. За неколико следећих података из ова два рада неће навести изворе. Контактолошке податке из ова два рада такође неће овде да поновим, што значи да настојим да новим подацима реконструишем „оро-ђење" српске и мађарске културе (како су то у оној епохи говорили), као и да са другог аспекта осветлим овај проблем.

[2] Габор Кемењ (Kemény Gábor) не говори о постојећим, али у то време мање јавним супротностима у раду: *Мотиви зближавања у историји мађарско-српских веза (1790—1914)*, *Зборник за историју*, св. 6, Нови Сад 1962, о наведеној епохи стр. 38—41.

МАЂАРСКА КУЛТУРА КОД СРБА 1849—1867.

БОЖИДАР КОВАЧЕК

Ниједан период у односима наших суседних народа није тако густо проткан историјским променама као две деценије записане у наслову. Температура односа од нулте тачке расте, постепено па нагло, да би се из своје кулминације обрушила безмало опет до ништице. После крвавих сукоба у данима револуције, време Баховог апсолутизма је период отрежњавања, видања рана, сазнавања грешака и мрачне медитације о њима. Свест да су и једни и други изгубили све у тами полицијске државе постепено изједначава хтења на обе стране, полако разведрава пушчаним димом потпуно замагљене односе. Супротстављање истим тешким ланцима које Беч тако снажно притеже усклађује кораке с једне и друге стране до заједничког иступања, до здружења у отпору. Унутрашњи притисци у Аустрији и спољни неуспеси резултирају завођењем уставности почетком шездесетих година. Почиње велика реорганизација Царства у којој су Срби изгубили чак и своје фиктивно аутономно Војводство, али су баш због тога остварили веома конкретно политичко и национално јединство. Коначно сазрева и убеђење о потреби чврсте сарадње, заједничких ставова мађарског и српског напредног покрета. Та блискост из дана у дан постаје све упадљивија, али само до аустро—мађарске нагодбе 1867, после које односе двају народа поново трује ускогрудост, путеви се поново раздвајају готово под правим углом.

Однос према мађарској култури, па и према мађарском народу, у првим годинама после револуције можда најбоље може да представи најбољи, најутицајнији, најауторитетнији тадашњи часопис *Летопис Матице српске*, који се у народу сматрао безмало националном институцијом. У 1848-ој *Летопис* је изашао само у једној свесци, мада је пре тога уредно излазио четири пута годишње. У 1849-ој га нема, из разумљивих разлога — излазио је у Пешти, а штампан у Будимској универзитетској штампарији. Обновљен, јавља се 1850. под уредништвом др Јована Суботића, књижевника, адвоката и тада веома истакнутог политичара. Време интелектуалне депресије не дозвољава Суботићу да око *Летописа* окупи већи број сарадника; писци ћуте, шокирани историјским збивањима и спутани цензуралним стегама. Суботић

БМС III 89482

1998.

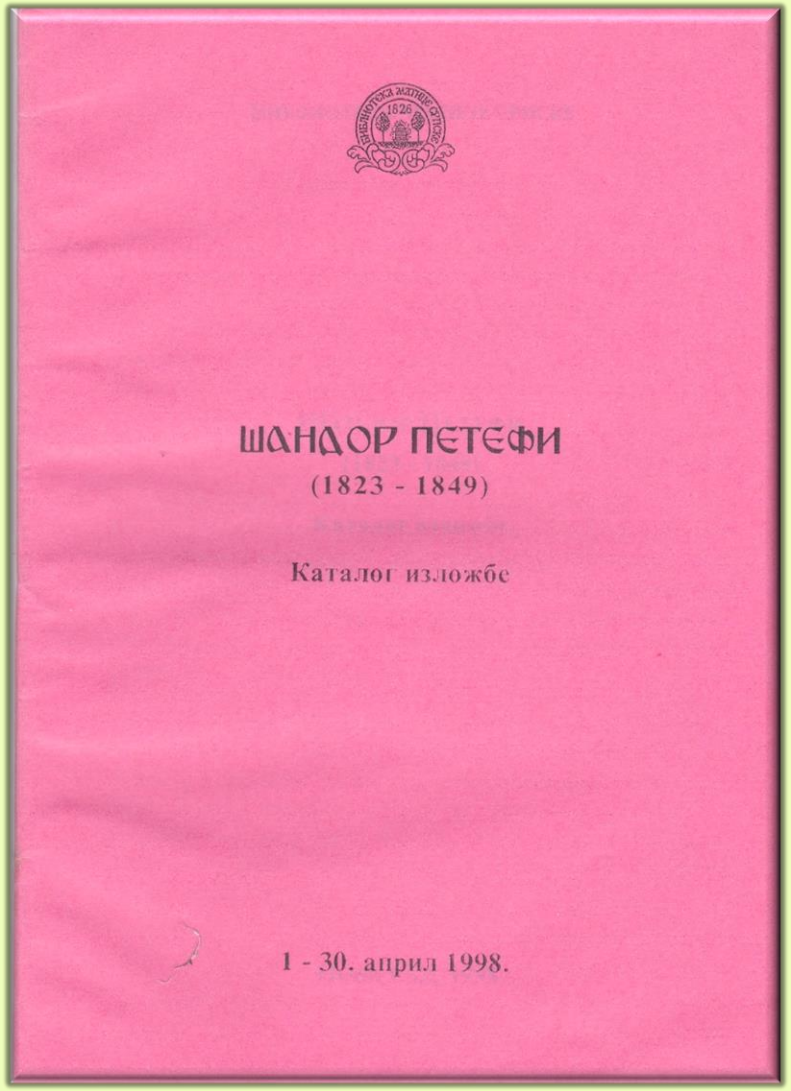

КПз II 3064

1998.

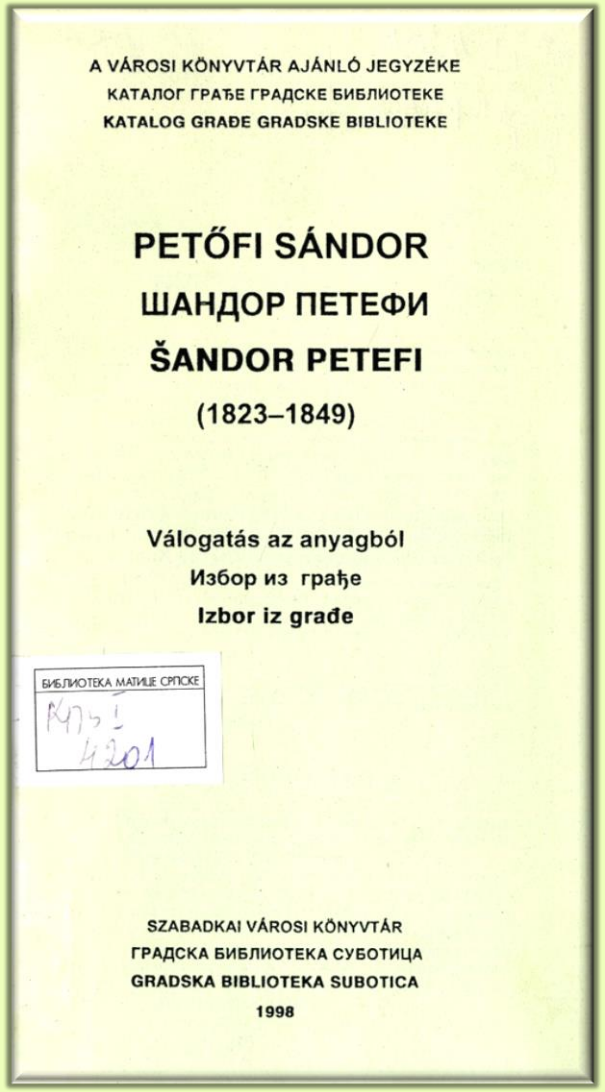

КПз I 4201

2000.

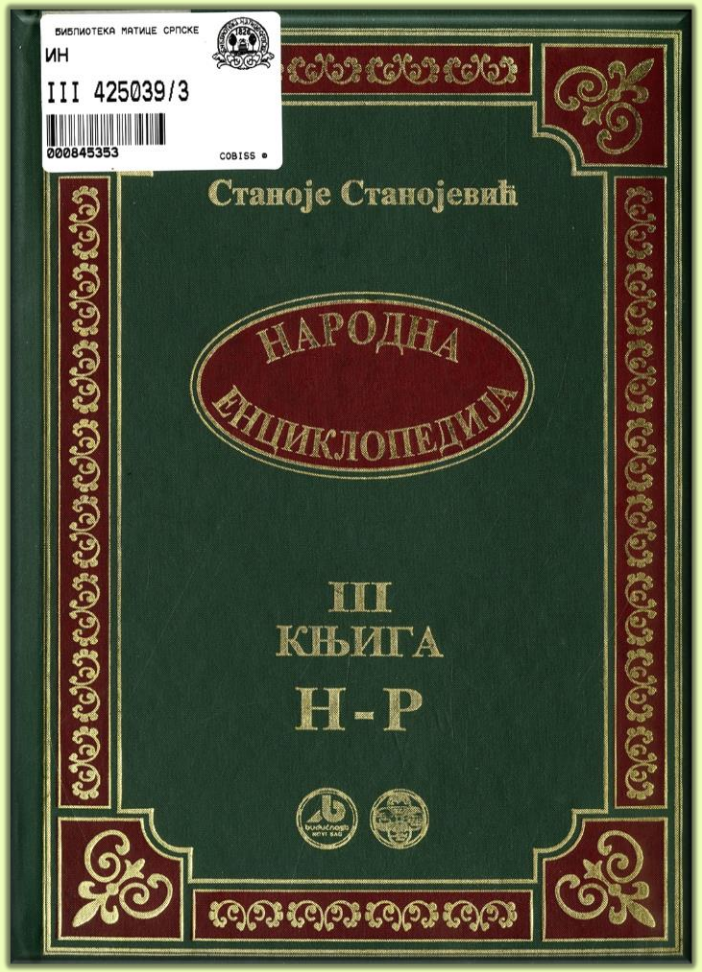

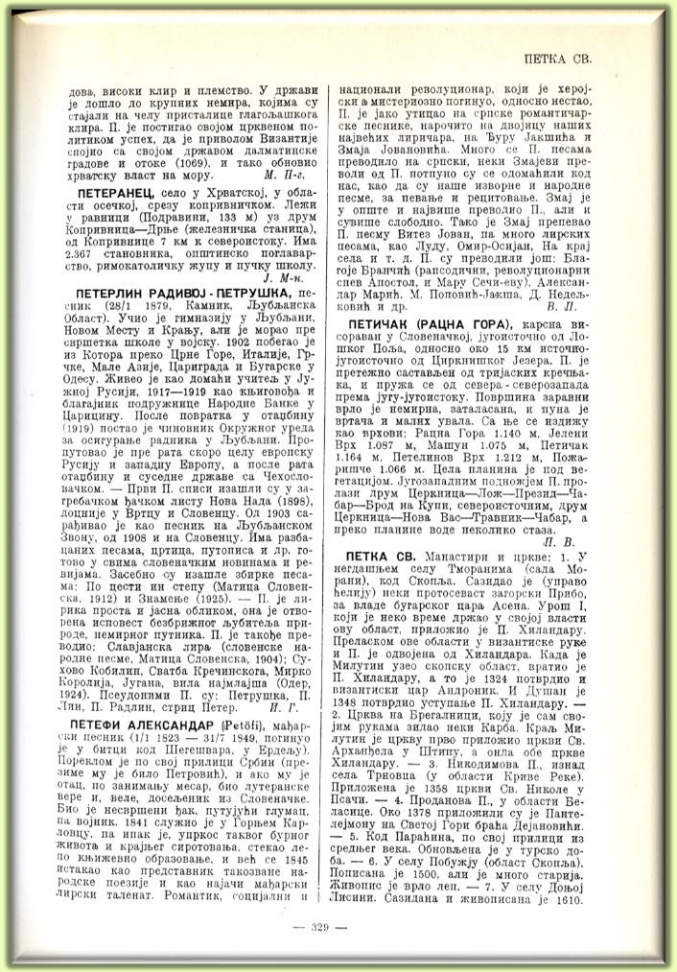

ПЕТКА СВ.

дова, високи клир и племство. У држави је дошло до крупних немира, којима су стајали на челу присталице глагољашкога клира. П. је постигао својом црквеном политиком успех, да је приволом Византије спојио са својом државом далматинске градове и острве (1069), и тако обновио хрватску власт на мору. *М. П-г.*

ПЕТЕРАНЕЦ, село у Хрватској, у области осечко, срезу копривничком. Лежи у равници (Подравини, 133 м) уз друм Копривница—Дрље (железничка станица), од Копривнице 7 км к североистоку. Има 2.367 становника, општинско поглаварство, римокатоличку жупу и пучку школу. *Ј. М-н.*

ПЕТЕРЛИН РАДИВОЈ - ПЕТРУШКА, песник (28/1 1879, Камник, Љубљанска Област). Учио је гимназију у Љубљани, Новом Месту и Крању, али је морао пре свршетка школе у војску. 1902 побегао је из Котора преко Црне Горе, Италије, Грчке, Мале Азије, Цариграда и Бугарске у Одесу. Живео је као домаћи учитељ у Јужној Русији, 1917—1919 као књиговођа и благајник подружнице Народне Банке у Царицину. После повратка у отаџбину (1919) постао је чиновник Окружног уреда за осигурање радника у Љубљани. Путовао је пре рата скоро целу европску Русију и западну Европу, а после рата отаџбину и суседне државе са Чехословачком. — Први П. списи изашли су у загребачком ђачком листу Нова Нада (1898), доцније у Вртцу и Словенцу. Од 1903 сарађивао је као песник на Љубљанском Звону, од 1908 и на Словенцу. Има разбацаних песама, цртица, путописа и др. готово у свима словеначким новинама и ревијама. Засебно су изашле збирке песама: По цести ин степу (Матица Словенска, 1912) и Знамење (1925). — П. је лирика проста и јасна обликом, она је отворена исповест безбрижног љубитеља природе, немирног путника. П. је такође преводио: Славјанска лира (словенске народне песме, Матица Словенска, 1904); Суково Кобилин, Сватба Кречинскога, Мирко Королија, Југана, вила најмлађа (Одер, 1924). Псеудоними П. су: Петрушка, П. Лин, П. Радлин, стриц Петер. *П. Г.*

ПЕТЕФИ АЛЕКСАНДАР (Petőfi), мађарски песник (1/1 1823 — 31/7 1849, погинуо је у бици код Шегешвара, у Ердељу). Пореклом је по свој прилици Србин (презиме му је било Петровић), и ако му је отац, по занимању месар, био лутеранске вере и, веле, досељеник из Словеначке. Био је несвршени ђак, путујући глумац, па војник. 1841 служио је у Горњем Карловцу, па иако је, упркос таквог бурног живота и крајњег сиротовања, стекао лепо књижевно образовање, и већ се 1845 истакао као представник такозване народске поезије и као најачи мађарски лирски таленат. Романтик, социјални и национални револуционар, који је херојски а мистериозно погинуо, односно нестао, П. је јако утицао на српске романтичарске песнике, нарочито на двојицу наших највећих лиричара, на Ђуру Јакшића и Змаја Јовановића. Много се П. песама преводило на српски, неки Змајеви преводи од П. потпуно су се одомаћили код нас, као да су наше изворне и народне песме, за певање и рецитовање. Змај је у опште и највише преводио П., али и сувише слободно. Тако је Змај препевао П. песму Витез Јован, па много лирских песама, као Луду, Омир-Осијан, На крај села и т. д. П. су преводили још: Благоје Бранчић (рапсодични, револуционарни спев Апостол, и Мару Сечи-еву), Александар Марић, М. Поповић-Јакша, Д. Недељковић и др. *В. Л.*

ПЕТИЧАК (РАЦНА ГОРА), карсна висораван у Словеначкој, југоисточно од Лошког Поља, односно око 15 км источно-југоисточно од Циркнишког Језера. П. је претежно састављен од тријаских кречњака, и пружа се од севера - северозапада према југу-југоистоку. Површина заравни врло је немирна, заталасана, и пуна је вртача и малих увала. Са ње се издижу као врхови: Рацна Гора 1.140 м, Зелени Врх 1.087 м, Машун 1.075 м, Петичак 1.164 м, Петелинов Врх 1.212 м, Пожаришче 1.066 м. Цела планина је под вегетацијом. Југозападним подножјем П. пролази друм Церкница—Лож—Презид—Чабар—Брод на Купи, североисточним, друм Церкница—Нова Вас—Травник—Чабар, а преко планине воде неколико стаза. *П. В.*

ПЕТКА СВ. Манастири и цркве: 1. У негдашњем селу Тморанима (сала Морани), код Скопља. Сазидао је (управо ћелију) неки протосеваст загорски Прибо, за владе бугарског цара Асена. Урош I, који је неко време држао у својој власти ову област, приложио је П. Хиландару. Преласком ове области у византиске руке и П. је одвојена од Хиландара. Када је Милутин узео скопску област, вратио је П. Хиландару, а то је 1324 потврдио и византиски цар Андроник. И Душан је 1348 потврдио уступање П. Хиландару. — 2. Црква на Брегалници, коју је сам својим рукама зидао неки Карба. Краљ Милутин је цркву прво приложио цркви Св. Арханђела у Пћињу, а онда обе цркве Хиландару. — 3. Никодимова П., изнад села Триовца (у области Криве Реке). Приложена је 1358 цркви Св. Николе у Псачи. — 4. Проданова П., у области Беласице. Око 1378 приложили су је Пантелејмону на Светој Гори браћа Дејановићи. — 5. Код Параћина, по свој прилици из средњег века. Обновљена је у турско доба. — 6. У селу Побужју (област Скопља). Пописана је 1500, али је много старија. Живопис је врло лен. — 7. У селу Доњој Лисини. Сазидана и живописана је 1610.

— 329 —

ИН III 425039/3

2009.

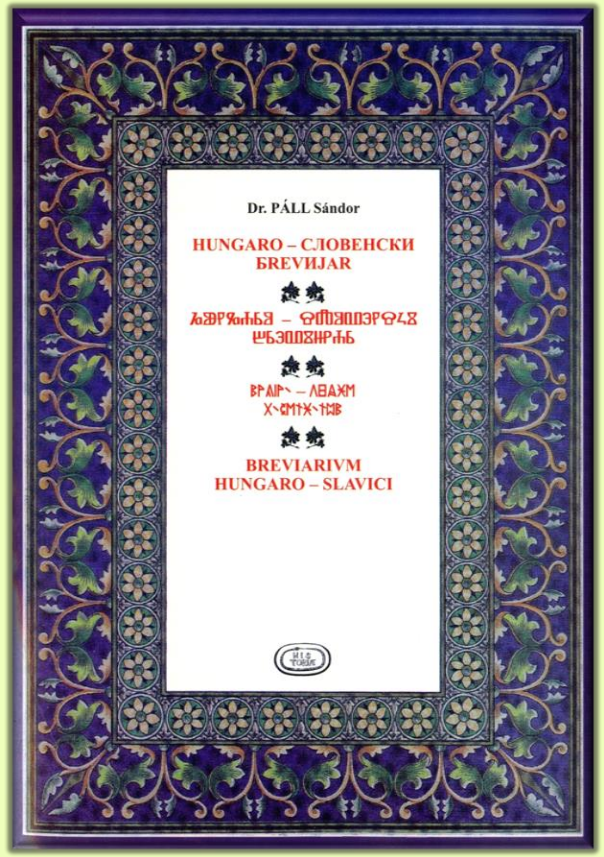

БМС III 469398

2009.

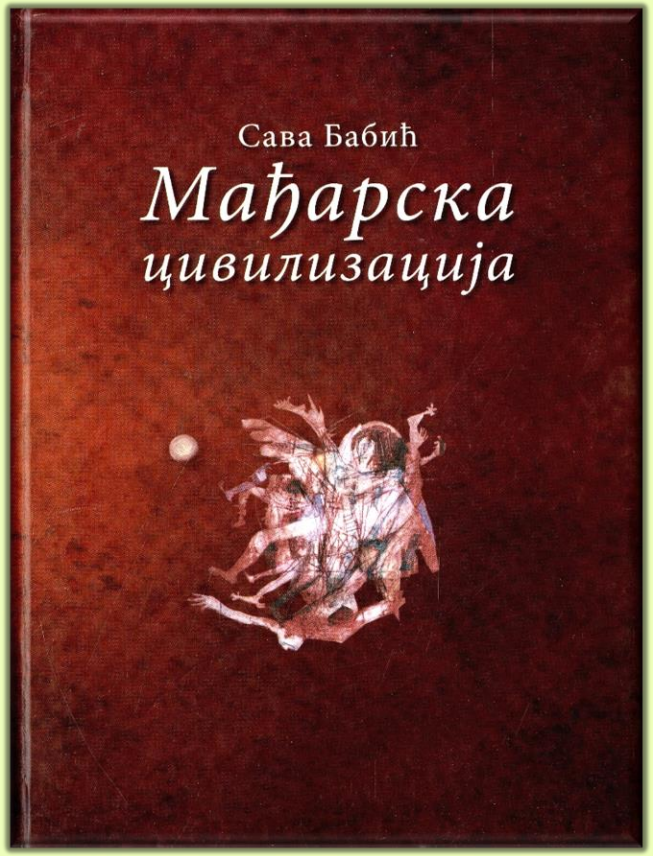

БМС III 467185

2010.

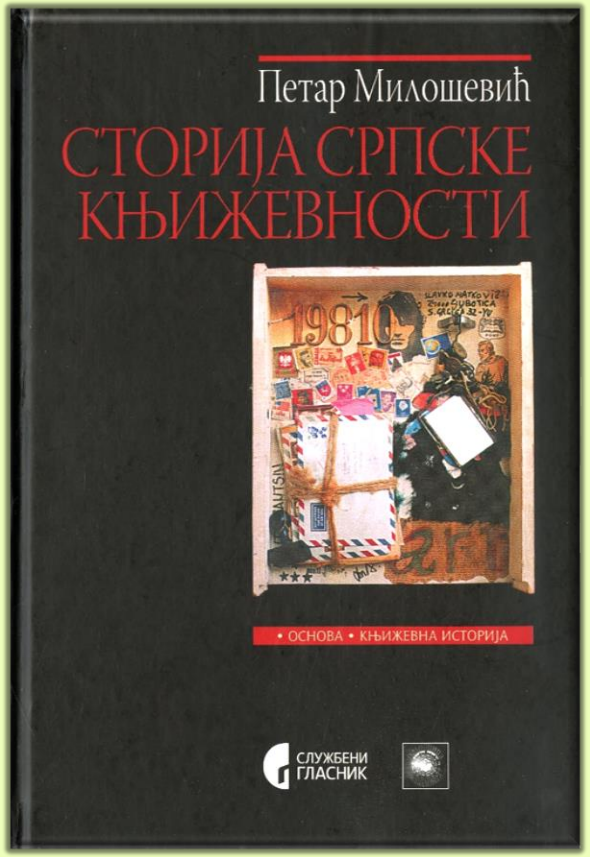

БМС III 468782

Карикатура Петефија.
Аутор Пал Лепхафт.

Рекли су о Петефију

„Ако је било писца кога су наши романтичари могли осећати и волети то је био страсни и бујни Петефи, са ретким песничким темпераментом, задахнут народном поезијом, који је крвљу запечатио своје песме, слободњак које је волео слободу исто толико колико и свој народ.”

Јован Скерлић

„Петефи није био само лирски сањар демократске револуције. Он се није само одушевљавао демократском револуцијом него је и дубоко схватио целокупне њене одлучујуће проблеме и оцењивао је с одличним тактичним осећањем важна питања и актуелности дана. И захваљујући томе што је овај богат и конкретан садржај нашао у целости свој лирски израз у његовој поезији, Петефи је постао – поред Хајнеа који је имао исте ове квалитете – највећи песник свога доба.”

Ђерђ Лукач

„Тај крхки младић девојачка лица и болесних груди, на чијем бедру сабља изгледа као изузетно тешка, хтео је за себе, за свој народ све: хтео је да учини своју феудалну и заосталу отаџбину Атином и Спартом, од Будимпеште да начини Париз… Хтео је да постане пошто-пото глумац и да игра Хамлета, Отела или Виљема Тела, а његов благи полуинфантилни, полудевојачки глас и стас дозвољавали су му једва да игра Кориолана и да буде статист… Хтео је да буде војник-витез, који ће да умре за отаџбину… а морао је да лежи месецима у војној болници исцрпљен од напорног војничког живота… Желео је да преко његовог мртвог тела протутње коњаници слободе, а згазила су га козачка копита. Тај донкихотовски идеал и романтичарска несразмера између хтења и реалних могућности чине Петефијеву личност тако снажном и трагично – узвишеном.”

Данило Киш

„Петефи је песник с којим се могу поредити једино Бернс и Беранже… Такво задивљујуће здравље и простота сред друштва пуног болести и рефлексије, да у Немачкој ја никог не могу ставити напоредо са њим.”

Хајнрих Хајне

„Петефи је зато и велик што су се у његовом стваралаштву слили у јединствену струју сви напори и стремљења мађарских књижевника који су стварали до њега.”

Антал Хидаш

„Песник који није жалио живот, песник који није рачунао хоће ли његови стихови доживети вечност, него је све дао народу и борби, песник дубоко емотивних акцената љубави и чежње, песник сликар природе своје домовине, песник пророк олује што ће збацити окове, песник певач највеће борбе свога народа за слободу, борбе која је пламтела у Европи угушених устанака...”

Јован Поповић

„Иако је стваралачки век Петефијев био веома кратак, песник његове снаге и тако огромног формата није сводљив на једну линију која је једном за свагда ишчитана у његовом делу. Постоји Петефи почетник, на пример, Петефи који пева винске песме, Петефи који се користи искуством народне песме, љубавни песник, песник пејзажа, песник аутопортрета, родољубиви песник, револуционарни песник… Ако се прва година његовог објављивања (1842) још и може назвати почетничком, следећа већ не може јер остварује веома значајне песме, док 1844–1845. значе остваривање његовог талента, а следећих година је у пуној стваралачкој зрелости испуњеној великим делима и стваралачким кризама које ће достићи врхунац у самој револуцији, чији се пад трагично склопио над заједничком раком где је остало и песниково тело.”

Сава Бабић

„Петефијево место и име у светској књижевности не тумачимо само његовим романтичним животом и романтичном смрћу, него више дубоким схватањем и разумевањем историјског тренутка који се само једном указује. А песник је овај тренутак доживео на тај начин што је своју националну мисију поистоветио са стремљењима и претензијама шире људске заједнице.”

Иштван Сели

„Ој, Петефи, ретки створе,

Ти слободни метеоре!...”

Јован Јовановић Змај

Пошта Србије пустила је у промет поштанску маркицу са ликом Петефија, поводом 200 година од његовог рођења.